

SUWALKI

KEVU
AIDAI

SUVALKIJOS KOVŲ AIDAI

KAUNAS 1995 M.

UDK 947.45.08.
Su-108

Rinkinėlių apie „Tauro“ apygardos partizanų kovas
sudarė ir parengė spaudai
Lietuvos kaimo rašytojų Sąjungos narys
VLADAS ŠEMETA

Copyright by the authors
Alle Rechte vorbehalten.
Visas teises autoriai pasilaiko.

Panaudoti galima tik su autorių sutikimu,
būtinai nurodant šaltinį.

*Šis kuklus rinkinys
skiriamas
Rezistencinės kovos Suvalkijos pradžios
(1944-ųjų vasara ir rudenį),
„Tauro“ apygardos susikūrimo 50-mečiui
(1945.VIII.15)
ir žuvusiųjų kovose už mūsų
brangiosios Tėvynės Laisvę šviesiam
Atminimui pagerbti.*

Autoriai

*Už šios knygos išleidimą nuoširdžiai dėko-
jame gerb. rėmėjams:*

Marijampolės rajono merui

Petrui POVILIONIUI;

Marijampolės apskrities Valdybos pirmininkui

Algiui RIMUI;

Marijampolės apskr. Valdybos nariui

Albinui MATULIUI;

Kauno miesto gyventojai poniai

Jūratei JAKAITIENEI

*ir kai kuriems žmonėms, prašiusiems neskelbti
jų pavardžių. Tikime, kad gražus jų poelgis
ateityje bus teisingai įvertintas.*

Dėkingi autoriai

Kaunas, 1995 m.

PRATARMĖ

Mes atidavėm viską Tėvynei —
Jaunystės dienas kaip gėles,
Mūs tėvai savanoriai ją gynė
Ir šauliai lygiai taip, kaip ir mes!

Iš partizanų dainos

Nesulaikomai bėga metai. Vis labiau nuo mūsų tolstau jau ir taip daug nutolę Lietuvos Rezistencijos kovų prieš raudonuosius okupantus už mūsų Tėvynės Laisvę laikai. Nesugrįžtamai iš gyvenimo išeina žmonės, ant savo pečių nešę sunkią raudonosios okupacijos našta ir drąsiai stoję į nelygią kovą; be baimės ir svyravimo jie pasitiko savo žiaurią lemtį. Ant niekada negęstančio mūsų daug iškentėjusios Tėvynės Laisvės aukuro jie sudejo tai, kas buvo jiems brangiausia: savo vos pražydusią jaunystę, neišsipildžiusias gražias svajones, savo motinų ir tėvų ašaras.

Nesulaikomai bėga metai. Daug kas nueina į užmarštį. Tik jie niekad nepajėgs ištrinti šventą atminimą tų, kurių krauju aplaistyta mūsų Tėvynės žemė, niekuomet nenugrims į užmarštį kovotojų vardai. Istorija mūsų tautos kartų kartoms bylos apie didžiąją kovą dėl Laisvės, kovą už Lietuvą, dėl kurios žuvo mūsų narsieji broliai ir seserys.

Nenumaldomai slenka laikas. Tačiau kaip anuomet taip ir dabar, laisvoje Suvalkijos žemėje tyliai ošia platieji Kazlų Rūdos miškai, kurių paunksmėje, kaip ir kryžiuočių antplūdžio laikais, glaudėsi narsūs Lietuvos partizanai. Čia jie prisiekė kovoti ir mirti už Tėvynės Laisvę, ir tą priesaiką jie ištesėjo. Ištisą kovų dešimtmetį žalieji Suvalkijos miškai glaudė Lietuvos vaikus. Šimtametės šių miškų pušys ir eglės matė ne vieną kruviną dramą, jos matė jų žygius ir kovas, jų didžiulę kančią ir jaunatvišką nesulaikomą ryžtą kovoti už Laisvę, tą ryžtą, kurį dabar net sunku nusakyti.

O, kad tos pušys galėtų prabilti — kiek daug jos pasakotų! Deja, jos to negali... O žmonių atmintis trum-

pa. Atminimas apie didžiąją kovą, net apie svarbiausius ir įžymius to meto įvykius, gaila, palengva blėsta... Ir dar po kiek laiko visa tai liks tik legendose, iš kartos į kartą einančiuose pasakojimuose ir archyvuose. Deja, toks yra nuolat pirmyn einančio gyvenimo dėsnis.

Raudonieji okupantai ir jų nuolankūs bendrininkai kolaborantai visomis jėgomis, nesiskaitydami su priemonėmis, nepaisydami jokios etikos ir moralės stengėsi ištrinti iš tautos istorijos tų metų kovų atminimą, arba viską neatpažįstamai iškraipydavo (to jie nevengia net ir dabar). To pasėkoje jaunoji karta apie visa tai dažniausiai tik miglotai nežino, klaidingai supranta tų metų įvykius.

Todėl keli buvę rezistencinės „Tauro“ apygardos kovų dalyviai, jau sulaukę solidaus amžiaus, nenorėdami nusinešti į kapus tų žiaurių ir siaubingų metų atminimą, nusprendė nors trumpai, epizodiškai papasakoti apie „Tauro“ apygardą, partizanų žygius, kovas su okupantais. Apie tai, ką jie patys pergyveno ir matė, ką tikrai žino. Apie įvykius, kurių dalyviais ir liudininkais jiems teko būti.

Toks sumanymas buvo kilęs jau senokai. Ir jį vykdyti ėmėsi buvusi „Tauro“ apygardos vado A. Baltūsio-„Žvejo“ ryšininkė ir žvalgė Julija Čepaitytė-Simanaitienė (partizaninis slapyvardis „Undinė“). Šios knygelės pagrindą (I skyrius) ir sudaro jos biografinis pasakojimas „Neužmirštami kovų ir vargo metai“ ir pluoštelis eilėraščių, sukurtų tais metais Suvalkijos miške... (Beje, tie visi eilėraščiai tais tolimais metais buvo virtę dainomis, kuriuos dabar jau, gaila, nedainuojamos).

II skyriuje trumpai štrichiškai apžvelgiama „Tauro“ apygardos istorija. Įdomūs ir reikšmingi J. Simanaitienės-„Undinės“ prisiminimai apie įžymų „Tauro“ apygardos vadą Antaną Baltųį — pulkininką „Žvejį“, nušviečiama šio įžymaus partizaninio judėjimo Suvalkijoje vado asmenybė. Taip pat pateikiamos J. Simanaitienės kelios istorinio pobūdžio apybraižos (prisiminimai) apie įžymesnius to meto Suvalkijos partizanus, kuriuos ji pažinojo. J. Simanaitienė pateikia savo prisiminimus apie

eilę to meto įvykių, apie kai kurių Suvalkijos šeimų tragedijas, pavyzdžiui, apie Girnupių kaimo Olekų šeimos tragišką likimą („Vienos Suvalkijos kaimo šeimos žuvinimas“), apie kruvinas 1946 metų Velykas Raudonplynio durpyne (Kazlų Rūdos miške), kur raudonieji okupantai nužudė taikius niekuo nekaltus žmones. Labai įdomus gan platus J. Simanaitienės rašinys „Tokie buvo „Tauro“ apygardos vyrai“, kuriame autorė pateikia autentiškų žinių apie 150 jai žinomų narsiųjų vyrų likimą, prisimena didesnes kautynes, kurių smulkmenos jau pamiršamos. Į kovą prieš sovietinius okupantus ir jų pakalikus stojo visi kas galėjo, neatsiliko nuo vyresniųjų ir jaunieji patriotai — Suvalkijas mokyklų moksleiviai. Iš užmiršties prikeliamas Pilviškių progimnazijoje 1946—1947 m. veikusio Pirmojo Natangų būrio atminimas („Pirmasis Natangų būrys“, „Natangai, rikiuoti“). Pateikta išsami apybraiža apie įtvirtinto rusų kolonistų Obšrūtų kaimo sutriuškinimą ir kt.

Ir pagaliau nebuvo galima atsisakyti partizanų dainų. Todėl III skyriuje pateikiama keletas „Tauro“ apygardos partizanų dainų, kurios dabar jau primirštos ir Lietuvos Rezistencijos poetų M. Inkrataitės-Blažulionienės, Vytenio Grabausko, Vinco Jasiukevičiaus ir Vinco Korsako eilėraščiai apie partizanus ir jų likimą.

Rinkinyje pateikiama apie 50 unikalių fotonuotraukų, kurių dauguma darytos Suvalkijos miške ir iki šiol niekur neskelbtos. Tikrai įdomus kai kurių nuotraukų likimas. Pavyzdžiui, 1950 m., kai J. Simanaitienė-„Undinė“ „išėjo iš miško“ ir pradėjo slapstyti pas žmones, kai kurias nuotraukas ji paliko pas vieną gyventoją kaime Vilkaviškio apskrityje, paprašiusi jas paslėpti. Ir taip jos ten liko ištisiems dešimtmečiams... Tik po Nepriklausomos Lietuvos atkūrimo J. Simanaitienė nuvyko pas tą žmogų, aišku, beveik netikėdama, kad tos nuotraukos galėjo išlikti. Ir pasirodė, kad tas žmogus dar tebegyvena, tik jau labai nusenęs, ir jis iš karto atpažino prieš kelis dešimtmečius tik kartą pas jį atsilankiusią „viešnią“, ir atnešė gerai išsilaikiusias nuotraukas iš pasto-

gės, kurioje jos visą tą laiką gulėjo... Pamastykime; paprastas Lietuvos kaimo žmogus suprato tų nuotraukų reikšmę „kada nors“ ir jas saugojo, nors tuo metu už jas galėjo ir nukentėti. Šis atsitikimas rodo mūsų žmonių lietuvišką atkaklumą, kantrybę, bebaimiškumą, begalinį tikėjimą šviesiasne ateitimi.

Manome, kad šis tegul ir nedidelės apimties rinkinys apie „Tauro“ apygardos rezistentų kovas ypač bus įdomus ir naudingas jauniems skaitytojams. Juk imdami į rankas šį nedidelį tomelį jie prisilies prie savo Tėvynės istorijos ir sužinos tiesą apie mūsų praeities kovas. Jie supras, kad Laisvės kovų aidas mūsų Tėvynėje turi skambėti nuolat ir stipriai. Nes tas aidas, nors mėginamas slopinti, maitina, ugdo ir kelia Lietuvą. Ir jis įsakmiai pabrėžia, kad Laisvės sargyboje reikia nuolatos budėti, kad kova už Lietuvą yra nebaigta, kad ji vyksta visuomet ir net jos formos mažai kuo pakinta.

Mes nežinome, kokių aukų iš mūsų tautos ateityje pareikalaus vienaip ar kitaip pasisukdamas istorijos ratas, susiklosčiusios istorinės aplinkybės. Tačiau mes manome, kad kovos už Laisvę dvasia mūsų tautoje liks gyva ir tie, kurie gyvens po mūsų, esant reikalui, mokės pasiaukoti už Tėvynę taip, kaip savo laiku pasiaukoję jų protėviai.

Autoriai

SAKALŲ SKRYDIS IR ŽŪTIS

„O, Laisve, kiek tu reikalauji aukų!"

*Nežinomo Lietuvos politinio kalinio įrašas Vilniaus
„peresilkos" sienoje, 1949 m. balandis.*

*„Išdavikų dešimt, o aš vienas! Bet Tėvynė taip pat
viena! Ir aš ją privalau ginti kaip motiną!"*

Nežinomas Lietuvos, Rezistencijos kovotojas.

*„Ne tas karys, mama, kuris prievarta išvytas eina gin-
ti Tėvynę, o tas, kuris laisva valia tai padaro".*

*„Tauro" apygardos kovotojo Andriaus Popieros
žodžiai, pasakyti išeinant į partizanus.*

Jų dauguma buvo mūsų senojo žaliojo sodžiaus sū-
nūs ir dukros.

Jų gyvenimas buvo paprastas, ramus, kaip ir visos
mūsų tautos gyvenimas, jie buvo kuklūs ir apie didelius
žygdarbius nesvajojo. Ir jų karta nenujautė savosios
žiaurios lemties; likimas lėmė jiems atlikti žygdarbius,
kuriuos nesvyruodami jie atliko, aukodami savo jaunas
gyvybes.

Jiems teko gyventi neramiais, audringais, nepaprastai
baisiais laikais. Prieš mūsų valią ir norą Antrasis Pasau-
linis karas įtraukė mūsų mažą šalį į visa naikinančio
chaoso verpetus. Ramus, taikingas, nieko nenuskriaudęs
mūsų mažas kraštas buvo klastingai užpultas didelio, ga-
lingo, nepaprastai pikto priešo. Keturiasdešimtųjų vasa-
rą okupavę mūsų kraštą raudonieji grobikai valdė ne-
gailastingo, brutalaus okupanto teisėmis, plėšė mūsų
kraštą, kankino, žudė nieko blogo jiems nepadariusius,
net pasipriešinimo neparodžiusius mūsų žmones. Nežvan-
ginusi ginklais, neblizgėjusi generolais, neparodžiusi net

ginkluoto pasipriešinimo tuomet, kuomet jis kaip tik buvo reikalingas, mūsų šalis gniužo nuo žiauraus raudonojo teroro, kuris ypatingai išbujojo prieš karą, kai okupantai masiškai žudė ir vežė į Sibirą niekuo nekaltus mūsų krašto žmones. Kilo reali tautos išnaikinimo grėsmė.

1941-ųjų birželį kilus Vokietijos-Sovietų Sąjungos karui, Lietuvoje įvyko spontaniškas sukilimas prieš raudonuosius okupantus, kurie nešdinosi iš Lietuvos „padus pasipustę“. Per sukilėlių užimtą Kauno radiją paskelbus apie sukilimą ir Nepriklausomos Lietuvos Valstybės atstatymą iš gretimų apskričių, į Kauną visais keliais traukė būreliai vaikinų — kaimų ir miestelių jaunimas. Jie papildė sukilėlių gretą. Sukilimui pasibaigus jie vėl grįžo į savo gimtuosius kaimus, į savo namus. Bet „išvaduotojai“ vokiečiai tuojau parodė savo tikrąjį veidą, teko nuo jų gintis ir slapstyti.

Bet 1940—41 m. prasidėjusi kova buvo tik didžiosios ilgos kovos už tautos Laisvę pradžia.

O kai „išvaduotoja“ vokiečių armija 1944-ųjų vasarą išbėgo ir grįžo „išlaisvintoja“ raudonoji armija, nešdama mirtį ir sunaikinimą, tuomet šie paprasti žmonės, kurių širdyse degė kilni Tėvynės ir Laisvės meilė, tiesos ir gyvenimo troškimas, sukilo į nelygią ir mirtiną kovą dėl savo tautos garbės, laisvės ir gyvybės. Jie parodė, kad paprastų, bet savo Tėvynę mylinčių, už savo aukščiausią idealą — Laisvę kovojanti tauta yra nenugalima, Laisvę pažinę žmonės žūsta, bet ne vergauja, jie parodė, kad lietuvių tauta yra kovojanti ir mokanti laisvėje gyventi tauta.

Palyginus su priešų ordomis, jų buvo nedaug. Vienam jų reikėjo stoti prieš šimtą ir daugiau priešų. O priešų buvo begalės, ir nors daug jų žūdavo, ypač pirmaisiais pokario metais, bet iš begalinių barbariškosios Sovietijos plotų vis plūdo ir plūdo naujos gaujos į mūsų vargingą, nuteriotą kraštą. Tačiau tie vyrai nepabūgo. Lietuvos Laisvės Armija (LLA) tapo tikra Rezistencija (Pasipriešinimu), išreiškusia visos tautos valią. Daug me-

tų krašte skambėjo šūviai, liejosi kraujas, švietė gaisrų pašvaistės.

Partizanų likimas buvo nulemtas ir jie žuvo didvyriškoje kovoje prieš iš Rytų šliaužiančią mirties stichiją.

Jie — Lietuvos sakalai, išskridę į savo nemirtingą skrydį, iš kurio, deja, nebuvo grįžimo.

Niekados nebus užmiršta jų tragedija, nes tai buvo tautos tragedija. Nedideli, menkai ginkluoti partizanų būreliai slapstėsi laukuose ir miškuose, jie iškentė vasaros karščius ir žiemos speigus, pavasario audras ir rudens lietus bei purvą; nuolatinuose įtemptuose žygiuose ir kovose su gausiomis sovietų kareivių pajėgomis visuomet jiems grėsė pavojus. Ir kiek čia buvo kančios, ištvermės ir nepalyginamo didvyriškumo paveikslų!

Mirti nebijo tie, kurių gyvenimas daug vertas ir prasmingas. Tokie buvo mūsų partizanai. „Mirties tie vyrai nebijojo“, — taip rašė apie juos Lietuvos Rezistencijos poetas kazlūrūdietis Juozas Ardzijauskas. Iš pradžių dar masino Pergalės viltis, bet negailestingam laikui bėgant tolyn jokios realios vilties nebeliko... Laikas veikė jų nenaudai. Sirenos iš Vakarų radijo bangomis raginusios kovoti ir žadėjusios pagalbą ne kartą juos apgavo ir nuvylė. Jie žinojo savo pasmerkimą — ir kaip drąsiai jį pasitiko! Tyromis širdimis ir švariomis rankomis išėję ginti tai, kas visai tautai (ir kiekvienam žmogui) šventa ir brangu, neįstengę ginkluotoje kovoje apginti tautos šventenybių, jie žuvo — ir tuo tragiškesnis, tuo labiau jaudinantis jų likimas, tuo neteisingesnė buvo jų lemtis. Jie tikrai buvo nusipelnę gražios pergalės, kuri kartu būtų buvusi teisingumo, kilnumo, žmoniškumo, apgintos Laisvės triumfas.

Jie sudegė skaisčia liepsna ant niekada negęstančio mūsų daug iškentėjusios Tėvynės Laisvės aukuro ir ši ugnis nušvietė mūsų gyvenimą. Ir jos atšvaitai bus matomi tol, kol gyvuos mūsų tauta. Jų auka neįkainuojama ir šventa (ne dėl dvarų ir fabrikų jie kovojo!) — tai didingiausia, kas iki šiol yra buvę mūsų tiesiog nuostabios tautos istorijoje! Tokių šiurpių, bet kartu ir didingų sa-

vo prasme kovų, nors ir pralaimėtų, ne tiek jau daug buvę pasaulyje.

Jie žuvo, kad mūsų tauta gyventų laisva ir todėl amžiais bus gerbiamas jų atminimas.

Vorkuta—Abezas—Mordovija 1955—1956 m.

Lietuva, 1990—1993 m.

V. Čerčilis — tai paskutinis slapyvardis, kurį likimo draugai davė 1949 m. žiemą Kauno kalėjimo 87-oje kameroje.

Šią knygą skiriu savo anūkei

Aidai Jakaitytei,

gim. 1979 m., gyv. Kaune, jos bendraamžiams ir ateinančių kartų jaunimui. Skaitykite Lietuvos Rezistencijos dalyvių prisiminimus, iš kurių sužinosite, kaip sunkiai jū-sų seneliai ir močiutės kovojo už savo

Tėvynės Lietuvos Laisvę.

Tai jie aukojosi ant niekada negęstančio mūsų daug iškentėjusios Tėvynės Laisvės aukuro savo brangiausią turtą — gyvybę. Mūsų šalelę mindė kruvini nekviestų okupantų batai, bet jie nepalūžo ir visados buvo ištikimi savo Tėvynei Lietuvai ir gynė ją taip, kaip vaikai privalo ginti savo Motiną.

Brangus Lietuvos jaunime!

Mylėkite savo mažą, bet garbingą Tėvynę, nes ji gyvenime kaip Motina — viena! Neiškeiskit jos į svetimus kraštus, nors kaip gražiai jie beatrodytų, kaip beviliotų. Kurkite grožį savo Tėvynėje ir būsite laimingi!

Tad mylėk, Lietuvi, Ją,
Širdimi visa!
Ar čia skaisčiai Saulė šviestų,
Ar gili tamsa!

Julija Simanaitienė-„Undinė“,
Lietuvos Rezistencijos dalyvė

Kaunas, 1995 m.

I s k y r i u s

ERŠKĖČIŲ KELIAIS
Į LAISVĘ ĖJOM!

Mums nebaisus erškėčių kelias,
Anei mirties juodi sparnai,
Žūsime kaip kunigaikštis Margis
Laisvi, ne svetimų vergai.

O Laisve, Laisve, kaip tu toli
Už okeanų šniokščiančių,
O koks sunkus į tavo kelias,
Pilnas žiaurių, žiaurių kančių.

Iš partizanų dainos.

JAUNYSTĖS KOVŲ IR VARGŲ METAI

Pasakoja „Tauro“ apygardos vadovybės pavedimus sunkiais rezistencinės kovos prieš sovietinius okupantus metais vykdžiusi iš Suvalkijos lygumų kilusi Tėvynės dukra JULIJA ČEPAITYTĖ-SIMANAITIENĖ-„UNDINĖ“.

Gimiau 1930 m. Beržovienės km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. valstiečių šeimoje. Augau viena, neturėjau nei brolių, nei seserų. Mano tėvo tėvai, dvi nusenusios tėvo seserys, mano tėvai ir aš sudarėme vieną darnią šeimą. Tai buvo religinga, dora ir Tėvynę mylinti šeima, kurioje nuo pat lopšio buvo mokoma mylėti Dievą ir Tėvynę, gerbti žmones. Lankiau Višakiškės kaimo pradžios mokyklą (už 1 km. nuo namų). Čia mano mokytojas buvo Jonas Baršauskas (garsiojo profesoriaus K. Baršausko brolis), tikras Tėvynės patriotas, kuris savo mokinius auklėjo Tėvynės meilės dvasia. 1941 m. birželio 14 d. ji su žmona, taip pat mokytoja, ir mažais vaikučiais bolševikai išvežė į Sibirą ir ten ši kilnių Lietuvos patriotų šeima dingo. Vokiečių okupacijos metais mokiausi Pilviškių progimnazijoje ir baigiau dvi klases (senąja tvarka). Grįžtant sovietinei armijai 1944 metų vasarą Pilviškių miestelis buvo labai sugriautas, tad progimnazija buvo atidaryta Bagotosios bažnytkaimyje Pilviškių valsč., už 5 kilometrų nuo mano tėviškės. Ten įstojau į 3-čią klasę ir 1946 m. baigiau keturias klases (senąja tvarka).

Bolševikams antrą kartą okupavus mūsų Tėvynę (1944-ųjų vasarą) daugeliui žmonių, o taip pat ir mūsų šeimai, prasidėjo vargo keliai. Tėvelis buvo suimtas

1945 m. balandžio 15 d., tuo metu jis buvo pasitraukęs iš tėviškės, gyveno Pilviškių geležinkelio stoties rajone ir dirbo geležinkelyje. Kaip vėliau paaiškėjo, jis buvo apkaltintas „bendradarbiavimu su vokiškaisiais okupantais“, nors koks galėjo būti tas „bendradarbiavimas“, jei jis nemokėjo vokiškai ir su vokiečiais jokio ryšio neturėjo. 1945 m. spalio mėn. Lietuvos geležinkelio sovietinis karinis tribunolas nuteisė jį 10 metų „pataisos“ la-

gėrio ir 5 metams tremties. Kalėjo Omsko, Tomsko srityse, Karagandos srities Sarano lageriuose. Grįžo į Lietuvą 1958 m. rugsėjo 30 d. Tėviškėje gyventi jam neleido. Aš jau buvau ištekėjusi, tad sugrįžo pas mane į Kauną. Šiaip taip išsirūpino, kad leistų gyventi Pilviškių stoties rajone. Kauno geležinkelio stoties viršininkas, labai geras žmogus Genys, jį priėmė dirbti stoties staliumi. Dirbo iki mirties, mirė 1969 m. balandžio 8 d., palaidotas Pilviškiuose. Reabilituotas po mirties 1991 m. sausio 15 d.

Tėviškėje seneliai ir tetos išmirė. Iš trobesių, mažai kas buvo likę. Kas norėjo, tas griovė, medžius iškirto, kelmus išrovė, ir dabar nė ženklo ten nėra, kad žmonių gyventa. O sodyba buvo gražiai apšodinta medžiais, augo gražus sodas. Senelis buvo grįžęs iš Amerikos, mėgo tvarką ir gražiai tvarkė savo ūkį — kol atėjo okupantai. Dabar iš visos Čepaičių šeimos tik aš viena likau.

Po tėvelio suėmimo mamą nuolatos šaukdavo į tardymus, todėl ji pasitraukė iš namų — išvyko į gretimą Marijampolės apskr. Kazlų Rūdos valsčių, kur įsidarbino Raudonplynio durpyne siuvėja. Aš likau pas senelius ir toliau mokiausi Bagotojoje, ir čia prasidėjo mano kova Lietuvos Rezistencijoje.

1945 m. rudenį pas senelius įsitaisė slėptuvė Antanas Baltūsis-„Žvejys“, kuris vėliau tapo „Tauro“ apygardos vadu. Vokiečių okupacijos laikais 1941-ųjų vasarą Antanas Baltūsis kurį laiką buvo Pilviškių policijos nuovados viršininku ir lankydavosi pas mano tėvelį ir senelius. Mūsų šeimą jis gerai pažinojo. Slėptuvė buvo maža ir nepatogi, bet tuo metu buvo gera. Pas „Žvejį“ lankydavosi „Mindaugas“, „Klajūnas“ ir kiti, kurių slapyvardžių jau nežinau. Aš į nieką nesigilindavau, stengdavausi kuo mažiau matyti, negirdėti ir nežinoti, kad suėmimo atveju nieko nežinodama nieko neišduočiau. Bet kartą „Žvejys“ mane paklausė, kokie mano santykiai su Pilviškiuose gyvenančia mokytoja Elena Juciūte. (Elena Juciūtė ir kai kurie kiti Pilviškių mokytojai bei įstaigų tarnautojai pagal vieno apmokamo čekistų agento — įskundimas 1948 metais buvo suimti. E. Juciūtė buvo nuteista 10 metų lagerio ir išvežta į Igarką, pergy-

veno stalininių lagerių siaubą, alkį, badą ir šaltį. Po Stalino mirties grįžo į Lietuvą: JAV gyvenusios sesers rūpinimusi ir pastangomis 1956 m.— išvyko į JAV, ten dalyvavo lietuvių veikloje. Gyvendama JAV parašė kebias atsiminimų knygas, jų tarpe „Pėdos mirties zonoje“ ir „Igarkos naujamiestį“. E. Juciūtė mirė JAV 1986 metais, sulaukusi 75 metus). Aš atsakiau, kad Elena Juciūtę gerai pažįstu, ji man mokantis Pilviškiuose dėstė matematiką, o dabar Bagotojoje taip pat dėsto matematiką (ji ten ir gyveno). „Žvejys“ įteikė man užklijuotą laišką ir liepė perduoti jį E. Juciūtei, ir įsakė, ką ji man įduos, parnešti jam. Tai buvo pirmas „Žvejo“ paliepimas, o toliau aš jau šventai vykdžiau visus jo įsakymus. Taip aš tapau Lietuvos Rezistencijos dalyve. „Žvejys“ man davė slapyvardį „Undinė“, kurio nekeičiau per visą Rezistencijoje dalyvautą laiką, o tai truko daug metų...

1946 m. vasarą „Žvejys“ iš mūsų išsikėlė į didesnę ir

patogesnę slėptuvę. Pas mus tik kartais iš partizanų kas nors ateidavo, palikdavo tai, ką aš turėdavau kam nors perduoti, ar nurodydavo ką nors įvykdyti.

Aš nekenčiau okupantų ir jų vietinių pakalikų, nes

jie kankino ir žudė mūsų taikius ir dorus tautiečius. Šiame žmonių naikino ir priespaudos darbe ypač pasižymėjęs tuometinis Pilviškių valsčiaus partorgas (vėliau partijos sekretorius P. L., valsčiuje apsidatęs sribais ir enkavedistais jis žvėriškai elgėsi su žmonėmis. Jo visi bijojo ir nekenė. Jis taip pat žiauriai sumušė ir suspardė ant kiemo mano senelį, už tai, kad šis neatidavė pyliavų ir vis šaukė: „Kur sūnūs banditai“, baisiai rėkė ir keikėsi kaip pamišęs. Ir taip elgėsi lietuvis-komunistas pagrindininkas, vienas iš „šviesios komunizmo ateities kūrėjų“.

1947 m. partizanų vadovybė už nežmonišką elgesį su

gyventojais nutarė likviduoti partorgą. P. L. Tuo tikslu pagal „Žvejo“ planą aš buvau įdarbinta į Pilviškių valsčiaus vykdomąjį komitetą „reikalų vedėja“ (tiksliau — mašininke). Rašyti mašinėle mane buvo išmokęs „Žvejys“. Įsidarbinant mano pareiškimą priėmė valsčiaus vyk-

domojo komiteto sekretorius V. S., kuris buvo ramaus, tykaus, nuosaikaus charakterio žmogus. Pastebėjau, kad jis gražiai bendrauja su žmonėmis, kalbasi su ūkininkais „buožėmis“ — valsčiuje jis buvo bene vienintelis darbuotojas, kuris žmoniškai, kultūringai elgėsi su visais piliečiais, gerai išmanė savo darbą ir stengėsi visiems žmonėms padėti, kas ne visuomet buvo lengva. Aš nujaučiau, kad jis nėra „raudonasis“, tačiau konspiracijos sumetimais nieko jo neklausinėjau, o jis manęs taip pat nieko neklausinėjo. Ir tik dabar, po kelių dešimčių metų sužinojau, kad V. S. taip pat buvo pažįstamas su „Žveju“ ir kitais „Tauro“ apygardos štabo darbuotojais... Paaiškėjo ir daug kas kita, apie ką tuomet nežinojome.

Pilviškių valsčiuje išdirbau apie du mėnesius. Užduoties neįvykdžiau, nes ją „švariai“ įvykdyti tuo metu buvo neįmanoma. Valsčiaus pastato pirmajame aukšte įsikūrė didelis būrys (kelios dešimtys) gerai ginkluotų sovietinės vidaus reikalų kariuomenės kareivių, o pats valsčius buvo antrame aukšte. Be to jaučiau, kad komjaunuolės R. Bendoraitytė ir B. Norkeliūnaitė, kurios mane pažinojo, o taip pat žinojo apie mūsų šeimą, pradėjo mane įtarinėti ir sekti. Aš viską papasakojau „Žvejui“ ir jis gerai apsvarstęs liepė man greitai pasitraukti iš valsčiaus. Išvažiavau į Runkių kaimą, Kazlų Rūdos valsč. pas mamą. Įsidarbinau Raudonplynio durpyne, o vėliau Runkių girininkijoje. Susitikinėjau su „Žveju“, „Voveru“, „Briedžiu“ ir kitais.

1948 m. vasario 16 d.— tosios naktį kaimuose išklijavau partizanų duotus atsišaukimus. Vienas kaimynas atsibasčiusiems sribams pasakė, kad pastebėjęs mane. Anksti rytą mane pas senelius Pilviškių valsč. Beržinovienės kaime suėmė Pilviškių sribai, nors pas mane jokių įkalčių nerado. Nuvarė į Pilviškių sribynę, iš kur po dviejų dienų išvežė į Kybartų MGB. Čia mane tardė pats skyriaus viršininkas „pasizymėjęs“ čekistas pirmo laipsnio žmogėdra papulkininkis Zitko. Savaitę laiko iškankino, po to nuvežė į garsiuosius Marijampolės saugumo bunkerius. Labai žiauriai tardė tardytojas Orlovas, vertėjas Mulerenka, kitų pavardžių neatmenu. Iškankinę

mėnesį bunkeryje perkėlė į Marijampolės kalėjimą, 20 kamerą. Apie kankinimus čia smulkiai nepasakosiu, nes apie tai jau daug yra parašyta ir papasakota. Nebent trumpai tik tai, kad pjudė šunimis, 7 paras išlaikė karceryje su vandeniu, o mušė kas norėjo ir kiek norėjo. Mušimai, kankinimai, keiksmas šiame pragare buvo įprastas dalykas...

...Mintyse melddavau Mariją, kad suteiktų man jėgų ir kantrybės ištverti. Kai tik prasidėdavo kankinimai, aš sukašdavau dantis ir nieko neatsakinėdavau tol, kol netekdavau sąmonės.

Po keturių mėnesių tokių tardymų korpusinis Jurgis atnešė pasirašyti man raštą, kad mano byla randasi Vilniuje. Dar po kiek laiko vėl pranešė, kad byla atiduota naujam tardymui. Tuomet labai išsigandau, kad visą pragarą vėl reikės kentėti iš naujo. Bet čia mane pamokė gera kameros draugė Julija Kasiulonytė. Ji patarė: „Paskelbk bado streiką ir reikalauk iškviesti karinį prokurorą (jo įstaiga buvo Marijampolėje). Ir jam pasakyk, kad tavo muša ir kankina, ir jeigu taip bus ir toliau, tai viską patvirtinsi, tegu rašo ką nori, bet tai bus netiesa... Badavau 8 paras. Atvyko prokuroras. Aš jam pasakiau, kad mane muša ir kankina ir liepia prisipažinti, kad partizanas „Voveras“ yra mano tėvelio brolis, nors taip nebuvo, ir net dabar nežinau, iš kur jis buvo kilęs...

Po prokuroro apklausos man atnešė pasirašyti raštą, kad mano byla pasiųsta į Maskvą ypatingam Pasitarimui (OSO) 1948 m. rugsėjo 24 d. byla buvo grąžinta, ir „nesant įkalčių“ buvau paleista. Atvykau į Runkių kaimą pas mamą. Mane paleidžiant čekistai buvo „prikabinę uodegą“, kurios pavyko atsikratyti.

1948 m. lapkričio mėn. į Runkių kaimą atėjo partizanai „Kovas“, „Doleris“, „Klemensas“, „Ulanas“, „Saidokas“ ir kiti. Aš negalėjau saviesiems nepadėti, ir jaučiau kerštą savo ir žmonių kankintojams...

1950 m. vieną kovo mėnesio rytą Kazlų Rūdos stribai ir kareiviai užgriuvo Runkių kaimą ir jie norėjo mane vėl suimti, bet aš atsitiktinai tuo metu nebuvau namie. Ir daugiau į namus pas mamą jau nebegrižau. Pra-

džioje gyvenau stovykloje pas partizanus. 1950 m. birželio 13 d. iš partizanų stovyklos išėjau slapstytis pas žmones—taip buvo nutarta. Slapsčiausi Suvalkijoje ir Dzūkijoje. Iš visos širdies buvau ir esu dėkinga tiems žmonėms, kurie patys labai rizikuodami priglaudė ir pamaitindavo. Nuo 1950 m. liepos mėn. žuvus „Kovui“ su partizanais susitikdavau vis rečiau. Aš negalėjau jiems niekuo padėti, nes pati nieko neturėjau. Eidama su jais kartu aš būčiau tik sudariusi jiems didesnių sunkumų. Jų pačių padėtis buvo labai sunki. Visi gerai supratome, kad mūsų tautos ginkluota kova prieš raudonuosius okupantus tuo tarpu pralaimėta. Amerikonai per radiją gražiai kalbėdavo, agituodavo ir ragindavo nepasiduoti. Sakydavo „greit glausis galvelės ir rankelės“. O tos kruvinos partizanų galvelės glaudžiasi prie gatvės grindinio, o stingdamos rankelės apkabinę kruviną Tėvynės žemę, jiems visai nerūpėjo...

Per kelis klajonių ir slapstymosi metus buvo visko, pergyventa daug įvairių pavojų ir nuotykių. Tuo metu mūsų ginkluotoji Rezistencija žuvo. Prasidėjo kitas kovos už Nepriklausomybę periodas, kuriame dalyvauti jau neteko...

1953 m., po Stalino mirties ir Berijos gaujos likidavimo, mano tetos vyrui Antanui Kneizevičiui padedant vieno rajono milicijos skyriaus viršininkas (dar kartą jam „ačiū!“ iš visos širdies) padarė man laikiną pasą ir „papiršliavo“ vaikiną iš Kauno. 1954 m. sausio mėn. atvykau į Kauną, ištekėjau, pakeičiau pavardę ir — tyliai gyvenome.

1956 m. įsidarbinau Kauno pieno kombinate, kuriame išdirbau 8 metus. O 1964 metais įsidarbinau „Drobėje“, kurioje išdirbau 30 metų.

Baigiant trumpai apie savo kūrybą. Jau vaikystėje mylėjau poeziją. Mylėjau dainas. Dainuodavau visą laiką, ar laukuose dirbdama, ar keliu eidama viena. Besimokydama progimnazijoje ir pati mėginau kurti. Bet pas mus literatų būrelio nebuvo, o draugėms nedrįsau parodyti, nes jos galėjo pasijuokti... Buvo sunkūs pokario metai, kai dainos nelabai rūpėjo. Dainuodavau stovyklo-

je pas partizanus, bet nesakydavau, kad tai mano kūryba, nedrįsau. Labai mylėjo dainas „Tauro“ apygardos vadas „Faustas“, „Žalgirio“ rinktinės vadas, po to „Tauro“ apygardos vadas „Saidokas“. Kartą sukūrusi eiles čia pat padainavau kaip dainą „Saidokui“-(„Karijotas“). Jis pagyrė mane ir nusirašė. Tai mane labai paskatino kurti, ir tuomet aš jam prasitariau, kad tai yra mano pačios kūrybos daina, ir ne tik ši, bet ir kai kurios kitos. „Saidokas“ buvo maloniai nustebintas ir paprašė manęs ką nors sukurti apie „Žalgirio“ rinktinės vado „Šturmo“ žūtį. Jis man smulkiai papasakojo, kaip žuvo „Šturmas“ — Štrimas. Aš sukūriau dainą, kuri buvo išspausdinta „Laisvės žvalge“. Dabar ji yra išspausdinta rinkinyje „Sušaudytos“ dainos“. Būdama partizanų stovykloje parašiau keletą eilėraščių apie žuvusius brolius, kurios tuoj pat tapo dainomis.

Tegul tai būna mano širdies dalelė, įdėta į jų kovos už Laisvą Lietuvą prisiminimo vainiką.

Julija Čepaitytė-Simanaitienė-„Undinė“

Kaunas, 1993 m. pavasaris

LAISVĖS ŠAUKLĖS BALSAS IŠ SUVALKIJOS MIŠKŲ

Lietuvos Rezistencijos dalyvės
„Tauro“ apygardos ryšininkės-žvalgės
Julijos Čepaitytės-Simanaitienės-„Undinės“
eilėraščiai (dainos), sukurti
Suvalkijos miškuose...

KAI PAŠAUKĖ TĖVYNĖ

(Baladė apie partizano likimą)

Skiriu „Tauro“ apygardos partizano „Kovo“ — JONUKO
STAČIOKO atminimui

Jį užaugino brangi mamytė,
Rymojo nemigo naktis,
Mielas tėvelis dažnai kartojo,
Kad jo sūnelis bus karys.

Dar vaikui būnant tėveliai sakė:
„Tavo Tėvynė Lietuva.
Kur tu bebūsi, kur begyvensi,
Lietuvis būki visada...”

Linksmi uliojo jis pas tėvelį,
Balnodamas bėrus žirgelius,
Puošė sodino vyšnių sodeį,
Aptvėrė sesėm darželius.

Nedaug prabėgo laimingų metų,
Tėvynė šaukė pavergta.
Išplėšė laisvę visų brangiausią
Kruvina budelio ranka.

Liūdnai šlamėjo žalia giružė,
Vaikus Tėvynės glausdama.
Jisai suprato, bet vis tylėjo,
Kad jau ateina valanda.

Išaušo rytas tas nelaimingas,
Likimas skirtas toks žiaurus,—
Jis areštuotas ir surakintas
Apleido Tėviškės namus.

Budeliai džiaugės, iš jo tyčiojos,
Sakė „banditai“ jūs visi,—
„Tave priversim ir pasakysi
Kur slapstos brolis ir kiti“.

Kai užsidarė kameros durys,
Pamatė jaunas kalinys,
Kad ne jis vienas Tėvynę myli,
Kad ne jis vienas kankinys.

Jisai prisiekė, kad ir kentėsiu.
Bet neišduosiu niekadoms.
Nepasakysiu kur slepiasi brolis,
Kur slepiasi sūnūs Lietuvos.

Trūksta man žodžių jums apsakyti,
Kokias kančias kentėjo jis,
Broli, sesute, gali suprasti,
Jei esi buvęs kalinys.

Jį nebaugino tardymo kančios
Ir bado šmėkla jam nebaisi,
Prakeiksmą siuntė Sibiro žemei,
Savo Tėvynėn sugrįžo jis.

Ten kur rymojo žalia sodyba,
Paskendus vakaro tyloj.
Dabar ten staugė bedalis vėjas.
Jo tėviškėlėje tuščioj.

Tėvai ir sesės turėj apleisti
Savo gimtuosius namelius,
Algirdas pirmas sūnus išėjo
Kovot dėl laisvės Lietuvos.

Sudievu taręs jis tėviškėlei
Žengė į mišką takeliu;
„Nenoriu būti vergas žudikų,
Būsiu su broliu aš kartu“.

Kai žemę glostė naktis motulė,
Šypsojos mėnuo danguje,
Laužui liepsnojant linksmas sėdėjo
Jis partizanų būryje.

Šventai prisiekė būt partizanas,
Kovot dėl laisvės Lietuvos;
„Kovas" — šį vardą jis pasirinko
Drąsus sūnelis mūs tautos!

Kartą užpuolė priešai jų būrį,
Ir jau grąsino mirtimi
Tada jis pirmas drąsiai kovojo,
Drąsino brolius dainomis.

Karštai mylėjo savo Tėvynę,
Brolius, sesutes, tėvelius,
Karštai mylėjo jauną mergaitę,
Belaisvę, dukrą Lietuvos.

Daug pražygiavo kelių kelelių,
Daug kartų buvo žiaurių kovoj.
Daug kartų klausės balso lakštutės,
Paskendęs vakaro tyloj.

Taip slinko metai kovoj dėl laisvės,
Narsių brolelių Lietuvos
Neteko „Kovas" savo brolelio,
Dėl išdavystės kruvinos.

Nors skausmas varstė „Kovo" krūtinę,
Bet nepalaužė jam jėgų.
Plačiai skambėjo didis jo vardas
Ir priešų tarpe ir draugų.

Ką jis prisiekė, tą ištesėjo,
Kovojo narsiai ir drąsiai,
Tvirtai tikėjo, dažnai kalbėjo,
Kad sulauks laisvės jis tikrai.

Gražus prašvito pavasarėlis.
Išskleidė gėlės žiedelius,
Metus kiekvienus jos išdabino,—
Ir penkiasdešimtus metus.

Pasidabino barzdotas miškas
Įvairiaspalviu kilimu,
Jis partizanų stovyklas slėpė
Nuo žiaurių budelių akių.

Liepos trečioji diena atėjo,
Nieks nežinojo kokia ji bus.
Nuliūdo „Kovas", jam širdį slėgė,
Kažkoks jautimas neramus.

Pritrūkus maisto jis broliam sakė:
„Vyrai! Į kaimą reiks žygiuot".
Visi tylėjo, jis drąsiai tarė:
„Gal bijot, vienas aš einu".

Draugai išgirdę žodžius šiuos „Kovo",
Ruošės žygiuoti su juo keli,
Nes partizanai viens kitą myli,
Likimo broliai jie visi.

Apleidę savo ramią stovyklą
Žengė per mišką vorele.
Sidabro rasos vilgė jiems kojas,
O veidus puošė šypsena.

Jie nežinojo, kad yra kaime,
Enkavedistų kraugerių,
Tyko jie brolių nekalto kraujo
Sesučių ašarų, kančių.

Priėję kaimą visi sustojo.
Ir pasiskirstė pamiškėj,
„Kovas" žygiavo tolyn į kaimą,
O priešas pastebėjo jį.

Kai ginklai grojo gedulo maršą,
Skrajojo angelas mirties,
Vyrų išgirdo skambantį balsą,
Tai šaukė „Kovas“: „Vyrų! Ugnies!“

Draugų širdyse užvirė kraujas,
Kvatojo ginklai dar smarkiau,
Perbrido „Kovas“ upelį sraunų,
Tikėjo — miškas bus arčiau.

Sušvilpė kulkos nešdamos mirtį,
Suklupo likęs be jėgų.
Upelin tyliai sruveno kraujas
Ir supos ant melsvų bangų.

Akis pravėręs žvelgė į dangų,
Lūpos šnabždėjo taip tyliai.
„Priimk, Tėvyne, šią mano auką
Už Tave žūstu aš ramiai.

Sraunus upeli, tėveliam sesėm,
Kad aš negrįšiu, pasakyk.
Plauk ašarėles jaunai mergaitei.
Tu ją paguoski ir ramink.

Nustojo plakus širdis krūtinėj,
Akis užmerkė jis giliai,
Prie jo lavono stovėjo alksnis,
Grūmodams budeliams piktai.

Kitoje pusėj sraunus upelio
Gulėjo vienas jo draugų,
Vėjelis glostė mirusio veidą,
Šukavo garbanas plaukų.

„Kovo“ krūtinę puošė ne rožės,
Bet tyras kraujas iš širdies,
Pravertos lūpos tartum kartojo:
„Žuvau dėl laisvės mūsų šalies“...

Žydėjo rožės, baltos lelijos,
Kada Tėvynė buvo laisva.
Dabar pražydo Tėvynės žemė,
Brolelių krauju aplieta.

Priešai paėmę abu lavonus,
Vežė į miestą su džiaugsmu,
Kad jie galėtų išgerti kraujo
Mūsų brolelių nekaltų.

Lavonus vežė iš miesto į miestą,
Guldė ant gatvių purvinų,
Slapta užkasę be jokio ženklų
Vėl ieško sau naujų aukų.

Ant jų kapelio nerymo kryžius,
Nežydi rožė raudona,
Vasarą vėjas nešioja smiltis,
O žiemą sniego dykuma.

Paliko „Kovas“ jauniausią brolių,
Kovot dėl laisvės mūsų Tautos,
Mirdams tikėjo, kad mūsų Tėvynė
Dar vieną kartą laisva bus.

Jisai tikėjo — nenuleis rankų
Drąsūs berneliai Lietuvos,
Kad ir per kančią, kad ir per auką,
Laisvę Tėvynei iškovos.

Kai Laisvės varpas skambės padangėj,
Brangi trispalvė plevėsuos,
Pagerbs lietuviai savo karžygius,
Kurie jau ilsisi kapuos.

Rožių, lelijų kerai iš naujo
Sesių darželiuos sužydės.
Vainikus pinant žuvusiems broliams
Sesės dainose juos minės.

Kapus karžygių žymės paminklai,
Kaip vertingiausia pagarba,
O aš pagerbsiu drąsius karžygius,
Širdyje gimusia daina.

Šias eilutes sukūriau 1950 m. liepos 10—11 d. d., pati būdama be namų ir Laisvės, netekusi savo pirmosios tikros meilės ir karštai mylinčio tikro draugo, kuris buvo man tarsi švyturys pavergtoje Tėvynėje.

TAVEŠ AŠ NIEKAD NEPAMIRŠIU...

Partizanui „KOVUI“-JONUKUI STAČIOKUI

Rasoti jaunučiai berželiai,
Kalneliai apaugę miškais —
Paslėpkit takus tuos laimingus,
Kur vaikščiojom mudu kadais.

Rymodavom gęstant saulutei
Ant kalno tyliais vakarais,
Ir meilę taip tyrą nekaltą
Mes pynėme žodžiais šventais.

Buvau aš vargdienė mergaitė,
O tu — partizanas narsus,
Ir „Kovo“ tu vardą turėjai,
Kovojai už laisvę Tautos.

Mylėjom karštai mes abudu
Tėvynę, nors ji nelaisva,
Prisiekėm kovot už jos laisvę
Ta priesaika yra šventa.

Beširdė kulka azijato
Tau parengė šaltus kapus,
Dėl ko palikai mane vieną.
Dar vargt šio pasaulio vargus.

Numetus vergijos retežį
Po laisvės garsiu trimitu.
Nuvargusi kelsis Tėvynė
Gal kelsiesi „Kovai“ ir Tu?

Bet ne, Tu daugiau nesikelsi,
Neguosi vargdienę mane;
Tu savo gyvybę aukojai,
Kad būtų Tėvynė laisva.

Daugiau nerymosim abudu.
Ant kalno tyliais vakarais
Daugiau neateisi pas mane.
Per mišką vingiuotais takais.

Aš niekad Tavęs neužmiršiu
Nors daugelis metų praslinks,
Ir tyliai beošančios girios
Man Tavąją meilę primins.

Nors manosios jėgos silpnesnės,
Bet žengsiu tavaisiais keliais,
Ir melsiu kasdieną Aukščiausią.
Tikiuosiu manęs neapleis.

Sukurtas žuvus „Kovui“, 1950.VII.3 d.

NARSIŲJŲ SAKALŲ SKRYDIS

Skiriu trijų brolių „Tauro“ apygardos partizanų JONO, ALGIRDO ir KLEMENSO STACIOKŲ, žuvusių kovose už Tėvynės Laisvę atminimui.

Beržai svyravo pakelėj
Žiaurių audrų auginti,
Išėjo broliai Stačiokai
Tėvynės Laisvės ginti.

Kur pavojinga ir žiauru —
Visuomet buvo narsūs,
Kovoj su budeliais žiauriais
Visuomet buvo drąsūs.

Verkė mama juos leisdama,
Raudėjo jaunos sesės,
Laimino senas tėvas juos,
Kad jie sulauktų Laisvės.

Skrajoj jie po miškus žalius
Lyg Sakalai bajorai;
Du žuvo jau žiaurioj kovoj —
Neišsipildė norai.

Algirdas pirmas jų visų
Begindamas šalelę
Paguldė galvą amžinai,
Apliej krauju žemelę.

Žūti už laisvę Lietuvos
Jis pasiryžęs buvo,
Puošė jo žygdarbius didžius
Slapyvardis „Arūno“.

Išaušus vasarai karštai
Diena žiaurioji buvo
Vėl verkia motina sena
Sūnus vyriausias žuvo.

„Jonuk, Jonuk! Kam palikai!"
Skausmuos sustingsta lūpos.
Kas vakaras už jį maldoj.
Tėvai ir sesės klūpos.

„Kovo" slapyvardį nešioj,
Kaip tikras karo dievas.
Kovoje buvo toks narsus,
Jį nebaugino priešas.

„Klemensas" vienas liko tėst.
Žygius savų brolelių,
Tėvų ir sesių paguoda.
Iš trijų partizanų.

Kad Dievas duotų dar sulaukt.
Prašvintant Laisvės rytą,
Ir susitikt seniems tėvams
Nors vieną sūnų gyvą.

Garbė per amžius Jums skambės,
Ir, padėka, tėveliai,
Kad užauginot sūnus tris,
Jūs sūnūs partizanai.

Mes Jiems statysim paminklus,
Gyvas dainas supinsim,
Už Laisvę žuvusių kapus.
Gėlelėm apsodinsim.

PASKUTINIS MŪŠIS

Daina apie „Šturmą“

Apie šias kautynes man pasakojo „Žalgirio“ rinktinės vadas „Saidokas“ ir prašė sukurti dainą jo draugui slapyvardžiu „Šturmas“. Jo pavardės tuomet nežinojau.

Užpuolė brangią mūs Tėvynę,
Kraujo ištroškusi minia.
Tėvynė šaukė savo sūnus
Kad stotų gretos ginti ją

Savo gyvybės negailėkit,
Kiekvienam Laisvė taip brangu.
Išėjo pirmos brolių gretos
Ir, „Šturmai“, Tu su jais kartu.

Nešiojai partizano vardą
Tėvynės meilę širdyje.
Tu gynai mūs Tėvynės laisvę.
Pasižymėdams kovoje.

Kad čia kovoja partizanai,
Tą viską žino Vakariai.
Į Vakarus su ryšiuėjai
Per Lenkiją Tu su draugais.

Žiemos verpetai sūkuringi,
Nenugalėjo jie Tave.
Ir su sargyba susikovęs,
Ėjai per sieną paslapčia.

Laukė sugrįžtant Tavęs broliai,
Bet laukt reikėjo neilgai.
Atlikęs šį garbingą žygį
Ir vėl laimingai sugrįžai.

Dar daug, vai daug tu dėl Tėvynės,
Darbų garbingų padarei,
Mes nepamiršim Tavęs, broli,
Tave minėsime amžinai.

Naktis žemei pranašavo,
Kad jau pavasaris arti.
Vargingą tolimą kelionę.
Keliavo broliai keturi.

Nuvargę Jūs visi be galo
Ir apsistojojot dienavot.
O išgama seklys norėjo
Kur būnat tiksliai sužinot.

Seklys kelis sodžius apžvalgęs,
Turėdams šuniškas akis,
Nujautęs, kur ilsėjos broliai,
Skubėjo priešams pasakyt!

Balandžio dvidešimt aštuntą —
Ta nelaimingoji diena,
Kur broliai ilsisi, tą sodžių
Užpuolė kraugerių minia.

Ir pasigirdo šūvių salvės
Kovojo „Šturmas“ su draugais.
„Nuo tvarto šokt!“ skambėjo balsas,
Granatų pritarė garsai.

Narsiai kovojo partizanai.
Laimingai teko išsiveržt.
Kai broliai juos ugnim vaišino.
Teko šešiems akis užmerkt.

Pradėjo pirmas „Šturmas“ trauktis.
Draugai jo traukėsi paskiau.
Mažėj' jo žingsniai, silpo jėgos.
Ir tarė broliui: „Aš gavau“.

Dar žingsnių keletą pažengęs
Suklupo ant žalios vejų,
Ir Lietuvos žemelę vilgė.
Nekaltas kraujas iš žaizdos.

Brolis pribėgęs jį pakėlė,
Bet jis jau žodžio nekalbėjęs,
Tik gailiai gailiai melsvos akys.
Į draugo veidą pažiūrėjęs.

Tartum „sudiev“ kalbėjo akys:
„Aš žūstu... man brangi šalis,
Palikit broliai mane vieną,
Kad nesutiktų jūs mirtis“.

Broliai jį gelbėti norėjo
Dar jam šypsojosi viltis.
Greit priešai viską pastebėjo,
Vėl prasidėjo žiaurus mūšys.

Priešai pamanė, kad jau žuvęs
Ant gyvų sutelkė jėgas.
Jis likęs eit jau negalėjo,
Bet pats apraišė sau žaizdas.

Su rankom priedangą sau kasė,
Ant lygumėlės dobilų.
Ir meldė jis Aukščiausią, prašė,
Kad dar suteiktų jam jėgų.

Naktis skrajojo virš Tėvynės,
O jis kentė sunkias kančias.
Kai aušo rytas, priešai šaukė,
Kad jis pakeltų jiems rankas.

Jisai atsakė: „pasiduodu,
Bet sunkiai sužeistas esu.
Ilgai kentėjau, jėgos mažos,
Ir rankų kelt nepajėgiu“.

Rusai artėjo taip atsargiai.
Ir džiaugsmas kilo jų širdy.
Sutrinko šūvis — „pasiduodu”.
Trys priešai krito negyvi.

Dar pusę valandos girdėjos,
Vis automatų klegesys.
Granatos trenksmas nuaidėjo
Tai žuvo už Tėvynę jis.

Išauš pavasaris malonus.
Paukšteliai guos ir linksmins mus.
Kovos dar likę brolių gretos.
Tik Tavęs, „Šturmai”, jau nebus.

Žydės alyvos, baltos ievos.
Žydės ir dobilai baltai.
Kur tavo kraujas laistė žemę,
Ten pražydės jie raudonai.

Darbai Tau puoš karingą vardą
Raudonai dobilai žydės.
Sesės dainuos graudingą dainą,
Tave dainuodamos minės.

Kaip vėliau sužinojau, slapyvardį „Šturmas” turėjo Vincas Štrimas, Žalgirio rinktinės vadas. (Žiūr. rašinį „Tokie buvo „Tauro” apygardos vyrai”).

Daina „Paskutinis mūšis” („Daina apie „Šturmą”) buvo išspausdinta „Tauro” apygardos partizanų laikraštyje „Laisvės žvalgas 1950 metais, o dabar išspausdinta knygoje „Sušaudytos dainos”.

TAI BUVO JO PASKUTINIS ŽYGIS

Be galo švelniam, nuoširdžiam ir šauniam partizanui
„ULŪNUI" iš „Birutės" rinktinės, kurio pavardės nežinojau.

Kai auštant rytą,
Saulelė tekėjo,
Tu apleidęs gimtą sodžią
Takeliu išėjai.

Išėjai kovoti
Už Tėvynės Laisvę,
Netikėjai, kad žemele,
Reiks krauju aplaistyti.

Tikėjai sulaukti
Laisvės rytą švintant
Ir išgirsti linksmas dainas,
Po Tėvynę skambant.

Po nuometų baltų
Žemelė liūdėjo,
Saugiai leisti šaltą žiemą,
Broleli tikėjai.

Kai su draugais skyreis,
Jiems laimės linkėjai,
Per laukus sniegu apklotus
Į slėptuvęėjai.

Žiaurus išdavikas
Tavo pėdas sekė.
Ir nujautęs, kur būni Tu
Kraugeriams pasakė.

Aušo skaistus rytas
Šerkšna medžius supo,
Kur slepies? Tą visą sodžią
Kraugeriai apsupo.

Pamatei, kad žuvo
Viltis paskutinė,
Pats nutraukei sau gyvybę,
Viską sunaikinęs.

Taip žuvo „Ulanas“
Už Tėvynę brangią.
Nebesveikins jo jau laisvė.
Ir melsvos padangės.

Tėvelius paliko
Didžiausiam vargely.
Nematys daugiau tėveliai,
Vienturčio sūnelio.

Nesugriš brolelis
Tėviškę apleidęs.
Gailiai rieda ašarėlės
Per sesučių veidus.

Jauniausia seselė
Kančiose sustingo.
Vieną gūdžią tamsią naktį
Amžinai užmigo.

Mylimas „Ulonai“,
Liūdi draugai Tave.
Gynei Tu Tėvynę brangią
Paaukodamas save.

Šios dainos gaida kaip „Bijūnėlis žalias, bijūnėlis gražus...”

Apie „Uloną“ ir jo šeimą papasakojo „Birutės“ rinktinės vadas „Saidokas“.

Vėliau sužinojau, kad tai buvo Albinas Lencevičius (žiūr. „Tokie buvo „Tauro apygardos vyrai“).

TU VAIKŠČIOJAI SU MIRTIMI

„Tauro“ apygardos vadui A. GRYBINUI-„FAUSTUI“.

Rugsėjis puošė laukus Tėvynės,
Padangėm traukė paukščių būriai,
Kad Tave tyko žiaurus likimas,
Mylimas vade, to nejautei.

Žiaurių kautynių jau daug laimėjai,
Bet nebaugino jos Tave.
Savo gyvybės Tu negailėjai,
Kad tik Tėvynė būtų laisva.

Saulė šypsojos melsvoj padangėj,
Prie kelio sviro liekni beržai.
Pareigas eidams savo garbingai,
Aplankyt brolius Tu išėjai.

Pas brolius trukęs savaitę laiko,
Vėl atgal grįžti linksmas ruošeis.
Savo nelaimės Tu nenujausdams,
Dar padainuoti sesių prašei.

Ėjai ne vienas. Tave lydėjo
Trys partizanai, narsūs arai.
Jau saulė leidos, vėjelis dvelkė,
Šlamėjo miškas tyliai, tyliai.

Nakties šešėliai apgaubė žemę,
Dar vis žygiavot tamsiais miškais.
Rusiški žodžiai sudrumstė tylą,
Jūs jiems atsakėt ginklų garsais.

Taip netikėtai priešą sutikot,
Ir atsiskyrei Tu su draugais.
Bet paskutines jėgas sukaupęs,
Savąjį kraštą pasiekt ryžais.

Broliai padėti Tau negalėjo,
Vienas kovojai su kraugeriais.
Sužeistas sunkiai, kantriai kentėjai,
Bet toliau eiti nepajėgei.

Globojo tave tamsus eglynas,
Pakolei viską sunaikinai.
Priešų užpultas kelis nušovei,
Ir už Tėvynę narsiai žuvai.

Džiaugėsi priešai „Faustą“ nušovę,
Vežė jo kūną dar pas savus.
Vežė pas tėvą, seną motulę,
Kad pamatytų, kur jų sūnus.

Mylimas vade, žuvai garbingai,
Apygardą liūdint Tu palikai.
Liūdi Tėveliai, liūdi Tėvynė,
Liūdi parimę liekni beržai.

Sesučių dainos linksmis Tėvynę
Broliai sargyboj laisvės budės,
Nors Tavo žodžių nieks negirdės jau,
Sesės dainose Tave minės.

Vado žuvimo aplinkybes papasakojo jį lydėję partizanai.

PARTIZANO MEILĖ

Mirgėj' danguj žvaigždelės —
Vakarą tą menu,
Kai prie baltų alyvų
Sėdėjome abu.

Pūtė švelnus vėjelis,
Lingavo tyliai žiedai.
Tu kartojai man meilę
Ir prie savęs glaudei.

Tu klausei manęs ar myliu?
Lenkėsi tyliai žiedai.
Tu glaudei prie krūtinės
Ir švelniai bučiavai.

Tu gini brangią Tėvynę,
O aš bejėgė esu,
Savo didžiausią turtą
Vien tik Tau meilę turiu.

Pamilau karštai aša Tave
Už tai, kad narsus esi
Savo brangią Tėvynę
Taip kaip mane myli.

Mėnulis kilo vis kilo,
Garsiai rėkė griežlė.
Jis paspaudęs man ranka
Su draugais nuskubėj.

„VAIDILOS" IR „VAIDILUTĖS" ATMINIMUI

Šiuos posmus sudėjau partizanui STASIUI MAČIŪTAI
(slapyvardis „Vaidila") žuvus, jo sesutei Mačiūtaitei-„Vaidilutei" prašant. „Vaidila" žuvo prie Veiverių pas Dau-
norą.

Vėjas švilpia ir sklaido jis rūką,
Saulė kyla aukščiau vis aukščiau;
Lietuva kraujuose kasdien plūsta,
Broliai kaujas narsiau ir narsiau.

Jiems nebaisūs yra azijatai,
Nei jų ginklas, nei piktas šuva —
Jie išėjo už brangią Tėvynę,
Kad vėl būtų laisva Lietuva.

Sesutė meldžiasi tyliai už lango,
Gailiai verkia ir liūdi viena,
Girdėt šūviai ir ginklai ten žvanga —
Dieve, Dieve, nejau bus auka...

Mielas brolis, narsusis „Vaidila"
Atsisveikino, viena likau...
Jeigu žus, būsiu aš „Vaidilutė",
Už Tėvynę kovosiu toliau.

O jam prisimena likus sesutė
Ir išvežti Uraluos tėvai,
Jisai miršta už brangią Tėvynę,
Palaimą jam siunčia dangaus angelai.

Dangus giedras ir šviečia mėnulis,
Pasirodo rytinė aušra,
Jisai mirdamas prašo žvaigždelių,
Kad nuskristų viena ten pas ją.

Ne žaibai sublyksėjo padangėj,
Ne griaustinis sugriaudė aukštai —
Nusileido auksinė žvaigždelė
Pas sesutę, kur miega saldžiai.

Ji skrajojo sapnų karalijoje,
Ten po pievas, po tankius miškus;
Jai žvaigždelė sako tyliai:
„Jau brolelis Danguje pas mus...”

Ir sesutė iš skausmo sustingo,
Ji paskendo skausmų sūkury,
Pasiryžo kovoti už Laisvę,
Arba žūt, ar atkeršyt už jį.

Mačiutaitė pasivadino „Vaidilute“, kovojo toliau ir
žuvo. Jos žuvimo aplinkybių tiksliai nežinau. Ji man pa-
pasakojo, kaip sapnavusi savo brolių būtent tuo momen-
tu, kai jis žuvo.

AR GRĮŠ IŠ SIBIRO ŠALIES?

Dainos gaida kaip,
„Mamyte, pirk man žirgelį“.

Laukia sesutė savo brolio,
Bet ar sugrįžti jis galės?
Ir neparneš jis jai karolių
Iš šalto Sibiro šalies,
Iš tos šalies, kur vysta gėlės,
Kur gęsta mylima daina,
Kur ašarų prigėręs smėlis
Ir dreba žemė kruvina.

Sugrįšiu, brangi sesute,
Kada trispalvė plevėsuos,
Sugrįšiu kada sesutės
Linksmas dainas uždainuos.

Ir bėga dienos, slenka metai,
Vergauja jis svečioj šaly.
Sesutė meldžiasi ir verkia
Ir laukia jo pavasary.
Kiek daug pavasarių prabėgo,
Kaip tyras Nemuno vanduo
Ir kiek per laiškus jis ją guodė,
Bet nesulaukė jo sesuo.

Sugrįšiu miela sesute
Į brangią žemę Lietuvos.
Aukosiu visas jėgas.
Kol širdis plakti nenustos.

Kankina sesę azijatai,
Nër jai gyvenimo ramaus
Su viltimis širdyje laukia
Ir tikisi tikrai sulauks.
Sulauks ji Laisvę, sulauks brolių
Kai švis pavasaris gražus,
Daina skambės laukuos Tėvynės.
Ir bus gyvenimas ramus.

Sugrįšiu namo, sesute,
Kai Laisvė tik nusišypsos.
Mylėki brangią Tėvynę,
Būk tikra dukra Lietuvos!

TĖVYNEI LIETUVAI

Gintaro, dainų ir pasakų šalis —
Tai mano Tėvynė Lietuva.
Gražesnio krašto už Tėvynę
Nerasiu niekad, niekada.

Upės, kalneliai, ežerai,—
Miškai barzdoti tamsūs snaudžia;
Saulėlydžio žaromis gęstant
Bažnyčios varpas tyliai gaudžia.

Sesutės audžia plonas drobes,
Močiutė — margoj juostoj raštą;
Žirgai brolelių stainėj žvengia,
Tėveliui rūpesčių be krašto.

Darželiai rūtomis dabinti,
Seklyčiose — gražiausias menas.
Vaišina svečią čia kiekvieną,
Visi linksmi — jaunas ar senas.

Čia pilys mums parodo aiškiai,
Kad buvo skriaudžiama Tėvynė.
Karštai mylėjo ją lietuviai,
Neveltui bočiai ją taip gynė.

LAUKIU TAVĘS

Gera žinai, kad lauksiu aš Tavęs
Dienom, naktim, rausvaisiais vakarais,
Savo akis pražiūriu neramias,
Berymant ties varteliais pravirais.

Apsninga obelys baltais žiedais,
Tai vėl su gervėm klykauja ruduo...
Tavęs vis nēr... Kažin ar beateis —
Juk nesugrįžta Nemune vanduo.

Nors neramu, bet laukiu Tavęs,
Sugrįši Tu su spinduliais dienos,—
Žydės vėl obelys baltų žiedų skraiste,
Žydės gėlės laisvuos tėvų laukuos.

LAISVĖS LAUKIMAS

Berželių šakos svyra
Pavieškely žaliai,
Jos šnabžda apie Laisvę
Praeiviui kiekvienam.

Auksinė saulė leidžias
Į vakarų gelmes,
Taip laukiamą svajotą
Ji Laisvę, ten suras.

Išpasakos saulužė,
Kad čia niūrus dangus,
Kad kenčia surakintas
Be Laisvės čia žmogus.

Ir vieną skaistų rytą
Saulutė patekės,
Nukris sidabro rasos,
Ir perlais sužibės.

Nušvies saulutė kelią
Per Lietuvos laukus,
Per pievas sidabruotas
Ateis Laisvė pas mus.

MYLIU TĖVYNĘ

Myliu Tave, brangi Tėvyne,
Su Vilnium, sostine sena,
Ten, kur banguoja Nemunėlis,
Ten, kur žaliuojantys krantai.

Tenai sesučių kasas ilgas
Dabina rūtos, jazminai,
Kad dainomis būt išdabintos —
Tu kitą kraštą ar žinai?

Tenai broleliai bėrus žirgus
Gano baltuose dobiluos
Ir laukia jie kada sesutės
Linksmąsias dainas uždainuos.

Saulutė leidžiasi už marių
Ir tylūs būna vakarai,
Tada Tėvynę mano brangią
Papuošia dainos kaip žiedai.

O, brangus Lietuvos jaunime,
Tėvynei reik gerų vaikų,
Kurie papuoš Tėvynę savo,
Garbės ir laurų vainiku.

IR TUOMET IŠAUŠO GEGUŽĖ.

Lietuvaitės mintys

Jau dabina Tėviškės laukus gegužė
Taip gražu, gražu, gražu.
Meiliai šypsos sode baltos vyšnios,
Saulė leidžias pamažu.
Man krūtinę skausmas slegia,
Ilgą, liūdna, neramu...

Kai puošia pievas ašaros sidabro
Ir skleidžias rūkas ant laukų,
Tylųjį vakarą gražios gegužės
Meldžias žiedeliai obelių.
Ir aš karštai meldžiu Mariją,
Kad dar sulaukt laisvų dienų.

Ir kaip norėtusi laisvai skrajoti
Kai žydi sodai ir laukai.
Ir visus žiedus meiliai išbučiavus.
Dainuot dainelę taip linksmai.
Bet skrajoti nėra laisvės,
Surakyti man sparnai.

Gal už tai, kad karštai myliu
Žydinčią žemę Lietuvos,
Tai už tai brangioj Tėvynėj.
Nėra ramybės man šventos.
Gimiau ir mirsiu lietuvaite,
Duktė karžygiškos tautos!

1952 m., gegužė.

ŠEŠUPEI IR GIMTAJAI SUVALKIJAI

Numylėta žydroji Šešupė,
Tu žavi, kaip gražuolė tikra,
Dainomis apdainuotoji upe,
Nuostabi Nemunėlio dukra.

Vandenyje pražįsta lelijos,
Jos vilioja visus į save;
Čia paskęsta vargai Suvalkijos,
Gailios ašaros rieda srove.

Darbštus kraštas brangios Suvalkijos,
Brandžios varpos, derlingi laukai.
Ko daina nebeskamba sesučių,
Ko nežvengia brolelių žirgai?

Kantrus būki, darbštus Suvalkieti —
Greit jau mūsų Tėvynė žydės,
Dainos linksmims senutę Šešupę,
Sesių rūtos darželiuos žaliuos!

Nepamirš niekados Suvalkija
Bolševizmo laikų kruvinų,
Apraudos motinėlė Šešupė
Daug netekusi savo vaikų.

1949 m., Suvalkijos miške.

PARTIZANAI

Žaliame miške sargybą eidams,
Prie šalto ginklo geležų
Galvą priglaudęs partizanas
Klausės lakštingalos balsų.

Jisai prisiminė gimtinę
Savo gimtuosius namelius,
Jisai prisiminė Uraluos
Išvežtus savo tėvelius...

O ginkle, ginkle tu galingas,
Tu vienas broliu man tapai.
Eisim į žaliąją giružę
Kur pasilikę mūs draugai.

O tu eglute, tu žalioji,
Pabūki mano sesute,
Apgink mane nuo bolševikų,
Priglausk po žalia šakute.

Danguj pražydo saulės veidas
Toks jaunas, žibantis, žarus,
Ir spinduliai bučiavo tyliai
Stovykloj miegančius draugus.

Sakyk, sakyk, miela lakštute,
Sakykit saulės spinduliai,
Ar dar ilgai brangios Tėvynės
Nebus laisvi žali laukai?

Daina lakštutės jau nutilo
Ir tyliai keliasi draugai.
Sakykit, žalios miško pušys,
Kokie šiandieną mūs vargai?

Žygiuos per dieną partizanai
Kol skaisti saulė nusileis.
O tyliam vakarui atėjus,
Gal džiaugsmas ilgesį pakeis.

Šią dainą kūriau prie Runkių kaimo, partizanų stovykloje.

Buvo partizanai: „Voveras“, „Kovas“, „Žiogas“, „Kiškis“, „Doleris“, „Vaidila“, „Kregždė“, „Dūdelė“, kitų neprisimenu. Sargybą ėjo „Vaidila“.

1946 m.

ŽUVUSIŲJŲ ATMINIMUI

Šią dainą sudėjau kai žuvo BRONIUS PETRAUSKAS iš Mozūrų kaimo nuo Barzdų (Šakių raj.), VYTAS NAUJŪNAS iš Višakio Rūdos (Marijampolės raj.); kitų pavardžių nežinau.

Seniai jau nutilo patrankų gaudimas,
Bet po mūs kaimus vis tebeskraido mirtis;
Žūstame, broliai, nes mūs toks likimas —
Per auką Tėvynė laisva tepaliks!

Jums, sesutės, rūtelių darželiai,
Jums lelijėlės ir pievų žiedai,
O mums vargdienėliams Tėvynės sūneliams
Tik amžinas miegas ir tylūs kapai.

Negirdėsit, sesutės, dainelių,
Nečiulbės mums lakštutės rytais,
Nebepins gražių sutartinių
Kaitrioj rugiapjūtėj tyliais vakarais.

Praeis daugel metų, ir jūs mus pamiršit,
Tiktai prisiminsit kartais dainose,
O motinų sielvartą, skausmo šešėlius
Ramins vyturėliai pragydę ryte.

Sukurta Suvalkijos miške...

JIS DAR SUGRĮŠ!

Į Kazlų Rūdos miškus, į partizanų stovyklą 1947 m. vasarą buvo atėję partizanai iš Aukštaitijos. Jie prašė sukurti naują dainą, kurią galėtų parsinešti į savo kraštą. Tokią dainą ir sukūriau. Dainos gaida kaip

Per tyrus laukus už Baikalo,
Kur kasamas auksas brangus ir t. t.

Kur statūs krantai prie Dubysos,
Kur šlama banguoti miškai,
Žygiuoja narsūs partizanai
Palikę tėvelių namus.

Namuose jų niekas nelaukia,
Ten sukas siaubinga mirtis,
Motulė ir sesės išėjo,
O tėvas užmerkė akis.

Kas vakaras kai leidžias saulė
Kažkur ten nuaidi daina —
Mergaitė jauna šviesiaplaukė
Nuliūsta kažko laukdama.

Kur jis ir kodėl neaplanko —
Suvirpa neramiai širdis:
Gal kitą jis ten pamylėjo,
O gal jį sutiko mirtis?

Bet ne, jis tebėra dar gyvas,
Tėvynei jo plaka širdis,
Kai tėviškėj nebus vergijos,
Tada mylimasis sugrįš.

1947m.,
Kazlų Rūdos miškuose.

IR SUDUŠ SVAJONĖS.

Daina, gimusi sunkiame gyvenimo laikotarpyje, kai atrodė, kad jau niekas nemiela ir geriau negyventi.

Miega girios, lygios lygumėlės,
Mirga žvaigždės tamsumoj nakties.
Kas paskolins laimės trupinėlį
Ašarėlei ilgesio išliet.

Kris žvaigždutės kaip žiedeliai krinta,
Sidabrinė pasaka suduš,
Tavo akys — mano mielas sapnas,
Tavo akys — ilgesys ramus.

Tas akis kaip brangų talismaną,
Tas akis kaip ašarų lašus
Ir kaip laimę, ir kaip skausmą menką
Per pasaulį širdyje nešu.

Ach, melavo man tos melsvos akys,
Jos melavo, bet aš jas myliu...
Ir sudegsiu meilėj kaip plaštakė,
Ir suduš svajonės stikleliu...

1950 m. Kazlų Rūdos miškuose.

AUTORĖS PRIERAŠAS SENAM DAINŲ SAŠIUVINYJE

Į šias dainas įpyniau savo ašaras ir širdį. Dar daug norėjau sudėti dainų apie žuvusius man pažįstamus partizanus, bet nežinojau tikslių žuvimo aplinkybių. O rašyti netiesą nenorėjau.

Šias dainas kartu su kitomis partizanų dainomis dainuodavo Suvalkijoje nuo 1945 iki 1953 m., o taip pat Marijampolės kalėjime, kuriame teko „paviešėti“ 1948 m. nuo vasario 16 d. iki rugsėjo 24 d.

Nuo 1954 m. šios dainos pradėjo pritilti. Žmonės bijojo, nes ne vieną už tas dainas pakaitino „šviesi komunisto saulutė“.

O dabar, Nepriklausomoje Lietuvoje, kai jokio pavojaus nėra, kad už dainą gali nukentėti, partizanų, politinių kalinių ir tremtinių dainos vis rečiau skamba, vis rečiau prisimenamos. Tai apgailėtinas reiškinys. Net keista, kad šių dainų vengia „nepriklausoma“ spauda, radijas ir televizija, nenori pasinaudoti didžiuliu tautos dvasios kūrybos lobynu. O turi būti atvirkščiai — Laisvės dainos mūsų Tėvynėje turi naujai atgimti ir suskambėti nauja jėga! Juk tai mūsų tautos geriausių žmonių kovos už Laisvę liudininkės!

Tegul skamba po pasaulį šios skaudžios dainos! Tegul skaito jas ateinančios mūsų kartos ir žino, kokia didžiule kaina buvo iškovota mūsų mylimos Tėvynės Laisvė!

Užkietėjusi tikra suvalkietė, karštai
mylinti Tėvynę Lietuvą, o labiausiai savo
gimtąją Suvalkiją

Julija Čepaitytė-Simanaitienė- „Undinė“

II s k y r i u s

KAI,, TAURAS" PAŠAUKĖ Į KOVĄ TĖVYNĖS SŪNŪS IR DUKRAS

Mums nesvarbu, kad retos eilės,
Prieš šimtą reikia stot vienam —
Galinga mūs Tėvynės meilė,
Mūs auka žemei mylimai!

Autorius nežinomas...

Maža Tėvynė, bet galinga
Iš praeities laikų,
Ir drąsių vyrų jai nestinga
Nueit keliu didžiu!

Iš partizanų dainos.

TAUTOS KOVA UŽ LAISVĘ — JOS AUKŠČIAUSIOJI TEISĖ

V. Čerčilis

*„Mažasis karas“, išsivadavimo kova — tai ne „kla-
sių kova“.*

*Partizanų kova ir tarptautinė teisė. Jie amžiams liks
tautos atmintyje.*

*Žinau: Žiaurios mirties sulauks,
Kurie sukils prieš pavergėjus,
Ims verst piktus tautos engėjus,
Visus į šventą kovą šauks!
Žinau, ir man mirtis skirta,
Bet be aukų — sakyk, kada,
Kur buvo Laisvė atpirkta?*

K. Riliejevas

Laisvė ir gyvenimas — tai ne šiaip sau viena su kita susijusios sąvokos. Tikrasis žmogaus gyvenimas yra neįmanomas be Laisvės: pati žmogaus prigimtis kelia jį į Laisvę. Gyvenimas be Laisvės — tai ne gyvenimas pilna to žodžio prasme, geriausiu atveju, tai šiaip sau vegetavimas — fizinis ir dvasinis. *Laisvą gyvenimą žmogui tegali užtikrinti tik laisvų žmonių bendruomenė (tauta) su valdžia, kuri pati tą Laisvę pripažįsta ir gerbia. Atėmusi Laisvę tautai svetimųjų (ar jų statytinių) valdžia yra uzurpatorius, engėjas ir tauta turi teisę gintis, kovoti už savo Laisvę.* Tai sena tiesa, bet nuolat atsiranda tos tiesos negerbiančių, jos nepaisančių.

Į savo gyvenimą daugelis žmonių žiūri visai paviršutiniškai arba iš vis apie jį negalvoja. Gyvenimas teisingai vertinamas tik tada, kai jam iškyla didelė grėsmė, kai žlunga didelės viltys. Laisvė deramai suprantama ir gerbiama tada, kai jos jau netekta, kai dažnai jau

būna per vėlu. Netekome Laisvės, kurią ne visi teisingai suprato — ir kaip tapo mums sunku, kokie pavojai ir nelaimės mus ištiko.

Sunkūs laikai buvo lemta pergyventi mūsų žmonėms. Gal neliko nė vieno, kuris vienaip ar kitaip nebūtų buvęs paliestas okupantų ir jų bendrininkų, daugiau ar mažiau nuo jų nukentėjęs. Ypač daug iškentė senasis Lietuvos kaimas, kur gyveno paprasti, ramūs žmonės. O dabar juos apniko pavojai iš visų pusių. Per kaimus dienomis ir naktimis traukė įvairios ginkluotos grupės, ir tai kėlė žmonių nerimą, nes kur jos susidurdavo, ten kildavo susišaudymai, žiaurios kautynės, pasibaigusios gaisrais, mirtimi, suėmimais bei plėšimais. Kas visa tai aprašys ir apsakys ir, svarbiausia, kas tai supras ateityje?

Esant tokiai padėčiai, atrodytų, visi iš kaimų turėjo išbėgti į miestus. Deja, išbėgdavo tik vienas kitas. O kaimas kentė, taip, kaip gali kęsti Lietuvos kaimas, jis nuolat tikėjo geresnių laikų viltimi, tikėjosi viską išverti ir nenustojė ūpo, kiekvienas stengėsi ir dirbo, nors gerai žinojo, kad net dėl kokio nors menkniekio jis gal nepasinaudos savo darbo vaisiais — arba juos atims atsibeldę iš miesto „šviesios komunizmo ateities kūrėjai" — tarybiniai aktyvistai, arba gal užmuš, areštuos ir nukankins, gal išveš! Vakaruose gal niekas tokio „tarybinio gyvenimo būdo" ir neįsivaizdavo, viską matė iškreiptame veidrodyje — ten daugelis neturėjo supratimo apie realų gyvenimą sovietų užimtuose kraštuose.

Per 20 laisvo ir nepriklausomo gyvenimo metų Laisvės dvasia tvirtai apsigyveno tautoje, laisvėje išaugo ištisa karta jaunų žmonių, liepsningų patriotų, kurie intensyviai pasipriešino mirties stichijai, ir tas pasipriešinimas įgavo masinį pobūdį, tapo gerai organizuotas.

Mes žinome apie tuos baisius pergyvenimus, kuriuos pergyveno mūsų tauta, apie nepaprastą laisvės kovotojų išvermingumą ir jų likimą, apie tuos tikruosius mūsų tautos tribūnus,ėjusius per kraujuose ir ašarose paplūdusią barbarišką gaujų mindomą Tėvynę, tuos geresnių laikų skelbėjus, kurie niekad nepavargo, nepalūžo, nelaimės jų nesužlugdė, jie visada buvo pasirengę ir pasi-

ryžę kovoti vardan Laisvės ir tiesos. Jų eilės laikui bėgant retėjo, jiems buvo vis sunkiau, jiems patiems neliko net ateities, *bet jie tikėjo tautos ateitimi* ir vardan tos ateities buvo pasiaukoję tautai, iš gyvenimo jie nieko nenorėjo, tik, kad gyventų tauta, o tauta tai puikiai suprato, nes tie žmonės tai buvo jos siela ir jos valia.

Šiais sunkių išbandymų laikais visos mūsų pačių gyvenimo vertybės buvo perkainuotos, mums patiems paaiškėjo, kas mūsų dar netolimoje praeityje buvo tikrai gera ir vertinga, o kas bloga ir tuščia. Tas pats pasakytina ir apie žmones—daugelis paaiškėjo, kas jie tokie: ar jie tikri savo krašto patriotai, ar tik apsimetėliai ir net išdavikai; geriausius žmones laikmetis dar labiau užgrūdino ir sustiprino.

„Pralaimėjimas naujai nukala geriausią tautos dalį,—jis atlieka sielų atranką, jis išskiria tai, kas yra gryna ir tvirta, ji dar labiau išgrynina ir sutvirtina. Bet jis pagreitina kitų smukimą arba pakerta jų sparnus". (R. Rolland). Visa tauta sukilo į kovą už laisvę, bet priešas visai stengėsi suskaldyti, suardyti tautą, jos žmones, vieną jos dalį (mažesnę) girdamas ir viliodamas, ir nustatydamas ją prieš kitus.

Partizaninis judėjimas buvo apėmęs visą tautą. Visi suprato, kad bolševikų atnešta tarybinė santvarka — tai ne naujas, ramus gyvenimas, kurį statyti trukdo „buržuaziniai nacionalistai", jų vedama „klasių kova". Tai buvo mažos tautos pasipriešinimo didžiajam agresoriui kova, tegul ir desperatiška, tačiau teisėta. Pavergta tauta turėjo teisę gintis, ir ji gynėsi jai prieinamomis priemonėmis, ir okupantai bei jų bendrininkai tai turėjo pajusti ir pajuto ant savo kailio. Ir nepamirškime, kad Lietuvos partizanai (Lietuvos Rezistencija) buvo tik besiginanti pusė.

Lietuvos Laisvės Kovos judėjimas (partizanai ir slapotos „civilinės" organizacijos) buvo vienintelis ir tikras tautos valios reiškėjas. Pogrindyje dirbo daug žmonių, ir dar daugiau juos rėmė. Nežmoniškais metodais vedami kovą prieš „buržuazinius nacionalistus" okupantai paneigė tautos valią ir grubiausiai pažeidė tarptautinę

teisę. Juk iš esmės Lietuvos partizanai buvo kariaujanti pusė. ir tai, kas vyko pas mus, tai ką darė pas mus tie „vyrai nuo Volgos“, nebuvo vien tik okupantų „vidaus reikalas“.

Prasidėjęs partizaninis arba „mažasis karas“, kaip kova dėl Laisvės iš pradžių buvo kai kur vadinama, ypačingai liepsnojo 1944—1946 m. Ištisuose rajonuose (provincijoje) bolševikų valdžios organai neturėjo valdžios. Daug kur dieną „valdė“ vieni, o naktį kiti. Buvo daug didesnių ir mažesnių kautynių. 1948—1949 m. partizaninis judėjimas apsilpo, bet ir po to jis dar kelerius metus nenurimo. O po to prasidėjo neginkluota pagrindžio kova.

Apie Lietuvos Rezistenciją, ypač apie ginkluotus jos dalyvius, įvairūs stalinistiniai ir neostalinistiniai rašeišvos, sovietiniai pseudoistorikai prirašė tonas popieriaus, išliejo daug vagonų deguto ir purvo (kaip jiems ir negėda). Žmonės sakė: „Bolševikpalaikiai ant partizanų korė visus šunis“. Jiems pavergtos tautos kova už Laisvę buvo paprastas banditizmas, o kovotojai tik banditai. O juk buvo (ir yra) atvirkščiai; pavergtųjų kova — teisėta, o užpuolikų veiksmai — nežmoniški ir neteisėti.

Deja, niekas iki šiol nemėgino tyrinėti Lietuvos partizanų kovos tarptautinės teisės požiūriu. O tai būtų labai reikalinga.

Mūsų partizaninis judėjimas buvo suorganizuotas ir veikė laikydamasis visų tarptautinės teisės reikalavimų ir nuostatų. Deja, kol kas nėra visiškai aišku, ar pagrindžio vadovybė tai kūrė ir vykdė sąmoningai, žinodama tuos reikalavimus, ar pats judėjimas (pagrindis) vadovaudamasis žmoniškumo ir teisės požiūriais, tai vykdė savaime. Jei taip, tai tiems vyrams tik garbė už tai!

Tarptautinė teisė apie partizaninę kovą ir partizanų organizacijas sako taip (1875 metų Briuselio deklaracija, kurią savo laiku pripažino daug valstybių):

Tautos dalis (ar visa tauta), okupuota prieš, tačiau sukūrusi karinę organizaciją ir vedanti karo papročiais nustatytą kovą yra laikomas kariaujančia šalimi ir oku-

pantų veiksmai kitų valstybių gali būti nepripažinti. O juk Lietuva nuo 1941 m. birželio yra karo padėtyje su SSRS!

Ginkluotosios pajėgos, partizanai ir kombatantai (kovojantieji) privalo laikytis šių nuostatų:

1. Sukilėlių (partizanų) kariuomenė turi sudaryti organizaciją, pagrįstą karinės drausmės pagrindais, kurios priekyje stovi vadovybė, o būrių ir grupių prieky — vadai, atsakingi už savo pavaldinius ir jų veiksmus.

2. Partizanai atvirai nešioja uniformą ir skiriamuosius ženklus.

3. Jie atvirai nešioja ginklą.

4. Jų karo vedimo būdas ir papročiai turi atitikti bendrus tarptautinės teisės nustatytus karo vedimo būdus ir papročius.

Šiandien visiems aišku, kad mūsų partizanai griežtai laikėsi visų šių (ir kitų) tarptautinės teisės reikalavimų. Visame krašte buvo sudaryta 10 partizaninių apygardų, kurios turėjo savo vadus ir štabus, padaliniams (rinktinėms, kuopoms, būriams ir t. t.) vadovavo vadai, visi partizanai atvirai dėvėjo karinę uniformą, atvirai nešiojo ginklus ir prireikus kovėsi su priešais pagal visus karo reikalavimus.

Taip pat reikia nepamiršti, kad partizanai nuo pat pirmųjų savo kovų ir veiklos dienų stengėsi veikti ir tvarkytis kaip buvusios Lietuvos kariuomenės kariai — pagal Lietuvos kariuomenės statutus ir Lietuvos įstatymus.

Daug metų trukusios Lietuvos partizanų kovos, jų žygiai ir narsumas — tai gražiausias (nors ir tragiškiausias) puslapis daug iškentėjusios mūsų tautos istorijoje. Raudonieji okupantai ir jų bendrininkai stengiasi arba nutylėti apie šią kovą, arba iškraipo jos esmę, šmeižia ir juodina Lietuvos Laisvės kovotojus. Visą tą melą ir šmeižtą dar reikės kuo griežčiausiai paneigti ir atmesti, visuomet reikės stengtis apginti tiesą, neleisti sovietų pakalikams teršti jų nemirtingo atminimo.

Mes neturime leisti, kad sovietų pakalikai rašytų apie mūsų Laisvės kovas, falsifikuotų mūsų tautos istoriją.

Tą istoriją turėsime parašyti mes patys. Istoriją, kurios puslapius rašėme krauju, turėsime parašyti rašalu. Štai kodėl neleistina, kad ją rašytų mūsų priešai.

Partizanų kovų atminimas turi likti tautos atmintyje, jis galės virsti savotišku pagarbos kultu. Štai iš ko mes galėsime mokyti mūsų jaunimą — kiek čia šventos Tėvynės meilės pavyzdžių, narsumo ir didvyriškumo pavyzdžių! Ir kartų kartos tai privalės žinoti! Ir kol mūsų žmonės tai žinos, lietuvių tauta nežus!

Taps būtina (tiksliau — jau yra tapę būtina!) surinkti visas žinias apie partizanų organizacijas, jų kovas ir žygius, viskas turės būti smulkiai aprašyta. Turi būti išaiškinti ir surašyti visi žuvę kovose, o taip pat okupantų ir jų bendrininkų nukankinti, dingę be žinios, „žuvę Sovietijos platybėse". *Visa tai turi sužinoti civilizotas pasaulis — tai didžiulis kaltinamasis aktas, kurį reikės perduoti busimajam Tarptautinio teisingumo tribunolui.*

Vienas Nepriklausomos Lietuvos visuomenės veikėjas (turima omenyje tarpukario— 1918—1940 m. Lietuva) yra pasiūlęs taip pagerbti Laisvės kovotojų atminimą. Viosose Lietuvos parapijų bažnyčiose turės būti įrengtos lentos (stendai), kuriose būtų įrašytos visų iš tos apylinkės žuvusių pavardės. Ir šio verčiančio susimąstyti sąrašo pabaigoje užrašas; „Lietuvi, ar žinai, kas žudė tavo brolius ir už ką?" Tokie užrašai turi būti ir ant paminklų laisvės kovotojams — kai jie bus statomi.

Turės būti pažymėtos nors žymesnių kovų vietos, o žuvusių kovotojų kapai surasti ir deramai sutvarkyti visam laikui — tai bus gražiausias paminklas kovoje žuvusiems mūsų broliams ir seserims atminti.

Birželio 14-toji atstatytoje Nepriklausomoje Lietuvoje turės būti paskelbta kaip visuotinio tautos gedulo diena: visame krašte turės vykti iškilmingi gedulingi žuvusiųjų minėjimai, jų kapų ir kovos vietų pagerbimai.

Sis tautos gyvenimo periodas vertas gražiausių literatūros veikalų, teatrų pastatymų ir filmų.

Tauta turi žinoti, kieno kraujo aukos ir kančių kaina ji liko gyva!

Jei mes tai padarysime, reiškia, mes žinome, kuo mums brangi mūsų maža, bet garbinga Tėvynė, reiškia, mes suprantame, kas yra Laisvė ir laisvas gyvenimas ir sugebėsime juos apginti.

Tikėkime, kad taip ir įvyks!

Rašinys sutrumpintas

Vorkuta, Abezas (Komija), Mordovija 1955—1956 m.

Lietuva — 1990—1994 m.

P a s t a b a .

Kaip matome, didžiosios kovos už Tėvynės laisvę reikšme, įvertinimu ir atminimu šios kovos dalyviai pradėjo rūpintis dar kovai tebevykstant — būdami tremtyje ir lageriuose. Jų dar tuomet iškeltos mintys nenustojo savo reikšmės ir dabar, prabėgus dešimtmečiams. Maža to; keitėsi laikmetis, keitėsi sąlygos ir mes pasikeitėme, iškilo naujų minčių, naujų sumanymų. Partizaninės kovos Lietuvoje atminimo įamžinimas įgavo naują didelę prasmę.

Kazlūrūdietis, buvęs 1941-ųjų Sibiro tremtinys Algimantas Lelešius siūlo sukurti komunizmo aukų Tuskulėnų mauzoliejų Vilniuje („Sūduva", 1994 m. rugsėjo 27 d.). Tai būtų mauzoliejus, kokio nėra Europoje, o, galbūt, ir visame pasaulyje. Mauzoliejus turi būti pastatytas toje pačioje vietoje, kur atkasami čekistų nužudytų žmonių palaikai. Toks mauzoliejus būtų didelis moralinis smūgis komunizmui, kurio ideologijos metastazės dar tebeglūdi daugelio galvose.

1941—1944 m. Kaune veikė gausiai lankomas Raudonojo teroro muziejus. 1944 m. vasarą, artėjant sovietinei armijai, šis muziejus savo veiklą nutraukė, jo eksponatai buvo išmėtyti. Buvo keliami pasiūlymai naujai atstatytoje Nepriklausomoje Lietuvoje tokį muziejų įkurti Vilniuje. Toks muziejus būtinai reikalingas. O gal jį reikėtų „priderinti" prie gerb. A. Lelešiaus siūlomo memorialo?

Apskričių, miestų ir valsčių savivaldybėse turi būti pagarbiai saugomi visų tos apylinkės 1940—1990 m. nukankintų ir žuvusių žmonių sąrašai.

Buvo taip pat pasiūlymų atkurti buvusias partizanų apygardas, išaiškinti ir pažymėti apygardų ir rinktinių vadavietes, sudaryti atitinkamus to meto Lietuvos žemėlapius. Buvusioje „Tauro“ apygardoje lankomos žymesnių kovų vietos, taip pat vietos, kuriose buvo nužudyti žmonės. Tai tikrai graži iniciatyva. Tokie atminčių vietų lankymai vasaros metu galėtų būti ir visuotiniai, ir masiški.

Krašto apsaugos ministerijos atitinkami skyriai, aukštųjų kariuomenės institucijų (pavyzdžiui, Vyriausiojo kariuomenės štabo), Šaulių sąjungos vadovybės atitinkami skyriai nedelsdami turėtų imtis analizuoti ir apibendrinti daugiau kaip 10 metų trukusios partizaninės kovos didžiulę patirtį. Kas žino, ar tos patirties žinojimas gali nepraversti jau netolimoje ateityje? Ir kariuomenė bei šauliai turi būti mokomi partizaninės kovos metodų.

Ypatingą dėmesį reikia skirti jaunosios kartos tautiniam ir religiniam auklėjimui visose vidurinėse mokyklose (gimnazijose). Vasario 16-ąją, Kovo 10-ąją ir kitomis valstybinių-tautinių švenčių dienomis visa gimnazija (visi moksleiviai ir pedagogai) privalo bendroje visuotinėje rikiuotėje dalyvauti šv. mišiose ir šventiniame (jubiliėjiniame) minėjime — kartu su miesto (miestelio) visuomene. Tai ne naujas dalykas, tai būtų senos gražios tradicijos atgaivinimas. Mokyklose, iš kurių moksleiviai išėjo į partizanus ir žuvo, ar buvo suimti ir išgabenti į sovietinius lagerius ar ištremti — įrengti atminimo lentas su jų nuotraukomis, vardais, pavardėmis ir žuvimo (mirties) datomis, trumpomis biografijomis. Klasėse, salėse, kabinetuose kartu su įžymių valstybės vyrų portretais iškabinti ir pasižymėjusių tos apygardos vadų, rinktinių vadų, pasižymėjusių kovose narsių vietinių partizanų portretus. Knygose, chrestomatijose, antologijose, vadovėliuose turi būti pateikta patriotinio tautinio auklėjimo medžiaga, griežčiausiai atmestos bet kokios bolševikinės istorijos klastotės.

Pagaliau „žmogus su šautuvu“, t. y. partizanas (pavienis ar jų nedidelė grupė) būtinai turi būti atvaizduotas Nepriklausomos Lietuvos pašto atvirutėse, pašto žen-

luose, ant meniškų vokų ir t. t. „Žmogus su šautuvu" turi būti atvaizduotas ir piniguose, dažniausiai vartojamose kupiurose — 5, 10, 20 ir 50 litų banknotuose. Kaip ypatingai pasižymėjusių kovose už laisvę galėtų būti banknotuose atspaudinti „Tauro" apygardos vadų mrj. Jono Drungos, A. Baltūsio-, „Zvejo", A. Grybino-, „Fausto" ir kitų atvaizdai. Apie tai visiškai nepagalvojo Nepriklausomos Lietuvos valstybės banko ir Ryšių ministerijos (pašto žinybos) vadovai, išleisdami naujus litus ir pašto miniatiūras. Tai didelė klaida, kurią nedelsiant reikia ištaisyti. Priminsime, kad Vakarų valstybių, kurios per Antrąjį pasaulinį karą buvo išvaduotos iš nacių priespaudos, pinigus ir pašto ženklus seniai puošia Pasipriešinimo didvyrių atvaizdai, išleidžiamos specialios pinigų ir pašto ženklų serijos. Tad kuo mes blogesni už juos?

...Galima padaryti ir daugiau. Bet padarykime nors tai, ką galima padaryti, kad herojiška praeitis nebūtų pamiršta!

1995 m.

KAI „TAURAS" PASAUKĖ Į KOVĄ.

Kur tie jauni vyrai, kur gražiai dainavo?
Kūnai jų gulėjo gatvėj kruvini,
Užkasti grioviuose, duobėse prie kelio.
Be maldų, be kryžių, guli užmiršti.

Alfonsas Stabingis, „Gimtasias kaimas".

Kodėl 1944 m. vasarą grįžus sovietiniams okupantams Suvalkijos gyventojai pradėjo jiems priešintis ir kuomet čia kilo partizaninis judėjimas, vėliau pavadintas Lietuvos Rezistencija?

Apie bolševikų žiaurumus jų „išvaduotose" srityse, taip pat Aukštaitijoje ir kitur nemažai rašė tuometinė spauda, pranešinėjo Kauno radijas, kol 1944 m. liepos 16 d. nutilo, pagaliau apie tai daug pasakojo gausybė atvykusių nuo fronto pabėgėlių.

1944 m. liepos paskutinėmis dienomis įvykdyto plataus masto puolimo metu Sovietų kariuomenė užėmė Kauną ir beveik visą Suvalkiją, frontas laikinai apsisėjo Rytprūsių pasienyje. Ir čia pat, paskui pirmuosius sovietų kariuomenės dalinius slinko čekistai, vadinamieji „polevaja kontrazviedka" („lauko kontražvalgyba"). Atskirti jų nuo kitų kariškių buvo neįmanoma, nes jie dėvėjo tą pačią sovietinę lauko uniformą. Jų buvo daug, kai kur net labai daug. Ir jau šitie „tarybiniai kontražvalgai" aktyviai klausinėjo vietinių gyventojų, ar kaimuose nėra prisiglaudusių tokių, kurie „dirbo vokiečiams": seniūnų, jų padėjėjų, policininkų, valsčių viršaičių, įvairių tarnautojų ir kitokių „įtartinų" žmonių. Tokių pasitaikius, nedelsiant suimdavo. Suimtuosius antisanitarinėmis sąlygomis laikydavo rūsiuose, bulvių duobėse, senose klėtyse ir t. t. ir po trumpo „įforminimo" siųsdavo tolyn į užfrontę. Žinoma, šie enkavedistai kovojo ir prieš vokiečių žvalgus, bet pagrindinis jų „darbas" buvo nukreiptas prieš vietinius gyventojus, kurie buvo kiršinami vieni prieš kitus. Buvo ir sąskaitų suvedinėjimo atvejų: pakako paskūsti čekistams nepatikusį žmogų ir jis dingdavo.

Jau rugpjūčio mėnesį buvo suimta nemažai žmonių. Todėl daugelis tokių, kuriems kilo grėsmė tapti čekistų aukomis, ėmė slapstytis, o paskui patraukė į miškus, kur iš pradžių tik slapstėsi, bet įvykus pirmosioms gaudynėms pradėjo ginkluotis ir ginklu priešintis okupantams. Ypač padidėjo besislapančių, kai rugpjūčio 15 d. buvo paskelbta 18—50 metų amžiaus vyrų mobilizacija į sovietinę armiją.

Taigi suprantama, kad 1944-ųjų vasarą grįžę bolševikai iš naujo tęsė kruviną priespaudą, kurią pradėjo prieš trejus metus, o žmonės ėmė tai priespaudai priešintis. Visiškai natūralus dalykas.

Paskui sovietinę armiją grįžo iš Sovietijos 1941-aisiais pabėgę komunistų partijos veikėjai, įvairūs sovietiniai aktyvistai, kurie organizavo „vietinę valdžią“ — apskrinių ir valsčių vykdomuosius komitetus. Šie komitetai iš esmės buvo okupantų priespaudos organai, visu savo galios svoriu užgriuvę ypač kaimo gyventojus, kuriuos tuoj pat apkrovė nepakeliamomis pyliavomis, miško ruošos prievolėmis ir t. t. Vykdydami savuosius „pertvarkymus“ žemės ūkyje ypač spaudė stambesnius ūkininkus, iš kurių atvykusios iš valsčių aktyvo gaujos atiminėjo ne tik žemę, gyvulius, inventorių, bet ir drabužius, bei maisto produktus. Ir pasiskūsti nuskriaustas žmogus niekur negalėjo. Prasidėjo vietinių NKVD (vėliau MGB) viršininkų ir portorgų neriboto savivaliavimo laikai.

Jau 1944 m. spalio pabaigoje prekinį vagonų ešalonas su keliais šimtais suimtų Vilkaviškio ir Šakių apskrinių vyrų iš Pilviškių geležinkelio stoties buvo išsiųstas į Kalinino miestą, kur buvo didžiuliai lageriai, į kuriuos gabeno suimtuosius iš Pabaltijo. Buvo suimtų ir išvežtų žmonių taip pat iš Marijampolės, Kazlų Rūdos, Kalvarijos, kitų vietovių. O 1945 m. gegužės 3 d., taigi netrukus prieš sovietų pergalę, iš Kauno išėjo didelis ešalonas (78 vagonai) su tremtiniais, jų tarpe ir iš Suvalkijos — apie 4—5000 žmonių). Sovietiniai pseudoistorikai melagingai nurodo, kad pirmieji žmonių išvežimai iš Lietuvos po karo įvyko 1947 m. pabaigoje ar 1948 m. gegužės mėn. ir žymiai — net du-tris kartus — sumažina

išvežtųjų skaičių). Ypač Suvalkiją palietė „didieji žmonių vežimai“ 1948 m. gegužės 22—23 d. ir 1949 m. kovo 26—28 d. d. Visa tai senesnės ir vidutinės kartos žmonės dar labai gerai atmena.

Tokios, bendrais bruožais, priežastys, dėl kurių Suvalkijos krašto žmonės stojo į pasipriešinimo sovietiniams okupantams kovą.

Kaip jau minėta, pirmieji ginkluoti pasipriešinimo būriai susidarė vos tik okupantams grįžus, dar sovietinės armijos netolimame užnugaryje. Iš pradžių atrodė, kad to ir pakaks — karas greitai baigsis, sovietai turės iš Pabaltijo išsikraustyti, o vyrai iš miškų galės grįžti į savo namus. Bet... laikas bėgo, frontas nuūžė tolyn į Vakarus, karas pagaliau baigėsi (1945.V.9), tačiau okupantai iš mūsų krašto išeiti nesiruošė ir negalvojo. Kova tęsėsi, ir ji turėjo tapti vis labiau ir labiau organizuota, patikimai vadovaujama.

...1945 m. rugpjūčio 15 d. Marijampolės apskr. Skardupių Klebonijoje įvyko pasitarimas, kuriame dalyvavo kpt. L. Taunys, V. Gavėnas, J. Pileckis, A. Ratkelis ir kiti. Buvo nutarta sudaryti „Tauro“ apygardą, kuriai priklausys Marijampolės, Šakių, Vilkaviškio ir Lazdijų apskritys; Alytaus apskrities turėjo įeiti teritorija tik iki Nemuno. Buvo sudarytas apygardos štabas. Pirmuoju apygardos vadu buvo išrinktas kpt. L. Taunys-„Kovas“*.

Buvo įsteigtos penkios rinktinės (nors faktiškai jos visos egzistavo nuo 1944 m. rudens): „Vytauto“, „Perkūno“, „Stirnos“, „Patrimpo“ ir „Geležinio Vilko“.

„Vytauto“ rinktinės veikimo rajonu buvo numatyta Vilkaviškio apskr. ir Marijampolės apskr. vakarinė bei pietinė dalis. Čia artimo sovietų fronto užnugaryje, partizaninė veikla prasidėjo 1944 m. rugpjūčio mėn. 1945 m. rugpjūčio 15 d. rinktinė buvo padalinta į 4 kuopas, kuriose buvo kelios dešimtys gerai ginkluotų partizanų.

„Perkūno“ rinktinės veikimo teritorija buvo numatyta Lazdijų apskritis ir Alytaus apskrities kairėje Nemuno pusėje. Partizaninė veikla čia prasidėjo 1944 m. lapkričio mėn. Partizanai veikė trimis atskiromis didesnė-

* Apie kitus „Tauro“ apygardos vadus žiūr. priedą Nr. 1.

mis grupėmis, kuriuose 1945 m. rugpjūčio 15 d. buvo apie 400 gerai apsiginklavusių partizanų.

„*Geležinio Vilko*“ rinktinės teritorija apėmė Garliavos, Pakuonio, Prienų, Gudelių, Šilavoto, Sališkelių, Sasnavos ir Balbieriškio valsč. Partizaninė veikla čia prasidėjo 1944 m. rugpjūčio mėn. Susidarė trys atskiros didesnės partizanų grupės, kuriose buvo apie 400 gerai ginkluotų partizanų. Per trumpą laiką jiems ne kartą teko susikauti su priešais (sovietine kariuomene ir čekistais— vidaus reikalų kariuomene). Įvyko dvejys kautynės dėl Šilavoto, kautynės Žemaitkiemyje ir Budnykuose.

Iš pradžių dar buvo „*Patrimpo*“ ir „*Stirnos*“ rinktinės. „*Patrimpo*“ rinktinės veikimo teritorija buvo Marijampolės miestas. „*Stirnos*“ rinktinei priklausė Kazlų Rūdos miškų apylinkės ir Šakių apskritis. 1946 m. sausio 21 d. „*Stirnos*“ rinktinė buvo pavadinta „Žalgirio“ rinktine.

Rinktinių skaičius ir ribos daugiau ar mažiau keitėsi. (Žiūr. priedas Nr. 2).

„Tarp padalinių ir apygardos štabo buvo įvesta griežta atskaitomybė. Apygardos štabo ir rinktinių štabų veikla buvo organizuota Lietuvos kariuomenės štabų darbo pavyzdžiu ir vargu ar jiems nusileido savo vykdymu, nors buvo dirbama sunkiausiomis sąlygomis. Iš apygardos štabo į rinktinių štabus buvo siunčiami įvairūs įsakymai bei instrukcijos (suprantama, ne valdišku paštu...) Rinktinių štabai, juos padauginę, siuntinėjo į kuopas. Atgaliniu srautu į apygardos štabą buvo siunčiami raportai apie įsakymų ir instrukcijų vykdymą. Rinktinių ir žemesnių padalinių veikla buvo griežtai kontroliuojama ir tikrinama per vadinamas vizitacijas“. („Laisvės kovų archyvas“ 3—4, 1992 m. p. 31.)

Buvo sudaromos instrukcijos kasdieniniam partizanų gyvenimui žiemos ir vasaros sąlygomis, nurodomi slėpimosi būdai ir reikalaujama jų laikytis. Buvo aprašomos partizanų žuvimo priežastys, analizuojamos padarytos klaidos, aiškinama Sovietinio saugumo darbuotojų patirtis, ieškant partizanų slėptuvių, nurodomi saugumiečių

metodai kovojant su partizanais. Visa ši medžiaga buvo skleidžiama tarp partizanų kaip mokomoji priemonė.

...Rinktinių štabai kiekvieno mėnesio pabaigoje privalėjo atsiskaityti apygardos štabui, kiek, kokio maisto ir drabužių buvo sunaudota ir koku būdu visa tai gauta, kiek ir kaip buvo išigyta pinigų ir kam jie buvo panaudoti. Rinktinės buvo įpareigosios šelpti nukentėjusius nuo tarybinės valdžios, žuvusių partizanų ir išvežtų į Sibirą šeimas, siųsti siuntinius ir pinigus išvežties partizanų rėmėjams ir jų šeimos nariams bei kaliniams, nu-teistiams dėl ryšių su partizanais bei jų kovos rėmimą" (ten pat).

Partizanų veiklos diapazonas buvo labai platus ir įvairiapusiškas. Jiems rūpėjo ne tik atkovoti Lietuvos Nepriklausomybę, bet ir tai, kokia bus nepriklausoma Lietuva. Buvo išleistas nurodymas partizanams rinkti tautosaką, dainas, rūpestingai tvarkyti ir slėpti archyvus, kad jie išliktų Lietuvos istorijai. Išleista „Instrukcija kovai prieš Lietuvos miško naikinimą" (partizanai trukdydavo ruošti mišką ir jį išgabenti į SSRS), chuliganizmo plitimą, vagystes, venerines ligas, kriminalinius nusikaltimus.

Nusižengusiems partizanams buvo įvestos nuobaudos: įspėjimas, tarnybinis papeikimas, laikinas kovotojo perkėlimas į kitą būrį, kuopą, rinktinę. Įsteigta karinė prokuratūra ir karo lauko teismas, kuriam atiduodami sunkiai nusikalę partizanai. Nuo pat partizaninio judėjimo pradžios buvo griežtai kovojama su partizanų nusikaltamumu ir girtuoklyste. Už plėšikavimus ir savavališkus teismus kaltininkai buvo baudžiami mirties bausme.

1947 m. rugpjūčio mėn. Kazlų Rūdos miškuose, tai-gi „bolševikų panosėje" buvo suorganizuota pirmieji partizanų mokymo kursai; rugsėjo pradžioje buvo surengti tokie kursai puskarininkiams apmokyti. Apmokymas vyko pagal paruoštas programas, lektoriai buvo prityrę, turintys autoritetą viršininkai.

Gal kiek išskirtinis buvo „Žvejo" vadovavimo laikotarpis. Jo vadovaujamoje „Tauro" apygardoje neslopo partizaninė veikla. Tiesa, nebuvo stengiamasi didinti partizanų skaičiaus, nes dėl suintensyvėjusių kariuomenės

persekiojimų, kuo toliau tuo sunkiau buvo slapstytis, maitintis, rengtis, ginkluotis. Tačiau partizanai nesėdėjo be darbo. Jie, kaip ir anksčiau, užpuldinėjo priešo atsparos punktus, rengė pasalas. Buvo užpulti Pajavonio, Gižų, Žaliosios, Keturvalakių, Kačerginės, Jiezno miesteliai, Buktos ir Pagerinamo dvarai, Antanavo spirito gamykla, Antupių sovchozas ir kt. Stengdamiesi apsirūpinti maistu, partizanai užpuldinėdavo tarybinius ūkius, pienines, finansų skyrius. Jie išradingai įviliodavo aktyvius tarybinius pareigūnus į pinkles ir sunaikindavo tuos, kurie buvo to nusipelnę.

1946 m. birželio 4 d. Grybinės kaime prie Šunskų pasaloje buvo sunaikinta daugiau kaip 20 stribų, ir aktyvistų, 1947 m. vasario 18 d. panašų sumanumą jie parodė Marijampolėje įvykusiame „Užgavėnių baliuje“ arba „sužadėtuovėse“. Šie ir kiti įvykiai, žymesnės partizanų kovos paskutiniaisiais metais buvo gan išsamiai nušviestos mūsų lietuviškoje spaudoje.

Tačiau kova buvo labai sunki, per daug nelygi ir pareikalavo daug aukų. Sovietinėje - stalinistinėje spaudoje ir iš vis jų vadinamoje istorinėje rašliavoje beveik neužsimenama, kad prieš partizaninį judėjimą Lietuvoje kovojo gausūs reguliarios ir vidaus reikalų (specialios) kariuomenės, o taip pat pasienio kariuomenės ir kitokie daliniai, kas ir lėmė tos kovos tragišką baigtį — Lietuvos partizaninio judėjimo žuvimą.

Visose apskrityse, kiekviename valsčiuje ar didesnėje gyvenvietėje okupantai buvo išdėstę vadinamuosius „garnizonus“ — po kuopą (to meto kuopa — 240 vyrų) vidaus reikalų kariuomenės kareivių. Didesniuose valsčių centruose (pvz. Kalvarijoje, Kazlų Rūdoje) jų buvo laikoma ir daugiau. Marijampolėje be reguliarios kariuomenės ir vidaus reikalų kariuomenės dalinių dar stovėjo pasienio kariuomenės pulkas, Kalvarijoje — batalionas. Jėgos per daug buvo nelygios. Partizanų jėgos nelygiose kovose tirpo, mažėjo, gi okupantų nuostoliai buvo greitai atstatomi. O kur dar čekistai, stribai, įvairūs ginkluoti aktyvistai, kurie sekdami paskui kareivius taip pat dalyvau-davo kovinėse operacijose prieš partizanus.

Okupantai eidami iš valsčių centrų į kaimus išsidėtydavo tam tikra tvarka. Jie traukdavo grupėmis (skyriais) po 10—20 žmonių, paskui kuriuos eidavo stribai, milicija, valsčių darbuotojai. Tos grupės (skyriai) viena nuo kitos laikydavosi kelių šimtų metrų intervalais; vienai kuriai grupei (būriui) susikovus su partizanais gan greitai į pagalbą atskubėdavo gretimos grupės, o partizanai tokios pagalbos sulaukti neturėjo iš kur. Belikdavo tik trauktis, o to negalint padaryti — garbingai žūti kovoje.

Paminėsime tik vieną įvykį. 1947 m. liepos 30 d. Marijampolės apskr. Raišupio kaime vidaus reikalų kariuomenės būriai užpuolė vienoje sodyboje dienojimui apsisostojusius 6 partizanus, įnirtingos kautynės truko daugiau kaip pora valandų, visi šeši partizanai žuvo, o kiek jie nudėjo užpuolikų, kurių buvo nuo 3 iki 400 žmonių — nežinia. Panašiai buvo ir kitur. Veik visais atvejais partizanams tekdavo kautis su daug kartų gausesniu ir geriau ginkluotu priešu.

„Pokario metais partizaninis judėjimas Lietuvoje buvo pati juodžiausia ir skaudžiausia tautos tragedija. Tokio žiauraus, beatodairiško ir beširdiško susidorojimo su partizanais, jų šeimomis ir rėmėjais turbūt nežino nė viena pasaulio valstybė, kurioje vyko panašus judėjimas“ (Z. Kupstys).

Sovietiniai okupantai partizanus tretiravo kaip banditus, naudodami prieš juos priemones, pažeidžiančias pačias elementariausias žmoniškumo normas ir tarptautinius žmogaus teisių apsaugos įstatymus.

„Tai žiaurus susidorojimas su partizanais nelygioje kovoje, nežinantis ribų pasityčiojimas miestų ir miestelių aikštėse su nukautų (tiksliau — nužudytų) partizanų kūnais. Plėšimas ir taikių gyventojų žudymas partizanų veiklos ribose, jų sodybų deginimas ir daugybė kitokių persekiojimo akcijų — visa tai partizanų širdyse ir sąmonėje kėlė ne tik savisaugos stiprinimo, bet ir neapykantos priešui bei keršto jausmus“ (Z. Kupstys).

Ypač barbariškos priemonės pasipriešinimo dalyviams ir gyventojams įbauginti imtos naudoti po 1946 m. pa-

vasario. Kautynių vietose likusius partizanų lavonus enkavedistai ir sribai parveždavo į miestelius, juos visokiais būdais išniekinę, suguldydavo aikštėse prie savo būstinių. Neretai partizanų lavonai būdavo vežiojami iš miestelio į miestelį, pažabojus juos rožančiais, burnas užkimšus maldaknygėmis ir pan. Jų palaikai nebuvo laidojami, juos paprastai išmesdavo laukuose, šiukšlynuose, sukišdavo į griovius. Tuo metu imta naikinti ir žuvusių partizanų kapus, kurių buvo gausu pakelėse, gojuose, miškuose ir dirvose. Tuos kapus gyventojai prižiūrėjo ir kiekviena apylinkė didžiavosi savo partizanų kapų sutvarkymu. Vienur kapus naikino enkavedistai, kitur įsakydavo tai padaryti miško eiguliams ir gyventojams, kurių laukuose šie kapai buvo. Pavyzdžiui, Marijampolės apskr., Igliaukos gyvenvietės kapinėse buvo gražiai prižiūrimi žuvusių partizanų kapai, nuo kurių sribai ir kareiviai kelis kartus nudraskė gėles, nuvertė kryžius ir pan. Ypač niekinant kapus pasižymėjo iš Rusijos vidurio atsibastęs „liaudies gynėjas“ Saveljev Nikolaj Antanovič. Bet vienas kartas nemelavo. Kai po eilinio nusiaubimo partizanų kapai naktį vėl buvo sutvarkyti ir papuošti, rytojaus dieną prie jų atskubėjo kareiviai ir Saveljevas, kuris ėmė plėsti vainikus. Ir tuo momentu sprogo, matyt, partizanų užtaisyta mina. Trys kareiviai buvo užmušti vietoje, o Saveljevas liko gyvas bet — tai buvo tikras Dievo pirštas — jis liko aklas visam amžiui. Po šio įvykio jau niekas iš sribų nedrįso kišti nagų prie partizanų kapų.

Buvo galima spėti, kad dėl šių priemonių taikymo buvo išleistas specialus įsakymas. Jeigu taip buvo elgiamasi su žuvusiais partizanais, tai galima įsivaizduoti pakliuvusių į čekistų nagus partizanų likimą. Jie būdavo žvėriškiausiais būdais nukankinami. „Kazlų Rūdos miškuose veikusios „Varno“ būrio partizanas „Perkūnas“ buvo skerspjūve supjaustytas į tris gabalus“. (B. Nedzinskienė).

Būtent dėl šių nežmoniškų kankinimų partizanai beveik mirė, bet gyvi nepasiduoti. Sužeisti ar kautynėse apsupti ir negalintys ištrūkti partizanai dažnai susisprog-

dindavo granatomis ar nusišaudavo, stengdamiesi sužaloti savo veidus, kad nebūtų galima nustatyti jų tapatybės, nes tai galėdavo pakenkti jų šeimų nariams ir kovos draugams. Šių eilučių autoriui žinomas toks atsitikimas. 1947 m. vasarą Vilkaviškio apskrityje nedidelė grupė partizanų susikovė su daug kartų gausesniu priešu. Vienas jaunas partizanas buvo sunkiai sužeistas ir negalėdamas judėti gulėjo ant žemės. Stribai ir kareiviai, tai matydami, nusprendė jį paimti dar gyvą. Matydamas artėjančius priešus, partizanas garsiai sušuko: „Ateikite šunes, stribai, pasiimkite ir ėskite mano kūną! Tegyvuoja Nepriklausoma Lietuva!“ Ir sviedė vieną granatą į prisiarčiusius stribus, o kita pats save susisprogdino... Taip žuvo ne vienas Lietuvos partizanas.

Sovietinių okupantų keliama neapykanta partizanams ir bendrai „blogiems lietuviams“ bumerangu grįžo atgal jiems patiems, persidavė partizanams, kėlė juose keršto jausmus. Sovietų ir jų pakalikų žiaurumas sukėlė atitinamą partizanų atsaką. Ir jie buvo negailėstingi tiems, kurie išdavė jų tėvus brolius, seseris, artimuosius, tiems, dėl kurių išdavystės šie žmonės buvo nužudyti, ištremti ar kitaip nuo okupantų nukentėjo. Be abejo, pasitaikydavo pavienių atvejų, kai nuo partizanų dėl įvairių priežasčių nukentėjo ir nekalti ar nedaug teprasikalę žmonės. Bet tokių atvejų buvo tikrai nedaug ir juos išpūsti nereikia.

Mūsų tautos priešai partizaninį judėjimą (Lietuvos Rezistencija) vaizduoja kaip juodžiausio banditizmo apraišką, kaip tarnaviną hitlerizmo palikuonims. Tai šlykštus ir klastingas melas. Lietuvos partizanai netarnavo svetimų valstybių žvalgyboms ir neplėšė Lietuvos gyventojų — taip darė atėjūnai ir „savi“ jų talkininkai. Kartojame, jei tarp jų atsirasdavo tokių, kurie įvykdavo apiplėšimus ir žudynes, tokius partizanų vadovybė baudavo mirtimi. Partizanų apygardose veikė karinės prokuratūros ir kariniai teismai, — kaip to reikalauja tarptautinė teisė. Ir partizanai baudė tik kaltus, jie vykdė atpildo aktus lietuvių tautos priešams — čekistų agentams (šnipams), provokatoriams, pagarsėjusiems žiauriu

elgesiu su žmonėmis valdžios pareigūnams ir t. t. Tai nebuvo daroma aklai, kaip papuolė. Nusikaltusius pirmą kartą jie išpėdavo (žodžiu arba ir raštu). Jei tai negelbėdavo, atsilankę antrą kartą vyrams įkrėsdavo 20 bizonų (tai buvo „smetoninės“ policijos taikoma „norma“), o moterims nukirpdavo plaukus. Po šito jiems belikdavo arba tuojau pat liautis bendrauti su priešais, arba „nešti muilą“ į miestą. Šis atvejis čekistams buvo nepriimtinas, nes iš tokio demaskuoto „tarybinio agento“ jiems jau nebuvo naudos. Nuosprendis buvo vykdomas tik apygardos karinio teismo sprendimu. Ir dar viena — reikia žinoti, kad partizanai neturėjo nei kalėjimų, nei priverčiamųjų darbų stovyklų, kur būtų galėję uždaryti ir laikyti prasikaltusius.

Dar mažai kalbama ir rašoma apie persirengėlius „partizanus“, kurie vaizduodami „banditus“ slankiodavo ten, kur nebūdavo partizanų, terorožudavo vietas gyventojus, juos plėšdavo ir žudydavo — taip čekistai siekė pakirsti tautoje partizanų autoritetą, juos pažeminti ir apjuodinti. Tokių atsitikimų buvo ir „Tauro“ apygardoje. *Štai ką apie tai prisimena Lietuvos Rezistencijos dalyvė Julija Čepaitytė-Simanaitienė-„Undinė“.*

— Tai atsitiko 1947 m. pavasarį. Tuo metu aš gyvenau Kazlų Rūdos valsč. Runkių km, pas savo mamą, kuri ten buvo apsigyvenusi, kai jai teko išeiti iš savo namų. Mama buvo siuvėja, turėjo mokinių. Kartą naktį gegužės pabaigoje ar birželio pradžioje pasibeldė būrys nematytų, nepažįstamų „partizanų“.

Prikėlė visus kas buvo namie, suvarė į vieną kambarį ir pareikalavo valgyti. Mama pasakė, kad pati nė kažin ką turi ir negali duoti. Tuomet jie patys susirinko viską ką rado. Elgėsi visai ne kaip partizanai, šlykščiai keikėsi. Apsirengę buvo įvairiai, tik vadai uniformuoti. Vadai buvo du, iš kurių vienas sakėsi esąs „Vanagas“ ir, kad jie nori susitikti su šio krašto partizanais. Reikalavo, kad juos nuvestume, kur jie randasi. Šaukė, kad aplink čia miškas, tai partizanų tikrai yra. Mes gynėmės, kad nieko nežinome, kad pas mus dažnai užėina Kazlų Rūdos „garnizono“ kareiviai, ir jokie kitokie vyrai ne-

vaikščioja. Padarė krata, nežinia ko ieškojo. Niekas iš mūsų nesužinoję jie išėjo. O mums jie buvo labai įtartini. Anksti rytą atėjo mūsų partizanai „Žiogas“, „Kiškis“, „Vaidila“ ir kiti. Mes jiems viską papasakojome apie nežinomų nakties svečių „vizitą“. Jie pasakė: „Jūsų laimė, kad nieko neprasitarėte, nesileidote į kalbas. Tai buvo provokatoriai“. Mūsų partizanai apie tokius, matyt, jau žinojo, pasakė, kad buvo apie 20 vyrų ir nurodė, kuria kryptimi jie nuėjo. Mūsų partizanai pasakė; „Dabar mes jiems duosime dūmą“ ir greitai išėjo, bet tų „svečių“ niekur nesutiko. Žmonės pasakojo, kad šie nepažįstamieji vaikščiojo po Kazliškių kaimą ir klausinėjo, kaip susitikti su šio krašto partizanais. O po to dingo.

Čia reikia paaiškinti, kad tuo metu Pilviškių valsčiuje (Vilkaviškio apskr.) ir gretimame Šunskų valsč. (Marijampolės apskr.) buvo įvykdyta žudynių ir plėšimų, kurie buvo priskirti partizanams. O paaiškėjo štai kas:

1947 m. vasarą Pilviškiuose stovėjęs vidaus reikalų kariuomenės dalinys toje apylinkėje sučiupo 5-kis kriminalinius nusikaltėlius, kurie apsirengę Lietuvos kariuomenės uniforma vaikštinėjo po kaimus, plėšikavo ir žudė partizanų vardu. Matyt, tai buvo nedidelė grupelė iš tos didesnės „persirengėlių“ grupės, apie ką kareiviai gal ir nebuvo informuoti. Kareiviai šiuos plėšikus perdavė čekistams, kurie, kaip buvo teigiama, juos pasiuntė į Dzūkiją, o ten kažkur apie Varėną dzūkų partizanai juos su-naikino.

„Persirengėliai — tai dar vienas raudonųjų okupantų ir jų bendrininkų šlykščios „kovos“ prieš partizanus „būdas“, naudotas nepaisant jokių teisės ir moralės normų (tarptautinė teisė draudžia naudoti priešą uniformą). Tai patvirtino ir stalinistiniai autoriai bei rašytojai, pagyruosieji tokius „žygdarbius“ (Pvz., K. Jevseičikovo „Giltinės sutramdymas“).

Kai partizaninė kova dar tik prasidėjo, kai vyrai miškuose dar tik rinkosi ir ginkdavosi, daug kas manė, kad „taip bus neilgai“. Kai kas išsireikšdavo konkrečiau: „kol

baigsis karas". O kai po kelių mėnesių karas baigėsi,,
paaikškėjo, kad kova nesibaigė. Tuomet buvo manoma,
kad „prabėgs gal dar pora metų". Deja, per pora metų
žuvo pirmieji partizanai, daug vadų ir — nieko neįvyko...
Po to ėmė sukti apgaulingos sirenos iš Vakarų:
„Laikykitės, padėsime, 1 ar 15 to ar kito mėnesio jus
išvaduosime". Deja, vis nieko neįvyko, niekas neatėjo
išvaduoti, artėjo tragiška didžiosios kovos atomazga.

Kas tuo metu vyko „Tauro" apygardoje? Kaip padėtį
vertino priešingoji pusė?

„Istorijos mokslų kandidatas", docentas S. Jegelevičius
dideliame stalinistiniame straipsnyje, „Pokario metų
kančia" („Tiesa", 1988.VI.17 Nr. 140 (13759), 1988.VI.18
Nr. 141 (13760) ir 1988.VI.19 Nr. 142 (13761) pateikia vi-
siškai iškraipytą vaizdą apie padėtį Marijampolės apskri-
tyje pokario metais. Partizanus jis vadina „banditais",
kurie „tęsė okupacijos metais pradėtas žudynes". „Buvo
bandoma suteikti tikros karinės organizacijos vaizdą. Tų
formuočių vadeivos turėjo karinius laipsnius". Visa tai —
istorijos blefas, dėl kurio ir diskutuoti neverta.

Toliau autorius liaupsina sribus, juos visaip giria ir
vėl prieštarauja istorijos faktams: „ginkluotam pogrindžiui
kelia pastojų ir liaudies gynėjai, kurių „drąsą ir
taurumą" išgyrė stalinistinis rašytojas V. Petkevičius.

Tačiau ar galima sveiku protu patikėti, kad 6—7000
sribų (dim. gen. leitn. J. Petkevičius „Liaudies gynėjų
žodis", 9 pusi.) galėjo sunaikinti 60 000 partizanų? Vie-
ni sribai nieko nebūtų padarę net iki 2000-ųjų metų. Nė
vienas stalinistinis autorius nerašo, kad kovose prieš par-
tizanus dalyvavo gerai ginkluoti ir apmokyti gausūs vi-
daus reikalų kariuomenės daliniai, kurių užpakalyje vil-
kosi sribai ir atlikdavo šakalų vaidmenį. Beveik visais
atvejais sribai vengdavo susikirtimo su partizanais ir
dažnai nuo jų pabėgdavo. Tik tokiais atvejais jie parody-
davo savo „drąsą ir taurumą", kai didelė sribų grupė
užpuлдavo kur nors kaime vieną ar du partizanus.

S. Jegelevičiaus teigimu, 1947 m. rudenį veikė 4
„Tauro" apygardos rinktinės. Jose tuo metu buvo apie
500 ginkluotų vyrų. (1948 m. vasario mėnesį buvo likę

tik apie ketvirtadalis šio skaičiaus. Visus duomenis apie Marijampolės apskrities partizanus ir jų veiklą jis gavo iš KGB). Tačiau autorius visiškai nutyli, kad tose pačiose ribose veikusių okupantų vidaus reikalų kariuomenės ir kitokių sovietinių pajėgų buvo mažiausiai 12—15 kartų daugiau, negu partizanų. Vienas Lietuvos Rezistencijos vadovas, perskaitęs šią S. Jegelevičiaus rašliavą, pasakė: „Be reikalo autorius tai vadina Lietuvos istorijos puslapiais. Tai pagyrų okupantams puslapiai... Ir štai ką reikia pasakyti: jei Suvalkijoje 1947 m.— 1948 metais nebūtų buvę sovietų okupacinės kariuomenės, tai tuo metu bolševikų valdžia ten būtų nupyskėjusi per dvi dienas“.

Partizaninis judėjimas Suvalkijoje prasidėjo 1944 m. vasarą. Jo pabaiga laikoma įvairios datos— 1952, 1953 ar 1954 m. Bet gal tai nėra tikslu. Yra tiksliai nustatyta, kada žuvo paskutiniai „Tauro“ apygardos partizanai, būtent:

Paskutinis „*Žalgirio*“ rinktinės partizanas Balčius-„Plutonas“ nusišovė 1957 m. rudenį, apsuptas savo namuose, slėptuvėje, Norkūnų kaime prie Gelgaudiškio.

Paskutinieji „*Vytauto*“ rinktinės partizanai — „Ažuolo“ tėvonijos vadas A. Rutkauskas-„Miškinis“, tėvonijos ūkio skyriaus viršininkas P. Burnelis-„Inkaras“, partizanai J. Juknelis-„Deimantas“ ir J. Sasnauskas-„Kolumbas“ — 1952 m. vasarą buvo užverbuoto Kęstučio tėvonijos vado A. Bieliūno — „Kabelio“ išduoti. Suimant „Deimantas“ žuvo. „Miškinis“ ir „Kolumbas“ buvo nuteisti mirties bausme, „Inkaras“ — 25 metams katorgos. Kiti Kęstučio tėvonijos partizanai buvo žuvę anksčiau.

Paskutinieji „*Geležinio Vilko*“ rinktinės partizanai K. Uleckas-„Vakaras“ ir B. Piekus-„Pipiras“ žuvo 1955 m. liepos 21 d. Prienlaukyje.

Turbūt, nepavyks tiksliai nustatyti, kiek 1944—1957 m. „Tauro“ apygardoje buvo partizanų, kiek jų žuvo ir kiek liko gyvų. Lietuvos partizaninio judėjimo tyrinėtojas K. Savičius teigia, kad jo turimais registracijos duomenimis „Tauro“ apygardos žuvusių partizanų skaičius yra daugiau kaip 6000 (1993 m. duomenimis, ir šis skaičius ne galutinis). Apie žuvusius ir sužeistus sovietų

kareivius ir kitokius baudėjus kol kas tegalima tvirtai pasakyti, kad jų buvo žymiai daugiau.

6000... Susimąstykite. Tai didelis skaičius, tai hektomba mūsų mažai tautai. Didele kaina teko mokėti už prarastą Laisvę, ir tos kainos pasekmes tauta jus dar ilgą laiką.

„TAURO" APYGARDOS VADAI (1945—1954 M.)

Priedas Nr. 1.

1945.VIII.15 paskirtas kpt. L. TAUNYS-„KOVAS".
Suimtas 1945.X.22 d. ir sušaudytas 1946.VII.21 d.

Pareigas perėmė mrj. J. DRUNGA-„ŠERNAS", „MY-
KOLAS JONAS".

Žuvo 1946.VI.12 d.

1946.VII.4 d. išrinktas A. BALTŪSIS-„ŽVEJYS", kuris
kartu ėjo VGP5 (Vyriausiojo Ginkluotųjų Pajėgų Stabo)
viršininko pareigas. Žuvo 1948.II.12 d.

1948.IV.4 d. įsakymu Nr. 4 pareigas perėmė ltn.
J. ALEŠČIKAS-„RYMANTAS". Žuvo 1948.VIII.10 d. Jam
žuvus laikinai eiti apygardos vado pareigas buvo paskir-
tas „Žalgirio" rinktinės vadas V. VITKAUSKAS-„SAIDO-
KAS".

1948 m. apygardos vadu paskirtas kpt. A. GRYBINAS-
„FAUSTAS". Sužeistas nusišovė 1949.IX.28 d.

Žuvus „Faustui" nuo 1949.X.25 d. įsakymu nuo
XI. 1 d. laikinai eiti apygardos vado pareigas paskirtas
ltn. VITKAUSKAS-„SAIDOKAS", „KARIJOTAS". Žuvo
1951.II.2 d.

Nuo 1951 m. balandžio mėn. vado pareigas ėjo vir-
šila J. JANKAUSKAS-„DEMONAS". 1952.VI.7 d. čekistų
suimtas ir užverbuotas. 1954.II.22 d. vėl suimtas ir išvež-
tas į Vilnių, liepos 27 d. nuteistas mirties bausme. 1955 m.
sausio 26 d. sušaudytas.

Sudarė E. Bartulis

1945					
VYTAUTO	PERKŪNO	GEL. VILKO	PATRIMPO	STIRNOS	
		1946 I p.			
VYTAUTO	GEDIMINO	GEL. VILKO		ZALGIRIO	
		1946 II p.			
VYTAUTO	SARŪNO	GEL. VILKO	V. KUDIRKOS	ZALGIRIO	
		1947 I p.			
VYTAUTO	SARŪNO	GEL. VILKO	V. KUDIRKOS	ZALGIRIO	
		1947 II p.			
VYTAUTO	SARŪNO	GEL. VILKO	V. KUDIRKOS	ZALGIRIO	KĖSTUČIO
		1947 II p.			BIRUTĖS
VYTAUTO		GEL. VILKO		ZALGIRIO	KĖSTUČIO
		1948			BIRUTĖS
VYTAUTO		GEL. VILKO		ZALGIRIO	KĖSTUČIO
		1949 I p.			BIRUTĖS
VYTAUTO		GEL. VILKO		ZALGIRIO	KĖSTUČIO
		1949 II p. – 1954			BIRUTĖS
VYTAUTO		GEL. VILKO		ZALGIRIO	

LLKS * NEMUNO SRITIS

Priedas Nr. 2.

„Tauro“ apygardos rinktinės 1944—1954

VYTAUTO rinktinė

Įkurta 1945 08 15. Vadu paskirtas V. Gavėnas-, Vampyras". 1947.08.20 įsakymu Nr. 76 atleistas iš rinktinės vado pareigų. Jo vieton tuo pačiu įsakymu paskirtas K. Greblikas-„Sakalas". Žuvo 1949 01 20. Paskirtas „Vampyras"-„Granitas", žuvo 1950 02 09. Po jo — A. Matusevičius, kuris žuvo 1950 05 22. Paskutinis rinktinės vadas buvo „Vidmantas".

PERKŪNO rinktinė

Įkurta 1945 08 15. Vadu paskirtas V. Navickas-Perkūnas", „Auksutis".

1946 04 20 įsakymu Nr. 13 pavadinta

GEDIMINO rinktinė

1946 06 25 įsakymu Nr. 21, remiantis PLP vado įsakymu Nr. 1 Seimų apskr. veikiantys Veisėjų, Leipalingio, Kapčiamiesčio batalionai perimti iš „A" apygardos ir prijungti prie „Tauro" apygardos. „A“ ap. „Algimanto" ir „Šarūno" rink. išformuotos ir sudaryta

ŠARŪNO rinktinė

apimanti Seinų apskr. „Gedimino" rinktinė išformuota.

1947 08 31 įsakymu dėl didelių atstumų nuo vadovybės, „Žvejys" grąžino rinktinę „Dainavos" apygardai.

GELEŽINIO VILKO rinktinė

Užuomazgos 1944-ųjų rudenį. Įkūrimo data —

1945 08 15. Pirmasis vadas — desantininkas leitenantas Kuzmickas-„Briedis". Po to V. Senovaitis-„Žaliavelnis"-„Šiaurys". Po V. Senovaičio rinktinei vadovavo J. Stra-

vinskas-„Žiedas", „Kardas". Žuvo 1946 06 12. Vėliau J. Jasulaitis-„Kazokas", bet žuvus „Šarūnui" perėjo į „Žalgirio" rinktinę. Paskirtas A. Varkala-„Žaliukas"-„Dau-mantas", žuvo 1948 08 08. Paskirtas J. Baltrušaitis-„Tig-ras, kuris žuvo 1949 07 23. Sekantis rinktinės vadas J. Va-lenta-„Čempionas", žuvo 1949 m. lapkričio mėnesį. Va-dovavimą perėmė P. Kleiza-„Rytis".

Rinktinei kurį laiką vadovavo J. Lukša — iki išvyki-mo į Vakarus, kuopų vadai Pinkvarta-„Dešinys", Seno-vaitis-„Tabakius". Paskutiniai rinktinės vadai minimi „Gintaras" ir V. Menkevičius-„Spyglys", žuvo 1952.06 24.

S T I R N O S rinktinė

Įkurta 1945 08 15. Įkūrė ltn. V. Bacevičius-„Vygandas", spalio mėn. suimtas. Vadovavimą perėmė ltn. B. Abra-mavičius-„Spyglys", žuvo 1945 11 21 d.

1946 01 21 įsakymu Nr. 8 rinktinės pavadinimas pa-keistas į

Ž A L G I R I O rinktinė

Po „Spyglio" žuvimo vadu paskirtas Jonas Kleiza-„Siaubas"-„Žalgiris". Jam žuvus 1946 m. paskirtas J. Il-gūnas-„Šarūnas" (1946 04 10). „Šarūnui" žuvus paskirtas J. Jasulaitis-„Kazokas". Nuo 1947 m. lapkričio mėnesio rinktinai vadovavo V. Štrimas-„Šturmas", žuvo 1948 04 28. Sekantis rinktinės vadas buvo V. Vitkauskas-„Saidokas". „Saidokui" perėmus „Tauro" apygardos vado pareigas, rinktinės vadu tapo j. ltn. F. Zindžius-„Tigras". Jam žu-vus, 1950 09 29, 1950 10 03 įsakymu paskirtas J. Jankaus-ka-„ Demonas". „Demoną" paskyrus „Tauro" apygardos vadu šias pareigas ėjo P. Runas-„Daugirdas".

K Ė S T U Č I O rinktinė

1947 m. sausio mėn. iš „Vytauto" ir „Žalgirio" rnk. kuopų sudaryta „Kęstučio" rinktinė. Vadu paskirtas „Ge-ležinio vilko" rinktinės 2-osios kuopos vadas K. Pinkvar-ta-„Dešinys", bet eiti pareigas nepradėjo. 1947 m. pavasarį jo vieton paskirtas „Geležinio vilko" 5-os kuopos vadas K. Greblikas-„Sakalas". 1947 08 20 rink. vadu paskirtas

Apynys-„Ainis". 1948 01 06 žuvo tik ką paskirtas rinktinės vadas lt. J. Jasaitis-„Naktis". Paskutinis rinktinės vadas buvo J. Brazys-„Klajūnas".

1949 m. kovo mėn. dėl didelių nuostolių rinktinė buvo išformuota.

B I R U T Ė S rinktinė

1947 01 12 Įsakymu Nr. 1 iš „Geležinio vilko" rinktinės 5-tos kuopos ir „Žalgirio" rinktinės „Dariaus Girėno" kuopos įsteigta „Birutės" rinktinė. Tos pačios dienos įsakymu Nr. 2 rinktinės vadu paskirtas kpt. J. Jukša-„Skirmantas". Rinktinės veiklos zona buvo nustatytas Kauno miestas.

1947 09 24 žuvo rinktinės vadas kpt. J. Bulota-„Anbo" su visu štabu.

1947 10 10 įsakymu Nr. 10 rnk. vadu paskirtas lt. J. Aleščikas-„Rymantas". 1948 04 04 įsakymu Nr. 4 „Rymantas" tapo „Tauro" apygardos vadu, tuo pačiu jis vadovavo ir „Birutės" rinktinei. „Rymantas" žuvo 1948 08 10.

1948 08 25 įsakymu Nr. 36 vadovauti rinktinei pradėjo P. Runas-„Algirdas", „Daugirdas". Žuvo 1951 06 16.

1949 kovo mėn. dėl didelių nuostolių rinktinė išformuota.

V. K U D I R K O S rinktinė.

P. Runo-„Algirdo", „Daugirdo", „Gintaro" kuopa iki 1946 m. rudens veikė atskirai. 1946 m. spalio mėn. „Tauro" apygardos vadų nutarimu kuopa performuota į dr. V. Kudirkos rinktinę.

1947 m. rinktinė buvo įjungta į „Žalgirio" rinktinę.

Sudarė Eligijus Bartulis, 1993 m.

P a s t a b a .

Nežiūrint to, kad „Tauro" apygardos rinktinių ir jų vadų sąrašą E. Bartulis sudarinėjo ilgai ir kruopščiai, jame yra neišvengta kai kurių netikslumų. Pavyzdžiui: į sąrašą įtraukti ne visi rinktinių vadai, kai kurių vadų nenurodyta, kada (nuo kurio iki kurio laiko)ėjo tas pa-

reigas. Pavyzdžiui: „Vytauto“ rinktinės sąrašė įrašyta: „Paskirtas „Vampyras“-„Granitas“, žuvo 1950 02 09“ (nenurodyta nuo kada buvo paskirtas). „Po jo — A. Matusevičius, kuris žuvo 1950 05 22“ (taip pat nenurodyta, kada paskirtas). „Paskutinis rinktinės vadas buvo Vidmantas“ (nenurodyta paskyrimo ir žuvimo datos). Ne visų nurodytos tikrosios pavardės.

Tačiau už tai sudarytojo kaltinti negalima. Sąrašą jis sudarė remdamasis tais duomenimis, kuriuos jis turėjo sudarymo metu. O jie buvo kaip tik tokie.

Tačiau E. Bartulis, o taip pat kiti „Tauro“ apygardos istorijos tyrinėtojai privalo neatidėliojant patikrinti šį sąrašą (o taip pat ir kitus panašius sąrašus), tiksliai identifikuoti visus rinktinių vadus, su paskyrimo pareigomis ir žuvimo datomis. Nes tai yra mūsų tautos kovos už laisvę istorijos dalelė, o istorijai reikalinga tik tiesa.

APYGARDOS VADAS

ŠTRICHAI BIOGRAFINIAM PORTRETUI

V. Daumantas

Antanas Baltūsis-„Žvejys“ gimė 1915 m. Vilkaviškio apskr. Gulbiniškių km. vidutinių ūkininkų šeimoje. Baigęs gimnaziją, įstojo į Vilkaviškio kunigų seminariją, bet jos nebaigė. Po to buvo įstojęs į Lietuvos karo mokyklą, iš kurios 1940 m. rudenį sovietų buvo paleistas. Užėjus vokiečiams 1941 m. vasarą kurį laiką buvo Pilviškių policijos nuovados viršininku, vėliau tarnavo Lenkijoje. 1944 m. vokiečiams traukiantis, grįžo į Lietuvą. Galėjo pasitraukti į vakarus, tačiau liko Lietuvoje, kaip jis pats pareiškė, „ginti Tėvynę“, ir jau tuo įrodė esąs tikras lietuvis patriotas. Tėviškėje slapstytis buvo nesaugu, tad kurį laiką viešėjo pas gimines prie Kauno, iš kur 1945 m. išėjo partizanauti.

Padirbėjo „Tauro“ apygardos organo „Laisvės žvalgas“ vyriausiuoju redaktoriumi. 1946 m. birželio mėn. buvo paskirtas „Tauro“ apygardos štabo viršininku, o žuvus „Tauro“ apygardos vadui Mykolui-Jonui, 1946 m. liepos 4 d. tapo „Tauro“ apygardos vadu. Šias pareigas jis ėjo 18 mėnesių. Nė vienam iš „Tauro“ apygardos vadų nebuvo lemta šias pareigas eiti ilgiau...

A. Baltūsis buvo vienas iš labiausiai išsilavinusių Lietuvos Rezistencijos vadų. Turėjo didelių gabumų, ypač matematikai ir tiksliesiems mokslams. Mėgo karo mokslus. Buvo ryžtingas ir žinojo savo vertę, pasižymėjo kaip sumanus organizatorius ir išvalgus vadas.

Tapęs „Tauro“ apygardos vadu „Žvejys“ tęsė jo pirm-tako Jono-Mykolo pradėtą partizaninės apygardos tvirtinimo darbą. Vienu iš pirmųjų įsakymų apygardos „Žvejys“ savarankiškai įvedė Lietuvos kariuomenės uniformą ir einamų pareigų ženklus. O sekančiu, 1946 m. liepos 6 d. įsakymu „Žvejys“ paskelbė, kad Laisvės kovotojų

organizacija yra karinė organizacija, todėl joje įvedama kariška drausmė.

Vykdyti aukštesnės vadovybės įsakymus būtina. Privaloma yra pagarba vadams ir paklusnumas. Taip pat jis nustatė partizanams apdovanojimo tvarką.

„Žvejys" galutinai sutvarkė apygardos administracinę struktūrą, buvo pertvarkytos rinktinės.

„Žvejys" daug dėmesio skyrė kovai su kolektyvizacija ir Lietuvos kolonizavimu. Viena iš žymesnių operacijų kovoje su kolektyvizacija ir rusų kolonizacija buvo

1947 m. lapkričio 16 d. Vilkaviškio apskr. įtvirtinto rusų kolonistų Obšrūtų kaimo sunaikinimas, ko pasėkoje sustojo rusų kolonistų plūdimas į Suvalkiją. Ypatingą dėmesį „Žvejys" skyrė ryšiams su vakarais palaikyti. Kai dėl J. Markulio-„Erelio" išdavystės šie ryšiai nutrūko, „Žvejys" 1947 m. gegužės pabaigoje pasiuntė į Lenkiją „Skirmantą" su „Rimvydu" ryšius atstatyti. Laimingo atsitiktinumo dėka tai pavyko padaryti.

Vakarai pageidavo žvalgybinio pobūdžio žinių, todėl „Žvejys" sustiprino apygardos ir rinktinių žvalgybos skyrius.

Kaip pagrindžio veikėjas profesionalas, „Žvejys" buvo laikomas vienu didžiausių autoritetų Lietuvoje.

1947 m. išaiškėjus J. Markulio-„Erelio" išdavystės, visos Lietuvos partizanų apygardų vadų suvažiavimas, turėjęs įvykti sausio 18 d. buvo perkeltas į sausio 12 d. ir įvyko „Tauro" apygardos teritorijoje netoli Pilviškių vieno ūkininko sodyboje. Suvažiavime nutarta Vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų štabo (VGPS) būstinę perkelti į „Tauro" apygardą, kaip labiausiai patikimą, o „Žvejys" po kiek laiko buvo paskirtas VGPS viršininku.

„Žvejys" kartu su dviem štabo partizanais: J. Balsiu-„Dobilu" ir Kučinsku-„Šapalu" žuvo 1948 m. vasario 2 d. Gulbiniškių km., Pilviškių valsč., netoli savo tėviškės.

„Žvejys" buvo paskutinė ryški figūra „Tauro" apygardos vadovybėje. Jo žūtis buvo didelis smūgis ne tik „Tauro" apygardai, bet ir visos Lietuvos partizaniniam judėjimui. (Skaitykite apybraižą „Apygardos vado žūtis").

KOKĮ AŠ JĮ PAMENU

J. Simanaitienė

Savo prisiminimus apie „Tauro“ apygardos vadą Antaną Baltūsi-„Žvejį“ pasakoja tiesiogiai „Žvejui“ vadovaujant dirbusi šios apygardos žvalgė ir ryšininkė Julija Čepaitytė-Simanaitienė-„Undinė“.

...Pirmą kartą Antaną Baltūsį pamačiau vokiečių okupacijos metais, kai jis ėjo Pilviškių valsčiaus policijos nuvados viršininko pareigas. Kartu su kitais policininkais jis atjodavo pas mus, kalbėdavosi su mano tėveliu ir seneliu. Kokia pažintis siejo A. Baltūsį su mūsų šeima, deja, nežinau. Gal dėl to, kad mano tėvelis buvo šaulys. Aš tuomet buvau dar maža mokinukė, iš tolo stebėdavau policininkus. Man (o ir kitiems žmonėms) jie darė gerą įspūdį, atrodė gražūs, tvarkingi, pasitempę, o ypač A. Baltūsis. Visada jis buvo kariškai pasitempęs, gražiai laikydavosi balne.

O arčiau asmeniškai susipažinti su A. Baltūsiu teko 1945-ųjų žiemą, kai jis jau buvo partizanas ir įsirengė slėptuvę mano tėviškėje, Beržnovienės km. Pilviškių valsč. Aš tapau „Žvejo“ ryšininke, vykdžiau jo asmeniškai man duotus įsakymus. Visa mūsų šeima padėjo partizanams, ypatingai teta Ona. Rūpinom partizanams maistą, skalbėm baltinius, močiutė mezgė kojines ir pirštines. A. Baltūsis kartais išeidavo, po to vėl ateidavo su „Mindaugu“, „Klajūnu“ ar kitais, kurių jau nebeprisimenu. Ateidavo dviese, trise, nes slėptuvė buvo nedidelė. Joje užsidarę rašydavo, dirbdavo ištisas valandas (turėjo dvi rašomąsias mašinėles), tvarkydavo savo dokumentus.

1946 m. vasarą partizanai iš mūsų išsikėlė, sakė, kad įsitaisė kitur didesnę slėptuvę. Tačiau retkarčiais jie pas mus užeidavo, o „Žvejys“ su mūsų šeima ryši palaikė iki pat savo nelaimingos žūties.

„Žvejys“ — tai buvo ne eilinis kovotojas Lietuvos Rezistencijoje. Jis buvo labai drausmingas ir tvarkingas, be galo reiklus sau ir to reikalavo iš kitų. Kova dėl Tė-

vynės laisvės jam buvo šventas reikalas. Jo įsakymus visi privalėjo šventai įvykdyti, nors ir grėstų didelis pavojus. Jis viską gerai apgalvodavo, pasverdamo visus „už“ ir „prieš“ ir tik po to tardavo savo lemiamą žodį, ir tada jis nemėgo, kad kas nors jam patarinėtų ar reikštų savo nuomonę. Buvo labai darbštus, labai daug rašė. Ir šiaip buvo daugiau užsidaręs, nemėgo tuščių kalbų. Buvo be galo švarus ir mes stebėdavomės, kaip tokiomis sąlygomis jis likdavo toks tvarkingas, visuomet pasitempęs, orus, net išdidus. Kartais atrodydavo net perdaug... Jis buvo pavyzdys kovos draugams, kurie jį gerbė. Kaip jis bendravo su kaimo žmonėmis aš nežinau, nes man pačiai to matyti neteko, nors nugirsti teko tik gerus atsiliepimus.

Visa mūsų šeima sugyveno su „Žveju“ labai gerai. Aš jį labai gerbiau dėl to, kad jis taip mylėjo savo Tėvynę. Aš prie jo netekdavau drąsos, buvau dar labai jauna, tėvelis buvo čekistų areštuotas. „Žvejys“ mane tėviškai pamokydavo ir tėviškai mylėjo. Ką jis paprašydavo (gal tiksliau — įsakydavo) aš įvykdydavau ir nesidomėjau kuo nereikia, partizanų nieko neklausinėjau ir stengiausi kuo mažiau apie juos žinoti.

Sovietinė propaganda skelbė netiesą apie partizanų vadų tariamą žiaurumą. Tai šlykštus okupantų ir jų bendrininkų melas. Partizanų vadovybė neskubėdavo vykdyti mirties nuosprendžių ir to pasekoje kartais atpildo išvengdavo tie, kurie tikrai buvo to nusipelnę. Ne kartą girdėjau, kaip „Žvejys“ sakė savo kovotojams, kad aukščiausia bausmė reikia bausti tik tuos, kurie tikrai to nusipelnė. Jis sakė, kad jeigu žmogų bausti mirties bausmė, tai reikia tikrai įsitikinti jo kaltumu, viską apsvarstyti ir jokių būdu nedaryti skubotų veiksmų. „Siekiant atgrąsinti silpnavalius nuo bendradarbiavimo su okupantais, padėti jų užverbuotiems agentams nutraukti nusikalstamą veiklą, buvo paruošta veiksminga perspėjimų sistema, kuri ne vienam padėjo išsipainioti iš čekistų užmes-to voratinklio.

Apie „Žvejo“ asmeninį-šeiminį gyvenimą nieko nežinau. Nors manau, kad tokį gyvenimą jis turėjo. Bet

jis taip buvo pasinėręs į kovą dėl savo Tėvynės laisvės, kad visa kita, atrodė, jam neegzistavo.

„Žvejys“ žuvo 1948 m. vasario mėn. 2 d. (per Grabnyčias) netoli savo tėviškės Gulbiniškių km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Aš tuo metu buvau Runkių km. Marijampolės apskr., ten gyveno mano mama. 1948 m. vasario 16 d. areštavo ir mane... (Skaitykite J. Čepaitytės-Simanaitienės-„Undinės“ biografijos pasakojimą.)

1993 m.

APYGARDOS VADO ŽŪTIS

V. Daumantas

Antanas Baltūsis gim. 1915 m. Vilkaviškio apskr. Gulbiniškių kaime (apie 3 km. nuo Pilviškių, važiuojant link Vilkaviškio) vidutinių ūkininkų šeimoje. Iš Baltūsių giminės yra kilę kai kurie vietos veikėjai ir šviesuoliai, jų tarpe išymus knygnešys Motiejus Baltūsis.

Mokėsi Vilkaviškio valstybinėje dr. J. Basanavičiaus gimnazijoje, kurią baigęs įstojo į Vilkaviškio kunigų seminariją ir joje mokėsi 3 ar 4 metus. Matyt, dėl pašaukimo stokos baigęs 3-čią ar 4-tą kursą iš kunigų seminarijos pasitraukė ir po to įstojo į Lietuvos karo mokyklą Kaune. Ją būtų baigęs ir gavęs karininko (jaunesniojo leitenanto) laipsnį 1940 metų rudenį. Deja, taip neįvyko. 1940 m. birželį bolševikai okupantai Lietuvą ir tų metų rudenį A. Baltūsis iš Karo mokyklos buvo paleistas. Gyveno savo tėviškėje. 1941-ųjų vasarą, kilus karui ir vokiečiams užėmus Lietuvą, Lietuvoje atsikūrus lietuviškoms vietinės valdžios įstaigoms kurį laiką buvo Pilviškių policijos nuovados viršininku. Vėliau jis perėjo vokiečių karinės vadovybės žinion, kuri suteikė jam leitenanto laipsnį ir dar vėliau jis būva paskirtas Liublino apygardos (Lenkija) stovyklų viršininku. Nežinia kokią paskutinį jis turėjo laipsnį (1944 m.), kodėl ir kokiais ke-

liais tų metų vasarą bolševikams užėmus Liubliną ir žymią Lietuvos dalį jis grįžo namo, į savo tėviškę.

A. Baltūsį pažinojau, nes kaimas, kuriame prabėgo mano vaikystė ir kiti gyvenimo metai, buvo netoli Pilviškių, t. y. nelabai toli nuo Gulbinikių kaimo (apie 3 km.)

1944 m. rudenį buvau paimtas į sovietinę armiją ir grįžęs iš jos 1946 m. vasarą nuo grupjūčio 15 d. pradėjau dirbti Pilviškių valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorium. Netrukus sužinojau, kad A. Baltūsis kovojo Lietuvos Rezistencijoje nuo pat 1944-ųjų vasaros, t. y. nuo sovietinės kariuomenės grįžimo į tas vietas. Vėliau sužinojau (per patikimus žmones), kad jis buvo „Tauro“ apygardos štabo viršininku ir žuvus šios apygardos vadui Jonui Mykolui, berods nuo 1947 m. pradžios, buvo paskirtas „Tauro“ apygardos vadu, turėjo „Žvejo“ slapyvardį.

...1947 m. vieną vėjuotą vasario vakarą, kai labai pustė sniegą, „Žvejys“ su dviem savo nuolatiniais palydovais — „Šapalu“ ir „Dobilu“ raiti atėjo į Vizgirdų kaimą, tarp Paežerių ir Pilviškių, pas mokytoją Kazimierą Valaitį. Čia buvo didelė sena sodyba, apaugusi senais medžiais, su senais rąstiniais pastatais, todėl „Žvejui“ buvo kilusi mintis šioje sodyboje įrengti „Tauro“ apygardos štabą. Nuodugniai apžiūrėję namus ir aplinką, to sumanymo atsisakė, nes nors ir būtų buvę galima čia įrengti apygardos štabą ar bent kai kuriuos jo skyrius, bet to negalima padaryti dėl vienos labai svarbios aplinkybės. Valaičių ūkis buvo „vidury laukų“, atokiau nuo Paežerių miško ir per daug arti Pilviškių (apie 3—4 km.), kur stovėjo kuopa vidaus reikalų kariuomenės (apie 240 gerai ginkluotų kareivių), todėl atsitiktinio ar tuo labiau planuoto priešo užpuolimo atveju apsiginti ir atsitraukti būtų neįmanoma, ir štabas būtų žuvęs.

Nežinau, kaip atsitiko, bet įvykus 1948 metais areštams mokytojas Kazys Valaitis bolševikų persekiojimo išvengė. Per tuos ilgus metus su K. Valaičiu nebuvau susitikęs. Atrodo, kad jis taip ir gyvena savo tėviškėje.

Baltūsium ūkyje Gulbiniškiuose tuo metu gyveno „Žvejo“ sesuo Anelė Baltušytė ir dar buvo apgyvendintas — su „Žvejo“ žinia — naujakuris Pimaitis.

A. Baltūsis-„Žvejys", norėdamas išsaugoti savo tėvų ūkį dar anksčiau, prieš man grįžtant iš sovietinės armijos, užmezgė ryšį su mano būsimu bendradarbiu ir vėliau bendrablyliu Jonu Celencevičium, valsčiaus agrotechniką. A. Baltūsis prašė Celencevičių pasistengti, kad jo tėvų ūkis nebūtų išdalintas naujakuriams, kad jame būtų įkurtas tarybinis ūkis ar MTS, kad viskas taip ir išliktų, iki Lietuva taps laisva. J. Celencevičius stengėsi tai padaryti, nors nuo jo galutinai tai nepriklausė. Tačiau vėlesni įvykiai viską pakreipė kitaip.

1947 m. lapkričio mėn. iš 15 į 16-ąją naktį „Tauro" apygardos partizanai įvykdė ilgai atidėliotą atpildo akciją — sutriuškino įtvirtintą rusų kolonistų apgyvendintą Obšrūtų kaimą (tarp Pilviškių ir Vilkaviškio). Už tai okupantai ir jų bendrininkai lapkričio pabaigoje surengė masinį žmonių trėmimą iš Suvalkijos. Iš Pilviškių valsčiaus tuomet buvo išvežta 17 šeimų.

Grupė aktyvistų atvyko išvežti ir A. Baltušytę. Atsitiktinai tuo metu namie buvo brolis „Žvejys" ir du jo palydovai. „Žvejys" atsisaudydamas pasitraukė, o Anelė, išbėgusi kaip stovi, pasislėpė pas kaimynus, taip liko neišvežta. Slapstėsi, bet 1948 metų pavasarį buvo priversta legalizuotis. Vėliau ištekJė už Baltrušaičio iš to paties kaimo; gyvena Kaune.

Dirbdamas valsčiuje, gyvenau pas savo brolių kaime netoli Pilviškių miestelio. 1948-ųjų vasario 2-ąją buvo sekmadienis, diena pasitaikė graži, saulėta, be vėjo. Apie 10 val. išėjau iš namų į Pilviškius. Sekmadieniais ten paprastai pas ką nors užeidavau, užsukdavau ir į valsčių. Nuėjus pusę kelio staiga Gulbiniškių pusėje pasigirdo keli šūviai, o po to pasipylė intensyvios kulkosvaidžių ir automatų papliūpos. Sustojęs klausiausi, supratau, kad kažkas atsitiko. Stebino tik tai, kad viskas vyksta taip arti miestelio ir dienos metu. Po 10—12 minučių šaudymas nutilo. Nuėjau į miestelį, kiek pavaikščiojau, po to nuėjau į valsčiaus vykdomąjį komitetą. Sutikau tuo metu garsų „pasižymėjusį" partorą P. Lukoševičių. Bet apie įvykį jis dar nieko nekalbėjo. Tik po poros valandų kažkas pranešė, kad „Gulbiniškiuose nušovė tris „bandi-

tus". Netrukus atėjęs pas mane į tarnybini kambarį prieš kurį laiką grįžęs iš sovietinės armijos ir besišlaistantis aplink čekistus Kaštalianovas (kilęs iš atkeltų iš Suvalkų „trikampio“ rusų kolonistų) pasakė: „Užmušė pulkininką ir su juo dar du“. Kas tas pulkininkas, aišku, jis nežinojo. Bet netrukus paaiškėjo — tai buvo „Tauro“ apygardos vadas „Žvejys“ ir du ištikimi palydovai — „Ša-palas“ ir „Dobilas“.

Taigi, „Žvejys“ ir jo palydovai žuvo ne kažkur bunkeryje ar laukuose, kaip kažkas iš kažkur buvo išgalvojęs, o netoli savo gimtųjų namų. Tokia, matyt, buvo jo lemtis...

Vėliau paaiškėjo, kad „Žvejys“ su savo palydovais atėjo nuo Paežerių miško ir, matyt, ėjo į kažkokį kitą punktą. Pagal vieną versiją, jis aplankė savo tėvų namus. Gal jie atėjo tiesiai pas savo geriausius kaimynus Baltrušaičius. Nors galima manyti, kad jie buvo užėję į tėviškę, toliau bus paaiškinta, kodėl. Niekam nesirodydami, pas Baltrušaičius ant tvarto jie išgyveno 3 paras. Naktį į sekmadienį jie turėjo iš Baltrušaičių išeiti. Tačiau nežinia kokiais sumetimais „Žvejys“ išėjimą atidėjo sekančiai naktiai, ir tai buvo lemtinga. Savaime kyla mintis, kad apie juos kažkas pranešė, čekistams. Tą sekmadienio rytą sodybą apsupo dideli kareivių būriai iš Pilviškių ir iš Vilkaviškio — apie 150 kareivių. „Žvejui“ buvo duotas ultimatas per 15 minučių pasiduoti. Vadas su palydovais per tą laiką sudegino popierius, kuriuos nešėsi su savimi, nuo ko užsidegė ant tvarto buvę šiaudai. Po 15 minučių kareiviai atidengė smarkią ugnį iš automatų, automatinių šautuvų ir lengvųjų kulkosvaidžių. Iš pradžių partizanai dar atsisaukė iš automatų, bet jų ugnis, suprantama, tuojau nutilo, ir taip visi trys vyrai žuvo... Po to kareiviai supuolė greitai užgesino ugnį, bet kur jie nugabeno partizanų lavonus — į Vilkaviškį ar Kybartus, kuriuose tuo metu buvo Vilkaviškio apskrities MGB būstinė, kur juose užkasė — lig šiol nežinia. Beje, yra žinių, kad čekistai ir sribai žuvusiųjų

partizanų lavonus iš Kybartų slapta išveždavo čia pat — į Kaliningrado sritį ir ten sumesdavo į šulinius...

Kodėl atsirado įskundimo versija? Po masinio žmonių trėmimo 1947 m. lapkričio pabaigoje ir A. Baltūsytės dingimo iš tėviškės, ūkyje kaip „naujakurė" apsigyveno nežinia iš kur atsibasčiusi kažkokia Česė Mekšriūnaitė. Ir štai kartą mane į savo kabinetą pasišaukė tuo metu ėję valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininko pareigas Aleksandras Golubovskis, tuo metu buvęs Obšūtų rusų kolonistų vadovas ir patyliukais man pasakė, kad reikia nuo miško ruošos prievolės atleisti 4 žmones: minėtą Česę Mekšriūnaitę, smulkų valstietį Juozą Valinską iš Sausbalių kaimo, Juozą Pečiulį iš Pilviškių-Dvarnųjų ir Albiną Klišiūtę iš Paežerių kaimo. Ši prievolė labai vargino valstiečius ir daugelis įvairiais būdais stengėsi jos išvengti. Vieni tai pasiekdavo „patepę" valsčiaus pareigūnus, kiti „susirgdavo" (gaudavo gydytojų pažymėjimus), dar kiti išvykdavo ir t. t. Nors man iš karto buvo aišku, kas tai per žmonės, bet aš paklausiau pirmininką A. Golubovskį, kodėl reikia juos atleisti, nes jie visi yra darbingi ir privalo tą prievolę atlikti. Tada Golubovskis, kuris manimi visiškai pasitikėjo, pasakė, kad šiuos žmones atleisti nuo miško paruošos „prašė" NKVD (tuomet jau vadinosi MGB), kad tai esą jų žmonės, ryšininkai, kurie jiems dirba. Aišku, man beliko tik pritarti.

Tad ir kyla išvada: jei tuomet „Žvejys" su palydovais buvo užėjęs į savo tėviškę, tai Mekšriūnaitė ne tik juos matė — ji galėjo sužinoti (nugirsti), kur šie ruošiasi eiti, arba net ir pati galėjo pasekti, nes buvo naktis. O žinodama, kur partizanai apsistojo, galėjo apie juos pranešti į Pilviškius ar į Vilkaviškį, pati likdama šešėlyje. Beje, buvo įtariami ir Baltrušaičiai, nes su jais nieko neatsitiko, o juk tokiais atvejais čekistai paprastai šeiminkus išveždavo ar uždarydavo į lagerius (beje, agentei Albinai Klišiūtei tuo metu buvo duota užduotis gauti „Klajūno" — Jono Brazio nuotrauką).

Dėl „Tauro" apygardos vado „Žvejo" ir jo palydovų žūties turėtų būti atliktas kvalifikuotas tardymas ir iš-

aiškinti kaltininkai. Pavarčius tų keturių agentų pranešimų (įskundimų) bylas viskas paaiškėtų.

1948 m. rugpjūčio 23 d. buvau suimtas Pilviškiuose savo darbo kabinete. Spausdami mane prisipažinti ką esu nuveikęs „nacionalistiniam pogrindžiui“, Kybartuose MGB tardytojai iš pradžių sakydavo, kad jie viską žino apie mane, nes pats „Žvejys“ numetęs savo lauko krepšelį (planšetę) su dokumentais, tarp kurių buvę ir raportai apie mane. Iš pradžių aš buvau sutrikęs — gal „Žvejys“ nespėjo viską sudeginti ir kai kas gal pakliuvo čekistams, o gal ten ir buvo koks nors raportas apie mane. „Dokumentai pas mus“, — tvirtino jie toliau. Pagaliau susigriebiau ir paprašiau tuos dokumentus parodyti. Ir po to jie apie dokumentus beveik ir nekalbėjo, žinoma, ir jų man neparodė. Kartą parodė dvi „Žvejo“ nuotraukas. Vienoje, prieškarinio paso gavimui didumo nuotraukoje, prastai išėjusioje, A. Baltūsis matyt, buvo nufotografuotas tuo laikotarpiu, kai buvo pasitraukęs iš kunigų seminarijos. Aš pasakiau, kad tokio nepažįstu. Kitoje nuotraukoje „Žvejys“ apsirengęs Lietuvos karininko uniforma stovi prie kažkokio namo, matyt, kaime. Įdomu, kaip tos nuotraukos pateko į Vilkaviškio (Kybartų) MGB? Ir kyla mintis, kad buv. respublikos KGB archyve jas būtų galima surasti.

Tiesa, buvę mano bendrabyliai — jau minėtas Pilviškių valsčiaus agrotechnikas Jonas Celencevičius, buvęs Būdviečių Gudelių apylinkės sekretorius Juozas Kailius, su kuriuo turėjau tiesioginį ryšį ir valstietis iš Obšrūtų kaimo Pijus Kyga būtų galėję daug daugiau papasakoti apie tuos įvykius ir apylinkės partizanus. Gaila, jie visi jau seniai mirę — visi buvo už mane vyresni, aš byloje buvau jauniausias...

Daug apie tai galėtų papasakoti buvusi tuo metu Obšrūtų apylinkės sekretorė Bronė Linertaitė (partizanų ryšininkė „Saulutė“). Ji buvo suimta 1948 m., rugpjūčio mėn., kalėjo Kybartuose, OSO buvo nuteista 10 metų lagerio. Grįžus į Lietuvą, kiek žinoma, gyveno Žvirgždaičiuose (Šakių raj.).

Šioji apybraiža, pakeistu pavadinimu („Žvejo", „Šapalo" ir „Dobilo" žūtis") buvo išspausdinta „Tremtinyje 1993 m. rugpjūčio mėn. Nr. 16 (97).

KAS ĮVYKDĖ NUOSPRENDĮ

V. Lithuanus

„Dar vyko karas, o Vilkaviškio apylinkėse jau siautėjo banditai. Labai žiauriai jie 1945-ųjų žiemą nužudė Antanavo apylinkės bibliotekos vedėją ir jos mažąžemį tėvą. Tik, pavasarį, nutirpus sniegui, miške žmonės rado jų lavonus.

Negaliu pamiršti 16-osios Lietuviškosios divizijos ryšių bataliono vado kapitono Rimo Rinkevičiaus mirties. Jis turėjo keliems mėnesiams išvykti į Prancūziją su specialia komisija. Komandiruotės tikslas buvo gana humaniškas; dirbti tarp lietuvių pabėgėlių, įtikinti juos grįžti į Lietuvą, namo. Rimas atvažiavo trumpam pas seserį, atsisveikinti. Ry tą važiuojant su sesers vyru į Pilviškių geležinkelio stotį, sulaukė banditai ir nušovė.

Rimą nužudė jo vaikystės ir jaunystės draugas, buožės sūnus Baltūsis. Jų tėvų sodybos buvo greta. Kartu baigė pradinę mokyklą, gimnaziją, kartu ir karo mokyklą Kaune Baltūsis kurį laiką dar mokėsi Kauno kunigų seminarijoje, iš ten buvo pašalintas".

(„Mūsų rūpesčiai", 1989 m. X.II

P. L. „Niekas nenorėjo mirti").

Kaip ir visi stalinizmo baltintojai, „paslaptinęsis" P. L. (nors Pilviškiuose jis gerai žinomas kaip buvęs liūdnos atminties valsčiaus partorgas pokario metais) tendencingai, iškraipytai aprašo tuos įvykius, griežtai smerkia „banditus" ir nė vienu žodžiu neužsimena apie vietinės valdžios tarybinių darbuotojų, strībų, čekistų ir vidaus reikalų kariuomenės siautėjimą ir žiaurumus.

Nejaugi šmeižikiško, kiršinančio, melagingo laiško autorius nežino, kad vos tik grįžus sovietinei armijai į Vilkaviškio apskritį 1944 m. rugpjūčio pirmosiomis dienomis tuoj pat prasidėjo nekaltų žmonių persekiojimai, suėmimai ir „dingimai“? Nejaugi tas P. L. nežino, kad 1944 m. spalio paskutinėmis dienomis iš Pilviškių geležinkelio stoties išėjo pirmasis ešelonas su suimtaisiais iš Vilkaviškio ir Šakių apskričių vyrais? Į mišką išėjo daugelis, kuriems grėsė persekiojimas ir suėmimas, jie nenorėjo būti nukankinti NKVD rūsiuose, duobėse ir kitose kankyklose. Šie žmonės, pasipriešinę okupantams, buvo besiginanti pusė ir jie gynėsi tokiomis priemonėmis, kokios jiems buvo prieinamos. Autorius nė žodžiu neužsimena apie tuos daugelį apylinkės žmonių, kuriuos sribai ir „geležinio Felikso“ „riteriai“ nukankino, ištrėmė į Sibirą. Jis pamini vieną įvykį Antanavo apylinkėje, kai skaityklos vedėjos ir jos tėvo nužudymą priskiria „banditams“. Deja, čia P. L. šauna pro šalį. Jo aprašytas nužudymo braižas nebūdingas partizanams, atpildo aktų jie taip nevykdydavo. Tai kriminalinių banditų, plėšikų „darbo“ braižas. Be to reikia priminti, kad Vilkaviškio ir Marijampolės apskričių ribose „veikė“ persirengėliai, t. y. specialios persirengusių Lietuvos kariuomenės uniforma čekistų gaujos, kurios plėšikavo ir žudė partizanų vardu.

Dabar trumpai apie P. L. gerą draugą kapitoną Rimą. Jonas Rimas-Runkevičius buvo kilęs iš Vilkaviškio apskr. Smilgių kaimo pasiturinčių ūkininkų (taigi „buožių“) šeimos. Baigė Lietuvos karo mokyklą. 1940 m. vasarą buvo leitenantas DLK Vytenio 9-ajame pėstininkų pulke. 1940 m. vasarą Lietuvą okupavus bolševikams jis staiga pasikeitė: tapo aktyvus jų pagalbininkas, įskundė čekistams kelis lietuvius karininkus ir puskarininkius, kurie buvo suimti ir dingę. Dar ir dabar yra gyvų žmonių, tarnavusių tuomet tame pulke, kurie patvirtina šį faktą. Kaip rašoma „Lietuvių archyve“ I d., jau 1941 m. pavasariį Pabradės poligone patriotai jam ruošė savo teismą, kurio nuosprendžio jis tada išvengė. Tų metų birželio mėn. J. Rimas atostogavo Pilviškių valsčiaus Būdviečių-

Gudelių kaime pas savo seserį ir kilus karui iš čia išbėgo į Rusiją. Pokario metais jis tarnavo Vilniaus įguloje, gan dažnai atvykdavo į Pilviškius, draugavo su liūdno atminties valsčiaus partorgu P. L., lankydavosi sesers ūkyje. Per tokią viešnagę 1948 m. kovo 16 d. jam ir buvo įvykdytas rezistentų nuosprendis.

Beje, į Prancūziją Rimas turėjo vykti ne vien „humaniskais“ reikalais. Pagrindinis jo komandiruotės tikslas buvo susipažinti su naujesnėmis, tobulesnėmis karinio ryšio priemonėmis. Apie tai rašė „Tiesa“ ir kiti sovietiniai leidiniai. Ir baigdamas savo laišką P. L. vėl rašo netiesą: *„Rimą nužudė jo vaikystės ir jaunystės draugas buožės sūnus Baltūsis. Jų tėvų sodybos buvo greta“* (pabraukta „Dobilo“). Čia jau ya paminėta, kad J. Rimo tėviškė buvo Smilgių kaime,— kitoje apskrities pusėje, o Baltūsio tėviškė Gulbiniškių kaime, netoli Pilviškių. Kažkodėl autorius Baltūsį vadina „buožės“, t. y. ūkininko sūnumi, o J. Rimą tokiu nelaiko, nors jų abiejų socialinė kilmė buvo vienoda. Bet esmė ne ta. Kaip žinoma, A. Baltūsis buvo rezistencinės „Tauro“ apygardos vadas ir 1948 m. vasario 2 d. jis su dviem savo palydovais Gulbiniškių kaime, netoli savo tėviškės, didvyriškai žuvo kovoje prieš daugiau kaip šimtą vidaus reikalų kariuomenės kareivių. Taigi, *Baltūsis jokių būdu negalėjo nužudyti savo mokslo draugo dėl tos paprastos priežasties, kad jis pats tuo metu (t. y. 1948 m. kovo 16 d.) jau pusantrą mėnesio buvo žuvis..* (pabraukta mūsų.— Red.).

Tarp kitko, yra žinoma, kas šį nuosprendį įvykdė. Galima pasakyti, kad apygardų vadai tokių nuosprendžių nevykdė. Iš vis apie tai nėra reikalo rašinėti ir įrodinėti netiesą, kaip rašo P. L. Beje, apie to paties P. L. darbus ir elgesį Pilviškių valsčiuje pokario metais tarp senųjų gyventojų išlikęs, švelniai tariant, labai jau prastas atminimas.

O Vilkaviškiečiai turėtų išaiškinti, kur A. Baltūsis („Žvejys“), su savo kovos draugais buvo užkastas, ir deramai perlaidoti.

Lietuvos Sąjūdžio Vilkaviškio Koordinacinės tarybos leidinys „Dobilas“, 1991.11.15 Nr. 41 (51), V. Lithuanus „Teismas išdavikui“.

P a s t a b a . Šis paaiškinimas taip pat buvo pasiųstas stalinistinės krypties laikraščelio „Mūsų rūpesčiai“ redakcijai, bet ji nerado reikalo išspausdinti. Matyt, stalinizmo baltintojų skleidžiamas melas jiems arčiau prie širdies.

TOKIE BUVO „TAURO" APYGARDOS VYRAI

Julija Čepaitytė-Simanaitienė

Per kelerius partizaninės kovos metus iš arti pažinau daug „Tauro" apygardos partizanų — ir vadų (pradedant apygardos vadais), ir ypač eilinių kovotojų. Ir trumpai apie juos visus galiu tiek pasakyti. Nebuvo jie hitlerininkų palikti Lietuvoje „Tarptautinio imperializmo tarnai", ar kažkuo nusikaltę lietuvių tautai. Visa tai tėra komunistinių rašėjų šlykštūs prasimanymai. Ir ne dėl fabrikų, gamyklų, dvarų ar ūkių jie kovojo. Tai jiems visai nerūpėjo. Tarp jų niekuomet nekildavo kalbų kuo už kančią ir vargą jiems atlygins busimoji Nepriklausoma Lietuva. Dauguma jų buvo paprasti kaimo vaikinai („kaimo berneliai") buvo taip pat kilusių ir iš bolševikų taip nekenčiamų „buožių" — didesnių ūkininkų, kurie visus maitino ir rengė, o dvarininkų Suvalkijoje iš vis nebuvo. Tai buvo tikri Lietuvos patriotai, dėl tautos laisvės pasirengę kančioms ir mirčiai. Juos vedė nepaprastai galinga Tėvynės meilė ir pasiaukojimas savajai tautai, tikėjimas jos šviesia ateitimi. Apie kai kuriuos iš jų čia trumpai papasakosiu.

Žemiau pateikiamame „sąrašė" stengiausi surašyti partizanus, kurių daugumą aš asmeniškai pažinojau ir žinojau jų tragišką žūtį. Apie kai kuriuos papasakojo likę gyvi jų kovos draugai, giminės ir žmonės, kurie juos gerai pažinojo ir žinojo jų likimus.

Gali pasitaikyti netikslumų, už kuriuos iš anksto atsiprašau.

Pirmiausia noriu aprašyti kokiomis aplinkybėmis man teko pirmą kartą susitikti ir susipažinti su mūsų TAUTOS DIDVYRIU JUOZU LUKŠA-SKIRMANTU". Aš jį pažinojau tik šiuo slapyvardžiu.

1947 m. vasarą aš gyvenau Alantynėje, Runkių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. pas savo mamą, kuri buvo Raudonplynio durpyno siuvėja. Vieną birželio dieną atvažiavo keli vežimai rusų kareivių su visa savo manta ir apie 20 arklių. Jie įsakė ištuštinti vieną didžiausią kambarį. Įėjimas į tą kambarį buvo atskiras, per verandą. Arklius suvarė į kluoną, pripjovė berželių ir pradėjo prie sienos kalti gultus metrinėmis vinimis, kad net langai skambėjo. Lauke prie verandos durų sukrovė iš plytų pakurą, užstatė katilą ir pradėjo dūminti, virė kažkokią buizą. Supratau, kad apsistojo ilgam.

Aš pranešiau partizanams, kokie „svečiai“ pas mus apsigyveno. Man jie liepė gerai išžvalgyti ir sužinoti, kiek iš viso yra kareivių, kuo jie ginkluoti ir ką ruošiasi veikti? Kiek jų dieną išvažiuoja ir kiek lieka? Ir po trijų dienų padaryti smulkų pranešimą. Aš sužinojau, kad kareivių yra 30 vyrų, ginkluoti automatais su diskais ir dar turi vieną lengvąjį kulkosvaidį, kuris pastatytas verandoje priešais duris. Šovinių dėžės sukrautos verandoje. Jie sakosi atvažiavę traukti miško iš biržės prie siaurojo geležinkelio. Dieną pusė kareivių išvažiuoja į mišką, o pusė lieka namie. Jie miega arba šmirinėja pamiškiais. Kitą dieną važiuoja kiti, bet jie jokių medžių neveža, tik atvažiavę į biržę pasišeria arklius ir patys ginkluoti valkiojasi po mišką ir nežinia ko žvalgosi. Aš viską papasakojau partizanams. Jie pasakė: „Čia blogi su jais reikalai. Mes juos išvysim. Jeigu išgirsite šūvius, gulkit ant žemės visi, kas būsite namuose“. Tai aš pasakiau mamai ir laukėme, kas bus. Sekančią dieną apie 14 val. staiga pasigirdo kelios automato serijos tame kambaryje ir rusiški žodžiai: „Rankas aukšty! Nė iš vietos!“ Mes sukritome ant žemės. Partizanai atsirado taip staigiai, jog kareiviai nieko nespėjo susigaudyti. Partizanai kareivių nešaudė. Netrukus pamatėme, kaip partizanai atsivarė jų vežimą pakinkytą pora arklių, susikrovė dėžes su šoviniais į vežimą, kulkosvaidį, visus automatus, pora maišų cukraus, konservų, kruopų — šie „miško darbininkai“ maistu buvo aprūpinti labai gerai. Jie paliko kareiviams mašinėlę rašytą raštą,

kad partizanų vadovybė uždraudžia jiems kirsti ir vežti miškus ir įsako per 4 valandas pasitraukti iš šių miškų. Jei nepaklausys — bus sunaikinti. Du partizanai užėjo pas mus. Vieną pažinojau, tai buvo Stasys Mačiūta-„Vaidila“. O kitą mačiau pirmą kartą, tai buvo Juozas Lukša-Skirmantas“. Labai oficialiai mums taip pat paliko raštą (jeigu ateitų čekistai), kad nepriimtume jokių „miško darbininkų“ ir neteiktume jiems maisto, nes būsime nubausti. O man tyliai pasakė, „kad manęs laukia po trijų dienų su žiniomis apie tolimesnę eigą“. Mes bijojome ir galvojome: kas dabar bus? Kareiviai kuo skubiausiai susirinko, susikrovė į vežimus kas dar liko ir išvažiavo nė „sudiev“ nepasakę. Vyrai ardė gultus ir keikė sovietišką protą ir kultūrą, o mes plovėme ir vėdinome pasmirdusį dustu kambarį. Laukėme pasirodant čekistų ir garnizono kareivių. Tačiau kaip niekur nieko niekas neatėjo ir nieko neklausė.

Koks čia buvo dalinys ir kokiais tikslais jis buvo apgyvendintas taip ir liko nežinoma. Aišku viena, kad tai nebuvo darbo bataliono kareiviai, kaip jie sakėsi: per tris dienas išžvalgiau pamiškes, vaikščiojau po mišką, teiravausi pas žmones, gal kas nors pastebėjo čekistus, bet nieko įtartino, bent tuo tarpu, pastebėta nebuvo. Nuėjau susitikti su partizanais. Tuomet stovykloje radau Skirmantą su kitais partizanais. Jis paspaudė man ranką ir pasakė: „Ačiū, sese, nemažą kraitį mes iš tavęs paršivežėme, retai kada taip būna“. Vėliau ne kartą teko vykdyti Skirmanto užduotis, nueiti pas „Žvejį“, „Varną“ ar kitur.

Turėjome mažą karvutę „juodkę“, mama pamelždavo kibirą pieno, iškepdavome pora skardelių plokštainio („Kugelio“). Žinoma, spirgas nuo spirgo buvo per sprindį, bet mes taip pat nieko neturėjome, buvome iš savo namų pasitraukę. Atnešdavome į mišką partizanams, ir mama sakydavo: „Valgykit, vyrai,— iškilmingi pietūs!“ Skirmantas su kitais partizanais juokdavosi ir valgydavo tą karštą „kugelį“ su pienu. Sakydavo, kad labai skanu, negalima tokio skanaus nevalgyti. Tai vargo paukšteliai, gaila buvo į juos žiūrėti. Turėjo būti skanu, nes geresnio nebuvo...

„Skirmantas" buvo mandagus ir nuoširdus. Kalbėdavo lengvai, iš širdies. Tuo metu jis buvo „Birutės" rinktinės vadas. Vėliau man pačiai teko slapstytis ir viena sau galvodavau: „Jei Dievas duos, išliksiu gyva, ir sukursiu šeimą, turėsiu sūnų, tai būtinai pavadinsiu jį Skirmantu". Nors ne taip jau daug kartų man teko su juo susitikti, bet aš jį gerbiau už jo orumą ir inteligentiškumą. Vėliau, Dievas davė, sukūriau šeimą, turiu sūnų, kurį pavadinau Skirmantu. Jam jau 40 metų, kai kuriais charakterio bruožais panašus į didįjį bendravardį...

Žemai lenkiusi prieš mūsų Tėvynės didvyrį Juozą Lukšą „Skirmantą", reikšdama jam didžiulę pagarbą. Retas jaunuolis galėtų taip kilniai pasielgti. Būdamas užsienyje ir ruošdamasis grįžti, jis gerai žinojo, kas jo laukia Tėvynėje, kad anksčiau ar vėliau tenai teks žūti. Nepaliko Tėvynės vienos, nors Vakaruose galėjo gyventi laisvas ir laimingas.

Padėjo galvą už tėvų šalelę. O kaip jis šiandien mums būtų reikalingas!

SERGIJUS STANIŠKIS, slap. „LITAS", „TĖVUKAS"

Gimė 1899 m. Geležinių km., Padovinės valsč., Marijampolės apskr. Lietuvos kariuomenės karininkas. Išėjo partizanauti 1944 m. Jį slėpė Žalgirio miškas ir didžiausios Žuvinto pelkės, Amalviškių ežero klampiosios pakrantės. Paskutinysis Nemuno srities vadas, žuvo 1953 m. vasarą išduotas išdavikų savo slėptuvėje Prienų šilo pietinėje tankmėje smėlėtame kalnelyje.

Man su šiuo vadu pirmą kartą susitikti teko gan keistomis aplinkybėmis. 1949 m. anksti pavasarį „Žalgirio" rinktinės vadas „Saidokas" man pasakė, kad pas mane gali užėti „labai valstietišškai" apsirengęs žmogus. Gali būti su kailinukais, kaimiško milelio kelnėmis į čebatus, su pypkute rankoje. Bus neaukšto ūgio žmogus, pagyvenusio amžiaus ir paklaus mano vardo. Aš jam pasakyčiau savo vardą, o jis man pasakys kad ieško Viktoro

iš Kauno. Aš privalau šį žmogų kuo skubiausiai suvesti su partizanais arba palydėti į „Žalgirio“ rinktinę. „Saidokas“ sakė, kad jis šiam žmogui nurodė namų adresą Runkių km., dar sakė, kad šis žmogus „labai svarbus“, bet mėgsta visokius netikėtumus. Gali pasirodyti vienas, visai netikėtai.

Dienos bėgo, keistasis valstietis nesirodė, o aš jį ir primiršau. Su niekuo apie partizanus nekalbėdavau, nei su savo geromis draugėmis, nei su maniškiais. Atrodydavau, kad mažiausiai žinau už kitus. Pas mus į Runkių km. dažnai ateidavo partizanai iš „Birutės“ ir „Žalgirio“ rinktinių. Gyvenome labai arti miško. Aplinkui partizanai nuolatos stovyklaudavo.

Vieną 1949 m. vasaros dieną atėjo „Kovas“, „Klemen-sas“, „Doleris“, „Kregždė“, „Tigras“ pasikeisti apatinių baltinių — aš jiems skalbdavau. Apsistojo stovyklauti netoli namų. Aš nunešiau į stovyklą jiems persirengti ir stovykloje ilgiau užsibuvau. Mums susėdus besikalbant, žiūriu ateina per mišką nuo kalniuko mano mama ir atsiveda kažkokį įkaitusį valstietį su kailinukais, čebatais, rankoje kepurė. Jį pamatę vyrai visi kaip vienas pašoko, išsitempė kaip stygos, vadas žengęs kelis kapotus žingsnius, priėjo su raportu. Mama ir aš akis išpūtusios tik žiūrėjome, kas čia dedasi. Ateivis pasakė; „Laisvai!“ ir atsėdė ant kalnelio, matėsi, kad labai pavargęs. Pradėjo juoktis ir pasakė: „Šita moteriškė mane nuo kojų nuvarė vedžiodama po mišką, matyt, galvojo, kad aš koks provokatorius“. Mama atsiprašė, kad taip pasielgė — ji tikrai nepasitikėjo šituo senuku. O jis pagyrė mamą ir pasakė; „Visai nepykstu, gerai suprantu šių kaimų žmones ir jų sunkų gyvenimą tokiais neramiais laikais“. Tai buvo „Litas“, „Tėvukas“, Pietų Lietuvos srities vadas,— taip man patyliukais pasakė „Kovas“. „Tėvukas“ priėjo prie manęs ir mes susipažinom. Jis pasakė; „Tai būsi ta pati Julija, kurią nurodė „Saidokas“. Aš atsakiau; „Taip“, ir mes dviese trumpai pasikalbėjome. Po to partizanai išėjo savo keliais, o aš su mama nuėjome namo. Aš mamą nebuvau išpėjusi, kad gali ateiti nepažįstamas valstietis.

Namuose mama man papasakojo apie keistą jų susitikimą. Ji žinojo, kad aš išnešiau partizanams į stovyklą baltinius. Ji išėjo į netoli namų esančią sakinimo biržę kabinti sakų. Toliau ji pasakojo: „Dirbau susikaupusi ir staiga išgirdau: „Padėk, Dieve“. Atsakiau „dėkui“, atsisukau ir žiūriu — stovi kažkoks seniokas, ūkininkas. Klausia ar toli Runkių kaimas? Atsakiau, kad čia pat. Toliau jis vėl klausia, ar toli Alantynė. Atsakiau, kad čia pat pro pušis beveik matosi, aš gyvenu Alantynėje. Toliau klausia, ar pažistu mergaitę vardu Julija. Atsakiau kad tai mano duktė. Mačiau, kad jis labai apsidžiaugė ir pasakė, kad jam reikia su ta mergina susitikti. Aš parsivedžiau jį namo, bet jis man pasirodė labai keistas. Šilta, o jis su kailinukais, su spygliais aplipusiomis milinėmis kelnėmis į aulinius batus, vienoje rankoje kepurė, kitoje — pypkė. Parėjome namo, tavęs nėra, liečiau palaukti kol pareisi. Atsisėdo prie šulinio ant suoliuko, pasiūliau pieno. Jis gėrė labai godžiai. Turėjau išvirusi lašinukų, daviau su duona, mielai paėmė, mačiau, kad žmogus išalkęs. Vis klausė apie tave, kada pareisi? Atsakiau, kad nežinau, o pati sau galvojau, kad tik nepareitum. Tada jis pradėjo manęs prašyti, kad gal aš žinau, kur yra partizanai? Pradėjo vardyti slapyvardžius. Aš išsigandau, gyniausi nieko nežinanti, bet jis sakė, kad jam labai reikia susitikti su partizanais ir maldavo kad eitume į mišką, gal kur nors juos ir surasime.

Jis gerai žinąs, kad čia partizanai dažnai užaina ir stovyklauja. Išėjome į mišką ieškoti. Galėjau iš karto atvesti, bet bijojau — o gal kareiviai su stribais seka iš paskos? Vedžiau į priešingą pusę. Einam, einam, aš vis klausausi ir dairausi, ar niekas mūsų neseka, bet rodos, niekas. Pavargome, o jis šiltai apsirengęs, tai ir visai sukaito. Atsisėdo ant žemės ir sako: „Matau, kad jūs mane tyčia vedžiojat, jūs bijot. Taip mes tik greičiau ant pasalaujančių kareivių užeisime. Veskit į stovyklą, aš matau, kad jūs žinot, o paskui viskas paaiškės“. Aš dar gyniausi, kad nežinau, bet pagaliau reikėjo tą žmogų atvesti.

Ši bebaimį ir narsų vadą teko sutikti dar keletą kartų ir įvykdyti jo pavedimus. 1950 m. rudenį paskutinį kartą išsiskyrėme Bagotosios miškuose ir daugiau aš jo nemačiau.

ZIGMAS DRUNGA —slap. „JONAS MYKOLAS"

gim. 1904 m. Kaune. Lietuvos kariuomenės karininkas-aviacijos majoras. Partizanauti išėjo 1945 m. vasarą. Buvo „Tauro" apygardos vadas.

1946 m. birželio mėn. jis ėjo susitikti su Žemaitijos partizanų vadovybe tikslu pasitarti dėl partizaninės kovos koordinavimo. Atėjo su palyda iki Žalgirio rinktinės. Čia iš „Vilko" būrio prisijungė 12 vyrų ir su didele palyda keliavo iki Nemuno. Bet persikelti per Nemuną negalėjo, nes visur buvo pilna sovietinės vidaus reikalų kariuomenės kareivių. Nutarė išsiskirstyti grupėmis ir trauktis atgal, „Tauro" apygardos vadas ėjo grupėje su „Žalgirio" rinktinės vyrais. Šią grupę kareiviai pastebėjo vos apsistojus eglyne prie Agurkiškės km., Lekėčių valsč., Šakių apskr. nespėjus net pasiruošti stovyklai. Bronius Kvietkauskas-„Girininkas" pastebėjo kad artėja kareiviai. Partizanai traukėsi atsišaudydami, kareivių persekiojami, kol juos užvarė ant kirtimo. O ten laukė kareiviai su kulkosvaidžiais. Kas pirmieji pateko į kirtimą, tuos nušovė. Kiti metėsi atgal, prasiveržė pro kareivius ir išsisklaidė. Antaną Guzaitį-„Vaidilą" ir Vytautą Puišį-„Mešką" išvarė į palaukę ir rugiuose nušovė. „Tauro" apygardos vadas buvo sunkiai sužeistas, jis liepė vyrams trauktis, o pats susisprogdino. Šį įvykį papasakojo tuo laiku gyvi išlikę partizanai Jonas Kvietkauskas-„Gaidys" ir Zigmas Adomaitis-„Vanagas". Tai įvyko 1946 m. birželio 12 d. Žuvo „Tauro" apygardos vadas Zigmas Drunga-„Jonas Mykolas", „Žalgirio" rinktinės adjutantas Juozas Sidabras-„Brangutė", „Žalgirio" rinktinės „Meškų" būrio vadas Vytautas Puišys-„Meška", „Žalgirio" rinktinės „Sakalų" būrio vadas Bronius Brazaus-

kas-„Sakalas“, Antanas Gudaitis-„Vaidila“ ir partizanas slapyvardžiu „Saulius“. Jų kūnai gulėjo išniekinti Kazlų Rūdoje Turgaus aikštėje. Išgėręs sribas Karpavičius gyrėsi savo „žygdarbiu“. Jam viršininkai liepė užkasti „tuos banditus“ prie tuo metu netoli sribyno gyvenusios O. Mikalavičienės tvoros. Jis užkabino su lenciūgu žuvusiems už kaklų, su arkliu suvilko į duobę ir užkasė. Dar gyva būdama O. Mikalavičienė yra pasakiusi, kad už jos tvoros yra šventa vieta.

ALEKSANDRAS GRYBINAS — slap. „FAUSTAS“

gim. 1920 m. Kadarinių km., Lukšių valsč., Šakių apskr. mokytojų šeimoje. 1940 m. baigė Marijampolės mokytojų seminariją. Mokytojavo Liudvinavo, vėliau Zapyškio mokyklose. 1944 m. artėjant frontui, traukėsi į Vakarų, bet nepatekęs į amerikiečių zoną, grįžo į Lietuvą. Gyveno Šakių apskr. 1945 m. pabaigoje išėjo partizanauti. Buvo „Žalgirio“ rinktinės adjutantas ir žvalgybos skyriaus viršininkas. 1948 m. paskirtas „Tauro“ apygardos vadu. 1949 m. rugsėjo 28 d. naktį grįždamas su palyda Šunkarių miške prie Viliušių km., netoli savo slėptuvės pateko į pasalą, buvo sunkiai sužeistas, viską, ką su savimi turėjo,— sunaikino ir pats nusišovė.

Mylėjo Tėvynę, tėvelius ir — dainą.

VIKTORAS VITKAUSKAS — slap. „SAIDOKAS“, „KARIJOTAS“

gim. 1920 m. Venclovaičių km., Čekiškės valsč., Kauno apskr. Buvo „Žalgirio“ rinktinės vadas „Saidokas“. Žuvus „Tauro“ apygardos vadui „Faustui“, 1949 spalio 25 d. buvo paskirtas „Tauro“ apygardos vadu, pakeičiant slapyvardį į „Karijotas“. 1950 m. liepos 21 d. leitenantas „Karijotas“ paskiriamas pirmuoju srities vado pavaduo-

toju. 1951 m. vasario 2 d. Endrikių km., Slavikų valsč., Šakių apskr. su grupe partizanų patekęs į pasalą „Karijotas“ žuvo. Tai buvo be galo geras, draugiškas, kartu griežtas ir nuoširdus vadas.

VINCAS ŠTRIMAS, slap., „ŠTURMAS“

gim. 1921 m. Vėdarų km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Buvo „Tauro“ apygardos „Žalgirio“ rinktinės vadas. Labai kultūringas ir visų gerbiamas vadas. Jis labiausiai pasižymėjo ir ilgiausiai vadovavo „Žalgirio“ rinktinei. Buvo „Tauro“ apygardos štabo viršininkas. Žuvo 1948 m. balandžio 28 d. Kulčikų km., Barzdų valsč. pas vietos gyventoją Staniulį.

JONAS KLEIZA, slap. „SIAUBAS“, „ŽALVARIS“

gim. 1917 m. Kikiriškės km., Veiverių valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. 1946 m. jis buvo paskirtas „Jono Mykolo“ adjutantu ir tuojau paskirtas „Žalgirio“ rinktinės vadu. Vadovavo didelėms Verčiškės kautynėms. Žuvo 1946 m. prieš pat Šv. Velykas. Buvo surengtos pasalos Jankų sribams ir per susišaudymą žuvo. Vienas valstietis partizanų užsakymu padarė kars-tą ir patys partizanai jį palaidojo miške netoli Paskarlupių km., prie Višakio Rūdos gyvenvietės. Vėliau buvo perlaidotas į Višakio Rūdos kapines.

PARTIZANAS slap. „VOVERAS“, vardas ir pavardė nežinomi

Iš kur kilęs šis partizanas ir kur gyveno kol kas nežinoma. Man teko su juo dirbti ir bendrauti, bet aš jo niekados neklausiau, iš kur jis kilęs. 1947 m. buvo

atvažiuusios dvi jo seserys susitikti su broliu. Aš jų taip pat nieko neklausinėjau. Jos prašė mane grįžtant atgal palydėti jas į Kazlų Rūdą, ir jos išvažiavo į Kauną.

„Voveras“ buvo tylaus būdo, labai užsidaręs, mažai kalbėdavo. Mudu kalbėdavom tik apie tai, ką man reikia įvykdyti, kur nueiti ar nuvažiuoti, jei ką parveždavau, atiduodavau jam, ir viskas. Kovose jis buvo narsus ir sumanus. Yra daug žmonių, kurie asmeniškai jį pažinojo, bet nei jo pavardės, ne iš kur jis — nežino. Nieko nerasta nei Vilniuje KGB archyvuose.

„Voveras“ partizanavo „Žalgirio“ ir „Birutės“ rinktinėse, buvo Dariaus ir Girėno kuopos vadas. Žuvo 1948 m. birželio mėn. Kazliškių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. pas Serbentą. Tą nelaimingą vakarą pas šį gyventoją pasiimti nupirktų cigarečių užėjo „Voveras“, „Kovas“ ir „Kiškis“. Jie susėdo pavalgyti ir kiek ilgiau užsibuvo. Pro Serbentų namus nuo Agurkiškės ėjo būrys kareivių ir sustojo prie vartų parūkyti. Partizanai pamanė, kad jie užeis į namus, todėl išbėgo į lauką ir prisidengdami trobesiais bei krūmais, traukėsi link Jūrės upelio. „Kovas“ ir „Kiškis“ išoko į upę ir pasislėpė. „Voveras“ statė kulkosvaidį ir ruošėsi gintis, bet pamatęs, kad iš visų pusių supa kareiviai, taip pat pradėjo trauktis. Už namų, bebėgantį link upės, pievoje jį nušovė.

Antanas Serbentą tuomet buvo paauglys ir miegojo ant aukšto. Išgirdęs šūvius nulipo nuo aukšto ir pamatė, kad jau basą ir be uniforminio švarko kareiviai atvelka į kiemą nušautą „Voverą“. Kareiviai jam liepė kinkyti arklį ir įkelti lavoną į vežimą. Antanas pakinkė arklį, bet lavoną įkelti į vežimą vienas nepajėgė — „Voveras“ buvo aukštas ir stambokas vyras. Tuomet vienas kareivis nusikeikęs kirto jam karišku diržu per veidą, bet kitas kareivis priėjęs padėjo įkelti lavoną, kurį nuvežė į Kazlų Rūdą ir iškėlė sribelnyčios kieme prie tvartelio. O Antaną uždarė į rūšį, laikė per naktį ir tardė. Manau, kad visi gerai žino, ką reiškė tokie „tardymai“. Ryte A. Serbentą paleido ir liepė važiuoti namo. Jis pasiėmė arklį su vežimu ir išvažiavo. „Vovero“ lavonas gulėjo

prie tvartelio. Vėliau lavonas vienais apatiniais drabužiais buvo atvežtas ir įmestas miške į kelio balą gale Kazlų Rūdos miestelio, kur kelias eina į Kazliškių kaimą. Ten pusiau apsemtas jis toje baloje išgulėjo kelias dienas. Manoma, kad užkastas miške kažkur netoli tos vietos.

Ilisėkis tyliai, partizane.
Tu mūs nežinomas kary,
Tegul tau miškas ošia tyliai
Mūs bočių, didvyrių šaly.

„Undinė“

FELIKSAS ŽINDŽIUS, slap. „TIGRAS“

gim. 1912 m. Tamašbūdžio km., Jankų valsč., Šakių apskr. Buvo šaulių būrio vadas Jankuose. Vokiečių okupacijos metais buvo seniūnu. 1944 m. grįžus sovietiniams okupantams, išėjo į partizanus. Buvo „Tauro“ apygardos „Žalgirio“ rinktinės vadas. Išduotas žuvo 1950 m. rugsėjo 29 d. Ardizjauškų km.

MARCELĖ GRYBAUSKAITĖ-ŽINDŽIUVIENĖ, slap. „TIGRIENĖ“

Felikso Žindžiaus-„Tigro“ žmona. Gimė 1916 m. Meškučių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Susituokė su Feliksu 1939 m. šeimos neturėjo. Išėjus Feliksui partizanauti ji nuolatos buvo persekiojama. Pagaliau 1945 m. ir ji išėjo pas partizanus. Žuvo 1951 m. gegužės mėn. Petro Vengraičio-„Žilvičio“ slėptuvėje Altoniškių km. miške prie Papiškių km., Kauno raj. Kartu žuvo B. Trumpys-„Rytis“, desantininkas iš Vakarų. J. Totoraitis, slap. „Čigonas“ ir partizanė „Danutė“, apie kurią kol kas daugiau žinių nėra. Petrą Vengraitį-„Žilvitį“ paėmė gyvą.

VYTAUTAS PUIŠYS, slap. „MEŠKA"

kilęs iš Buktiškių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Buvo „Žalgirio" rinktinės „Meškos" būrio vadas. Geras organizatorius ir narsus kovotojas. Žuvo 1946 m. birželio 12 d. lydėdamas „Tauro" apygardos vadą „Joną Mykolą" į Žemaitiją kartu su kitais kovos draugais.

JONAS KERUTIS, slap. „ŠARŪNAS"

kilęs iš Verčiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvus „Meškos" būrio vadui jis buvo paskirtas Žalgirio rinktinėje „Meškos" būrio vadu. Žuvo Baziūkų km. prie gyventojų Balsio. Kartu žuvo partizanas slap. „Upeivis".

ALGIRDAS KERUTIS, slap. „ŪSELIS"

„Šarūno" brolis, kilęs iš Verčiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1946 m. Buvo „Žalgirio" rinktinės 34-osios kuopos vadas. Žuvo 1948 m. balandžio 10 d. Uzarų km., Jankų valsč., Šakių apskr.

BRONIUS BRAZAUSKAS, slap. „SAKALAS"

gim. 1914 m. Bartininkų km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1944 m. Buvo „sakalų" būrio vadas. Žuvo kartu su „Tauro" apygardos vadu „Jonu Mykolu" 1946 m. birželio 12 d. Agurkiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr.

ANTANAS BRAZAUSKAS, be slapyvardžio

„Sakalo" brolis, kilęs iš Bartininkų km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Pas ūkininką Gvazdiką Kvietkapušio km. 1945 m. buvo paimtas gyvas. Bevesdami į Kazlų Rūdą čekistai ir stribai jį užmušė ir dar pusiau gyvą įmetė į Jūrės upelį. Žmonės rado jau negyvą, palaidojo ant upelio kranto. Vėliau buvo perlaidotas į Bagotosios kapines.

JONAS RIMŠA, slap. „VARNAS"

gim. 1914 m. Kvietkapušio km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1944 m. Buvo kuopos vadas. Žuvo 1947 m. Kazlų Rūdos valsč. Bagotosios miške, savo slėptuvėje, kur susisprogdino su žmona Monika Kačergyte-Rimšiene. Jų kūnai labai žiauriai išniekinti gulėjo Kazlų Rūdoje.

JUOZAS RIMŠA, slap. „BALTRUS"

„Varno" brolis, kilęs iš Kvietkapušio km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m., žuvo 1947 m. Karklinių km., Kazlų Rūdos valsč.

JONAS BRAZYS, slap. „KLAJŪNAS"

gim. 1921 m. Obšrūtų km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. gausioje pasiturinčių ūkininkų šeimoje. Tai buvo labai patriotiška lietuviška šeima, gyveno gražiai ir tvarkingai. Tėvas Mykolas Brazys ir motina Uršulė Brazienė mirė Sibiro tremtyje. Duktė Anelė Brazytė mirė

Lietuvoje. Duktė Kastulė Brazytė mirė Amerikoje, taip pat Amerikoje mirė ir duktė Marytė Brazytė. Duktė Zosė Brazytė-Kynienė gyvena Vokietijoje. Sūnų Kazimierą nušovė vokiečiai kilus karui 1941 m. Duktė Julija Brazytė-Kygienė tremtinė gyvena Pilviškiuose. Tai štai iš kokios gausios šeimos buvo kilęs šis be galo narsus ir bebaimis partizanas. 1945 m. jis buvo čekistų suimtas, bet pabėgo iš stribų bunkerio ir išėjo partizanauti į „Žalgirio“ rinktinę. Buvo 69-osios kuopos vadas. Buvo labai drąsus ir sumanus, nepaprastai greitos orientacijos, greitai ir teisingai reaguodavo į bet kokią situaciją. Kai žuvo „Kęstučio“ rinktinės vadas J. Jasaitis-„Naktis“, šios rinktinės vadu buvo paskirtas Jonas Brazys-„Klajūnas“. Jis žuvo 1949 m. spalio 16 d. Gražiškių km., netoli Barzdų miestelio, Šakių raj. (įvyko išdavystė). Kartu žuvo jo padėjėjas Juodkojis, slap. „Kariūnas“, kilęs iš Sausbalių km., netoli Bartininkų miestelio.

STASYS MAČIŪTA, slap. „VAIDILA“

gim. 1926 m. Kardokų km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1946 m. Buvo linksmo būdo, draugiškas ir narsus. Labai neapkentė okupantų ir kovojo prieš juos negailėdamas savo jėgų, vadų užduotis vykdė šventai, rizikuodamas savo gyvybe.

Žuvo 1947 m. rugsėjo 24 d. Kampinių km., prie Veiverių miestelio. Buvo išduota „Birutės“ rinktinės štabo slėptuvė. Jis šioje slėptuvėje nuolatos negyveno. Paskutiniu laiku „Vaidila“ lydėdvo apygardos kapelioną J. Lelėšių-„Grafą“. Kai tik tuo momentu „Vaidila“ ir „Švyturys“ buvo atlydėję kapelioną „Grafą“ į „Birutės“ rinktinės štabą. Kai partizanai suprato, kad kareiviai aptiko slėptuvę, „Vaidila“ ir „Švyturys“ veržėsi pro angą į lauką, paleisdami serijas į priešą. Bet prie angos jie krito kulų pakirsti. Viduje likę partizanai degino dokumentus ir susisprogdino. Jų kūnai labai skeveldrų sudraskyti ir išniekinti gulėjo Veiveriuose, vėliau buvo sumesti į apkasą. Dabar perlaidoti Skausmo kalnelyje. Tuomet šioje

slėptuvėje žuvo „Birutės“ rinktinės vadas kapitonas J. Bulota, slap. „Anbo“, „Tauro“ apygardos kapelionas J. Lelešius-„Grafas“, „Birutės“ rinktinės 3-čios kuopos vadas A. Petkevičius-„Svyturys“, „Birutės“ rinktinės ūkio skyriaus viršininkas leitenantas A. Čepļauskas-„Meška“, „Birutės“ rinktinės štabo adjutantas Stasys Mačiūta-„Vaidila“ ir „Birutės“ rinktinės žvalgybos viršininkas leitenantas J. Čižikas-„Stepas“.

SALIAMONAS ŠVILPA, be slapyvardžio

gim. 1909 m. Maliejiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr. gausioje neturtingoje šeimoje. Grįžus okupantams buvo areštuotas už sovietų kareivio nuginklavimą. Nesudarę bylos paėmė į kariuomenę, bevežant į frontą Lenkijoje pabėgo. Grįžęs namo 1945 m. suorganizavo „Lapės“ kuopą iš vyrų, kurie buvo išėję į miškus slapstyti. Pasižymėjo organizuotumu, greita orientacija, buvo energingas, darbštus, turėjo autoritetą jaunų vyrų tarpe. Žuvo 1945 m. liepos 6 d. prie Lūšnos km., Jankų valsč.. Šakių apskr., kareiviams apsupus „Lapės“ kuopos stovyklą. Palaidotas su savo trimis kovotojais Sarapinų kaimo kapinaitėse.

ALBINAS ČIBIRKA, be slapyvardžio

gim. 1918 m. Išdagos km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Buvo šaulys. Vos baigė tarnybą Lietuvos kariuomenėje, kai užėjo okupantai. Pradėjo gaudyti vyrus į savo kariuomenę. Buvo sugautas ir uždarytas į surinkimo punktą Kaune. Iš ten pabėgo ir 1945 m. pavasarį išėjo į mišką. Pas savus nepareidavo, nes namai buvo labai sekami. Partizanavo „Lapės“ kuopoje, kuriai vadovavo Saliamonas Švilpa. Kareiviai šukavo miškus ir užpuolė jų stovyklą. Keturis vyrus išvarė į kaimą ir vi-

sus iššaudė. Kiti prasiveržė atgal į miškus ir liko gyvi. Žuvo 1945 m. liepos 6 d. prie Lūšnos km. su kovos draugais. Palaidotas Sarapinų kaimo kapinaitėse.

JONAS GRYBAUSKAS, be slapyvardžio

gimė 1924 m. Meškučių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Nenorėjo tarnauti svetimoje armijoje ir 1945 m. kovo mėn. išėjo partizanauti pas savo svainį Feliksą Žindžių-„Tigrą“. Buvo dar tik partizaninės kovos pradžia, vyrai buvo be slapyvardžių ir be uniformų. Buvo susiorganizavusi „Lapės“ kuopa, kuriai vadovavo S. Švilpa. Žuvo 1945 m. liepos 6 d. prie Lūšnos km. su trimis kovos draugais. Palaidotas Sarapinų kaimo kapinaitėse.

JUOZAS OLEKA, be slapyvardžio

gimė 1921 m. Girnupių kaime, Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Nenorėjo tarnauti okupantų kariuomenėje ir 1945 m. pavasarį išėjo partizanauti. Buvo „Lapės“ kuopos kovotojas. Žuvo 1945 m. liepos 6 d. prie Lūšnos kaimo su trimis kovos draugais. Buvo palaidoti be karstų pamiškėje. Gyvi likę partizanai paprašė kaimo gyventojų Vengraičio ir Varanausko, kad padarytų karstus ir visus keturis palaidojo Sarapinų kaimo kapinaitėse. Laidojo Bronius Duoba-„Žandaras“ su savo kovos draugais.

VYTAUTAS OLEKA, slap. „ŽVALGAS“

Juozo Olekos brolis, kilęs iš Girnupių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. pavasarį. Žuvo 1947 m. gegužės 31 d. Beržoviėnės km., Vilkaviškio apskr. Gružinskynėje. Kareiviai ap-

tiko pėdas ir jomis sekė, kur jie nuėjo. Anksti rytą keturi partizanai buvo užpulti ir žuvo. Buvo užkastas su savo trimis kovos draugais Pilviškiuose netoli buvusio stribyno. Dabar perlaidoti Bagotosios kapinėse.

VACIUS DEREŠKEVIČIUS, slap. „VANAGAS"

iš Krūvelių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1946 m. Žuvo 1947 m. gegužės 31 d. Beržovienės km., Martišynėje-Gružinskynėje. Palaidotas Bagotosios kapinėse.

JONAS KVEDARAS, slap. „POVAS"

gim. 1926 m. Krūvelių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. žuvo 1947 m. gegužės 31 d. Beržovienės km., Martišynėje-Gružinskynėje. Palaidotas Bagotosios kapinėse.

SALIAMONAS ČIBIRKA, slap. „TĖVUKAS"

iš Krūvelių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1946 m. Žuvo 1947 m. gegužės 31 d. Martišynėje-Gružinskynėje su savo trimis jaunesniais kovos draugais. Visi ketluri partizanai buvo „Girininko" būrio „Vyčio" kuopos kovotojai. Palaidotas Bagotosios kapinėse.

ALEKSAS KAZLA, slap. „BARZDELĖ"

gimė 1912 m. Geruliškės km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. pasiturinčio tvarkingo ūkininko gausioje darbščioje šeimoje. Žuvo 1949 m. pavasarį Varakiškės

km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Lenkčio ūkyje. Tuo metu tame ūkyje gyveno Bagotosios apylinkės pirmininkas Juodviršis. Matyt, šio pirmininko sąžinė nebuvo švari, nes jis buvo apsistatęs sribais ir kareiviais. Partizanams atėjus į Lenkčio ūkį juos pasitiko pasalaujantys kareiviai ir sribai. Įvyko susišaudymas, kurio metu partizanas „Barzdelė“ žuvo.

ANTANAS RIMAITIS, be slapyvardžio

iš Šedvygų km., Jankų valsč., Šakių apskr. Vokiečių okupacijos metais gyveno Baltrušių km., buvo seniūnas.

1944 m. grįžus sovietiniams okupantams išėjo partizanauti. Rinkosi pirmieji partizanai, kurie ryžosi kovoti su okupantu, dar tik kūrėsi pirmosios kuopos. Žuvo 1945 m. gegužės 6 d. prie Jūrės upelio Bartininkų km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr.

KAZYS PEČKYS, be slapyvardžio

iš Karklinių km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1945 m. gegužės 6 d. prie Jūrės upelio Bartininkų km., Pilviškių valsč. Palaidotas Kriauniškės kaimo kapinėse.

STASYS BALTRUŠAITIS, be slapyvardžio

gimė 1917 m. Klampučių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. žuvo 1945 m. gegužės 6 d. prie Jūrės upelės Bartininkų km., Pilviškių valsč. Iš žuvimo vietos slapta buvo pervežtas ir palaidotas savo namuose, darželyje.

JONAS VAIŠNORA, be slapyvardžio

iš Kampinių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. žuvo 1945 m. gegužės 6 d. prie Jūrės upelio Bartininkų km., Pilviškių valsč. Palaidotas Kriauniškės kaimo kapinaitėse.

JUSTINAS DAMIJONAITIS, be slapyvardžio

iš Stugučių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1944 m. Žuvo 1945 m. gegužės 6 d. prie Jūrės upelės Bartininkų km., Pilviškių valsč.

JONAS SIMANAUSKAS, be slapyvardžio

gimė 1920 m. Višakiškės km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Išėjo partizanauti 1944 m., žuvo 1945 m. gegužės 6 d. prie Jūrės upelės, Bartininkų km., Pilviškių valsč. Palaidotas Kriauniškės km. Kapinėse.

VINCAS SIMANAUSKAS, be slapyvardžio

Jono Simanausko brolis, slapstėsi vienas. Gimęs 1914 m. Višakiškės km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Išduotas žuvo savo slėptuvėje 1945 m. gegužės 6 d. pas savo svainį Petrą Suopį Višakiškės km. Palaidotas Bagoštosios kapinėse.

JUOZAS DUDONIS, slap. „BARSUKAS“

Iš Višakio Rūdos miestelio, Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Grįžus Sovietams prikalbintas išėjo į

Kazlų Rūdą sribauti. Pamatęs į kokių „kovotojų“ gretas įstojo, metė sribus ir 1946 m. išėjo kovoti su okupantais. Žuvo išduotas 1947 m. sausio 6 d. Judrarūdės km., Kazlų Rūdos valsč., Gričionynėje. Su „Barsuku“ kartu žuvo Justinas Andziulis, slap. „Agronomas“ iš Andziulių km., Jankų valsč., Šakių apskr. partizanas nuo 1945 metų; Juozas Danisevičius, slap. „Gorila“, partizanai „Klevas“ ir „Zentukas“. Visi partizanavo Žalgirio rinkt. „Žandaro“ būryje.

VINCAS ŠLAPIKAS, slap. „ŠNEKUTIS“

iš Judrarūdės km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1944, žuvo 1945 m. žiemą Žiemkelio miške.

MATVEIKIS, slap. „DŪDELĖ“

Latvis, per karą atvykęs į Lietuvą, turėjo seserį, kuri išvažiavo į Latviją, o jis pasiliko Lietuvoje. Dirbo ir gyveno pas ūkininkus neapkentė sugrįžusių okupantų ir 1945 m. išėjo partizanauti iš Dambravinos kaimo ūkininko Stankevičiaus, pas kurį tuomet gyveno. Laikydavosi Runkių km. pas Antaną Žemaitį ir kitus jam pažįstamus žmones. Grojo armonika ir labai taikliai šaudydavo. Tik jam sunku buvo su būriu vaikščioti, nes jis šlubavo. Partizanavo „Žandaro“ būryje. Žuvo 1946—

1947 m. žiemą slėptuvėje, miške tarpe Runkių ir Agurkiškės kaimų.

PRANAS ŽALDARIS, slap. „ŠAPALAS“

iš Skardupių km., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1947 m. pavasarį. Žuvo 1948 m. vasario 2 dieną

Gulbiniškių km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr., pas ūkininką Baltrušaitį. Kartu žuvo „Tauro“ apygardos vadas „Žvejys“ — A. Baltūsis ir jį kartu lydėjęs partizanas „Dobilas“.

JUOZAS BALSYS, slap. „DOBILAS“

gimė 1912 m. Ropydų km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m., lydėdavo „Tauro“ apygardos vadą „Žvejį“ kartu su partizanu „Šapalu“. 1945 m. vasario 2 d. įvykus išdavystei visi trys žuvo Gulbiniškių km., netoli Pilviškių.

JONAS BALSYS, slap. „AIDAS“

Juozo Balsio-„Dobilo“ brolis iš Ropydų km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. 1946 m. buvo sužeistas, lapkričio 4 d. jam nuplovė kairės rankos plaštaką partizanų gydytojas vokietis. Žuvo 1949 m. vasario 10 d. 10 val. ryto, įvykus išdavystei. Susisprogdino miške, slėptuvėje prie Garūkščių km., Kazlų Rūdos valsč. netoli ūkininko Puodžiukyno sodybos. Kartu žuvo „Šarūnas“, „Kariūnas“, „Šermukšnis“ ir „Dragūnas“.

BRONIUS PETRAUSKAS, slap. „ŠARŪNAS“

gimė 1928 m. Kaune, Partizano „Tauro“ apygardos „Vytauto“ ir „Žalgirio“ rinktinėse. (Plačiau apie jį žiūr. J. Simanaitienės rašinyje „Suvalkijos „Šarūnas“-„Šarūnėlis“.).

Antanas Baltūsis-„Žvejys" (1915—1948). „Tauro"
apygardos vadas. Vienas iš žymiausių Lietuvos
partizaninio judėjimo vadovų.

Julija Čepaitytė-Simanaitienė „Undinė“. „Tauro“
apygardos vado „Žvejo“ žvalgė ir ryšininkė.
Nuotrauka daryta 1951 m. Suvalkijos miške.

Sėdi iš kairės į dešinę: **Vincas Čepaitis** (Julijos senelis),
viduryje **Julija Čepaitytė**, **Marija Čepaitienė** (močiutė).
Stovi (iš kairės į dešinę): **Ona Čepaitytė** (Julijos tėvelio sesuo),
Ona Čepaitienė (Julijos mama), **Justinas Čepaitis** (Julijos
tėvas), **Petrė Čepaitytė** (Julijos tėvelio sesuo). Abi Julijos tėvo
seserys talkino „Žvejui“.
Nuotrauka daryta 1940 m.

Grupė Sibiro politinių kalinių lietuvių. Stovi trečias iš kairės
Justinas Čepaitis, Julijos Čepaitytės tėvas.
Nuotrauka daryta 1952 m. spalio 2 d. Tuo metu J. Čepaitis
kalėjo Karagandos sr. Sarano lageryje, dirbo staliaus darbą.

Prie rašomosios mašinėlės sėdi **Julija Čepaitytė-„Undinė“**, kai ji 1946 m. pabaigoje su „Tauro“ apygardos vado „Žvejo“ pavedimu buvo įdarbinta Pilviškių valsčiaus vykdomajame komitete reikalų vedėją ir dirbo 2,5 mėnesio. Už stalo prie jos sėdi tuometinis Pilviškių valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorius V. Š. Nuotrauka daryta Pilviškiuose 1946 m. gruodžio mėn.

Elena Juciūtė (1911—1986).

Lietuvos Rezistencijos dalyvė, Pilviškių vidurinės mokyklos mokytoja, dirbusi tiesiogiai „Tauro“ apygardos vadui „Žvejui“ vadovaujant. Mirė JAV 1986 m. sulaukusi 75 metų. Parašė vertingus atsiminimus, kurie išleisti JAV.

Nuotrauka daryta 1955.X.22 d. E. Juciūtei grįžus iš Taišeto lagerių.

Jonas Bazys-„Klajūnas" (1921—1949 m.)

Kilęs iš Obšrūtų km., Pilviškių v.,
Vilkaviškio apskr.

Partizanų vadas, pasižymėjęs nepaprasta
drąsa, narsumu, sumanumu ir išradingumu,
69-osios „Tauro" apygardos kuopos vadas.
Paskutinis Kęstučio rinktinės vadas
(1949 m. kovo mėn. ta rinktinė buvo
išformuota).

Suvalkijos miške kovojo 1945—1949 m.

„Voveras" (kapitonas „Vētra"). Žuvo
1948 m. birželio mėn. Kazliškių km., Kazlų
Rūdos valsč., Marijampolės apskr. pas Serbentą.

Julija Čepaitytė-Simanaitienė, „Tauro“
apygardos štabo žvalgė ir ryšininkė
„Undinė“.
Nuotrauka daryta 1949 m. žiemą Suvalkijos
miške...

Iš dešinės: „Tauro“ apygardos Birutės rinktinės „Kovo“ būrio vadas **Jonas Stačiokas-„Kovas“**. Žuvo 1950 m. liepos mėn. Agurkiškės km., Marijampolės apskr. **Julija Čepaitytė-„Undinė“**; dabar gyvena Kaune.

„Tauro“ apygardos Birutės rinktinės
„Kovo“ būrio vadas **Jonas Stačiokas-**
„Kovas“. Žuvo 1950 m.
Julija Čepaitytė, buv. „Žvejo“ ryšininkė
„Undinė“.

Juozas Balsys-„Dobilas”, kilęs iš Ropydų km., Barzdų valsč., Šakių raj. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1948 m. vasario 2 d. Gulbiniškių km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Kartu su „Tauro“ apygardos vadu „Žveju”.

Jonas Balsys-„Aidas”, kilęs iš Ropydų km., Barzdų valsč., Šakių raj. Išėjo partizanauti 1945 m., žuvo 1949 m. vasario 10 d. Braziūkų miške prie Garankščių kaimo, Šakių raj.

Saliamonas Švilpa, be
slapyvardžio, gim. 1909 m.
Maliejiškės km., Jankų valsč.,
Šakių apskr. „Lapės“ kuopos
vadas. Žuvo 1945 m. liepos
6 d. prie Lūšnos km., Jankų
valsč.

Albinas Čibirka, be
slapyvardžio, gim. 1918 m.
Išdagos km., Pilviškių valsč.,
Vilkaviškio apskr. „Lapės“
kuopos partizanas. Žuvo
1945 m. liepos 6 d. prie
Lūšnos km., Jankų valsč.

Jonas Grybauskas, be
slapyvardžo, gim. 1924 m.
Meškučių km., Jankų valsč.,
Šakių apskr. Priklausė
„Lapės“ kuopai. Žuvo
1945 m. liepos 6 d. prie
Lūšnos km., Jankų valsč.

Jonas Kleiza, slapyvardžiai
„Siaubas“, „Žalvaris“, gim.
1917 m. Kikiriškių km.,
Veiverių valsč.,
Marijampolės apskr. Žalgirio
rinktinės vadas. Žuvo
1946 m. prieš Velykas.
Partizanai palaidojo miške
prie Višakio Rūdos,
Paskarlupių km.

Antanas Dulskis, slapyvardis
 „Pipiras“, gim. 1912 m.
 Zaveckų km., Jankų valsč.,
 Šakių apskr. Partizanavo
 „Tauro“ apygardos Žalgirio
 rinktinėje. Žuvo 1946 m.
 kovo 5 d.

Juozas Tamaliūnas,
 slapyvardis „Stumbras“,
 gim. 1919 m. Degučių km.,
 Jankų valsč., Šakių apskr.
 Žuvo 1950 m. birželio 23 d.
 Žiūriu Gudelių km., Pilviškių
 valsč., Vilkaviškio apskr.

Iš kairės: **Viktoras Vitkauskas-**
„Saidokas“-, **Karijotas**", „Žalgirio"
rinktinės vadas, vėliau „Tauro"
apygardos vadas. Žuvo 1951 m.
Endrikių km., Šakių valse.
Jonas Kuras-„Jaunutis”, „Žalgirio"
rinktinės vadas. Kilęs iš Didvyžių
km., Šakių raj.
Aleksandras Grybinas-„Faustas“,
„Tauro" apygardos vadas. Žuvo
1949 m. Šunkarių miške.

Marcelė Grybauskaitė-Žindžiuvienė, slapyvardis „Tigrienė“,
gim. 1916 m. Meškučių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo
partizanauti 1945 m., Žuvo 1951 m.
Feliksas Žindžius, slap. „Tigras“, gim. 1912 m. Tamošbūdžio km.,
Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1944 m., žuvo
1950 m.

Nuotrauka daryta 1939 m. per jų vestuves.

Iš kairės: **Jonas Kuras** „Jaunutis“, buvo „Tauro“ apyg-r „Žalgirio“ rinktinės vadas.
Viktoras Vitkauskas „Saidokas“, buvo „Žalgirio“ rinktinės vadas. Žuvus „Faustui“ paskirtas „Tauro“ apygardos vadu, pakeistas slapyvardis į „**Karijotas**“.
Kilęs iš Vencloviškių km., Čekiškės valsč., gimė 1920 m.
Žuvo 1951 m. Endrikių km., Šakių valsč.

Zanavykų krašto partizanai: „Tauro“ apygardos, Žalgirio rinktinės „Meškos“ būrys. Stovi iš kairės: Jonas Paškevičius-„Piršlys“, Valentinas Saduskas-„Velėna“, Jonas Balsys-„Aidas“, Celestinas Damijonaitis-„Saulius“, s. Vytautas Pauža-„Šaulys“, Jonas Kerutis-„Šarūnas“, Vincas Štrimas-„Šturmas“, Pranas Švogūnaitis-„Klevas“, Saliamonas Rudzevičius-„Žemutis“, Jonas Žalnieraitis-„Strausas“, Zenonas Barniškis-„Daktaras“, Vytautas

Svotelis-„Naras“.

Priekyje priklaupęs iš kairės: Algirdas Akombakas-„Špicas“, Vytautas Kudirka-„Trimitas“, Juozas Armonaitis-„Triupas“.

„Tauro“ apygardos Žalgirio rinktinės partizanai. Stovi iš kairės: Algis Gumauskas-„Balandis“, Feliksas Žindžius-„Tigras“, Antanas Pužas-„Gintaras“, Algis Matusevičius-„Neptūnas“. Sėdi iš kairės: Neatpažintas, Naujokas-„Kietis“, Jonas Stačiokas-„Kovas“. Prigulę iš kairės: Kazimieras Ruseckas-„Doleris“ Pranas Bastys-„Dūmas“.

Stovi iš kairės: Antanas Pužas-„Gintaras“, Viktoras Vitkauskas-Saidokas“, „Karijotas“, Sergijus Staniškis-„Tėvukas“, „Litas“, Adolfas Ramanauskas-„Vanagas“, Kostas Baliukevičius-„Rainis“, „Tylis“.

Klūpo iš kairės: Antanas Grikiėtis-„Slapukas“, „Vidmantas“, Urbantas Dailidė-„Tauras“, J. Jankauskas-„Demonas“, atstovas „X“ iš Dzūkijos.

Sėdi iš kairės: Feliksas Žindžius-„Tigras“, Dzūkų rinktinės vadas „Balandis“.

Nuotrauka daryta kai srities vadai vizitavo Žalgirio rinktinę.

„Tauro“ apygardos Žalgirio rinktinės „Keleivio“ būrio partizanai.

Stovi iš kairės: Vytautas Žemaitis-„Šermukšnis“, Juozas Kaminskas-„Rolandas“, Vytautas Šulskis-„Laisvūnas“, Rinkus-„Siaubas“.

Priklaupę iš kairės: Žukauskas-„Cezaris“, Leonardas Vizgirda-„Keleivis“, būrio vadas, Algirdas Akombakas-„Špicas“.

Nuotrauka daryta apie 1948 metus.

Jonas Pauža — „Vilkas“, „Tauro“ apygardos Žalgirio rinktinės
Vyčio kuopos „Vilkų“ būrio vadas.

A. Akambakas-„Špicas".

Partizanavo „Žalgirio"
rinktinėje „Meškos" kuopoje.

Stasys Mačiūta-„Vaidila", iš
Braziūkų km., Šakių raj.
Mokėsi Pilviškių
progimnazijoje, o vėliau
Veiverių gimnazijoje.
Partizanavo „Tauro"
apygardos Birutės rinktinėje.

Bronius Petrauskas
(„Šarūnas“-„Šarūnėlis“), gim.
1928 m., augo ir gyveno pas
Bronių Draugelį Mozūrų km.,
Barzdų valsč., Šakių apskr.
Mokėsi Pilviškių
progimnazijoje ir
Marijampolės Rygiškių Jono
gimnazijoje. Atėjus jį
areštuoti nušovė
Marijampolės MGB tardytoją
žydą Greisą ir išėjo pas
partizanus.

Juozas Oleka, gyv.
Girnupių km., Kazlų Rūdos
valsč., Marijampolės apskr.
Pirmasis „Stirnos“, o vėliau
„Žalgirio“ rinktinės
partizanas. Žuvo 1945 m.
vasarą su trimis draugais:
Albinu Čibirka, Saliamonu
Švilpa ir Jonu Grybausku.
Jie visi buvo dar be
uniformų ir slapyvardžių.
Žuvo Lūšnos km., Šakių
apskr. Buvo palaidoti
pamiškėje, vėliau iškasti ir
palaidoti Sarapinų
kapinaitėse prie girininkijos.

Iš kairės: **Jonas Kvietkauskas-„Gaidys“**, kilęs iš Dovydų km.,
Jankų valsč., Šakių apskr. Partizanavo „Tauro“ apygardos
„Žalgirio“ rinktinėje Vyčio kuopoje. 1947 m. paskirtas
„Žalgirio“ rinktinės žvalgybos viršininku. Turėjo apdovanojimų.
Zigmas Adomaitis-„Vanagas“, kilęs iš Dovydų km., Jankų
valsč., Šakių apskr. Partizanavo „Tauro“ apygardos „Žalgirio“
rinktinėje „Vyčio“ kuopoje.
Abu žuvo kartu 1948 m. vasario mėn.

„Tauro“ apygardos „Žalgirio“ rinktinės partizanai. Iš kairės:
**V. Dereškevičius („Vanagas“), Jonas Kvedaras („Povas“),
 Vytautas Oleka („Žvalgas“), Saliamonas Cibirka („Tėvukas“).**

Jie visi žuvo Beržnovienės km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio
 apskr. pas ūkininką Martišių 1947 m. gegužės mėn. Atkasti
 Pilviškiuose ir perlaidoti Bagotosios kapinėse 1990 m.

Iš kairės: **Vytautas Oleka
 („Žvalgas“)** iš Girnupių km.,
 Kazlų Rūdos valsč.,
 Marijampolės apskr., **Jonas
 Kvedaras („Povas“),
 V. Dereškevičius
 („Vanagas“).** Jie visi žuvo
 Beržovienės km., Pilviškių
 valsč., Vilkaviškio apskr.,
 pas ūkininką Martišių
 1947 m. gegužės mėn.
 Atkasti Pilviškiuose ir
 perlaidoti Bagotojoje
 1990 m.

„Tauro“ apygardos partizanai.

Prigulę iš kairės: Povilas Pečiulaitis-„Lakštingala“, Benediktas Trumpys-„Rytis“, desantininkas iš Vakarų, J. Totoraitis-„Čigonas“, J. Jankauskas-„Demonas“, G. Jurkšaitis-„Beržas“. Klūpo iš kairės: Klemensas Širvys-„Sakalas“, desantininkas iš Vakarų, Pukelevičius-„Povas“, Vengraitis-„Žilvitis“, Jurgis Brazaitis-„Barsukas“.

Stovi iš kairės: Kazimieras Ruseckas-„Doleris“, Juozas Knašys-„Karys“, Kuzmickas-„Sūkurys“.

Šią nuotrauką Suvalkijos miške padarė „Lakštingalos“ brolis J. Pečiulaitis-„Žvangutis“.

Du Tėvynės ažuolai, žiaurių
audrų nenugalėti.

Povilas Pečiulaitis-

„Lakštingala" savo tėviškėje
prie išlikusio vienintelio
ąžuolo. Jis išėjo partizanauti
1944 m. rudenį, partizano
„Demono" išduotas paimtas
gyvas 1952 m., 25 metus
kalėjo sovietiniame
GULAGE. Parašė atsiminimų
knygą „Šitą paimkite gyvą".

Pirmojo Natangų būrio
kovotojas **Vytautas Raibikis**
Intos (Komija) anglių
kasyklose 1955 m.

Iš kairės į dešinę: Natangų būrio vadas Kostas Staneika,
Juozas Mauruča, K. Staneikos žmona su dukra,
Galina Naujokaitė, Aldis Naujokas.
Sibiras, Krasnojarsko sr., apie 1957—58 m.

Pirmojo Natangų būrio vado Kosto Staneikos šeima. Sibiras,
Krasnojarsko sr., apie 1957—58 m.

Ona Tumosaitė, Vinco, gim.
1914 m. Baraginės km., Igliškėlių
valsč., Marijampolės apskr.
„Tauro“ apygardos „Geležinio
Vilko“ rinktinės ryšininkė. Suimta
1947 m. sausio 14 d.

J. Simanaitienės mokslo draugės Aldona ir Bronė Olekaitės, su kuriomis kartu slapstėsi. Prie karsto perlaidoj ant savo brolio Vytauto Olekos (slapyvardis „Žvalgas“) ir jo draugų palaikus. Jie žuvo Vilkaviškio apskr., Pilviškių valsč., Beržnovienės kaime pas ūkininką Martišių 1947 m. gegužės mėn. Atkasti Pilviškiuose ir palaidoti Bagotojoje 1990 m.

1993 m. liepos mėn. **J. Simanaitienė** (centre) su Kauno šauliais. Pirmas iš kairės stovi **Andriušis**, knygos „Aštuoniolika dienų po žemę“ autorius. Trečias iš kairės **Juozas Armonaitis**, buvęs „Žalgirio“ rinktinės partizanas „**Triupas**“.

Išniekinti „Tauro“ apygardos Birutės rinktinės partizanų kūnai. Iš kairės į dešinę: „**Povas**“, **Jonukas Stačiokas**–**Kovas**", g. 1925 m. Kampinių km., Veiverių valsč. Žuvo 1950 m. liepos mėn. Agurkiškės km., Kazlų Rūdos valsč.

Sergijus Staniškis—„Tėvukas“, „Litas“ gimė 1899 m. Geležinių km., Marijampolės apskr. Paskutinysis Pietų Lietuvos srities vadas. Žuvo 1954 m. Prienų Šile.

„Tauro“ apygardos Žalgirio rinkt. partizanas **Vytautas Naujūnas**—„Kariūnas“ gimė 1927 m. Paskarlupių km., Kazlų Rūdos valsč., žuvo 1949 m. vasario 10 d. kautynėse su okupantų kareiviais prie Garankščių kaimo Braziūkų miške.

Šioje nuotraukoje vaizduojami išniekinti „Tauro“ apygardos vado „Žvejo“ ir jį lydėjusių partizanų kūnai. Iš kairės į dešinę: J. Balys—„Dobilas“, „Tauro“ apygardos vadas Antanas Baltūsis—„Žvejys“, Pr. Žaldaris—„Šapalas“. Jie žuvo 1948 m. vasario 2 d. Gulbiniškių km., Pilviškių valsč. Žuvusiųjų lavonai jau apiplėšti — jiems nusegti diržai, nuauti auliniai batai, nuvilktos milinės.

Pilviškių progimnazijoje 1946—1947 m. veikusio Pirmojo Natangų būrio kovotojai.

Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę: Vytautas Grupkaitis, Vytautas Raibikis, Kostas Staneika (būrio vadas).

Antroje eilėje: Albinas Pasiliauskas, Antanas Kasperavičius, Jonas Balsys, Juozas Mauruča ir Vytautas Žemaitis.

Nuotrauka daryta 1947 m. vasarą netoli Pilviškių.

Jonas Inkrata, slap.
„Lapė”, gimė 1928 m.
 Buvo „Tauro”
 apygardos „Geležinio
 „Vilko” rinktinės
 6-osios kuopos III
 būrio kovotojas.
 Čekistų suimtas
 1947 m. liepos 13 d.,
 sovietinio karinio
 tribunolo nuteistas
 25 metams „pataisos
 lagerio”. Mirė Intos
 anglių šachtoje
 apsinuodijęs
 nuodingomis dujomis
 1950 m. liepos 11 d.

Vincas Štrlmas, slap.
„Šturmas” iš Vėdarų
 km., Barzdų valsč.,
 „Tauro” apyg.
 „Žalgirio” rinktinės
 vadas. Žuvo 1948 m.
 balandžio 28 d.
 Kulčikų km., Barzdų
 valsč.

VYTAUTAS NAUJŪNAS, slap. „KARIŪNAS"

gimė 1927 m. Paskarlupių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Mokėsi Marijampolės mokytojų seminarijoje. 1948 m. gegužės 22 d. jo tėvus išvežė į Sibirą, o Vytautas išėjo partizanauti. Žuvo 1949 m. vasario 10 d. 10 val. ryto Braziūkų miške netoli Garankščių kaimo prie ūkininko Puodžiukyno. Įvykus išdavystei „Kariūnas" su savo keturiais kovos draugais susisprogdino slėptuvėje. Išniekinti jų kūnai gulėjo Kazlų Rūdos stribelnyčios kieme.

VYTAUTAS ŽEMAITIS, slap. „ŠERMUKŠNIS"

gimė 1931 m. Žąsinų km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Buvo Pilviškių gimnazijos mokinys. 1947 m. pabaigoje Vilkaviškio čekistams pradėjus areštuoti Pilviškių gimnazijos mokinius V. Žemaitis išėjo partizanauti į „Žalgirio" rinktinę. Žuvo 1949 m. vasario 10 d. 10 val. ryto Braziūkų miške prie Garūnkščių kaimo. Įvykus išdavystei penketas partizanų susisprogdino slėptuvėje. (Skaityk apybraižą „Pirmasis Natangų būrys").

JUOZAS LIOGYS, slap. „DRAGŪNAS"

iš Šikutiškės km. Griškabūdžio valsč. Šakių apskr. Žuvo 1949 m. vasario 10 d. 10 val. ryto su savo keturiais kovos draugais.

JUOZAS BLAŽYS, slap. „PESLYS"

iš Šikutiškės km., Griškabūdžio valsč., Šakių apskr. polės apskr. Išėjo partizanauti 1944 m. rudenį. Buvo sužeistas 1947 m. Ažuolupių km., Pilviškių valsč., Vilka-

kio apskr. pas ūkininką Urbaitį. Kartu žuvo du civiliai žmonės: šeimininkų duktė Irena Urbaitytė ir Bronius Tupčiauskas. „Peslio“ lavonas gulėjo Pilviškiuose netoli Stribelnyčios, ten pat ir užkastas.

SIMAS STORPIRŠTIS, slap. „EIGULYS“

gimė 1912 m. Anglijoje. Su tėvais grįžo į Lietuvą, apsigyveno Bagotosios bažnytkaimyje, Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1946 m. partizanavo Žalgirio rinkt. „Vyčio“ kuopoje. Žuvo 1947 m. rugpjūčio 17 d.

BRONIUS ABROMAVIČIUS, slap. „SPYGLYS“

gimė 1914 m. Šunkarių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Lietuvos kariuomenės karininkas. Išėjo partizanauti 1944 m. rudenį. Buvo „Tauro“ apygardos „Stirnos“ rinktinės vadas. Žuvo 1945 m. lapkričio 20 d. išdavus štabo slėptuvę Degučių km., Jankų valsč., Šakių apskr., įrengtą pas ūkininką Juozą Tamaliūną. Kartu žuvo šeimininkas J. Tamaliūnas, partizanai „Aras“ ir „Tauras“ ir šeimininko sūnus Jonas Tamaliūnas slap. „Kardas“ (Plačiau skaityk J. Simanaitienės apybraižoje „Krauju palaistytos gėlės“).

JUOZAS TAMALIŪNAS partizanas nebuvo

jo sodyboje Degučių km., Jankų valsč., Šakių apskr. buvo įkurtas „Stirnos“ rinktinės štabas. Du Tamaliūno sūnūs — Jonas ir Juozas buvo partizanai. Štabas buvo išduotas ir 1945 m. lapkričio 20 d. įvyko susišaudymas, kurio metu Juozas Tamaliūnas žuvo.

JONAS TAMALIŪNAS, slap. „KARDAS"

gimė 1921 m. Degučių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti nuo 1945 m. pavasario, partizanavo „Žandaro" būryje. 1945 m. lapkričio 20 d. žuvo savo tėvo namuose, kai buvo išduotas „Stirnos" rinktinės štabas.

STASYS GRIGAS, slap. „ARAS"

gimė 1917 m. Gaisrių km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Tarnavo Lietuvos kariuomenėje kavalerijos pulke. Išėjo partizanauti 1944 m., partizanavo „Žandaro" būryje. Žuvo 1945 m. lapkričio 20 d. Degučių km., Jankų valsč. kai buvo išduotas „Stirnos" rinktinės štabas.

ALBINAS KLIMAS, slap. „TAURAS"

Iš Kazlų Kaimo, Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Į partizaninę kovą įsijungė būdamas moksleivis, galutinai partizanauti išėjo 1945 m. pavasarį, partizanavo „Žandaro" būryje. Žuvo 1945 m. lapkričio 20 d. Degučių km. Jankų valsč., kai buvo išduotas „Stirnos" rinktinės štabas.

JUOZAS TAMALIŪNAS, slap. „STUMBRAS"

Juozo Tamaliūno sūnus. Gimė 1919 m. Degučių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. sausio mėn. Partizanavo „Žandaro" būryje. Kai žuvo tėvas ir brolis Jonas ir buvo išduotas „Stirnos" rinktinės šta-

bas, „Stumbras" pasitraukė sveikas ir gyvas. Vėliau persikėlė partizanauti toliau nuo namų, buvo 33 kuopos vadas. Žuvo 1950 m. birželio 23 d. prie Žiūrių Gudelių kaimo Talkiškės pelkėse, Vilkaviškio apskr. Kartu žuvo Vytauto rinktinės vadas A. Matusevičius-„Neptūnas", J. Raulynaitis-„Lokys" ir J. Žemaitis-„Kantas". Kur užkasti — nežinoma.

ANTANAS DULSKIS, slap. „PIPIRAS"

gim. 1912 m. Zaveckų km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. gegužės mėn. partizanavo „Vilko" būryje. Žuvo 1946 m. kovo 5 d. Ambraziškės km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr., Jasulos sodyboje. Plačiau apie šį partizaną žiūr. J. Simanaitienės apybraižoje „Pipiras", kuris apkartino sribams dienas".

JONAS PAUŽA, slap. „VILKAS"

gimė 1917 m. Zečkalnių kaime km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m., buvo „Vilkų" būrio vadas. Žuvo 1947 m. vasario 26 d. Barzdų valsč., „Žemaičio" lauke įrengtoje slėptuvėje.

VYTAUTAS PAUŽA, slap. „ŠAULYS"

Jono Paužos-„Vilko" brolis. Gimė 1926 m. Zečkalnių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1946 m. Žuvo miške 1946 m. lapkričio 27 d.— užėjo ant pasalaujančio Jankų garnizono. Kartu žuvo Z. Šipaila-„Tūzas" ir buvo sunkiai sužeistas J. Armonaitis-„Triupas".

ZIGMAS ŠIPAILA, slap. „TŪZAS"

iš Barzdų km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1946 m. lapkričio 27 d.— užėjo ant pasalaujančio Jankų garnizono. Buvo sunkiai sužeistas, bet kareiviai jo nesurado. Jis mirė vienas miške. Žmonės rado jo kūną ir palaidojo kautynių vietoje miške. Dabar perlaidotas.

VYTAUTAS KUDIRKA, slap. „TRIMITAS"

iš Skarbūdžio km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo Partizanauti sugrįžęs iš tremties Komi ATSR. Žuvo 1947 m. netoli Vilkaviškio.

VYTAUTAS KASPARA, be slapyvardžio

gimė 1919 m. Katiniškės km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. balandžio mėn. Žuvo 1945 m. liepos mėn. Verčiškės km., Jankų valsč., Juodišiaus lauke — buvo sovietinių kareivių nušautas. Palaidotas Zaliablėkių kaimo kapinaitėse.

ZIGMAS RUDZEVIČIUS, slap. „ŽAIBAS"

gimė 1917 m. Buktiškių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1946 m. kovo 26 d. per dideles kautynes Verčiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr. Buvo kulkosvaidininkas, labai ištvermingas karys.

ANTANAS GUDAITIS, slap. „ŽVIRBLIS"

Gimė 1926 m. Maliejiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1945 m. liepos mėn. Verčiškės km., Jankų valsč., Juodišiaus lauke — buvo sovietinių kareivių nušautas per „košimą". Palaidotas Žaliablėkių km. kapinaitėse.

ANTANAS GUDAITIS, slap. „VAIDILA"

Gimė 1924 m. Šikutiškės km., Jankų valsč. Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. pavasarį, buvo „Vilko" būryje. Žuvo 1946 m. birželio 12 d. Kartu su „Tauro" apygardos vadu Z. Drugna-„Jonu Mykolu" prie Agurkiškės km., Jankų valsč.

JERONIMAS GUDAITIS, slap. „ŠERNAS"

Antano Gudaičio-„Vaidilos" brolis. Gimė 1920 m. Šikutiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr. Vokiečių okupacijos metais vargonininkavo Višakio Rūdoje. Išėjo partizanauti 1945 m. per Šv. Velykas. Žuvo 1946 m. per susišaudymą su Kazlų Rūdos garnizonu prie Senos Būdos kaimo. Palaidotas Šikutiškės kaimo kapinaitėse.

VIKTORAS BALČIŪNAS, be slapyvardžio

iš Būdos km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. pavasarį. 1945 m. vasarą sužeistas į koją paėmė gyvą Dovydų km. pas Kvietkauską. Per tardymus čekistai ir stribai jį nukankino Jankuose.

JONAS SIDABRAS, slap. „BRANGUTĖ"

iš Marijampolės miesto. Gimė 1928 m. Vokiečių okupacijos metais buvo įstojęs į gen. P. Plechavičiaus Lietuvos rinktinę. Išėjo partizanauti 1945 m. K. Savičius-„Sakalas", V. Stanaitis-„Liūtas", „Špokas" ir „Brangutė". 1945 m. buvo „Žalgirio" rinktinės greito reagavimo žvalgybos ketvertukas. Vėliau „Brangutė" buvo paskirtas Žalgirio rinktinės adjutantu. Žuvo 1946 m. birželio 12 d. lydėdamas „Tauro" apygardos vadą Z. Drungą-„Joną Mykolą" miške netoli Agurkiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr.

JONUKAS STAČIOKAS, slap. „KOVAS"

gim. 1925 m. Kampininkų km., Veiverių valsč. Į partizanus išėjo 1946 m. kovo mėn. sugrįžęs iš Vorkutos lagerių, nes pajuto, kad „tarybinėje laisvėje" teks būti neilgai. Jonuko Stačioko slapyvardis buvo „Kovas". Jis priklausė „Tauro" apygardos „Birutės" rinktinei. Aš su juo susipažinau 1948 m. lapkričio mėn., grįžusi iš Marijampolės kalėjimo. „Kovas" buvo labai geras jaunuolis, doras žmogus: mylėjo tėvus, brolius, seseris, mylėjo visus gerus žmones. Ir karštai mylėjo savo Tėvynę. Tikėjo, kad sugrįš Tėvynei Laisvė. Buvo linksmo būdo, mėgo dainas. Turėjo nedidelį akordeoną, kurį atnešė pas mane ir prašė saugoti, sakydamas, kad tai visas jo turtas... Aš jį išsaugojau iki šių dienų, ir dabar jį galima vertinti kaip sunkių partizaninių metų relikviją.

J. Stačiokas gerai sugyveno su draugais, su juo bendrauti buvo labai miela. Jeigu eidavo vykdyti kokią nors svarbią užduotį visuomet tarėsi su kovos draugais. Jį mylėjo vadai ir eiliniai kovotojai. Kiek žinau, kaimo žmonės jį taip pat labai gerbė. Kartais matydavo jį susimąsčiusį ir liūdną. Kai paklausdavau, kodėl jis toks liūdnas atsakydavo, kad Dievas skyrė sunkią dalį. „Pasaulis mūsų kančių nesupranta, amerikona meluoja, niekas mūsų

dabar neišvaduos. Mes pasmerkti mirčiai, o taip norėtusi gyventi..." Paprastas kaimo vaikinys suprato savo ir tautos lemtį. Bet vėl susitvarkydavo, kad draugai nepamatytų jį nusiminusį, vėl juokaudavo, būdavo linksmas.

1950 m. gegužės 29 d. jis man padovanojo savo nuotrauką ir užrašė:

Gyvenimas ne rožėmis klotas,
Kartais taip liūdna taip skaudu,
O per valandas sunkias, ašarotas,
Prisimink visada ir visuomet su Tavim kartu.

„Kovas" žuvo 1950 m. liepos mėn. Agurkiškės km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr., tuo laiku jis buvo Birutės rinktinės „Kovo" būrio vadas. Buvo labai narsus, turėjo apdovanojimų.

JONAS ŽILINSKAS, slap. „DAGIS"

gimė 1906 m. Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Buvo Lietuvos kariuomenės puskarininkis. 1946 m. buvo perkeltas į „Žandaro" būrį mokyti kovotojus kovos veiksmų. J. Žilinskas buvo didelių Valčio kautynių vadovas.

1947 m. rudenį paimtas gyvas slėptuvėje, tardytas Šakiuose. Karinio tribunolo nuteistas 25 metams „pataisos" lagerių ir 5 m. be teisių. Kalėjo Intos lageriuose (Komijoje). Po Stalino mirties 1956 m. bausmė jam buvo sumažinta. Grįžęs iš lagerių gyveno Ilukstėje, Latvijoje. Mirė 1982 m., palaidotas Utenoje.

VYTAUTAS SVOTELIS, slap. „NARAS"

iš Barzdų kaimo, Barzdų valsč., Šakių apskr. Į partizanus išėjo 1944 m. Partizanavo „Meškos" būryje. Žuvo 1947 m. prieš Šv. Velykas.

VALENTINAS SADAUSKAS, slap. „VELĖNA"

iš Buktiškių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1950 m. Pusiauskilių kaime Kapicyno ūkyje. Kartu žuvo Juozas Naujokaitis-„Kęstutis". Juos išdavė tuo metu ten gyvenusi mergina.

ANTANAS KASPARA, slap. „AUDRIŪNAS"

gimė 1924 m. Katiniškių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Vytauto Kasparos brolis. Išėjo partizanauti 1946 m. gegužės mėn. į „Žandaro" būrį. Žuvo 1946 m. lapkričio 11 d. netikėtai užpuolus kareiviams pas Jurgį Skučą Zaveckų km. Kareiviai besivydami jį sužeidė. Matydamas, kad nepabėgs ir paims gyvą, pats nusišovė. Žuvo Pabalcupių km., Bagdono lauke.

BRONIUS VAIČAITIS, slap. „PIPIRAS"

Iš Valių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo pas Joną Kaminską Sedvygų km., Griškabūdžio valsč., Šakių apskr. 1946 m. rugsėjo mėn. Sovietų kareiviai apsupę namus šeiminingą J. Kaminską iškankinę ant kiemo nušovė. B. Vaičaitis-„Pipiras" atsišaudydamas bėgo ir buvo nušautas netoli J. Kaminsko namų. Bronius Balsevičius-„Gaurė" sunkiai sužeistas nusišovė ant savo tėviškės žemės netoli Leveckio namų. J. Mockevičius-„Voverė" atsišaudydamas pabėgo sveikas. G. Storpirstis-„Eigulys" pabėgo sužeistas.

KĘSTUTIS ŽEMAITIS, slap. „BRIEDIS"

Iš Degučių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Partizano „Vilko" būryje. Žuvo Viltrakių km., Žvirgždaičių

valsč., Šakių apskr. 1946 m. Partizanai lydėjo „Tauro“ apygardos vadą „Žvejį“ ir įvyko susišaudymas su okupantais pas vieną ūkininką. Žuvo Pileckis-„Šarūnas“ ir daugiau partizanų.

VYTAUTAS ZAVECKAS, slap. „VABALAS“

gimė 1926 m. Kampinių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. pavasarį. Žuvo 1946 m. lapkričio mėn. savo namuose. Kartu žuvo „Žalgirio“ rinktinės būrio vadas „Žandaras“.

BRONIUS DUOBA, slap. „ŽANDARAS“

gimė 1926 m. Maliejiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. pavasarį. Buvo „Žalgirio“ rinktinės būrio vadas. Drąsus, bebaimis partizanas.

1946 m. kovo 26 d. dalyvavo didelėse kautynėse Verčiškės km., kur žuvo 10 Barzdų sričių, antra tiek kareivių ir MGB viršininkas aukštesnio laipsnio MGB karininkas Pirogovas. „Žandaras“ žuvo 1946 m. lapkričio mėn. kartu su Vytautu Zavecku-„Vabalu“ Zavecko tėviškėje Kampinių km., Jankų valsč., Šakių apskr.

ZIGMAS ADOMAITIS, slap. „VANAGAS“

gimė 1914 m. Dovydų km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1948 m. vasario mėn. pas Zaleniekiene Jankų valsč., kartu su J. Kvietkausku. J. Kvietkauską nušovė, o Z. Adomaitį sunkiai sužeistą į vidurius Jankų sričiai su kareiviais paėmė dar gyvą. Bevežant Z. Adomaitis mirė. Juos abudu užkasė miške. Artimieji surado užkasimo vietą ir žuvusiuosius perlaidojo į Lukšių kapus.

JONAS KVIETKAUSKAS, slap. „GAIDYS"

iš Dovydų km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Buvo paskirtas Žalgirio rinktinės žvalgybos viršininku, tvarkė archyvinę medžiagą. Žuvo 1948 m. vasario mėn. pas Zaleniekiene Jankų valsč. Kartu žuvo Z. Adomaitis. Juos abu stribai ir kareiviai užkasė miške. Žmonės surado užkasimo vietą ir žuvusiųsius perlaidojo į Lukšių kapus.

BRONIUS KVIETKAUSKAS, slap. „GIRININKAS"

Jono Kvietkausko-„Gaidžio" brolis. Gimė 1924 m. Dovydų km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. pavasarį. Žuvo 1947 m. po šv. Velykų Verčiškės km., Jankų valsč., Barzdaičio lauke.

JUOZAS KAMINSKAS, slap. „ROLANDAS"

gimė 1928 m. Šedvygų km., Griškabūdžio valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1946 m. rudenį, kai per susišaudymą tėviškėje žuvo jo tėvas. Žuvo 1948 m. rudenį prie Sintautų.

ALGIRDAS AKOMBAKAS, slap. „ŠPICAS"

iš Matanų km., Žvirgždaičių valsč., Šakių apskr. Gimė 1928 m. Pasakoja buvęs jo kovos draugas J. Armonaitis-„Triupas": „Dienavodam pas Kėvelienę Zalvėderių km., ant tvarto. Pas mus ateidavo dar jaunas vaikinąs Algirdas Akombakas su broliu Robertu. Jie pas Kėvelienę dažnai gyvendavo. 1946 m. žiemą užėjome pas ūkininką, kaimo, pavardės nežinau, padienavoti: vakare atėjo Al-

girdas Akombakas ir Jonas Kuras iš Dedvydžių km. Jie pasakė, kad juos nuolatos persekioja čekistai, kad toliau taip gyventi negalima ir jie jau apsisprendę išeiti pas partizanus. Ir išėjo su mumis kartu. Įstojo į „Žalgirio“ rinktinės „Meškos“ būrį. Dalyvavo didelėse Verčiškės kautynėse.

„Špicas“ žuvo prie Kidulių 1950 m. kartu su „Svajūnu“.

VYTAUTAS ŠULSKIS, slap. „LAISVŪNAS“

gimė 1930 m. Galinių km., Griškabūdžio valsč., Šakių apskr. Buvo Pilviškių gimnazijos mokinys. Vilkaviškio čekistams pradėjus areštuoti mokinius V. Šulskis ir V. Žemaitis išėjo partizanauti. Tai buvo 1947 m. pabaigoje— 1948 m. pradžioje. 1950 m. „Svajūnas“ kartu su A. Akombaku žuvo prie Kidulių.

JONAS KURAS, slap. „JAUNUTIS“, „JURGINAS“

iš Didvydžių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Nepriklausomos Lietuvos laikais tarnavo pasienio policijoje. Turėjo puskarininkio laipsnį. Išėjo partizanauti 1946 m. žiemą. Dėstė partizanams kovos pamokas miške surengtuose kursuose. Žuvo Rytprūsioose. Jo geras draugas „Žalgirio“ rinktinės vadas „Saidokas“ pasirūpino, kad kūnas būtų perneštas į Lietuvą ir palaidotas.

JUOZAS MOCKEVIČIUS, slap. „VOVERĖ“, „DRUGYS“

gimė 1920 m. Paluobių km., Griškabūdžio valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1944 m. Buvo „Žalgirio“ rinktinės 36 kuopos vadas. Žuvo 1948 m. vasario 19 d. Agurkiškės miške, Jankų valsč., slėptuvėje. Kartu žuvo „Gražina“ ir „Liūtas“.

ANTANAS MOCKEVIČIUS, slap. „SKYDAS"

Juozo Mockevičiaus-„Voverės" brolis. Gimė 1923 m. Paluobių km., Griškabūdžio valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. partizanavo 36-ojoje kuopoje. Žuvo 1949 m. Jankų miške slėptuvėje. Kartu buvo ir Alesius Povilaitis-„Riešutas". Šaudydamas „Riešutas" iš slėptuvės laimingas pabėgo, o „Skydas" žuvo.

PRANAS SVOGŪNAITIS, slap. „KLEVAS"

gimė 1925 m. Sabijonių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo Rygiškių km., Griškabūdžio valsč., pas ūkininką Tumosą.

JONAS ŽELNIERAITIS, slap. „STRAUSAS"

gimė 1924 m. Buktiškių km., Barzdų valsč. Šakių apskr. Išėjo pareizanauti 1945 m. Partizanaudamas sunkiai susirgo ir mirė Šukėtų km., Griškabūdžio valsč. pas Maskvytį. Palaidotas Šukėtų Kapinaitėse.

JUOZAS NAUJOKAITIS, slap. „KĘSTUTIS"

gimė 1929 m. Sparvinių km., Griškabūdžio valsč., Šakių apskr. Buvo partizanų ryšininkas, bet tapo iššifruotas ir turėjo išeiti partizanauti. Žuvo Pusiaukilių kaime, Kapicyno ūkyje. Kartu žuvo ir V. Sadauskas-„Velėna". Juos išdavė ten tuo metu gyvenusi mergina.

SALIAMONAS RUDZEVIČIUS, slap. „ŽEMUTIS"

gimė 1926 m. Stugučių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Dirbo ūkio darbininku prie tuo laiku buvusio Griš-

kabūdžio kalėjimo. Jis vežiojo duoną ir statybines medžiagas. Susitarė su kaliniais, kad jiems paruoš pabėgimą. Jo brolis Vytas taip pat ten dirbo, žinojo apie ruošiamą pabėgimą ir kaliniams padėjo. Pabėgimas pavyko. Vieni vyrai kaip kaliniai, kiti kaip prižiūrėtojai išėjo už miestelio, ten pasisveikino ir — į Beržupio miškus už Paluobių. Įstojo į Žalgirio rinktinės 36 kuopą, kuriai vadovavo J. Mockevičius-„Voverė“. S. Rudzevičius-„Žemutis“ žuvo 1947 m.— kareivių apsuptas pats susisprogdino.

CELESTINAS DAMIJONAITIS, slap. „SAULIUS“

Iš Stugučių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Sužeistą į koją 1946 m. Rygiškių km. prie Griškabūdžio paėmė gyvą. Tardė Šakių čekistai, nuteisė mirties bausmė ir nuosprendį įvykdė.

VYTAUTAS MIKLAŠEVIČIUS, slap. „BRIEDIS“

gimė 1923 m. Višakio Rūdoje, Kazlų Rūdos Valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1944 m. Žuvo 1945 m. balandžio 10 d. prie Būdos pieninės. Partizanai ėjo į pieninę pasiimti sviesto. Vieni ėjo į vidų, o jis liko sargyboje. Buvo tamsu, atvažiavo vežimas, Vytautas stabdė, manydamas, kad tai partizanai, bet tai buvo kareiviai. Vytautas žuvo vietoje, jo kūną kareiviai nuvilko į Jankus, paguldė prie sribelnyčios ant kelio ir atvažiuojantiems valstiečiams liepė važiuoti per jį. Vieni kategoriškai atsisakė tai daryti, o kai kurie paklausė nužmogėjusių sribų raginimo ir važiavimo per velionį... Perlaidotas Višakio Rūdos kapinėse.

JUOZAS BACEVIČIUS, slap. „BRIEDIS“

iš Runkių km., Kazlų Rūdos valsč. Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Tai buvo nuoširdus ir

geras vaikinai, su kaimų žmonėmis sugyveno gerai. Kas ypač buvo svarbu, nes jis buvo kuopos vado pavaduotoju. Žuvo 1948 m. sausio 6 d. Pinčikių km. prie Veiverių pas Naujokiene. Kartu žuvo „Geležinio Vilko“ štabo viršininkas P. Vanagas-„Nemunas“, Kęstučio rinktinės vadas J. Jasaitis-„Naktis“, 24-osios kuopos vadas Ciplijauskas-„Sakalas“.

NIKODEMAS UOSAITIS, slap. „AŽUOLAS“

iš Runkių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1946 m. per Šv. Velykas Raudonpylio durpyne. Sovietiniai kareiviai ten įvykdė šiurpų nusikaltimą; sudegino namą ir sušaudė niekuo nekaltus žmones. Kartu su „Ažuolu“ buvo nušautas neseniai paskirtas Raudonplynio durpyno vedėjas Antanas Skinkys iš Pinčikės km., Pilviškių valsč. Vilkaviškio apskr. Jų kūnai gulėjo Kazlų Rūdoje turgaus aikštėje, po to buvo sumesti į seną apkasą. Dabar ten pastatyta Kazlų Rūdos ligoninė.

Plačiau apie šiuos įvykius skaitykit J. Simanaitienės atsiminimuose „Sudegintos Velykos Raudonpylio durpyne“.

ANTANAS KLANAUSKAS, slap. „PERKŪNAS“

iš Juodbariškės km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Suimtas gyvas.

1946 m. bolševikinis tribunolas nuteisė jį mirties bausme ir nuosprendis buvo įvykdytas.

VIKTORAS MARCINKEVIČIUS, slap. „LAPINAS“

iš Skučiškės km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1948 m. kautynėse prie Šilakojo Marijampolės apskr.

VYTAUTAS MARCINKEVIČIUS, slap. „ŠERNAS"

Viktoro Marcinkevičiaus-„Lapino" brolis. Iš Skučiskės km., Kazlų Rūdos valsč. Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. žuvo 1946 m. Žuvinto paliose Alytaus apskr.

VINCAS STANKEVIČIUS, slap. „KAPSAS"

gimė 1916 m. Krūvelių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Buvo Sasnavos policijos vachmistras. Išėjo partizanauti 1944 m. Įvykus išdavystei žuvo 1946 m. Bagotosios miestelio ūkininko sodyboje.

JUOZAS TAPUTIS, slap. „LIŪTAS"

gimė 1920 m. Juodbariškės km., Kazlų Rūdos valsč. Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1946 m. Nendrinų km. Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. pas gyventoją Petrulionį.

JONAS ARDZIJAUSKAS, slap. „LOKYS"

gimė 1926 m. Kazlų km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1944 m. Žuvo 1945 m. mūšyje prie Antanavo, Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr.

JONAS SUOPYS, slap. „BARSUKAS"

iš Jūrės km. Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1944 m. Žuvo 1945 m. mūšyje, kuris įvyko kelyje Antanavas-Bagotoji.

PRANAS STARKEVIČIUS, slap. „DĖDZIUKAS"

gimė 1898 m. Nedėlberžio km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Buvo Lietuvos savanoris, už pasižymėjimus kovose prieš bermontininkus apdovanotas III laipsnio Vyties Kryžiumi. Išėjo partizanauti 1945 m. Kartu su Šiupaila-„Žiogu" 1947 m. sausio mėn. buvo gyvi paimti slėptuvėje Armališkių km., Kazlų Rūdos valsč. Kalėjo Sibiro lageriuose. Mirė 1979 m.

KLEMENSAS ŠIUPAILA, slap. „PANTERA"

iš Molupių km., Sasnavos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Suimtas gyvas, 1947 m. karinio tribunolo nuteistas. Mirė Ukrainoje.

JUOZAS ŽEMAITIS, slap. „DALGIS"

gimė 1929 m. prie Bagotosios miestelio Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1947 m. prie Gudelių ežero paliose, Marijampolės apskr.

JURGIS ILGŪNAS, slap. „ŠARŪNAS"

Iš Brastos kaimo, Sasnavos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Žuvo 1946 m. spalio mėn. Alksninėje, Kazlų Rūdos valsč. Tuomet, išdaviko išduoti žuvo 12 partizanų.

PRANAS ANDIUŠIS, slap. „ŠAPALAS"

gimė 1914 m. Muriniškių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. buvo kul-

kosvaidininkas. Žuvo 1945 m. liepos 25 d. mūšyje prie Bagotosios miestelio. Palaidotas Bagotosios kapinėse.

JONAS STANIULIS, slap. „ŠARŪNAS"

gimė 1912 m. Juodbariškės km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Lietuvos kariuomenėje turėjo puskarininko laipsnį. Išėjo partizanauti 1946 m., buvo paskirtas kuopos vadu. Žuvo 1947 m. Griešių miško apsuptyje.

ALBINAS STANIULIS, slap. „PAPARTIS"

Jono Staniulio-„Šarūno" brolis. Iš Juodbariškės km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Buvo Lietuvos karo mokyklos paskutiniosios laidos kariūnas. Išėjo partizanauti 1945 m. buvo kuopos vado pavaduotojas Žalgirio rinktinėje. Žuvo 1949 m. vasario mėn. Timčiškės km. Kazlų Rūdos valsč.— slėptuvėje apsuptas nusišovė.

VYTAUTAS NAIKELIS, slap. „PETRAS"

iš Krūvelių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Buvo geležinkelietis. Išėjo partizanauti 1945 m. buvo paskirtas „Žalgirio" rinktinėje kuopos vadu. Žuvo 1947 m.— apsuptas slėptuvėje nusišovė kartu su savo tėvu.

KAZIMIERAS RUSECKAS, slap. „DOLERIS"

gimė 1924 m. Paderiškių km., Garliavos valsč., Kau-no apskr. Išėjo partizanauti 1944 m., partizanavo Birutės rinktinėje. Buvo narsus partizanas, be galo neapken-

tė okupantų ir jų pakalikų. Žuvo 1952 m. Kazlų Rūdos miške. Kartu žuvo Leonas Lukoševičius-„Vytautas“ iš Ilgakiemio km., Garliavos valsč., Kauno apskr., buvęs moksleivis. Povilą Pečiulaitį paėmė gyvą. Buvo įvykdyta niekšinga išdavystė.

STASYS JALOVECKAS, slap. „KIŠKIS“,
„MINDAUGAS“

iš Jūrės geležinkelio stoties rajono, Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Buvo moksleivis. Išėjo partizanauti 1946 m. buvo paskirtas Birutės rinktinės vadu. Žuvo 1949 m. II-ųjų Girininkų km., Veiverių valsč., Jurgio Naudžiaus sodyboje. Kartu žuvo Jonas Skučas ir du broliai Naudžiai.

ANTANAS PUŽAS, slap. „GINTARAS“

iš Jonučių km., Garliavos valsč., Kauno apskr. Išėjo partizanauti būdamas moksleivis. Partizanavo Birutės rinktinėje. Žuvo Ilgakiemio km., Garliavos valsč. Kauno apskr.

ALBINAS LENCEVIČIUS, slap. „ULONAS“

iš Dievogalos km., Veiverių valsč.. Išėjo partizanauti 1947 m. po to, kai jo tėviškėje žuvo du broliai Valčiai. „Ulonas“ buvo švelnaus būdo, draugiškas, nuoširdus partizanas. Partizanavo Birutės rinktinėje. Žuvo 1949 m. Tvarkiškių km., Garliavos valsč.

VINCAS KAZLAUSKAS, slap. „SKAUTAS“

iš Vilimų km., netoli Zapyškio miestelio. Išėjo partizanauti 1945 m. Partizanavo Birutės rinktinėje. 1949 m. paimtas gyvas ir per tardymus kalėjime nukankintas.

PRANAS BASTYS, slap. „DŪMAS"

iš Lekėčių km., Šakių apskr., Išėjo partizanauti 1946 m. Žuvo 1951 m. vasario 2 d. kartu su „Tauro" apygardos vadu „Karijotu" Endrikių km., Slavikų valsč., Šakių apskr. užėjęs ant pasilaujančių Sovietų kareivių.

BRONIUS KAZAKEVIČIUS, slap. „TIGRAS"

iš Gyvių km., Veiverių valsč. Išėjo partizanauti būdamas moksleivis. Partizanavo Birutės rinktinėje. Žuvo 1950 m. Eglynėlio miške, Kazlų Rūdos valsč.

VYTAUTAS KAZAKEVIČIUS, slap. „KREGŽDĖ"

Broniaus Karazekevičiaus-„Tigro" brolis. Iš Gyvių km., Veiverių valsč. Išėjo partizanauti 1947 m. Partizanavo Birutės rinktinėje. Žuvo 1949 m. Kazlų Rūdos miške netoli miestelio.

BRONIUS DAUGĖLA, slap. „DRAGŪNAS"

iš Stanaičių km., Garliavos valsč., Kauno apskr. Išdėjo partizanauti kai 1948 m. gegužės 22 d. buvo išvežti į Sibirą jo tėvai. Partizanavo „Birutės" rinktinėje. Žuvo 1950 m. rudenį Suvalkėlių km., netoli Jurgio Nuodžius sodybos. Kartu žuvo Albinas Kamarauskas. Įvyko išdavystė.

ANDRIUS POPIERA, slap. „NAKTINIS"

gimė 1928 m. Dambraukos km., Igliskėlių valsč., Marijampolės apskr. Partizanavo Vytauto rinktinėje. Žu-

vo 1946 m. rugsėjo 26 d. puolant kareivių ginamą Gižų valsčių. Palaidotas Šunskų kapinėse.

ANTANAS POPIERA, slap. „ŽILVITIS“

gimė 1929 m. Dambraukos km., Igliškėlių valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1946 m. Partizanavo „Geležinio Vilko“ rinktinėje. Žuvo apsuptyje Nendrinų km. Marijampolės valsč. pas Dominavičius 1948 m. birželio 7 d.

KAZIMIERAS POPIERA, slap. „GEGUŽIS“

gimė 1931 m. Dambraukos km., Igliškėlių valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1946 m., partizanavo „Geležinio Vilko“ rinktinėje. Žuvo 1952 m. Mikališkėje, Marijampolės miško apsuptyje, kovoje su gausiais sovietinės vidaus reikalų kariuomenės būriais.

BRONIUS POPIERA, slap. „MEŠKA“

gimė 1939 m. Dambraukos km., Igliškėlių valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1950 m., partizanavo „Geležinio Vilko“ rinktinėje. Žuvo 1952 m. Mikališkėje, Marijampolės miško apsuptyje, su gausiais sovietinės vidaus reikalų kariuomenės būriais.

JONAS POPIERA, slap. „ŠALMAS“

gimė 1927 m. Dambraukos km., Igliškėlių valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1946 m. partizanavo „Geležinio Vilko“ rinktinėje. Žuvo didvyriškoje ko-

voje su gausiais sovietinės kariuomenės būriais Raišupyje, Marijampolės apskr. 1947 m. liepos 30 d. Per šias kautynes žuvo 69 enkavedistai. Su „Šalmu“ kartu žuvo Vytautas Stanaitis-„Liūtas“, Vincas Bridžius-„Žaibas“, Viktoras Lelešius-„Jovaras“, Vytautas Mykolaitis-„Aidas“, Kazys Mykolaitis-„Lakūnas“. Jų kūnai gulėjo Sasnavoje prie valsčiaus mūro. Buvo užkasti duobėje Igliškėliuose. Perlaidoti Marijampolėje.

KLEMENSAS POPIERA, slap. „JUPITERIS“

gimė 1926 m. Dambrauskos km., Igliškėlių valsč., Marijampolės apskr. Pradėjo padėti partizanams 1946 m. Buvo ryšininkas-partizanas „Geležinio Vilko“ rinktinėje. Tris kartus areštuotas. Paskutinį kartą areštavo 1948 m. ir nuteisė. Kalėjo Vorkutoje.

Šeši broliai sakalai
Tauriausi sūnūs Lietuvos,
Už laisvę kovėtės narsiai
Mes nepamiršim jūs aukos.

„Undinė“

JONAS INKRATAS, slap. „LAPĖ“

gimė 1928 m. Patilčių km., Igliškėlių valsč., Marijampolės apskr. smulkių kaimo verslininkų šeimoje. Mokėsi Marijampolės mokytojų seminarijos III kurse. Buvo „Tauro“ apygardos „Geležinio Vilko“ rinktinės 6-osios kuopos III būrio kovotojas, priklausęs „Musės“ — Vytauto Gumausko skyriui, į kurį įstojo 1946 X 10 d. Tai buvo pasyvių laisvės kovotojų būrys, Čekistų suimtas 1947 m. liepos 13 d. savo namuose. Sovietinio karinio tribunolo nuteistas 25 metams „pataisos“ lagerio ir išvežtas į Intos lagerius (Komijoje), ten mirė šachtoje apsinuodijęs nuodingomis dujomis 1950 m. liepos 11 d.

KAZIMIERAS SAVIČIUS, slap. „SAKALAS”,
„URANAS”

gimė 1925 m. Marijampolėje. Į partizaninę kovą įsitraukė būdamas moksleivis. 1945 m. buvo paskirtas „Stirnos” rinktinės adjutantu. K. Savičius-„Sakalas”, „Uranas”, J. Sidabras-„Brangutė”, Vytautas Stanaitis-„Liūtas” ir „Špokas” 1945 m. buvo greito reagavimo žvalgybos ketvertukas. 1946 m. buvo suimtas Gavaltuvos kaime. Kalėjo Vorkutos lageriuose. Grįžęs vedė šešių partizanų sesutę Juliją Popieraitę. Gyvena Alytuje.

POVILAS PEČIULAITIS, slap. „LAKŠTINGALA”

Iš Tvarkiškių km., Garliavos valsč., Kauno apskr. Išėjo partizanauti 1944 m., partizanavo „Birutės” rinktinėje. Daug žiaurių kovų pergyveno šis drąsus ir narsus partizanas. Ilgus metus skrajojo po Tėvynės laukus ir miškus. Sunkiomis valandomis stovykloje prie laužo gražiu balsu tyliai dainuodavo liūdnas partizanų dainas, raminavo ir drąsindavo savo kovos draugus. Neteko savo brolio taip pat partizano J. Pečiulaičio-„Žvangučio”. Vienas po kito žuvo kovos draugai, o jį žiaurus likimas vis aplenkė. Vieną 1952-ųjų vasaros dieną įvyko niekšinga kruvina išdavystė, Kazlų Rūdos miške „Lakštingala” buvo paimtas gyvas. Tuo kartu žuvo Leonas Lukoševičius-„Vytautas” ir Kazimieras Ruseckas-„Doleris”. P. Pečiulaitis kalėjo įvairiuose Sibiro lageriuose, dabar gyvena JAV.

Apie savo kovų ir kančių odisėją parašė vertingą atsiminimų knygą „Šitą paimkite gyvą”, kurią turėtų visi perskaityti.

JUOZAS BRUNDZA, mokytojas

buvo mano klasės auklėtojas, kai aš mokiausi Ba-gotosios progimnazijos IV klasėje. Jis dėstė mums isto-

riją. Kartą aš atlydėjau apygardos vadą „Žvejį“ ir kitus partizanus pas „Varną“ į Bagotosios mišką. Toje stovykloje buvo ir mano mokytojas J. Brundza. Jis matė mane, o aš jį, bet nieko nekalbėjome, elgėmės tarsi būtume visai nepažįstami. Tik po to, kai aš „Žvejui“ pasakiau, jog tai yra mano auklėtojas, jis atsakė, kad tai yra „labai geras vyras“. Pora kartų aš parvežiau iš Kau-no paketus su vaistais. „Žvejys“ liepė man tuos paketus nunešti J. Brundzai ir pasakyti, kad jis nueitų į Krūvelių km. Keletą kartų perdaviau jam laiškus nuo „Žvejo“. J. Brundza buvo labai geras ir nuoširdus auklėtojas, mokiniai jį labai gerbė ir mylėjo, todėl visi labai jautriai pergyveno, kai 1948 m. vasarą Vilkaviškio čekistai mokytoją suėmė. Deja, po suėmimo apie mokytoją nebuvo jokių žinių, ir jis daugiau negrįžo... Tik vėliau teko girdėti, kad jis buvo nukankintas Kybartų MGB kankyklose.

JUOZAS LABUNAITIS, slap. „BALANDIS“

gimė 1927 m. (Dovydų km., Jankų valsč., Šakių apskr. Grįžus sovietiniams okupantams visi šeimos nariai tapo dideliais partizanų rėmėjais. Su partizanų žinia Juozas tarnavo Jankuose stribuose. 1946 m. prieš Šv. Velykas buvo surengta Jankų sribams pasala, įvyko susišaudymas, keturi Jankų sribai buvo nukauti. J. Labūnaitis turėjo išeiti į mišką, nes daugiau Jankuose pasilikti negalėjo. Per susišaudymą žuvo „Žalgirio“ rinktinės vadas „Žalvaris“-Jonas Kleiza. 1947 m. žiemą J. Labūnaitį paėmė gyvą sužeistą. Amputavo koją ir nuteisė. Kalėjo Sibiro lageriuose. Grįžo į Lietuvą, dabar gyvena Šiauliuose.

JUOZAS ARMONAITIS, slap. „TRIUPAS“

gimė 1923 m. Šilkalnių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m., partizanavo Žalgirio

rinktinėje. 1946 m. lapkričio 27 d. buvo sunkiai sužeistas. Gydėsi pas žmones, bet žaizda negijo, teko gulti į ligoninę svetima pavarde. Buvo iššifruotas ir areštuotas. Koją amputavo ir nuteisė. Kalėjo Sibiro lageriuose. Sugrįžo į Lietuvą, gyvena Kaune.

Apie savo kovos ir kančios odisėją J. Armonaitis parašė vertingą atsiminimų knygą „Meskit dalgius, imkit kardus“, kurią visiems reiktų perskaityti.

KLEMENSAS TAMALIŪNAS, slap. „KARDAS“

gimė 1929 m. Kampinių km., Veiverių valsč.. Išėjo partizanauti kartu su broliu Gediminu Tamaliūnu 1949 m. pavasarį. Partizanavo Birutės rinktinėje. Abu broliai buvo suimti 1949 m. rudenį ir nuteisti. Kalėjo Sibiro lageriuose. Abu grįžo į Lietuvą, Klemensas gyvena Kaune, o Gediminas jau miręs.

JONAS MOCKEVIČIUS, slap. „GIRĖNAS“

gimė 1922 m. Paluobių km., Griškabūdžio valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1946 m., parėjęs iš sovietinės kariuomenės. Du jo broliai — „Voverė“ ir „Skydas“ buvo partizanai. Partizanavo „Žalgirio“ rinktinėje 36 kuopoje. Joną einantį iš ūkininko Girdausko Smilgių km., Griškabūdžio valsč. stabdė kareiviai, jis vieną kartą iššovė ir daugiau atsišaudyti negalėjo, nes buvo sugedę šoviniai. Nusišauti taip pat neturėjo kuo. Pradėjo bėgti, bet kareiviai pasivijo ir paėmė gyvą. Buvo nuteistas 10 metų. Kalėjo Vorkutos lageriuose. Sugrįžo į Lietuvą. Gyvena Paluobiuose.

PETRAS ŠIUPAILA, slap. „ŽIOGAS“

gimė 1917 m. Molupių km., Sasnavos vals., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. rugsėjo mėn.

1947 m. sausio mėn. Armališkių km., Kazlų Rūdos valsč. pas ūkininką V. Banišauską slėptuvėje buvo suimtas gyvas kartu su Pranu Starkevičiumi-„Dėdžiuku“. Nuteistas kalėjo lageriuose.

LEONAS GUTAUSKAS, slap. „VILKAS“

gimė 1922 m. Bebruliškių km., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. Suimtas gyvas 1946 m., buvo nuteistas, kalėjo Vorkutoje.

ZENONAS BARNIŠKIS, slap. „DAKTARAS“

Iš Zečkalnių km., Barzdų valsč., Šakių apskr. Išėjo partizanauti 1945 m. 1947 m. žiemą buvo paimtas gyvas. Buvo nuteistas, kalėjo Intos lageriuose. Grįžęs į Lietuvą gyveno Sintautuose, mirė 1988 m.

JUZĖ PETRULIONYTĖ, slap. „VAIDILUTĖ“

Gimė 1920 m. Nendrinų km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Partizanė-ryšininkė. Pradėjo partizanauti 1945 m. sausio mėn., priklausė tiesiogiai „Tauro“ apygardos“ štabui. Buvo be galo atsidavusi partizaninei kovai, šventai vykdė įsakymus, jai nebaisūs buvo jokie sunkumai, nei šaltis, nei alkis, nei nuovargis. Buvo labai kantri, tyli, drąsi mergaitė. 1947 m. rugsėjo 11 d. bevykdančią užduotį emgebistai ją paėmė gyvą, vežė mašinoje į Kazlų Rūdą. Privažiavus mišką ji nutaikiusi proga šoko iš mašinos ir bėgo, bebėgančią ją sunkiai sužeidė. Parvežė į Kazlų Rūdą jau vos gyvą. Emgebistai iš mašinos ją numetė ant grindinio ir jos gyvybė užgeso. Užkasta kažkur Kazlų Rūdoje.

ONUTĖ TOMUSAITĖ, slap. „PADAUŽA“

gimė 1914 m. Baraginės km., Igliškėlių valsč., Marijampolės apskr. Į partizaninę kovą įsitraukė 1945 m. Geležinio Vilko rinktinės štabo ryšininkė. Jos darbas buvo platinti partizaninę spaudą, parūpinti vaistų, slaugyti sužeistus kovotojus ir atlikti įvairius kitus reikalus. Buvo rūpestinga, švelni, darbšti, šventai atsidavusi šiam darbui. 1947 m. sausio 4 d. vykdant užduotį buvo išduota ir suimta. Buvo labai žiauriai kankinama iki sąmonės netekimo, bet ji didvyriškai laikėsi ir nieko neišdavė. Ne kiekvienas vyras galėjo ištverti tokius tardymus. Šiandien ji gali drąsiai žvelgti visiems į akis. Per teisimą buvėlių malonės neprašė. Buvo nuteista 10 metų ir 5 m. be teisių. Kalėjo Krasnojarsko, Džeshesgano, Kingyro, Čekatelio, Spaskos, Karagandos lageriuose. 1956 m. liepos 12 d. buvo išleista į „laisvę“. Grįžus į Lietuvą dirbo, bet sveikata nuolatos blogėjo ir blogėjo. Dabar, likusi visai be sveikatos, gyvena Kaune, Panemunės pensionate.

ANELIUKĖ VALAITYTĖ-JAKUBAUSKIENĖ, slap. „REZETA“

gimė 1916 m. Mokolų-Naujienos km., Šunskų valsč., Marijampolės apskr. Į partizaninę veiklą įsitraukė 1945 m. Buvo „Vytauto“ rinktinės ryšininkė. Nuolatos su įvairiais reikalais pas ją ateidavo „Vytauto“ rinktinės vadas V. Gavėnas-Vampyras“, Jonas Valaitis-„Viesulas“ ir kiti partizanai. 1946 m. savo namuose išslaugė sunkiai sužeistą partizaną Dzendzeliauską-„Perkūną“ 1946 m. apygardos vado „Žvejo“ įsakymu jai buvo įteiktas apdovanojimas. Apdovanojimą įteikė Jonas Senkus-„Giedrulis“. 1947 m. sausio mėn. ją areštavo. Tardė emgebistas tardytojas, pasižymėjęs žiaurumu kraugerys žydas Aronas Greisas. Per šito bjauraus berijininko rankas perėjęs nė vienas kalinys neliko sveikas. Aneliukė nuo tardymų išprotėjo. Manau, kad tos merginos, kurioms teko kalėti Marijam-

polės kalėjime 1947 ir 1948 m. prisimena šią merginą ir jos šauksmą, kad „brolius žudo ir braidom iki kelių kraujuose". Man taip pat teko 1948 m. kalėti 15-ojoje kameroje. Aneliukė šokdavo ant grotų ir šaukdavo, o korpusinis (vyresnysis prižiūrėtojas) kurį vadinome „Varnu" įsiveržęs ją mušdavo su raktais. Kaip įmanydamos gelbėdavome ją nuo tų budelių. 1948 m. ją nuteisė 10 metų „pataisos" lagerių. Partizanų įteiktas apdovanojimas liko prisegtas prie jos bylos. Buvo išvežta į Potmos lagerį (Mordovijoje), kur išbuvo visą laiką, dirbo siuvykloje. Pamažu jai grįžo atmintis ir protas. 1956 m. grįžo į Lietuvą. Apsigyveno Kaune, išteikėjo. Dirbo tuometinės Greifenbergerio gamyklos valgykloje. Savo šeimos neturėjo. Vyras mirė, ji be sveikatos liko viena. Dabar, visų apleista, užmiršta, nelankoma, ši pilkoji Lietuvos didvyrė, paaukėjusi kovoję dėl Tėvynės laisvės geriausias gyvenimo metus, kantriai laukia savo gyvenimo saulutės nusileidimo.

Tai tokie buvo „Tauro" apygardos vyrai ir moterys, tikrieji Tėvynės gynėjai. Čia šiame, sąrašė, jų išvardinta tik nedidelė dalis, kuriuos autoriai pažinojo arba žinojo. Ir drąsiai galima tvirtinti, kad tokie jie buvo visoje Lietuvoje. Partizanų karinė struktūra buvo tokia, kad kriminalinių nusikaltėlių jų tarpe tiesiog negalėjo būti.

Per išstisus dešimtmečius bolševikiniai rašivos išliejo daug cisternų rašalo, purvo ir deguto, sugadino daug tūkstančių tokių popieriaus visaip juodindami ir šmeiždami geriausius lietuvių tautos žmones, laisvės kovotojus PARTIZANUS. „Bolševikpalaikiai ant partizanų korė visus šunis",— taip apie tai sakydavo žmonės, taip sako ir dabar. Buvo skleidžiami šlykščiausios prasimanymai, įvairiausias melas tikslu pažeminti partizanus, apjuodinti ir paniekinti juos gyventojų akyse. Šmeižti ir meluoti jiems buvo labai lengva, žinant kad atkirčio nebus. Buvo uždrausta partizanus vadinti partizanais ar „miško broliais", kaip juos vadino žmonės. Per dešimtmečius ko tik neprirašyta ir nepripasakota apie tariamus partizanų „žiaurumus" ir įvairius nusikaltimus, kuriuos įvykdėdavo so-

vietinės kariuomenės kareiviai, čekistai, sribai ir kuriuos jie lengviausiai priskirdavo „banditams“, nors iš tiesų banditais buvo jie patys.

Štai pora pavyzdžių iš sovietinės spaudos, kurie buvo paskelbti tuomet, kai iki Nepriklausomybės atstatymo buvo belikę jau nedaug laiko.

Žurnalistas J. Marcinkevičius nedideliame šmeižikiškame straipsnyje „Rezistencija ar...“ („Komjaunimo tiesa“, 1989X 10 Nr. 215 (11370) mūsų partizanų nepripažįsta... partizanais. „Nebuvo jokio dalies gyventojų pasipriešinimo raudonajai armijai, ...miškiniai kariškių bijojo kaip velnias kryžiaus“. Šlykštesnio melo nesugalvosi. Iš dar: „...tai nebuvo nei partizaninė kova, nei tuo labiau pilietinis karas“. Čia jis teisus antrojoje savo teiginio dalyje; taip tai nebuvo pilietinis karas, tai buvo pavergtos tautos kova prieš ją žudančius bolševikinius pavergėjus ir negausius jų bendrininkus.

Netiesą rašo ir V. Kašauskienė straipsnyje „Prieštaringi istorijos puslapiai“ („Tiesa“ 1988 VII 5 Nr. 156 (13773)). Jos nuomone, lietuvių tautos partizaninis judėjimas tai buvo „antitarybinis pagrindis“, kurio „būrius susikūrusius 1944 m. vasarą, sudarė okupacinio hitlerininkų aparato tarnautojai, policininkai ir kiti jų talkininkai“. Toliau dar gražiau; „Buržuazinis nacionalistinis pagrindis pradėjo terorą“. O juk buvo viskas atvirkščiai, ir nejaugi autorė to nežino! „Tarybų Lietuvoje įsiliepsnojo smarki klasių kova“. O juk iš tiesų negali ir kalbos būti apie klasių kovą Lietuvoje! Šiame straipsnyje taip pat pateikiama daug dezinformuojančios medžiagos, melagingos bolševikinės statistikos. Beje, tai būdinga visiems stalinistiniams ir postalinistiniams „istorikams“ (tiksliau: istorijos klastotojams), rašantiems apie Lietuvos Rezistenciją.

Ir dabar, Nepriklausomoje Lietuvoje, kai kurie spaudos leidiniai švelniai tariant, neigiamai atsiliepia apie partizanus, išspausdina „nukentėjusių nuo banditų“ (o galbūt, išvengusių atpildo) laiškus. Jiems nė į galvas neatina, kad patys gyvena ir klesti ant partizanų kaulų ir

kraujo. Tokių laiškų dabar skelbti nereikia; juos turėtų patikrinti atitinkami pareigūnai (pvz.: iš saugumo tarnybos).

Praėjusių metų gruodžio 19 d. 11.20 val. per Lietuvos radijo pirmąją programą kažkokia boba net uždusdama plūdo partizanus, vadino juos banditais, smerkė kunigą, kuris jų kančią visai pagrįstai prilygino Kristaus Kančiai, nes, esą, „jo rankos kruvinos“. Tokio pasisakymo Nepriklausomos Lietuvos radijas privalo visai ne-transliuoti!

Tad baigiant dar kartą: Kokie žmonės gynė Tėvynę? Į tai trumpai ir aiškiai atsakė panevėžietis Gerb. V. Steponavičius „Valstiečių laikraštyje“ 1994.VI.11 d. Jo žodžiais ir baigiame:

„Tėvynę gynė ne turtingi, bet sąžiningi.

Neretai spaudoje bei kitose informacijos priemonėse,, kaip ir sovietiniais laikais, pasigirsta tvirtinimų, jog pokario metais Lietuvos partizanais buvo tik turtingųjų, t. y. buožių ir fabrikantų sūnūs. Tai netiesa. Pas mus, Čižūnų km., turtingų nebuvo, o Tėvynės laisvę žmonės gynė ir išdavikais niekas netapo. Vienu tokiu garbingu kovotoju 1944 m. tapo ir Jonas Seiliūnas. Jo jaunystė praėjo pas ūkininkus, šeima žemės beveik neturėjo. Jonas buvo darbštus, mėgo muziką ir dainą. Jei ne bolševikų okupacija, būtų atnešęs žmonėms savo darbais nemažaižiaugsmo. Bet grėsmingu Lietuvai metu išėjo ginti jos laisvės ir atidavė už ją savo jauną gyvybę. Tokių, kaip jis, buvo tūkstančiai“.

Kaunas-Kazlų Rūda, 1994—1995 m.

PIRMASIS NATANGŲ BŪRYS

Į kovą prieš raudonuosius okupantus pakilo visas kraštas — nuo mažo iki didelio. Rezistenciniame išsivadavimo judėjime dalyvavo įvairaus amžiaus žmonės, — greta jaunų vyrų, kurių buvo daugiausia, kovojo moterys, paaugliai ir net vaikai. Gaila, kad apie šiuos kukliuosius didvyrius iki šiol labai mažai teparašyta.

Kovoje dėl Lietuvos nepriklausomybės neliko nuošaly ir Pilviškių progimnazijos moksleiviai — tikri Tėvynės patriotai. Aktyviausi iš jų susitelkę į slaptą kovinę grupę, pavaldžią „Tauro“ apygardos vadovybei. Grupė buvo pavadinta gražiu simboliu „1-ojo Natangų būrio“ vardu.

Štai ką apie jaunųjų natangų veiklą pasakoja šio būrio dalyvis, politinis kalinys, Marijampolėje gyvenantis Vytautas Raibikis.

Mūsų (tai yra Pilviškių) apylinkėje kova prieš raudonuosius okupantus prasidėjo tą atmintiną 1944-ųjų vasarą, taigi prieš pusę amžiaus. Aktyviausi tos kovos dalyviai tapo partizanais ir per 10 ginkluotos kovos metų beveik visi žuvo. Daugelis pagrindžio dalyvių perėjo sovietinio GULAGO siaubą, daugelio jau nėra gyvųjų tarpe. Daugelis įvykių ir vardų jau prisimiršo — tokia trumpa žmonių atmintis...

Tuomet, 1944-aisiais buvau Pilviškių progimnazijos moksleivis ir kartu su kitais bendraamžiais įsitraukiau į kovą dėl Tėvynės Lietuvos Nepriklausomybės.

O buvo taip.

Vos tik nudundėjus frontui link Šakių ir Vilkaviškio paskui reguliarią sovietinę kariuomenę slinko gausūs kontržvalgybos, vidaus reikalų kariuomenės bei pasie-

niečių daliniai, kurie buvo vadinami „antruoju frontu". Vietinių išdavikų padedami jie terorizavo ir gaudė vietinius gyventojus. Jau 1944 m. rudenį prie kiekvieno valsčiaus buvo organizuojami vadinami „istrebitelnije" (t. y. naikintojų) būriai, kurių dalyvius žmonės vadino „stribais". Pilviškių valsčiuje daugumą stribų sudarė atvykėliai rusai, kuriems čia buvo geriau negu fronte ir keletas vietinių žemos moralės žmonių, apie kuriuos netrukus vienoje partizanų dainoje buvo pasakyta:

...Laukiniams žmonės žudyti padėjot
Išdavikai savosios tautos,
Neužmirš jūsų darbus gynėjai,
Neužmirš kas jūs buvot niekados.

Tuo metu Lietuvos gyventojai buvo labai nusistatę prieš bet kokius okupantus. Lietuviai nepakluso vokiečiams, o tuo labiau rusams, nes jie gerai prisiminė 1940—41-ųjų metų terorą. Ir jei per pirmuosius bolševikų okupacijos metus (1940—41) repesuojami Lietuvos gyventojai nesipriešino, tai dabar į smurtą ir terorą atsakė ginklu.

Mes, gimnazistai, visam tam buvome labai jautrūs. Nors tiesiogiai mūsų amžiaus vaikus dar nelietė, bet matydami, kaip gaudomi, šaudomi ir naikinami ramūs, dori ir sąžiningi žmonės supratome, kad reikia priešintis raudonajam terorui.

Frontui nusistovėjus už Vilkaviškio iš pafrontės zonos 10—15 km pločio juostos buvo evakuoti visi civiliai gyventojai, kurie apsistojo kaimuose pas ūkininkus, kiekvienoje sodyboje net po kelias šeimas. Pas mano tėvus Piliūnų kaime (netoli Pilviškių) apsistojo evakuota iš Žaliosios valsčiaus Jasiulaičių šeima: tėvai, du jau suaugę sūnūs ir vienas dar mažas vaikas. Broliai Jasiulaičiai — Juozas ir Jonas pradėjo organizuoti ginkluotą pasipriešinimą. Juozas, buvęs mokytojas ir Lietuvos atsargos karininkas greitai subūrė vyrus ir tapo kuopos vadu slapyvardžiu „Turklis". Jonas pasivadino „Perkūnu" ir vadovavo būriui. Jie buvo aukšto ūgio ir gražūs vyrai.

Dažnai lankydavosi Pilviškių apylinkėse. Buvo drąsūs ir linksmi mūsų gynėjai ir mums, jaunimui, jie darė labai gerą įspūdį. Tuo pačiu trumpai apie šių puikių Lietuvos vyrų likimą. Jasiulaitis Juozas-„Turklys“ vėliau buvo „Žalgirio“ rinktinės vadas „Kazokas“. Žuvo prie Veiverių 1946 m., ar 1947 m. pradžioje. Palaidotas buvusiam Veiverių kolūkyje. Jonas-„Perkūnas“ buvo sužeistas į koją ir gydėsi vienoje Kauno ligoninėje. Išdaviko įskustas buvo suimtas ir su amputuota koja bei ramentais išvežtas į Pečioros lagerius. Mirė iš bado lageryje 1947 ar 1948 metais.

...O Pilviškių progimnazijoje gyvenimas ėjo savo vaga. Atėjo 1945 m. pavasaris, bolševikų pergalė baigėsi karas Europoje. Visi laukė, kada pagal anglų ir amerikiečių reikalavimą bolševikai išsikraustys iš Lietuvos ir bendrai iš Pabaltijo. Sklido žinios apie partizanų susišaudymus su sovietine vidaus reikalų kariuomene ir sribais. Netrukus, nuaidėjus sovietų pergalės saljutams, plačiai paplito garsas apie didvyriškas Kalniškės kautynes, kur kelios dešimtys partizanų drąsiai stojo į kovą prieš 2000 sovietų okupacinės kariuomenės kareivių ir padarė jiems didelių nuostolių. Visa tai kėlė mūsų, gimnazistų patriotinius jausmus, visi gyvenome greito laisvės atėjimo nuotakomis ir — kas dabar ypač reikia pabrėžti — visi buvome labai vieningi. Žinojome savo tikslą, tikėjome Lietuvos ateitimi ir buvome pasiryžę reikalui esant stoti į kovą dėl tos ateities.

...1946 m. pavasarį Pilviškių gimnazistų grupė vieną sekmadienio popietę susirinko Pilviškių kaime prie Rausvės upės. Kalbėdamiesi apie savo reikalus ėjome Rausvės krantu ir visai netikėtai pamatėme netoliese einantį sribų būrį. Sribai pastebėjo mus stovinčius pakrūmėje ir išsigandę pradėjo netvarkingai bėgti link Pilviškių miestelio. Matyt, jie palaikė mus partizanais. Ir kai šie „liaudies didvyriai“ nešdindamiesi kiek įkabindami, nutolo, mums tai sukėlė daug juoko. Ir čia kažkuris iš mūsų pasakė: „O jeigu mes turėtume kokių nors ginklų, tai tikrai galėtume jiems paspirtinti“. Visi tai minčiai pri-

tarė ir čia pat buvo nutarta suburti penkių ginkluotų partizanų grupę, kurią sudarė:

Grupės vadas — Kostas Staneika-„Šarūnas" g. 1930 m.
grupės nariai — Antanas Kasperavičius-„Ąžuolas",
g. 1929 m.

Vytautas Raibikis-„Leopardas", g. 1928 m.

Juozas Mauruča-„Štrausas", g. 1930 m.

Albinai Pasiliauskas, g. 1930 m.

Čia pat parašėme priesaikos tekstą ir vieną popietę į Šešupės vingį atsinešę mažą trispalvę vėliavėlę ir kryžių visi priėmėme kovinę priesaiką. Prisiekėme prieš Dievą ir Tėvynę kovoti su Lietuvos Nepriklausomybės priešais negailint jėgų nei gyvybės. Keturi iš mūsų buvome kaimo vaikinai, ir tik vienas — Albinas Pasiliauskas „mies-tėtis", kilęs iš Pilviškių Dvarnųjų.

Reikėjo tik ginklų ir jų suradome. Kai ką buvome paslėpę frontui tolstant į vakarus. Visi įsigijome trumpus ir ilgus ginklus (t. y. pistoletus ir šautuvus). Turėjome net kulkosvaidį. Ginklus laikėme apleistos, nenaudojamos Parausių kaimo koplyčios bokšte. Partizanai mus apmokė kaip naudotis ginklais. Vėliau į būrį įstojo dar keletas moksleivių, būtent:

Jonas Kačergius, gim. 1928 m.

Vytautas Žemaitis, gim. 1930 m. „Šermukšnis"

Vytautas Šulskis, gim. 1928 m. „Laisvūnas"

Vytautas Grupkaitis, gim. 1929 m.

Būrys buvo įregistruotas „Kęstučio" tėvonijos „Žalgirio" rinktinės 69-osios kuopos sudėtyje kaip Pirmasis Natanų būrys. Būriui tiesiogiai vadovavo 69-osios kuopos vadas Jonas Brazys-„Klajūnas". Kovinę priesaiką būrys priėmė 1946 m. Piliūnų kaime pas ūkininką Juozą Naikelį. Ta iškilminga proga čia buvo išrikiuota visa kuopa, kurios akivaizdoje mes ir prisiekėme.

Toliau vykdėme įvairias vadovybės užduotis kaip ryšininkai, žvalgai, įvairūs pagalbininkai. 1947 m. pradžioje vieną naktį iš Pilviškių valstybinės bibliotekos pagrobėme rašomąją mašinėlę ir perdavėme „Klajūnui". Taip

pat radome ir valsčiaus komjaunuolių sąrašus. Ypač aktyviai ir daug dirbome 1947 metais, atlikome labai daug rimtų užduočių. Tiek „Klajūnas“, tiek „Tauro“ apygardos vadovybė mūsų aktyvumu ir darbu buvo labai patenkinti.

Deja, neilgai egzistavo mūsų Pirmasis Natangų būrys. 1947 m. gruodžio 30 d. Vilkaviškio apskrities MGB kartu su Pilviškių čekistais, stribais ir būriu sovietinių kareivių mūsų būrį likvidavo. Mus išdavė Vilkaviškio gimnazistai, su kuriais turėjome ryšį ir kurie per daug žinojo apie mus. Jie buvo suimti savaite anksčiau. Du mūsų būrio nariai nuo arešto pabėgo ir stojo į aktyvią kovą; jie kovojo „Žalgirio“ rinktinėje. Deja, juos ištiko visų kovojusių partizanų likimas.

Vytautas Žemaitis — „Šermukšnis“ žuvo 1949 m. vasario 10 d. Braziūkų miške (Šakių raj.). Kareivių apsupti ir negalėdami prasiveržti penki vyrai susisprogdino bunkeryje. Virvėmis pririšti prie mašinos jų kūnai buvo 7 km atvilkti į Kazlų Rūdą. Kur užkasti — nežinoma. Poetė iš Kazlų Rūdos Janina Strimaitienė partizano Vytauto Žemaičio atminimui parašė tokį eilėraštį:

ŠERMUKŠNIUI

Kai uogas sirpstančias keli,
Jų vėriniais pasidabinęs,
Menu, kas pokario kely
Tavu švelniu vardu vadinos.

Šermukšnis! Lieknas ir tiesus,
O akyse meili ugnelė,
Armonikos girdžiu garsus,
Kai rymai rausdamas prie kelio,
Ir byra uogų vėriniai
Į šaltą lietų ar į sniegą...

Seniai tai buvo... Jau seniai
Šermukšnis žemėj miega.

J. Strimaitienė „Vilties proskyna“, 1993 m.
97 psl.

Vytautas Šulskis—„Laisvūnas" žuvo 1950 m. rugsėjo 12 d. Laužirgio miške (Šakių raj.). Išduoti buvusio ryšininko Kelmo žuvo šeši vyrai; prasiveržti pavyko tik vienam. Jų kūnai buvo nuvežti į Šakius, kur užkasti — nežinoma.

Visi septyni suimtieji stipriai saugomi buvome nuvežti į Kybartų MGB kalėjimą (tame miestelyje tuomet buvo įsikūręs apskrities sovietinio saugumo skyrius su gausybe tardytojų ir operatyvininkų). Ten buvome žiauriai tardomi (tarp kitko, jau suėmimo metu mane pradėjo mušti žiaurus Pilviškių saugumo leitenantas Borisas Džakovas). Tardymuose kartais dalyvaudavo pats skyriaus viršininkas pasižymėjęs ypatingu žiaurumu papulkininkis Žitko. Būdamas jau senas bemušdamas savo auką jis greitai pavargdavo ir tuomet jį pavaduodavo jo vairuotojas ir klapčiukas jaunesnysis leitenantas V. Bagdonas, garšėjęs savo „smagia ranka". Vėliau jis buvo saugumo viršininku Kaune.

Po kelių mėnesių praleistų Kybartų MGB kankyklose, Kauno kalėjimas Mickevičiaus 9 visai nebuvo baisus, nors žinojome, kad mes čia tik laikinai. Visi laukėme teismo, savo tolimesnio likimo. Ir tą likimą netrukus sužinojome. Jokio teismo nebuvo, vieną dieną mus iššaukė į kalėjimo raštinę ir paskelbė ypatingo pasitarimo (OSO) „nuosprendį" padarytą už akių. Antanui Kasperavičiui ir man buvo paskirta po 25 metus, o visiems kitiems po

10 metų pataisos lagerių. Po „nuosprendžio" paskelbimo mes buvome išsklaidyti, t. y. etapais išvežioti po įvairius SSRS lagerius. Man teko „pasisvečiuoti" Komių ASSR Intos lageriuose. Tuose čekistų įrengtuose „kurortuose" pergyvenau tą patį, ką pergyveno visi politiniai kaliniai ir tremtiniai. Apie tai daugelis iš jų jau yra teisingai ir išsamiai aprašę, todėl, nenorėdamas kartotis apie tardymus čekistų kankyklose, jų „humanišką" elgesį su žmonėmis ir gyvenimą „ten, kur baltos meškos", nerasysiu.

Po Stalino mirties gyvenimas lageriuose palengvėjo, pradėjo peržiūrėti bylas ir paleisti žmones „į laisvę". Iš pradžių tai buvo kažkaip net keista, nes iki tol nė vienas politinis kalinys iš lagerių nebuvo paleistas. Buvo

peržiūrėtos ir mūsų bylos, ir 1956—58 m. visi grįžome į Lietuvą. Deja, tuometinė tarybų Lietuva mūsų nelaukė, sovietiniams valdininkams mes buvome antrarūšiai žmonės, tarsi mes būtume ne Lietuvoje, ne savo Tėvynėje gimę. Įvairūs partiniai bonzos neleido mums gyventi ir dirbti savo Tėvynėje, teko apsigyventi kaimyninėse respublikose, kur prisiregistruojant nebuvo daroma kliūčių.

Ir baigiant trumpai apie tai, koks buvo 1-jo Natangų būrio narių tolimesnis likimas. Iš lagerio su palaužta sveikata grįžęs 1964 m. mirė Kostas Staneika, jo šeima gyvena Naujoje Akmenėje. Maždaug prieš 10 metų mirė Jonas Kačergius ir Vytautas Grupkaitis. Šiuo metu gyvi esame likę tik 4. Aš gyvenu Marijampolėje, Antanas Kasperavičius — Klaipėdoje, Albinas Pasiliauskas — Pakruojuje, ir Juozas Mauruča — Pilviškiuose. Visi tarp savęs bendraujame ir kiek galėdami dirbame Lietuvos labui, vykdome tolimos jaunystės metais 1-ajame Natangų būryje duotą ištikimybės priesaiką Tėvynei Lietuvai.

1994 m. Marijampolė.

NATANGAI. RIKIUOTI

Pasakoja „Tauro“ apygardos Pirmojo Natangų būrio kovotojas Pilviškiuose gyvenantis JUOZAS MAURUČA (slapyvardis „STRAUSAS“). Jo pasakojimas — tai Marijampolėje gyvenančio to paties būrio kovotojo VYTAUTO RAIBIKIO pasakojimo papildymas.

Pagrindinė Pilviškių progimnazijos moksleivių grupė, kuriai ir aš priklausiau, susikūrė 1946 metų pavasarį. Visi buvome jauni, nepatyrę, bet pilni ryžto dalyvauti kovoje prieš raudonuosius okupantus, padėti mūsų vyresniems kovotojams greičiau iškovoti Tėvynės Laisvę. Ir nenujautėme, koks ilgas ir sunkus bus kelias į Laisvę, į šias dienas...

Dabar jau pamiršau, kas mus „surišo“ su „Tauro“ apygardos vadovybe, kuri iš pradžių į mus žiūrėjo su tam tikru rezervuotumu. Apygardos vadas „Žvejys“ buvo kategoriškai prieš tai, kad jauni moksleiviai ginkluoti vykdytų kovines užduotis. Jis sakė; „Mokykitės, o kai reikės— mes jus pasišauksime“. Žodžiu, vadovybė elgėsi atsargiai, ir netrukus paaiškėjo, kad toks atsargumas buvo labai reikalingas.

Mūsų moksleivių būrys buvo pavadintas Pirmuoju Natangų būriu. Būriui tiesiogiai vadovavo ir jo veiklą tvarkė „Kęstučio“ tėvonijos „Žalgirio“ rinktinės 69-osios kuopos vadas iš netolimo Obšrutų kaimo kilęs Jonas Bražys-„Klajūnas“.

1947 m. žiemą sovietinės valdžios organai išdavinėjo gyventojams naujus sovietinius pasus. Suprantama, jiems tai buvo gera galimybė nustatyti, kas gyvena nelegaliai, kas lojalus bolševikų valdžiai, o kas ne. Kartą per vieną susitikimą „Klajūnas“ pasakė, kad būtų gerai daugeliui pusiau nelegaliai gyvenančių ar besislapstančių savų žmonių parūpinti tuos naujus pasus. Tačiau reikia gauti pasų išdavimo ir prisiregistravimo blankų. Ir čia aš prisiminiau, kad Pilviškių valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorium nuo praėjusios vasaros dirba grįžęs iš sovietinės armijos tame pačiame kaime pas savo senus gimines,

gyvenantis V. S. Nors aš su juo, kaip žymiai jaunesnis, reikalų neturėjau, bet pasakiau „Klajūnui“, kad reikėtų kreiptis į V. S., gal jis padės. Aš kažkaip jaučiau, kad V. S. yra „mūsų žmogus“. „Klajūnas“ mano minčiai pritarė, ir aš kreipiausi į V. Š. su savo prašymu. Tai įvyko Pilviškio valsčiaus vykdomojo komiteto patalpose prie keturių akių. V. Š. nė kiek nenustebo, manęs nieko neklausinėjo ir liepė užėti pas jį į kabinetą baigiantis pietų pertraukai, nes tuo metu neturėjo užantspauduotų blankų. Nurodytu laiku aš užėjau pas V. S. į kabinetą, kur jis buvo vienas, ir perdavė man nemažą pundelį užantspauduotų pasų gavimo ir prisiregistravimo blankų. Tą pundelį aš perdaviau „Klajūnui“, kuris buvo labai patenkintas ir pasakė, kad bus galima pasais aprūpinti daugelį reikalingų žmonių. O V. Š. už tą pagalbą reikia pareikšti padėką, bet taip ir liko...

1947-ųjų pavasaris buvo ankstyvas, bet ilgas ir šaltas. Vieną to pavasario dieną vadovybės pavedimu atnešiau partizanišką paštą iš savo namų Jurgelių km., Pilviškių valsč., į nelabai tolimą Ramoniškių kaimą pas ūkininką Ramoną. Visą dieną labai smarkiai snigo, siautė pūga, aš ėjau per laukus, nes vietovė man buvo labai gerai žinoma. Pas tą ūkininką buvo apsistojęs poilsui „Klajūnas“ su savo vyrais. Aš atidaviau savo atneštą paštą, o iš „Klajūno“ gavau partizaniškos spaudos ir šovinių. Man ten bebūnant ir besikalbant iš lauko į vidų įbėgo šeimininkas, kuris pats ėjo sargybą, ir sušuko: „Stribai važiuoja su mašina!“. „Klajūnas“ davė komandą savo vyrams: „Pasiruošt kovai!“ Momentaliai visi pakilo ir čiupo ginklus. Pro sodybą einančiu kaimo keliu sunkiai važiavo mašina su stribais ir kareiviais, atrodė, kad jie eis į šią sodybą. Neseniai gretimame kaime buvo įvykdytas atpildo aktas vienai labai aktyviai šnipei, todėl atrodė, kad čekistai, stribai ir kareiviai ieško partizanų pėdsakų. Ir čia kaip tyčia ta mašina įstrigo į duobę ir sustojo. Ke- li kareiviai iššoko iš kėbulo ir ėmė tą mašiną stumti iš duobės. Jiems tai pavyko, jie vėl sulipo į mašiną ir — laimei, nuvažiavo tolyn. Tokiu būdu kautynių neįvyko. O prieš tai mane per kitas duris išleido į sodą. „Klajūnas“

давė man baltą maskuojantį chalatą, kurį aš apsisiaučiau. Pūga dar labiau pasmarkėjo, sniegas tiesiog lipdė akis, už kelių metrų nieko nesimatė... Patraukęs per laukus chalatą numečiau į griovį ir laimingai parėjau namo.

Bet neilgai mums teko dalyvauti rezistencinėje kovoje. 1947 m. prieš Naujuosius metus buvau namuose pas tėvus. Jau pradėjus temti tėvas uždegė šviesą, bet tuo momentu kažkas smarkiai ėmė belsti į langą ir... pamatėme, kad už lango lauke stovi stribas su automatu. Jis riktelėjo: „Gesink šviesą ir atidaryk duris, nes paleisiu seriją iš automato!“. Man buvo aišku, ko jis atėjo. Tėvas užgesino šviesą ir atidarė duris, pro kurias tuoj susigrūdė į vidų čekistai ir kareiviai, jų tarpe du civiliai ir viena moteris, kalbėjusi rusiškai ir lietuviškai. Vilkaviškio MGB skyriaus kapitonas Michailas Pozniakas man smogė parabeliaus kriaunimis į galvą, prakirto nemažą žaizdą, iš kurios pasipylė kraujas. To neužteko — kareiviai išstūmė mane į lauką ir dar mušė šautuvų buožėmis. Po to surištomis rankomis nusivarė į Pilviškius, kur jau buvo atvaryti kiti mūsų būrio nariai.

Po to atsidūrėme Kybartų MGB kankyklose. Nors mano tardytojas leitenantas Zverevas buvo, kaip sakoma, „pusė velnio“, bet jo vertėjas stribas Pakalka ne kartą išbandė ant manęs savo „smagią ranką“.

Tuo pačiu metu buvo suimtos ir kelios merginos, kurias norėjo prikabinti prie mūsų bylos. Bet mes, žinodami, kad neišsikapstysime, viską prisiėmėm sau, o prieš merginas, matyt rimtų įkalčių čekistai neturėjo ir jas paleido. Jau vėliau, po daug metų, sužinojome, kad dėl mūsų nuo valsčiaus partorgo P. Lukoševičiaus klievo mokytojams, o ypač klasės auklėtojai O. Žebrauskaitei, už tai, kad jie „išauklėjo ne tarybinius žmones, o banditus“.

Iš Kybartų MGB buvome pervežti į Kauno kalėjimą. Čia man pranešė, kad OSO sprendimu man paskirta 10 metų „pataisos lagerių“. Iš Kauno kalėjimo buvau pervežtas į Rusų lagerio Vilniuje persiuntimo punktą, o iš ten atsidūriau Mordovijos „tamsiuosiuose“ lageriuose. Kalėjau 2, 14, 9 ir 5 lageriuose. Po to išvežė į Omską, kur

teko statyti naftos perdirbimo kombinatą, dar po to patekau į Džezhazganą. Iš ten, baigęs bausmę, grįžau į Lietuvą, bet pasirodė, kad tokie čia nepageidaujami. Į nieką neatsižvelgdami komunistų partijos vadeivos liepė man „dumti iš Lietuvos“. Tuomet išvažiavau į tremtį pas tėvus Krasnojarsko krašte ir ten išbuva 7 metus. Po to vėl grįžau į Lietuvą, ir vėl man neleido gyventi tėvų žemėje. Apsigyvenau Latvijoje, kur vieno kolūkio pirmininkas laikė mane neregistruotą 4-is metus...

Tik 1968 metais pagaliau grįžau į Lietuvą, apsigyvenau Pilviškiuose, kur vietiniame kolūkyje dirbau vairuotoju iki išėjimo į pensiją.

...Prabėgę dešimtmečiai mus visus pakeitė. Kai grįžome, partizaninė kova buvo pasibaigusi, geriausi vyrai žuvę kovodami miškuose. Daugiau nebeišgirdome kapotos kuopos vado bebaimio „Klajūno“ komandos „Natangai, rikiuoti“. Jis žuvo, kai mes kankinomės sovietiniame GULAGE ir iki šios dienos nežinome, kur jį užkasė... Nėra mūsų tarpe kovotojų Kosto Staneikos, Jono Kačergiaus, Vytauto Grupkaičio... Ir nors mus, išlikusius gyvus didžiosios kovos už laisvę dalyvius slegia metų našta, nors veidus išmargino raukšlės ir ant plaukų užsidėjo šarma, mes susitinkame, bendraujame ir nesigailime tolimes jaunystės metų. Nežiūrint to, kaip tie metai buvo sunkūs, mes juos nugyvenome dorai, garbingai, naudingai ir to nesigailime.

...Ir nieko mes nebijojome ir nebijome. Neišsigandome net tuomet, kai 1991-aisiais pučistai ir jų palaižūnai sudarinėjo „juoduosius sąrašus“ su atžymomis ką likviduoti vietoje ir ką išvežti, nežiūrint to, kad mes pirmieji patekome į tuos sąrašus, mes ėjome ir eisime Tėvynės laisvės keliu! Tol, kol gyvensime!..

Pilviškiai, 1994 m.

LAUŽGIRIO BALADĖ

VYTAUTO ŠULSKIO-„LAISVŪNO" ir kitų partizanų, žuvusių 1950 m. rugsėjo 12 d. Laužgirio miške, atminimui.

Kur Laužgirio miškai žalieji,
Kregždantės kloniai, Jotija,
Ten partizanų kraujas liejos
Nuožmioj, nelygioj kovoje.

Raudojo pilkas kelio žvyras,
Beržai pravirko ant kalvos,
Kai viens po kito krito vyrai
Už šventą Laisvę Lietuvos.

Apsuptyje narsuoliai broliai...
Jų rauda gluosniai pakely:
Jau niekados negrįš namolio,
Nes jų išlaisvint negali.

Tai ne lietus — čekistų kulkos,
Tai hienų siaučiantys būriai
Mašinom skuba, kelias dulka,
Raudoni, šlykštūs kraugeriai.

Miške, tarp ošiančių pušelių,
Tąkart ilsėjos septyni,
Per naktį ėję ilgą kelią,
Pavargę, gal ir alkani.

Tokioj kovoje išlikt nelemta,
Nors medžiai rauda — nepadės.
Sugėrė žemė kraują šventą,
Tik pušys oš, beržai budės.

Nutilo jau širdis „Perkūno”,
Nešvies akelēm „Spindulys” —
Kraupi mirtis Tėvynės sūnus
Čia blaškė lyg pikta vilnis.

Liūdnai rugsėjo paukščiai gieda —
„Bijūnas” merkias amžinai.
Jau nežydės jis Laisvės žiedu,
Kai švies birželiais jazminai.

Narsus „Žemaitis” suvaitojo —
Mirties agonija baisi.
Šnarėjo maldą miško gojai,
Liūdėjo saulė debesų.

„Laisvūne” mielas žalių girių,
Buvai lyg elnias Tu puikus.
Žuvai už Lietuvą, didvyri,
Už savo mylimą, už mus.

Nudažė kraujas garbanėlę,
Kuri vis krito ane kaktos...
Širdy mes nešėm Laisvės gėlą —
„Laisvūno” ryžtą nuolatos.

Tik „Mindaugas” per kovą aršią
Prasiskverbė lyg stebuklu,
Nors hienos Laužgirį išnaršė,
Pasiekė būrį... Kaip šaunu!

Gal laksit, šunes, kraujo klaną,
Gal kaulus graužit po egle?
Ne jus mums Laužgiris vis mena —
Tik miško broliai vėl šalia.

Trispalvės švyti, ir jie eina
Vienoj kolonoj su mumis.
„Laisvūnas” traukia skambiają dainą,
Akim vėl šviečia „Spindulys”...

O bjaurus „Kelme" — išdavike,
Prakeikti tave per mažai!
Žudei tu Laisvę, bet išliko,—
Jai ošia Laužgirio beržai,

Ir rūščiai eglės naktį gaudžia,
Jau senos, žilos, kaip ir mes.
Nurieda ašarėlės graudžios,—
Kur šiandien Laisvė mus nuves?

Jūs žuvote, kad Laisvės paukštė
Skraidytų saulės apšviesta.
Prisiekiame: kelsim ją į aukštį,
Kol prisikels visa tauta!

Kazlų Rūda, 1995 kovo 22 d.

Pagal Pirmojo Natangų būrio kovotojo Vytauto Raibikio pateiktą prisiminimų medžiagą suredagavo kazlūrūdietė mokytoja Janina Štrimaitienė.

VIENOS SUVALKIJOS KAIMO ŠEIMOS Žuvinimas

J. Čepaitytė-Simonaitienė

Aš netikėjau, kad baltos rožės
Gali pavirsti dygių kerais,
Ir netikėjau, kad meilūs žodžiai
Gali pavirsti kovų aidais.

Iš partizaniško sąsiuvinio.

Netikėjo ramių Suvalkijos pamiškių kaimų jaunimas, kad jų gražios svajonės ir meilės žodžiai netolimoje ateityje pavirs kovų aidais. Draugavo kaimynų merginos su kaimynų vaikinais. Šokdavo, dainuodavo, o tėveliai pagalvodavo apie vaikų vestuves. Kai jiems senatvėje bus užvadėliai, kai jie nugyvens ilgą ir ramų amželį.

Taip galvojo ir Olekai, Girnupių kaimo Kazlų Rūdos valsčiaus Marijampolės apskr. gyventojai. Jų ūkelis buvo nedidelis (apie 7 ha žemės), bet jame užaugo gausi šeima — septyni vaikai: Juozas, gim. 1921 m. Antanas, Vytautas, Onutė, Teresė, Aldona ir Bronė. Vaikai užaugo, dirbo namie, taip pat eidavo ir pas svetimus padirbėti. Jie buvo paveldęję motinos būdą, visi buvo gražūs, linksmi, draugiški. Tėvelio būdas buvo ramesnis, o mama buvo linksma ir niekad nepavargstanti. Pasakoja dukterė Aldona: „Tėvai buvo religingi ir mus auklėjo tokioje dvasioje. Mokė mylėti Dievą, Tėvynę ir visus artimus. Gerai sugyvenome tarp savęs. Vyresnės seserys turėjo vaikus kaimynus, gal ir vestuves būtime atšokę. Sekamdieniais linksmos eidavome į Bagotosios bažnyčią. Apsirengusios nė kiek neprasčiau, kaip ir geros ūkininkaitės. Buvo darbščios ir tvarkingos, mes, jaunesnės seserys, sekėme jų pavyzdžiu“.

Bet neilgai teko būti laimingiems, neilgai tėvai džiaugėsi savo gražia šeima. Susiūbavo, sudejavo Suvalkijos miškai, tarsi nujausdami savo sunkią dalį, kad vieni medžiai bus iškirsti, o kiti matys Lietuvos sūnų ir dukrų kančią, bus laistomi krauju ir ašaromis. Atidundėjo, atšlegėjo su savo pragaro mašinomis atėjūnai okupantai,

ir prasidėjo siaubo dienos. Vieni kirtu, naikino medžius, kiti tėvų užvadėlius — vaikus.

Neaplenkė šis baisus pragaras ir Olekų šeimos. Vyriausiąjį sūnų Juozą paragino stoti į sovietinę kariuomenę. Bet jis pasakė: „Aš okupantams netarnausiu. Jie šaudė mūsų tautiečius, o aš už juos turėsiu kariauti! Aš jų neprašiau, kad jie čia ateitų“. Jis žinojo, kad ir kiti vyrai neina tarnauti okupantui, o traukia į miškus, tad ir jis 1945-ųjų pavasarį išėjo. Rinktinė dar tik formavosi, jis buvo dar be slapyvardžio ir be uniformos. Žuvo

1945 m. liepos mėn. 6 d. sovietų vidaus reikalų kariuomenei užpuolus „Lapės“ kuopos stovyklą. Jis žuvo su trimis draugais: Albinu Čibirka iš Išdagos km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr., išėjo 1945 m. pavasarį; Saliamonu Švilpa iš Maliejiškės km., Jankų valsč., Šakių apskr., išėjo 1945 m. pavasarį; J. Grybausku iš Meškučių km., Jankų valsč., Šakių apskr., išėjo 1944 m. Kareiviai juos supdami išvarė į kaimą, ir ten jie visi žuvo, o kurie liko miške, tie visi liko gyvi. Saliamonas Švilpa buvo „Lapės“ kuopos vadas. Juos visus keturis palaidojo be karstų pamiškėje prie Lūšnos kaimo. Vėliau Vengraitis ir Varanauskas iš Sarapinų kaimo padarė karstus ir partizanai juos užkasė Sarapinų kaimo kapinaitėse. Šių partizanų giminės pastatė paminklą ir pašventino 1993 m. liepos 17 d.

Išėjus į partizanus Juozui po mėnesio išėjo brolis Vytaš, kuris jau buvo persekiojamas ir tardomas. Žuvo 1947 m. gegužės 31 d. Beržnavienos km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr., Gružinskynėje-Martišynėje. „Garnizonas“ anksti iš ryto atsekė juos su šunimis pėdsakais nuo Antanavo, ir vos tik prigulusius poilsui užpuolė. Žuvo Vytas Oleka („Žvalgas“), Vacius Dereškevičius („Vana-gas“) iš Krūvelių km., Kazlų Rūdos valsč., Jonas Kvedaras („Povas“) iš Krūvelių km., Kazlų Rūdos valsč., Saliamonas Čibirka („Tėvukas“) iš Krūvelių km., Kazlų Rūdos valsč. Visi priklausė 2algirio rinktinei. Jų kūnus nuvedė į Pilviškius ir sumetė netoli stribyno. Areštavo vyrus, kurie buvo atvažiavę į malūną pas Martišius. Jų tarpe buvo netolimų kaimynų berniokas — paauglys Justinas

Gardauskas. Palaikę kelias paras areštuotuosius vyrus atidarė užkasti partizanų lavonus. J. Gardauskas, nužiūrėjęs kai sargybinis nususuko, greitai atžingsniavo žingsnius nuo ten stovėjusio kluono iki duobės ir pagalvojo, kad gal kada nors to prireiks. O kai Tėvynės padangėje nušvito Laisvės aušra, šis buvęs paauglys, o dabar jau rimto amžiaus sulaukęs žmogus, atvedė kitados žuvusių gimines ir parodė, kur užkasti šie partizanai. Giminės juos iškasė ir perlaidojo Bagotosios kapinėse.

1947 m. birželio 1 d. naktį į partizanus būtų išėjęs trečiasis brolis Antanas, nes jau nebuvo kur dingti, visur ieškojo ir sekė. Dieną dar užėjo pas kaimyną Širvaitį. Pamatė, kad „garnizonas“ supa sodybą, šoko per langą ir leidosi bėgti. Jį bėgantį ir nušovė. Taip vieną dieną (gegužės 31-ąją) žuvo brolis Vytas, o birželio 1-ąją sribai išvežė brolio Antano kūną... Slepias motina pakelės rugiuose ir mato, kaip paskutinį sūnų veža. Nei verkti, nei šaukti negali — aplinkui visur garnizono kareiviai. Tik ramina dukras, kad tylėtų. Viskam aprimus negalėjo žodžio ištarti ir paeiti nepajėgė. Visą gyvenimą nenudžiūvo ašaros nuo motinos veido. Nėra namų, juos reikėjo palikti.

Dar ir dabar per ašaras negalėdama žodžio ištarti, pasakoja duktė Aldona; „Tėvai slapstėsi po žmones, ir mes seserys taip pat likome elgetos — kas sušelpdavo duonos kąšniu, kas koki drabužį duodavo. O kai kurie gal ir nenorėdavo, kad užeitume... Seserį Onutę ir tėtę pagavo emgebistai ir labai smarkiai sumušė. Kiek laiko pasirgusi Onutė 1950 m. mirė. Palaidota Aleksoto kapinaitėse. Vėl mama alpo. Tėtis pasidarė visiškai tylus, bet matėsi, kaip jis labai kenčia... Gyvenome toliau, kur dingsi — gyviesiems kapinių nėra. Teresėlė apsigyveno prie V. Kudirkos Naumiesčio — ten buvo ištekėjusi. Pas ją nuėjo ir mama. Gimė sūnus, o buvo rudens laikas, labai šalta. Praslinkus dviem dienom po gimdymo, atėjo Naumiesčio sribai, darė kratą. Teresėlė labai išsigando, ją stumdė, keikė ir atėmė visą maistą. Mamą ir Teresės vyrą išsivarė į V. Kudirkos Naumiestį. Po dviejų dienų Teresė mirė. O dar po savaitės mirė ir jos naujagimis

sūnelis. Palaidoti Kudirkos Naumiesčio kapinėse. Mamą per kyšius iš kalėjimo „išėmė“ mūsų pusbrolis Bronius Juodsnukis. Ji grįžo į savo kraštą. Gyvenom žmonėse ir toliau. Žuvus visiems trimis broliams ir mirus dviem seserim likome tik mudvi jauniausios. Dirbome pas žmones, kad užsidirbtume duonos kąsnį. Pagaliau nustojo mus persekioti. Taip ir pergyvenome tuos baisius laikus. Bronė išvažiavo į Klaipėdą, ten ištekėjo ir gyvena...

O pati Aldona ištekėjo už Pijaus Grybo, labai gero žmogaus. Išaugino gerus vaikus — tris sūnus, tarsi trijų žuvusių brolių Olekų atminimui. Gyvena Pilviškiuose, Vilkaviškio raj. Pas ją taip pat gyveno ir amžiams poilsui atsigulė į Juozūniškės kapinaites abudu tėvai Olekai, paprasti Suvalkijos kaimo žmonės, nugyvenę žiaurios bolševikinės okupacijos laikotarpį ir netekę penkių savo vaikų.

Tokia yra šiurpi istorija apie paprastų Suvalkijos kaimo žmonių Olekų šeimą, kurią persekiojo ir naikino milžiniška raudonųjų okupantų jėga ir vietiniai jų pakalikai-išdavikai.

Paprasti Lietuvos kaimo gyventojai, tokie kaip suvalkiečių Olekų šeima, buvo tikrai nusipelnę laimingesnių ir gražesnių gyvenimo metų, ramios senatvės. Visas svajones ir viltis, visus planus ir darbus sujaukė ir sugriovė užgriuvęs raudonasis maras.

O juk tokių šeimų Lietuvoje buvo daug! Tad apsidairykime, sužinokime ir — gerai pamąstykime!

1994 m. pavasaris. Pilviškiai—Kaunas.

„PIPIRAS", KURIS APKARTINDAVO STRIBAMS DIENAS

Julija Čepaitytė-Simanaitienė

Antanas Dulskis (slapyvardis „Pipiras") gimė 1912 m. birželio 13 d. Zaveckų km., Jankų valsč., Šakių apskr. Baigė Būdos kaimo pradžios mokyklą. Paaugęs dirbo pas ūkininkus, gyveno savarankiškai. 1933 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje artilerijos žvalgu. Atlikęs tarnybą kariuomenėje įstojo mokytis į geležinkelio mokyklą. Buvo labai gabus įvairiems darbams. Baigęs mokytis 1938 m. gavo darbą Kazlų Rūdos geležinkelio stotyje iešmų budėtoju. Vedė Antaniną Jurkšaitę iš Šunskų parapijos. 1939 m. jiems gimė sūnus Alvydas. Paprasta dorų žmonių šeima, kurių Lietuvoje buvo tūkstančiai, gyveno ramiai ir laimingai. Ir nenujautė, kad jau niaukiasi Lietuvos padangė.

1939 m. Kazlų Rūdoje vieną naktį komunistai iškėlė raudoną vėliavą. Šaulių būrio vadas Gelbūda vijosi tą „drašuolį" komunistą. Šis pasislėpė tvartelyje. Niekas nepastebėjo, kur jis dingo. Dulskis su Gelbūda atėjo prie to tvartelio ir tarp savęs kalbėjosi. Dulskis Gelbūdai pasakė: „Aš tavo vietoje būčiau jį medyje nupylęs, o dabar gaudaisi tą driskių po miestelį". Tas komunistas, būdamas tvartelyje, visa tai girdėjo. Vėliau jis buvo sumintas ir nuteistas. Užėjus bolševikams 1940 m. Kazlų Rūdos komunistai A. Dulskiui keršijo, jį persekiojo. 1944 m. vasarą A. Dulskis pasitraukė iš Kazlų Rūdos pas savo dėdę Vincą Dulskį, gyvenusį Zaveckų km., Jankų valsč., Šakių apskr. 1944 m. rugpjūčio mėn. gimė duktė Inutė. Antanas padėdavo savo dėdei Vincui dirbti ūkio darbus, ir taip visi gyveno pas dėdę.

Vieną dieną mėžiant su dėde mėšlą atėjo kažkoks prekiautojas siūlydamas smulkių prekių. Jis ypač labai stebėjo bedirbantį Antaną. Vakare dėdė pasakė: „Šitas

tipas labai panašus į šnipą, jis labai stebėjo tave dirbantį, Antanai". A. Dulskis atsakė: „Tai tikriausiai, vienas iš Kazlų Rūdos komunistų, su kuriais aš nesutariau". Po kelių dienų atėjo enkavedistai ir A. Dulskį suėmė. Nuvežė į Barzdų „stribelnyčią" Šakių raj. Ten kiek patardė ir vežė į Lekėčius. Buvo daugiau sugaudytų vyrų, kurie slapstėsi nuo kariuomenės. Juos varė kareiviai per mišką. Bevarant pavyko palydovus prikalbėti, kad pašaudytų į taikinį. Kareiviams užsiėmus šaudymu A. Dulskis pabėgo. Jis vėl grįžo pas dėdę Zaveckų km. ir pradėjo slapstyti, bet pas partizanus dar nėjo, nors su jais susitikdavo — tai buvo aplinkinių kaimų vyrai.

Vieną dieną Antanas ėjo pas savo mamą į Steiniškės km., Pilviškių valsč. Netoli mamos namų pas kaimynę buvo apsistojęs būrys kareivių. Beeinantį Dulskį jie pastebėjo, nes gaudė jaunos vyrus į sovietinę kariuomenę. A. Dulskis pasislėpė pas mamą kluone linuose. Kareiviai pasakė, kad padegs kluoną, jeigu nepasiduos, tuomet jis pasidavė. Kaip besislapstantį nuo kariuomenės A. Dulskį atvežė į Kauną ir perdavė į mobilizuotųjų persiuntimo punktą, buvusį Griunvaldo gatvėje. Sužinojusi kas atsitiko, Dulskio žmona su jo patėviu Kazlausku iš Steniškės kaimo važiavo su arkliais iš vakaro į Kauną jo ieškoti. Surado ligoninės sodelyje persiuntimo punkte. Kazlauskas su juo pasimatė. Dulskis savo patėviui pasakė, kad jo palauktų, nes jis ruošiasi pabėgti. Susitarė, kad jo palauks. Dulskis buvo paskirtas prie maito paruošimo. Pasinaudojęs proga, kai niekas nestebėjo, išėjo iš teritorijos. Pabėgęs antrą kartą vėl grįžo į Zaveckų kaimą pas dėdę. Žmonės pasakojo, kad Lekėčiuose per tardymus žudomi žmonės. A. Dulskis pasakė: „Daugiau jie manęs gyvo nepaims. Geriau aš kelis enkavedistus nudėsiu, negu jie mane nužudys". Ir 1945 m. gegužės mėn. išėjo pas partizanus — į J. Abromavičiaus (slap. „Spyglys") vadovaujamą tuo laiku „Stirnos", o vėliau „Žalgirio" rinktinės „Vilko" būrį. Jo žmona su vaikais pasitraukė iš Zaveckų km. į Šunskus Marijampolės apskr. pas Dulskienės tėvus Jurksus. Partizanaudamas A. Dulskis vaikščiojo su „Stirnos" rinktinės vadu „Spyg-

liu" — J. Abromavičium. Jam žuvus vaikščiojo su „Vilko" būrio vyrais, kuriems vadovavo „Vilkas"—Jonas Pauža.

Antanas Dulskis (slapyvardis „Pipiras") buvo labai narsus ir bebaimis partizanas. Taisydavo vyrams ginklus ir padarydavo naujus. Su visais buvo nuoširdus ir draugiškas. Karštai mylėjo savo Tėvynę ir nuo ankstyvosios jaunystės nekenė komunistų, sakydavo, kad tai tinginiai, girtuokliai ir melagiai. Jis bedirbdamas pas ūkininkus pakankamai jų prisižiūrėjo, su jais dirbdavo ir girdėdavo jų kalbas bei nuomones, todėl jų ir nekenė. Mylėjo savo šeimą ir jos pasiilgęs leisdavosi į kelionę aplankyti. „Pipiras" dalyvavo ne vienos žiauriose kautynėse ir ne vienam raudonajam pipirino padus.

Štai ką pasakoja jo kovų bendražygis, buvęs „Žalgirio" rinktinės partizanas Juozas Armonaitis (slapyvardis „Triupas"), jis taip pat buvo be galo narsus partizanas. Sunkiai sužeistas buvo paimtas gyvas, iškentė lagerių siaubą. Dabar gyvena Kaune. Negalėjome ramiai klausytis kai žmonės pasakodavo, kad Jankuose žiauriai kankinami žmonės. Apsistoję dienai pas vieną ūkininką „Pipiras" ir aš aptarėme planą, kaip pulti Jankų sribyną ir jį sunaikinti. „Pipiras" pasiūlė, kad vyrai būtų bebaimiai ir gerai ginkluoti. Jis pasiūlė prieksti eglišakių, apkloti jomis partizanus ilgavežimyje ir su tokiu vežimu privažiuoti prie sribynės, o tuo pačiu metu kiti partizanai turėjo supti iš šonų, iš dviejų pusių. Planas buvo patvirtintas ir nutarta jį įvykdyti po dviejų dienų. Bet, deja, nebuvo lemta jį įvykdyti. Apsistojojome dienavoti Kulčikų km., Barzdų valsč., Šakių apskr., pas vieną ūkininką „Meškos" būrys, pas kitą — „Vilko". Dieną pamatėme, kad atvažiavo du Barzdų sribai. Partizanai nutarė nieko jiems nedaryti, išsileisti į vidų ir paimti gyvus. Sribai pravėrę duris pamatė partizanus ir leidosi bėgti. Vieną bebėgantį nušovėm, o kitas pakėlė rankas. Davėm ženklą „Vilkui" būriui, kad jau nesaugu. Traukėmės link Višakio upelio. Su savimi vežėmės nukautą sribą tose pačiose rogėse, kuriose jie atvažiavo, o gyvąjį vedėmės kartu. Sribas prašė duoti jam ginklą ir jis, atsiet, kovosias kartu su mumis. Žinoma, jo žodžiais niekas neti-

kėjo. Kai susijungėme su „Vilko“ būrio vyrais ir priėjo-
me arčiau Višakio upelio, mus pradėjo apšaudyti iš kitos
pusės. Būrio vado „Meškos“ įsakymu stribas buvo likvi-
duotas. Vieni atidengėme atsakomąją ugnį, kiti kėlėmės
per upelį. Užviršė aršus mūšis. Garnizono kareiviai pra-
dėjo šliaužti į netoli esančią ūkininko sodybą. Kova vi-
rė, puolėm sodybą, į kurią suvarėm garnizoną. Aš gulė-
damas šaudžiau, „Pipiras“ bėgdamas pro mane pasakė,
kad veržtumės arčiau. Bet jis pribėgo per daug arti so-
dybos ir iš „šiopos“ jį nušovė. Nukreipėme ugnį į tą
„šiopą“, bet kovos draugo jau nebėra... Vienas kovoto-
jas pribėgęs paėmė jo automatą, bet „Pipiras“ jau buvo
negyvas. Mes atsisaudydami pasitraukėme. Šiose kauty-
nėse, kurios vyko 1946 m. kovo 5 d. Amrasiškės kaime
prie Jasulos sodybos su Pilviškių garnizono kareiviais,
iš partizanų žuvo tik vienas A. Dulskis-„Pipiras“. Prie-
šų žuvo kur kas daugiau, bet kiek — tiksliai negaliu pa-
sakyti. Kareiviai paėmė „Pipiro“ lavoną ir tuos du ne-
gyvus stribus. Matyt, galvojo, kad ir jie partizanai. Par-
vežė juos į Pilviškius ir numetė turgaus aikštėje, vidury
miestelio. Žmonės, matydami aikštėje gulinčius kalbėjo,
kad vienas tai partizanas, o kiti du tai kelmiai žino kas
čia tokie, nes „labai jau kūdi ir apšepę“. Vėliau kažkas
atpažino, kad tai komunistinės „šalies saugotojai“. Tik
„išvaduotojai“ taip kiauliškai pasielgė nudrėbdami juos
į turgaus purvyną. Po to juos iš ten paėmė. „Pipiro“ kū-
nas buvo parvežtas į Barzdų miestelį atpažinimui. Vė-
liau jis buvo užkastas už kapų tvoros. Taip baigėsi dar
vieno Tėvynę mylinčio sūnaus gyvenimo kelias.

Kaunas, 1994 m.

DAUG KANKINTAS, BET NEPALŪŽES LIETUVOS SŪNUS

Julija Čepaitytė-Simanaitienė

Juozas Armonaitis (slapyvardis „Triupas“) gimė 1923 m. Šilkalnių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Vaikystė jo nelepino, o kai mirė tėvelis ir visai sunkios dienos prasidėjo. Buvo gabus vaikas, bet neturėjo motulė pinigų ir negalėjo leisti mokytis. Jaunystę užgriuvo dar juodesni debesys. Vokiečių okupacijos metais slapstėsi vengdamas išvežimo darbams į Vokietiją. Grįžus sovietinei okupacijai 1944-ųjų vasarą J. Armonaitis, labai nagingas jaunuolis, nepanoro tarnauti svetimiams ir slapstėsi kaimuose pas žmones, bet pamatė, kad negalės išsislapstyti ir 1945-ųjų pavasarį išėjo partizanauti. Taip baigėsi linksmo dainoriaus ir pokštininko, Zanavykijos kaimo muzikanto „ramus“ gyvenimas. Su ginklu rankoje vaikščiojo šis bebaimis partizanas iki 1946 m. lapkričio 27 d. Daug kartų dalyvavo kautynėse, daug kartų mirtis žvelgė jam į akis, bet jis neišsigando ir nepasitraukė iš kovos, dar karščiau mylėjo Tėvynę, dar pikčiau nekętė okupantų ir dar tvirčiau spaudė ginklą rankoje.

Tą nelemtą lapkričio 27-ąją dieną susidūrimo su pasalaujančiais miške garnizono kareiviais metu „Triupas“ buvo sunkiai sužeistas. Iš mūšio lauko jį išnešė kovos draugai. Geri žmonės jį gydė ir paguldė į ligoninę svetima pavarde. Bet ligoninėje buvo iššifruotas ir, kaip žmonės sako, pateko „bolševikams į nasrus“. Visa raudonojo pragaro armada su velniais ir velniūkščiais, su savo baisiomis išmonėmis užgriuvo ant jo. Koja visai supuvo, reikėjo amputuoti. Raudonieji žmogėdros turėjo malonumą galėdami jį draskyti ir pjaustyti. Komunistų gerbiamas „įžymus“ sribų vadas K. Glikas (vėliau kolūkio pirmininkas Šakių raj.) kaip maitvanagis šoko savo

kruviną šoki ir džiaugėsi, kad galės susidoroti dar su vienu „Tėvynės priešu“. Bet argi stribų vadui suprasti, kas jo tėvynė ir kur toji tėvynė. Nepalaužė ši narsų partizaną nei nežmoniškos kančios, nei bausmės. Jis liko Tėvynei ištikimas, nieko neišdavęs ir nepardavęs. Pergyvenęs sunkias lagerio kančias, nors ir viena koja, sugrįžo į Tėvynę. Ir šiandien jis aktyvus Lietuvos Nepriklausomybės gynėjas, pasiryžęs iki gyvenimo pabaigos kovoti, kad Tėvynė visada būtų laisva ir garbinga. Iš tokių bebaimių ir be galo kantrių Lietuvos vyrų, jų pasiaukojimo kovoti dėl Tėvynės laisvės, turi mokytis mūsų vaikai, vaikų vaikai ir ateinančios kartos.

J. Armonaitis yra aprašęs savo gyvenimą nuo vaikystės iki šių dienų. Tai nuoširdus paprasto lietuvio žanavyko pasakojimas, nei suprantintas, nei perdėtas. Ši žmogų niekas negali nei papirkti, nei nupirkti, jam Tėvynės meilė aukščiau už viską. Jis aprašė apie tai, ką pats pergyveno ar matė. Čia iš jo pasakojimo apie tas tolimas kovų dienas pateiksiu pora trumpų ištraukų.

Štai ką pasakoja „Triupas“.

1946 m. buvo įsakyta trukdyti sovietinius rinkimus. Mūsų būrys „skrajojo“ po Barzdų, Jankų, Griškabūdžio ir Žvirgždaičių valsčius. Po rinkimų iš jo susidarė trys būriai: „Meškos“, „Vilko“ ir iš Kapsų pusės „Turklio“ būrys. Tai jau buvo tarsi skrajojanti kuopa. Turėjome net pora arklių — širmių paimtų iš Šakių arklių fermos. Kur apsistodami užimdavome tris ūkius — po būrį į kiekvieną. Vieną naktį atkeliavome į Masiaukų kaimą Barzdų valsč. „Vilko“ ir „Turklio“ būriai užėmė kraštutinius ūkius, o mes „meškiukai“ — vidurinį. Šeimininkai mūsų nenorėjo įsileisti, girdi „Boba kažkokia ubagaudama nakvoja“. Mes pasakėme: „Nieko, mes jos neišleisime per dieną, o vakare, kai išeisime, ji bus jau nebepavojinga“. Tačiau labai apsirikom, nesiimdami reikiamo atsargumo ir budrumo. Toji boba visą dieną mus labai stebėjo ir atidžiai klausėsi, ką mes kalbėjome. Vakare ji pamatė ir kitus du būrius, kai jie pas mus užėjo jau išeinant. Kai išėjome, toji boba tuoj nulėkė į Barzdų valsč. pas stribus ir viską pranešė. Barzdai sukėlė kitų valsčių stribus

ir karinius garnizonus. 1946 m. kovo 26 dienos rytą jau visa Barzdų įgula (čekistai, sribai ir kareiviai) slinko mūsų pėdomis. Mes apsistojoje Verčiškės km., Barzdų valsč. trijuose ūkiuose. Mums vadovavo „Žalgirio“ rinktinės vadas „Žalvaris“. Tai buvo labai geras ir sumanus vadas.

Apie pietus iš „Turklių“ būrio atbėgo partizanas „Tarzanas“— Juozas Jakštys su perspėjimu. Jie pas ūkininką ant aukšto stebėdami apylinkę pamatė atslenkant apie 15 ginkluotų kareivių. Vadas įsakė išeiti į netoliese esantį alksnyną juos pasitikti. Užėmėme poziciją ir norėjome prisileisti juos arčiau, bet tarp mūsų buvo naujokų, kurių neišlaikė nervai ir jie pradėjo šaudyti be komandos, prieš laiką. Nors aš manau, kad tarp mūsų buvo žmogus, kuris neva atsitiktinai priešlaikiniu šūviu davė ženklą kareiviams nesiartinti. Tačiau mes savo ugnimi priplojome juos prie žemės. Jie gulėdami kelio grioviuose šaukė į mus, o mes negalėjome jų pasiekti. Kurie jų buvo arčiau, tie jau gulėjo nušauti, o tolimesnių mūsų kulkos nesiekė. Staiga žiūriu, vienas dar taikosi į mūsų vadą, surikau: „Vade, gulki!“. Jis krito į griovį, o mes pradėjome ataką. Vieni supome iš dešinės, kiti iš kairės, o „Turklio“ vyrai išbėgo užkirsti priešams atsitraukimą. Mušėm iš peties, keletas sribų pakėlė rankas, juos pasiuntėme į užnugarį, o aš su kitais nusivijome bebėgančius. Gaila, tuomet pabėgo Barzdų valsčiaus komunistų partijos sekretorius Geležiūnas ir sužeistas sribas Stadinsko sūnus. Žuvo 10 Barzdų valsčiaus sribų ir MGB viršininkas, be-rods, kapitonas Pirogovas. Grįždami į alksnyną nešėmės nukautų ginklus ir varėmės 5 belaisvius.

Tačiau greit gavome žinią, kad iš užnugario, iš miškų pusės mus supa Jankų kareivių garnizonas. Vadas įsakė likviduoti belaisvius ir pulti ateinančius nekvistus svečius— mes matėme, kaip jie eina išsidėstę vilnimis. Tačiau mes nežinojome, kad jie pas vieną ūkininką užsinešė ant aukšto kulkosvaidį ir mūsų laukia. Taip mūsų kulkosvaidininkams pirmiesiems ir kliuvo. Jie buvo nuo manęs kairėje pusėje, o aš centre. Na ir paleido iš kulkosvaidžio sprogtamosiomis kulkomis, kai tik išėjome

į plyną lauką. Užpakalyje mūsų alksnynas, kai pataiko kulkos į medį ar į šaką, tai tik poška visose pusėse, o skrendančios kulkos labai birbia. Vadas įsakė trauktis į alksnyną. Žiūriu, mūsų kulkosvaidžio antrasis numeris guli ir nejuda, reiškia, žuvęs, o pats kulkosvaidininkas sėdi dirvoje purve ir maldauja; „Vyručiai, nepalikite manęs gyvo, nušaukite, man kojos nukirstos“. Ir vėl prašo; „Broliukai, atmeskite nors granatą, nepalikit gyvo“. Nuo jo iki manęs gal 50 metrų. Ištiesiau šautuvą į jį ir atsitraukiančio būrio vado klausiu: „Ką daryti?“. Buvo įsakymas trauktis kiek galint. Lyg ir nuimta man atsakomybė už paliktą ginklo brolių — ir traukiuosi. Žiūriu, „Rambynas“ — Juozas Karalius nepaeina. Aš jį raginu, o jis lyg žadą praradęs, uždusęs. Pasakiau: „Nusirenk kailinius“, — paimu jo automatą. Jis nusimeta kailinius ir atsigula. Mes traukiamės paskubomis, o „Vyturyš“ — Mačiulaitis iš Paluobių km. atsilieka ir labai šlubuoja. Klausiu: „Kas yra?“. Jis atsako: „Gavau į šlaunį ir neilgai eisiu su Jumis“. Užbėgau pas gyventoją, paėmiau arklių, užsodinau sužeistąjį ir pasivijom besitraukiančius. Padarėm lanką ir apsisukom eiti į mišką, o tuo tarpu Jankų garnizonas dėjo pastangas užkirsti mums atsitraukimą. Jie turėjo vežimą su pora arklių, pilną kareivių. Mes pasiekėme krūmus, palaukėme kol jie priartėjo ir atidengėme ugnį į vežimą. Vertėsi iš vežimo kas kur, o mes tuo pasinaudoję sulindome į mišką. Miške atsikvėpėm, tik buvo labai gaila, kad netekome dviejų gerų kulkosvaidininkų. Vėliau sužinojome, kad „Slibiną“ — Jurgį Astrauską, kilusį iš Dzūkijos, pribagė kažkoks kareivis, o antrasis numeris buvo „Žaibas“ — Zigmas Rudevičius iš Bukriškių km., Barzdų valsč., Šakių apskr.

Tai buvo didžiosios Verčiškės kautynės.

Partizanams daug maisto duodavo žmonės, bet kartais reikėdavo ir paties pasirūpinti. Tuo tikslu aplankėme Tilčių-Baltrušių pieninę netoli Pilviškių, ir paėmėme ką buvo galima paimti. Šio įvykio audrai aprimus rengėme kitą žygį į Pilviškių geležinkelio stoties parduotuvę. Prieš eidami aptarėme planą. Padėtis buvo tokia. Netoli stoties prie kelio stovėjo didelis medinis vienaaukštis namas.

Viename jo gale įrengta parduotuvė, kitame gyvena žmonės. Kieme buvo daugiau pastatų, tai sandėliai, o kiemas aptvertas lentine tvora. Telefonas prie kelio linijos. Mūsų vyrų nedaug, kiekvienam buvo paskirta užduotis. Vieniems apsauga iš lauko, kitiems atjungti telefoną, du automatininkai įeina į vidų, o aš prie lango. Partizanams įėjus į pirmą kambarį kažkoks vyras atsikėlęs rengėsi ir mūsiškiai neatkreipę dėmesio įėjo į kitą kambarį. Vyriškis nieko nelaukdamas čiupo savo portfelių, pistoletą iš po pagalvės ir nūrė pro duris. Aš riktelėjau: „Stok!“ Jis bėgo vienmarškinis, tik nugara tamsoje matėsi. Aš jį prisivijau, jis staigiai kryptelėjo atgal, ir aš jam trinkelėjau iš dešimtšūvės. Laimė, aš spėjau iššauti pirmas. Paėmiau iš jo kairės rankos portfelį ir pasitraukėme, nes čia pat netoliese stovėjo kareiviai (jie saugojo geležinkelio tiltą per Šešupe). Užėję pas vieną gyventoją patikrinome, kas tame portfelyje yra. Jis buvo prigrūstas voškų, o juose — kalinių parodymai iš Šakių MGB, vežami į Vilnių. Nukautasis buvo svarbus dokumentų pervežimo agentas-kurjeris. Mano byloje, kurią skaičiau dabar po daug metų Vilniaus saugumo archyvuose, užrašyta: „Feldjeger Andriušenko“. Mes iš tų bylų daug ką sužinojome — kas ką skundė, kas ant ko davė parodymus. Paimtus dokumentus atidavėme tiems partizanams, kurių apylinkės tai lietė.

Artėjant 1946 m. Šv. Velykoms „Žalgirio“ rinktinės vadas „Žalvaris“ — Jonas Kleiza mums įsakė sulikviduoti jau seniai mirties bausmė nuteistą vieną moterį — aktyvią MGB šnipę ir palaukti pasaloje ateinančių iš Jankų stribų. Moteris buvo likviduota vakare pamiškėje. Iš ryto švintant miško palaukėje laukėm Jankų stribų. Jie atėjo vorele prieš pietus. Atidengėme ugnį, vieni stribai sukrito į griovius, kiti leidosi bėgti. Mes vieni šaudėme, kiti vijomės bebėgančius. Mes nekenėme Jankų stribų, nes jie nukankino daug žmonių. Vadas „Žalvaris“ besivydamas stribus įbėgo į vieno gyventojų kiemą. Aš netrukus įbėgau iš paskos. Kieme radau rinktinės vadą „Žalvarį“ sukniubusį su sprogstamosios kulkos išdraskytu kaklu. Aš tik pratariau: „O, Viešpatie!“ Su kraujo

čiurkšle jis išleido paskutinį atodūsi. Vejuosi sribus toliau, žiūriu iš griovio iškelta kepurė, puolu prie gulinčio, o iš paskos „Vilko“ būrio vyrai man šaukia: „Palik jį mums, čia mūsų „Balandis“. Pasirodo tai, buvo „Vilkų“ būrio ryšininkas Juozas Labūnaitis slapyvardžiu „Balandis“ iš Davydų km., Jankų valsč., Šakių apskr. Jis priklausė sribams. Su partizanais buvo sutarta, kad jei nebus išvengta susidūrimo, tai jis, „Balandis“, tokiu atveju iškels kepurę. Tokiu būdu „Balandis“ liko gyvas ir perėjo pas partizanus, dar atsinešė ir kulkosvaidį.

Greitai pakinkėme arklių, idėjome į vežimą vado „Žalvario“ kūną ir atvežėme prie Paskarlupių kaimo, užsakėme karstą ir paruošėme vadui laikiną pagarbų palaidojimą. Nutarėme užkasti smėlio kalnelyje, o vėliau parvežti į kapines. Prieš dedant į karstą „Tauro“ apygardos kapelionas Lelešius-„Grafas“ pasakė atitinkamą kalbą... Karstas užvožiamas ir tyliai sugiedam „Viešpaties angelas“. Užberiam karstą geltonu Zanavikijos smėliu, trys saliuto salvės ir išsiskirstom kas kur švęsti Šv. Velykų.

...O dienos bėgo savąja vaga, didžioji kova dėl laisvės tęsėsi. Ir štai nuo tų tolimų dienų prabėgo jau beveik 50 metų — pusė amžiaus! Primirštos kovos, primiršti jų dalyviai — net ir tie, kurie liko gyvi...

Tad prisiminkime tai!

1994 m., Kaunas

SUVALKIJOS „ŠARŪNAS" — „ŠARŪNĖLIS"

Julija Simanaitienė

Aš noriu šiame rašinyje papasakoti apie be galo dorą, ramų Suvalkijos krašto vaikina, kurį vaikystėje gerai pažinojau. Kartu augom, žaidėm ir mokėmės Pilviškių progimnazijoje. Mūsų tėviškės buvo nepertoli viena nuo kitos. Mano tėvai gerai sugyveno su jo globėjais Draugeliais ir jo globėjų giminėmis, bei artimais kaimynais Raulynaičiais. Žinau apie Juozo Raulynaičio ir jo dukters Antosės žiaurų likimą. Šie ramūs žmonės negali būti užmiršti. Jie nusipelnė didelės mūsų tautiečių pagarbos.

Apie Bronių Petrauską, vėliau tapusį partizanų „Šarūnu", pasakoja draugai Algirdas Jakimavičius ir ne tik klasės, bet ir kovos draugas Edmundas Simanaitis, kuriam su „Šarūnu" kartu teko vykdyti ne vieną užduotį. Apie „Šarūno" veiklą „Žalgirio" rinktinėje trumpai papasakojo J. Mockevičius-„Girėnas". Jo žuvimo vietą ir išniekintą kūną mačiau ir aš pati, bet bijojau apsirikti ir ilgai tylėjau, norėjau, kad daugiau žmonių tai patvirtintų. Ir štai neseniai renkantis istorinę medžiagą apie „Taurą" apygardos partizanus gerb. B. Ulevičius Vilniaus MGB—KGB archyvuose rado „Paieškos bylą Nr. 1801" („Rozysknoje delo Nr. 1801"). Šioje byloje patvirtintos žinios apie jo žuvimą. Pasistengsiu nors ir trumpai papasakoti apie šio gero vaikiną neilgą, bet sunkų gyvenimą. Jis anksti neteko tėvų, atsidūrė vienuose kūdikių namuose Kaune. Nežiūrint tokio likimo, užaugo doras žmogus, lietuvis patriotas, karštai mylėjęs savo Tėvynę. Štai kodėl aš noriu, kad jis būtų neužmirštas ir nors mažą dalelę prisidėti prie jo atminimo.

Bronius Petrauskas-„Šarūnas" gimė 1928 m. Jį visai mažą iš Kauno kūdikių namų parsivežė Bronius Drauge-

lis ir Teofilė Draugelienė, gyvenę Mozūrų km., Barzdų valsč., Šakių apskr.. Savo vaikų Draugeliai neturėjo ir mažąjį Broniuką labai pamilo. Broniukas augo darbštus ir paklusnus vaikas, labai mylėjo Draugelienę, visuose darbuose ją užvadudavo. Šiaip buvo ramaus būdo, daug skaitė knygų, kalbėjo lėtai, apgalvotai. Draugeliai jį leido mokytis kaip savo tikrą sūnų. Bronius Petrauskas mokėsi Pilviškių progimnazijoje, o prasidėjus antrajai bolševikų okupacijai, išvyko mokytis į Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją. Apie tai, kaip jis mokėsi ir gyveno Marijampolėje, pasakoja jo bendraklasis Algirdas Jakimavičius:

— Aš Bronių Petrauską pažinojau nuo 1945 m., o kartu vienoje (abiturentų) klasėje sėdėjau nuo 1946 m. rugsėjo 1 d. iki 1947 m. vasario pabaigos, t. y. kai Bronius nušovė žiaurų čekistą, MGB tardytoją, seną berijininką, žmogaus vardo nevertą žydą vyr. leitenantą Aroną Greisą. Mokydamasis gimnazijoje B. Petrauskas priklausė „Tauro“ apygardos „Vytenio“ būriui, kuriam tiesiogiai vadovavo apygardos štabas. Ryšius palaikė su Vytauto ir „Geležinio Vilko“ rinktinėmis. „Vytenio“ būrio vadas nuo 1946 m. buvo Jonas Valaitis-„Žaibas“, „Viesulas“. Būrio nariai buvo pasyvūs kovotojai, visi mokėsi. Beveik visus čekistai suėmė 1946 m. vasarą, 4 sušaudė, 7 gavo po 10 metų lagerio. B. Petrauską paliko — paleido užverbavę. Tik taip Bronius galėjo ištrūkti iš čekistų nagų. O jų užduočių jis nevykdė ir negalvojo vykdyti. Artimiesiems draugams jis pasakė, kad čekistai jo gyvo nepašims. Pagaliau kai čekistams nusibodo vedžiojimas už nosies, jie nutarė Bronių suimti. Kaip visa tai vyko, man vėliau papasakojo pats Bronius,— tęsia toliau savo pasakojimą A. Jakimavičius.

Marijampolės 1-osios gimnazijos abiturientų klasėje B. Petrauskas sėdėjo kraštinėje eilėje antrame suole prie lango, šalia mokytojos staliuko. Aš sėdėjau prie durų.

1947 m. vasario pabaigoje pamokos metu į klasę įėjo gimnazijos direktorius Jonas Kirlys ir pakvietė Bronių. Jis pasiėmė iš suolo savo knygas, linktelėjo galvą mo-

kytojui, klasės draugams ir išėjo. Suolo draugas Motiejus Dudutis man sušnabždėjo: „Dabar tai bus!“ Tačiau nieko nebuvo. Pasibaigė pamoka, o per pertrauką nuvilnijo gandas, kad mokinyš nušovė tardytoją. Aišku, daugiau Bronius į klasę negrįžo. Greitai B. Petrauskas apsilankė mano namuose Liepynų kaime, netoli Marijampolės. B. Petrauskui, dabar jau „Šarūnui“ labai reikėjo vaistų, be to jis atnešė dvi fotojuostas, prašė jas išryškinti ir atspausti nuotraukų. Aš jo paklausiau, kaip jam pavyko susidoroti su patyrusiu čekistu, nes mieste ir gimnazijoje sklando įvairios kalbos. B. Petrauskas-„Šarūnas“ savo ramia kalba pradėjo man pasakoti:

„Prie pat klasės durų tamsiame koridoriuje manęs laukė tardytojas Greisas. Galėjau jį nudėti čia pat koridoriuje, bet gimnazija man buvo šventa vieta. Gerai, kad Greisas manęs neapčiupinėjo. Gal varžėsi greta stovinčio direktoriaus, o gal nesitikėjo, kad į gimnaziją galiu ateiti ginkluotas. Pasiprašiau, kad leistų į namus pasiimti palatą ir palikti knygas. Greisas sutiko. Prie lauko durų stypčiojo automatu ginkluotas ilgšis MGB leitenantas Labutinas. Trise nusileidom pakalnėn. Švarko vidinėje kišenėje krūtinę kaitino užvestas pistoletas. Labutinas liko lauke, o mudu su Greisu įėjom į kambarį. Jis atsitrėmė ant lovutės ir skvarbiu žvilgsniu ganė mane. Užrašus ir knygas norėjau įdėti į spintą, bet Greisas neleido. Liepė padėti ant stalo, gal ketino apžiūrėti. Tuomet aš neva norėdamas pasiimti palatą, puse korpuso užlindęs už pravertų spintos durų, vikriai įkišau ranką į kišenę ir nuėmiau atsargą. Greisas šoko ir čiupo mane į glėbį. Kaire ranka apkabinau jį, o dešine keturis ar penkis kartus iššoviau. Geibti jis pradėjo tik po trečio šūvio. Ištraukiau iš jo kišenės užvestą pistoletą ir žvilgtelėjau pro langą. Labutino tik kulniai sušvytavo — taip greitai jis „nešė muilą“. Užsipildžiau savo pistoleto apkabą, užsitaisiau, apsivilkau palatą ir skubiai patraukiau Partizanų gatve, link Šešupės. Sutikau rogėmis važiuojantį žmogų, kuris mane pervežė per Šešupę link Šuns-kagirės. Išėjau partizanauti, primindamas čekistams, kad

Marijampolės gimnazistai ne „peliukai“,— baigė man savo pasakojimą „Šarūnas“. A. Jakimavičius pasakojo, kad klasėje Petrauskas buvo draugiškas, mandagus, kuklus, ramus. Vėliau jis paaiškino: „Kaip aš galėjau su visais siausti, jei vidinėje kišenėje visuomet nešiojau si ginklą“. B. Petrauskas gyveno, atrodo, Partizanų g. Nr. 17, pas Basčius. Nuo 1946 m. pradžios jis buvo „Tauro“ apygardos „Vytenio“ būrio „Šalmo“ kuopos kovotojas. Būdamas J. Valaičio-„Viesulo“ būryje 1947 m. buvo pakeltas į leitenantus. Pasitraukęs pas partizanus į Vytauto rinktinę, buvo 3-ios kuopos kovotojas, slapyvardžiu „Šarūnas“. Kartu su „Viltuku“, „Negru“ ir „Vaidotu“ ne kartą lankėsi pas mane Liepynų km. Išryškinau jam fotojuostas, parūpinau vaistų, o jis man atnešė gerą seriją šovinių naganui. Kalbėjomės įvairiais partizaniškais reikalais. 1947 m. rudenį — Liepynuose mačiausi su „Šarūnu“ paskutinį kartą, nes ir aš pats netrukus buvau areštuotas,— baigė pasakoti A. Jakimavičius.

B. Petrauskas-„Šarūnas“ padavė raportą „Tauro“ apygardos vadovybei, prašydamas perkelti jį į „Žalgirio“ rinktinę, į savo kraštą, kur jam vietovės buvo geriau žinomos. Jo prašymas buvo patenkintas. „Šarūnas“ partizanaudamas retkarčiais aplankydavo sava globėjus, o taip pat giminaičius Raulynaičius. Mozūrų kaime gyvenusi Raulynaičių šeima kiek galėdama rėmė partizanus. Petrauskui gyvenant Marijampolėje pas Basčius, kartu su juo pas tuos pačius šeimnininkus gyveno ir Antosėlė Laurinaitytė. Ji mokėsi toje pačioje gimnazijoje 7 kl., taip pat priklausė pogrindžio organizacijai, buvo ryšininkė. Kai Bronius nušovė Greisą, Laurinaitytę areštavo, bet kiek patardė, paleido. 1947 m. pavasarį Raulynaičių sodybą Mozūrų kaime apsupo Barzdų sribai ir kareiviai, kurie tris dienas laukė ateinant „Šarūno“, bet nieko nesulaukę pradėjo ant kiemo mušti J. Raulynaitį, reikalaudami, kad pasakytų, kur slepiasi „Šarūnas“ ir kiti partizanai. Nieko neišgavę pradėjo daryti kratą. Duk-tė Danutė matė, kai vienas sribas įkišo į malkas kažkokius popierius, bet ji tylėjo, bijojo, kad neužmuštų tėvelio. Darydami kratą sribai neva „rado“ tuos popie-

rius, ėmė rodyti, kad tai paslėpti „banditų“ dokumentai, ir dar smarkiau sumušė Raulynaitį. Po to sudaužytą išsivežė. Areštavo ir dukterį Antosėlę. Po kiek laiko žmona gavo žinią, kad Raulynaitis kalėjime pasikorė. Nuvažiavo į Marijampolę ieškoti jo lavono. Niekas nieko jai nepasakė, tik „pasikorė“ ir viskas... Tuomet ji papirko saugumo bunkerį prižiūrėtoją ir tas pasakė, kad J. Raulynaitį užmušė per tardymus ir pasmaugė, kad matytųsi „pasikoro“ žymės. Nurodė, kad jis nuvežtas į ligoninės lavoninę, ir pasakė: „Paskubėkit, gal dar rasit neužkastą“. Žmona jį rado lavoninėje. Daktaras, kuris darė skrodimą, prasiarė „kas čia padaryta“, bet bijojo daugiau ką nors pasakyti. Parsivežė namo ir tyliai palaidojo. Antosėlę po nežmoniškų kančių 1947 m. liepos 14 d. nuteisė 10 metų ir išvežė į lagerius. Lageryje Irkutsko sr. Antosėlė išprotėjo. Motina, seserys Danutė ir Joana stengėsi ją susigražinti į Lietuvą. Viena moteris grįždama iš lagerio į Lietuvą parvežė kartu ir Antosėlę. Bet proto taip ji ir neatgavo iki savo mirties, nors ir buvo gydoma. Mudvi buvom geros vaikystės draugės. Kai pamatčiau, aš ją sugrįžusią iš lagerio ir tokią ligonę, tai tikrai buvo skaudu žiūrėti. Antosėlė ir jos tėvelis buvo tylūs, ramūs žmonės. Jų visa „kaltė“ buvo ta, kad mylėjo savo Tėvynę ir padėjo saviems.

1948 m. B. Petrauskas-„Šarūnas“ jau buvo „Žalgirio“ rinktinės kovotojas. „Žalgirio“ rinktinėje buvo du „Šarūnai“: „Meškos“ būrio vadas Jonas Kerutis-„Šarūnas“ ir B. Petrauskas-„Šarūnas“. Už jo ramų ir nuoširdų elgesį su draugais ir kaimo žmonėmis visi jį vadino „Šarūnėliu“. Jis dirbo rinktinės štabe. 1948 m. buvo sunkiai sužeistas, Pentiškių km. gydėsi slėptuvėje. „Žalgirio“ rinktinės vadas „Šturmas“ su dviem neeiliniais kovotojais atvažiavę pasiėmė jį ir išsivežė. O sekančią dieną slėptuvė buvo surasta, kovotojai suimti. Įvyko žiauri išdavystė.

„Šarūnėlis“ partizanavo „Žalgirio“ rinktinės 36 kuopoje, vaikščiojo su „Drugiu“, „Skydu“, „Girėnu“, „Riešutu“, „Svajūnu“, „Šermukšniu“ ir kitais partizanais. Dirbo „Tauro“ apygardos štabe pas vadą „Faustą“. Aš buvau areštuota 1948 m. vasario 16 d. ir grįžau rugsėjo

24 d., todėl su „Šarūnėliu“, kai jis partizanavo, man susitikti neteko. Būdama kalėjime sužinojau kas įvyko ir, kad jam laimingai pasisekė pasitraukti. Su manimi 15-oje kameroje kalėjo nežinau kokios tautybės, mažutė juodbruva graži mergina Muši Galijeva. Ji kalbėjo gražiai lietuviškai. Kameros draugės pasakojo, kad ji dirbo kalėjimo sekretore. Ji daug pasakojo apie B. Petrauską, bet aš jau daug pamiršau. Pamenu, kaip kalinės labai džiaugėsi, kad „Šarūnas“ nušovė tą kraugerį A. Greisą. Nes kas pereidavo per jo „malūną“, tas likdavo suluošintas.

Vieną 1949 m. vasario dieną mano mama parėjusi iš Raudonplynio durpyno man pasakė, kad parnešė liūdną žinią. Žuvo „Kariūnas“—Vytas Naujūnas ir „Šarūnas“—Broniukas Petrauskas, Draugelių augintinis. Su jais žuvo ir daugiau partizanų, tai įvyko kažkur prie Braziūkų kaimo. Mama labai gailėjo Broniuko — jį mažą nešiodavo, jis augo jos akyse. Aš nutariau eiti į Kazlų Rūdą jų pažiūrėti — gal dar netiesa. Mama atkalbėjo, kad vėl nepakliūčiau, bet rytojaus dieną aš vis tiek išėjau. Nuo Runkių kaimo iki Kazlų Rūdos—10 km, gal kiek ir daugiau. Atsimenu, buvo labai bjauri diena — šlapdriba, balos. Nuėjusi į miestelįėjau iš tolo aplink „stribelnyčią“. Mačiau, kaip žmonės prieina, pažiūri ir greit nueina. Supratau, kad tai „jie“ paguldyti (tiksliau: numesti). Gulėjo jie „stribelnyčios“ teritorijoje netoli tvartuko. Baisu pažiūrėti: basi, šlapi, suvolioti, granatų skeveldrų apdraskyti. Atpažinti neįmanoma. Pirmas gulėjo lieknas vaikinąs, pasigarbiniavusiais plaukais, viena ranka pakelta prie galvos,— tai buvo Vytautas Naujūnas-„Kariūnas“, o trečias juodais vešliais plaukais ir plačiais juodais antakiais— tai Bronius Petrauskas-„Šarūnas“. Kiti trys partizanai buvo nepažįstami. Pradėjo svaigti galva, pasidarė silpna, pabūgau, kad nenualpčiau ir nuėjau. Parėjau namo peršlapusi ir sušalusi, bet nieko nejaučiau, tik prieš akis stovėjo neseniai matytas baisus vaizdas. Ten jie gulėjo ilgai. Mama po kurio laiko nuėjo į Kazlų Rūdą — dar jie ten gulėjo, tik jau šunų buvo apgraužtos rankos ir veidai. Ji taip pat priėjo pažiūrėti. Sakė: „Stovėjau

kaip negyva ir žiūrėjau į šį kraupų vaizdelį, ir vos nepradėjau garsiai rėkti, bet susivaldžiau ir greitai nuėjau". Dar ji pasakė, kad ten guli Vytautas ir Broniukas, o kitų nepažįsta.

Po keletos dienų pas mus į Runkių km. Alantvyę užėjo „garnizono“ kareiviai ir stribas Guobys. Išieškojo „banditų" — landžiojo po spinteles ir stalčius. Mums tai buvo ne naujiena, jie mus dažnai „vizituodavo" — gyvenom, galima sakyti, miške. Prie namo lovos kabojo Šv. Marijos paveikslėlis, kurį man buvo padovanojęs partizanas „Voveras". Labai gražūs buvo rėmeliai. Jis man duodamas pasakė: „Tau, sese, mane prisiminti, jeigu žūsiu, pasimelsk, čia mano rankų darbas". Iki šių dienų tą paveikslėlį išsaugojau. Ant paveikslėlio buvo užkabintas duoninis rožančiukas, kurį parsinešiau iš kalėjimo. Stribas Guobys ant galo durtuvo pakėlė rožančiuką ir paklausė mamos: „Kam šitą š... užsikabinai?". Rožančiukas nuslydo nuo durtuvo ir užkrito už lovos, taip liko nesutrauktas. Jį taip pat išsaugojau iki šių dienų. Mamą, atrodo, kas įgėlė ir ji suriko ant stribo: „Ar tau ant nosies kas kabina, ko atėjai, to ir ieškok, o man tvarkos nedaryk! Padaryk pas save tvarką — žmones šunys graužia gulinčius po jūsų langais. Manai, kad tai garbė jums daro? Ir tu neseniai sukai rožančių, tik dabar į velnią virsti, viršininku nori būti, tik vargiai kas išeis". Guobys net paraudo iš pasiutimo ir suriko ant mamos: „Tylėk, boba, nes gausi tuojau į snukį! Tavo „banditai" jau užkasti. Sumetėm su Karpavičiumi į vežimą, nuvežė į Smetonininkų duobes ir užkasė. Būtų ten visi Kazlų Rūdos smetonininkai suversti, bet vokiečiai per greit atėjo. Dabar „banditai" ten pagulės". Mama jam atsakė: „Koks skirtumas, kur gulės, kad tik šunys negraužtų".

Man šitie vaizdai ir kalbos išliko atmintyje iki šių dienų. Norėjau, kad daugiau žmonių pasakotų apie šių penkių vyrų žuvimo aplinkybes. Ilgai ir kruopščiai ieškodama suradau žmonių, kurie žinojo tikslią žuvimo datą ir kokie vyrai kokiomis aplinkybėmis žuvo. Štai kas tiksliai nustatyta:

Šie penki vyrai žuvo 1949 m. vasario 10 d. 10 val. ryto Braziūkų miške netoli Garankščių kaimo prie gy-

ventojo Puodžiukyno: Tai **Bronius** — „Šarūnėlis“ iš mo-
zūrų kaimo, Barzdų valsč., Šakių apskr.; **Vytautas Nau-
jūnas** — „Kariūnas“ iš Paskarlupių km., Kazlų Rūdos
valsč., Marijampolės apskr.; **Jonas Balsys** — „Aidas“ iš
Ropydų km., Barzdų valsč., Šakių apskr.; **Vytautas Že-
maitis** — „Šermukšnis“, iš Žasinių km., Barzdų valsč., Ša-
kių apskr. ir **Juozas Liogys** — „Dragūnas“ iš Šukėtų km.,
Griškabūdžio valsč., Šakių apskr.

Tai patvirtina ir archyvinę medžiagą renkančio gerb.

B. Ulevičiaus Vilniaus KGB archyvuose surasta „Rozisk-
noje delo Nr. 1801“ — „Paieškos byla Nr. 1801“.

Šiems Lietuvos partizanams kai kurie mūsų tautiečiai
pagailėjo duonos kąsnio, skleidė apie juos pramanytus
gandus ir pagaliau vieną dieną pasekė išdavė. Nežinau,
ar gali ramiai gyventi ir miegoti išdavikai, palaistę Lie-
tuvos žemę nekaltų brolių krauju. Žmonės atsimena ir
pasakoja, kad buvo privažiavę pilnos pamiškės kareivių,
o nurodytas kvartalas apstatytas kareivis nuo kareivio
per metrą atstumu (prieš penkis partizanus!). Jie badė
žemę, kol rado partizanų slėptuvę. Negalėdami gintis ir
atsitraukti, partizanai sunaikino dokumentus ir — patys
susišprogdino. Gyvas nepasidavė nė vienas — kaip tikri
kunigaikščio Margio ainiai!

Taip žuvo Suvalkijos „Šarūnas“-„Šarūnėlis“ su savo
keturiais kovos draugais, nesulaužę partizano-kovotojo už
Nepriklausomą Lietuvą, priesaikos!..

1995 m. Kaunas—Kazlų Rūda.

KRAUJU PALAISTYTOS GĖLĖS

Julija Simanaitienė

„STIRNOS" RINKTINĖS ŠTABO ŽŪTIS

Gražios ir derlingos Znavykų krašto lygumos. Darbštūs ir dori ūkininkai, o ir paprasti valstiečiai, užaugino ne vieną savo sūnų ir dukrą tikrais Tėvynės patriotais. Znavykijos vyrai buvo balsingi, gražiai skambėdavo jų dainos šeštadienų vakarais per rugiapjūtės, bulviakasių ir kitas talkas. Kapsus nuo Znavykų prie mano tėviškės skyrė Višakio upelis. Mano tėviškė buvo Kapsų pusėje, o už Višakio link Barzdų buvo Znavykai. Kapsai dainuodavo vienoje upelio pusėje, o Znavykai kitoje. Vieni kitų klausydavo, kurie gražiau dainuoja. O kur vykdavo šokiai, ten buvo juoko, klegesio, skambėdavo visi pavišakiai. Žmonės gyveno linksmai ir laimingai, kol į mūsų ramų kraštą neatžygiavo autkojuotos „išlaisvintojų" ordos, ir pradėjo savo „laisvinimo" darbus. Vienus nežinia už ką kišo po žeme, kitus į kalėjimus, grūdo į Sibirą. Dar kitus gaudė į okupantų kariuomenę. Žmonės pradėjo nekęsti tokių „išvaduotojų", nežinia nuo ko „vaduojančių", negalėjo suprasti, kodėl čia, mūsų taikiame krašte, užvirė toks pragaras. Džiūgavo tik vienas kitas komunistas ir jiems prijauciantis, kad atėjo jų dienos ir jie gali išskęsti savo kruvinus nagus, pasidaryti komisarais, partorgais ir kitokiais „orgais". Iš kampų išlindo visokie tinginiai ir girtuokliai, kaip žmonės sakydavo „durni, kaip čebatų aulai", ir smaugė žmones, vaidino didelius viršininkus.

Tikri Suvalkijos sūnūs nėjo į svetimą kariuomenę, bėgo iš namų ir slapstėsi. Juos pavienius gaudė ir šaudė, nes iš pradžių nebuvo organizuotumo. Tačiau netrukus Lietuvos kariuomenės leitenantas V. Bacevičius, pasivadinęs „Vygandu", sutelkė vyrus ir 1945 m. rugpjūčio 15 d. įsteigė rinktinę, kurią pavadino „Stirnos" vardu. Į ją įsto-

jo daugelis kaip kapsų, taip ir zanavykų krašto vyrų. Rinkinei vadovavo Lietuvos kariuomenės karininkas Bronius Abromavičius (slapyvardis „Spyglys“), taip pat Zanavykų krašto sūnus, gimęs 1914 m. Šunkarių km., Jankų valsč., Šakių apskr. Tai buvo drąsus ir sumanus vadas. Tačiau netrukus rinktinę užgriuvo nelaimės. 1945 m. spalio mėn. buvo išduotas ir enkavedistų suimtas leitenantas V. Bacevičius-„Vygandas“. Buvo manoma, kad jis padarė išdavysčių, taip pat išdavęs ir „Stirnos“ rinktinės štabą. Tačiau yra ir kitokia versija. Viską galutinai atskleis Lietuvos istorija ateityje. „Stirnos“ rinktinės štabą leitenantas B. Abromavičius-„Spyglys“ įkūrė Degučių km., Jankų valsč., Šakių apskr. pas ūkininką Juozą Tamaliūną, kurio du sūnūs —Jonas (slapyvardis „Kardas“) ir Juozas (slapyvardis „Stumbras“) taip pat buvo „Stirnos“ rinktinės kovotojai. Po V. Bacevičiaus-„Vygando“ suėmimo „Tauro“ apygardos vadovybė per ryšininkę Petrulionytę-„Vaidilutę“ perspėjo „Stirnos“ rinktinės štabą, kad išsikeltų į kitą vietą, nes suimtas gyvas „Vygandas“ gali išduoti, kur yra štabas.

Partizanai pradėjo ieškoti vietos, kur būtų galima perkelti štabą, bet visa tai baigėsi tragiškai. Apie šį žiaurų, krauju paženklintą įvykį pasakoja viena gyva išlikusi Juozo Tamaliūno-„Stumbro“ žmona Marcelė, gyvenanti Bagotojoj.

Visi penki vyrai buvo išėję į „Meškų“ būrį ieškoti patogios vietos kur įkurdinti štabą. Tai buvo rinktinės vadas B. Abromavičius-„Spyglys“, Juozas Tamaliūnas-„Stumbras“, Jonas Tamaliūnas-„Kardas“, Albinas Klimas-„Tauras“, Stasys Grigas-„Aras“. Visi penki labai išvargę sugrįžo paryčiu, greit švito. Visi valėsi ginklus. Namuose buvusi šeima nemiegojo. Tėvas Juozas Tamaliūnas buvo lauke. „Stumbro“ žmona Marcelė Tamaliūnienė virė valgi. Marcelės mama verpė. Visi buvo virtuvėje, o partizanai kambaryje. Štabo slėptuvė buvo kluone. Tamaliūnienė irgi išeidavo į lauką pasidairyti, bet nieko įtartino nepastebėjo. Pirmoji pastebėjo jos mama, kai kareiviai jau buvo už langų. Marcelė puolė į kambarį išpėti partizanų. Vyrai iš karto labai sutriko. Kareiviai jau vertėsi

į virtuvę. Abromavičius griebė automatą, prasidėjo susišaudymas. Tamaliūnienė buvo kambaryje ir matė, kaip po pirmųjų šūvių Abromavičius sudribo ant gėlių vazonų, kurie buvo kambaryje. Kareiviai dar kartą šovė į jį ir šūviai nutilo. A. Klimas-„Tauras“ dar buvo pusiau gyvas, gulėjo netoli Abromavičiaus. Kareiviai atsikabino langą ir išsoko per jį. Tamaliūnienė pritūpusi atėjo iki namo kampo, pažiūrėjo, ar nėra kareivių, ir pradėjo tolintis nuo namo. Tuomet pasigirdo balsas — kažkas ją šaukė iš kiemo, kad nebėgtų. Ji neva iš balso atpažino, kad tai buvęs V. Bacevičius-„Vygandas“ (anksčiau pas juos buvo kelis kartus užėjęs). Pribėgo kareiviai ir neleido jai toliau eiti, laikė atkišę automatus. Marcelė matė kaip per langą išsoko jos vyras Juozas Tamaliūnas-„Stumbras“, ir Stasys Grigas-„Aras“ ir leidosi bėgti. Ir vėl prasidėjo didelis šaudymas. Tuo pasinaudojusi Marcelė bėgo pas kaimyną Žemaitį, norėjo perbėgti kiemą ir eiti toliau. Žemaitienė ją šaukė ir pasakė, kad pas juos prie malūno rusai. Ji įėjo į kambarį ir atsisdėjo už krosnies, už ten sukrautų grūdų maišų. Vėliau atėjo jos mama su vaiku ir keli kareiviai. Kambarį jie apžiūrėjo paviršutiniškai. Marcelė sėdėjo už maišų, ji buvo maža, smulkutė, tad gal pagalvojo, kad kokia mergaitė, o gal ir visai nepastebėjo. Kareiviai išėjo mamą su vaiku palikdami. Visus lavonus paliko ten, kur nušovė. Juozas Tamaliūnas-„Stumbras“ pabėgo sveikas ir nesužeistas. Š. Grigas-„Aras“ pabėgęs 200 ar 300 metrų žuvo laukuose. Tėvas Juozas Tamaliūnas buvo nušautas vidury kambario. Negyvo sūnaus Jono-„Kardo“ galva buvo padėta tėvui ant krūtinės. A. Klimas-„Tauras“ jau negyvas gulėjo šone kambario prie B. Abromavičiaus. Pats „Stirnos“ rinktinės vadas leitenantas B. Abromavičius-„Spyglys“ taip ir liko gulėti prie gėlių. Jo karštas Tėvynės patrioto kraujas aplaistė sesės lietuvaitės pasodintas gėles.

Sekančią naktį į įvykio vietą atėjo likusieji rinktinės partizanai. Visus žuvusius kovos draugus jie su karštais kariškai palaidojo Degučių kaimo kapinėse.

„Stirnos" rinktinės štabas žuvo 1945 m. lapkričio 20 d.
1946 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. 18 rinktinės pavadinimas iš „Stirnos" rinktinės buvo pakeistas į „Žalgirio" rinktinės pavadinimą. Pirmuoju „Žalgirio" rinktinės vadu 1946 m. vasario mėn. buvo paskirtas Jonas Kleiza - „Siaubas", „Žalvaris".

1995 m. Kaunas

JŲ KRAUJAS PLAUKĖ JŪRĖS UPELE

Julija Čepaitytė-Simanaitienė

Laisvės medis turi būti kartkartėmis palaistytas patriotų
ir tirėnų krauju.

Tomas Džefersonas

Višakiškės kaimas yra Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Per jį teka Jūrės upelė. Gražios čia pievos ir lankos, ypatingai pavasari, kai būna pilnos žiedų ir lakštingalų balsų. Prie geležinkelio, einančio nuo Kauno Kybartų link, stovėjo Višakiškės pradžios mokykla. Aplinkinių kaimų vaikai čia susirinkdavo mokytis. Man iš namų į šią mokyklą buvo vienas kilometras kelio, čia aš baigiau keturis skyrius. Kaime gyveno vidutiniai ūkininkai, darbštūs, tvarkingi ir nuoširdūs žmonės. Daugelį jų asmeniškai pažinojau, nes su jų vaikais mokiausi. Pažinojau ir Simanauskų šeimą. Simanauskai turėjo tris sūnus: Vinčą, Joną ir Antaną, ir dukterį Liudviką, kuri buvo linksma ir draugiška. Nors jie už mane buvo ir gerokai vyresni, aš į juos žvelgdavau su pasigėrėjimu, ypatingai į Joną — jis buvo tikras linksmuolis ir išdaigininkas. Surengdavo gegužynes ir žirgų šuolių per kliūtis lenktynes. Jis pats puikiai jodavo, o mes, vaikai, būdavome „sirgaliai“ už jį. Girdėdavau, kaip mano namuose vyresnieji kalbėdavo, kad Simanauskų vyrai tikrai pažangūs ir susipratę lietuviai, tikras tėvų džiaugsmas ir pasididžiavimas. Liudvika užaugusi ištekėjo už netolimo kaimyno Petro Suopio, taip pat pasiturinčio ūkininko, ramaus, darbštaus ir gero žmogaus. Gyveno žmonės kiekvienas savo gyvenimą ir nenujautė, kad jų likimai bus sudaužyti gyvenimo audrų. O žaizdos tų, kurie išliks gyvi, neužgis per amžius širdyse. Šios žiaurios gyvenimo audros taip pat neaplenkė nei Simanauskų nei Suopių šeimų.

Atnešta Stalino „saulė“ į mūsų Tėvynę sužaižaravo visais kraujo atšvaitais. Pradėjo šaukti vyrus į svetimą sovietinę kariuomenę. Po kaimus valkiojosi nuskurdę

„išvaduotojų“ kareivos, ieškojo vyrų, kurie slapstėsi, darė kratas ir vogė, plėšė kas papuolė. Svetimtaučiai kareiviai iš pradžių nežinojo, kur ieškoti mūsų vyrų slėptuvių, kas kaip gyvena, ką turi. Patys lietuviai padliaižiai skundė ir nurodinėjo kaip ir kur ieškoti, kuris geriau gyvena, kurį reikia apiplėšti. Bolševikų pasėta nesantaikos ir priešiško sėkla mūsų Tėvynėje dar prieš karą, pokario laiku pradėjo sparčiai dygti ir bujoti.

Matydamas, kad kitos išeities nėra, Jonas Simanauskas 1944 m. rudenį išėjo partizanauti. Surado daugiau vyrų, kurie jau negalėjo namuose gyventi, buvo išėję iš namų. Apsirūpino užsilikusiais nuo fronto ginklais, pradėjo organizuotis į būrius. Jonas Simanauskas buvo kulkosvaidininkas, be to jis gerai nusimanė apie ginklus. Jis kvietė ir savo brolių Vincą, kad eitų kartu su juo į būrį, bet šis atsisakė. Vincas sakė, kad išsikasęs slėptuvę pas svainį Petrą Šuopį ir pamėginsias dar taip slapstyti. Taip ir padarė — mūriniame tvarte iškasė slėptuvę, įėjimą įrengė po karvės loviu, kurį atitraukus buvo galima patekti į slėptuvę. Ir kurį laiką ramiai gyveno. Retkarčiais užeidavo tik jo žmona. Bet matyt kažkokia pikta akis pastebėjo. 1945 m. gegužės 6 dieną užgriuvo kareiviai į jų kiemą. Petras Šuopys buvo tvarte ir matė, kai kareiviai įėjo į tvartą, priėjo tiesiai prie karvės lovio, atitraukė jį ir per angą paleido į slėptuvę kelias serijas iš automato. Padarę savo kruviną darbą kareiviai išėjo į kiemą. Tuo metu pasigirdo šūvių salvės link Bagotosios geležinkelio stotelės. Kareiviai nubėgo į tą pusę, kur girdėjosi šūviai. Sesuo Liudvika raudėjo brolio Vinco, nušauto slėptuvėje, ji nenujautė, kad brolis Jonas kovoja su okupantais ir, kad jo kraujas jau plaukia Jūrės upele. Po kiek laiko šaudymas nutilo, kareiviai, kurie nušovė Vincą, sugrįžo ir tuoj pat išėjo savais keliais. Atėjo Vinco žmona, Petras Šuopys sukalė karstą, ir jie iškėlė kulų suvarpytą kūną iš slėptuvės ir palaidojo Bagotosios kapinaitėse. Po tiek metų sesuo Liudvika verkdamas pasakoja apie savo brolių žuvimą, kaip viena diena ir vienu metu neteko abiejų brolių. Nors jau daug primiršusi, sveikata nekokia, o taip pat teko pergyventi

sunkią dalį Sibiro tremtyje. Gyvas liko Antanas Simanaskas ir ji, Liudvika, dabar abu gyvena Bagotojoje ir lanko savo brolių kapus.

Kokiomis aplinkybėmis žuvo Jonas Simanaskas su savo bendražygiais 1945 m. gegužės 6 d. Bartininkų kaime prie Jūrės upelio, pasakoja per šias kautynes gyvi išlikę partizanai Vytautas Kaspara iš Katiniškės km., Jankų valsč. ir Antanas Gudaitis iš Maliejiškės km., Jankų valsč. Vyrai dar neturėjo slapyvardžių, dar tik organizavosi kovai su okupantais. O įžūlūs okupantai nesnaudė, šukavo miškelius, alksnynus, krūmus, krėsdavo ūkininkų sodybas. 10 ar 11 vyrų dienavojo Pabalcupių kaime dideliame beržyne, kurį vadino Diokų giraitė. Partizanai pastebėjo, kad link jų eina daug kareivių ir nutarė prisidengdami Višakio upelio medžiais ir krūmais trauktis į miškus. Kurį laiką traukėsi sėkmingai, bet vėl pastebėjo, kad būrys kareivių eina pirma jų, ir nutarė trauktis link Bagotosios. Traukėsi nepastebėti vorele. Vytautas Kaspara ir Antanas Gudaitis atsiliko, nes Kasparai batas trynė koją. Kol pasitaisė, visi kiti vyrai gerokai nutolo į priekį. Kelią iš Bagotosios miestelio į Bagotosios stotelę pagrindinę partizanų grupę perėjo nepastebėta. Kurį ėjo per kelią ties ta vieta buvo nedidelis kalnelis, apaugęs pušimis ir nuo karo metų čia buvo prikasta slėptuvių. Toje vietoje partizanai laukė atsilikusių. Atsilikusiems pereinat kelią juos pastebėjo važiuojantys nuo Bagotosios kareiviai ir prasidėjo susišaudymas. Pasigirdus šūviams, kareiviai pastebėjo pagrindinę partizanų grupę ir į juos nukrypo visas jų dėmesys. Tuo metu keliu nuo Kazlų Rūdos atvažiavo mašina pilna kareivių ir partizanams buvo užkirstas kelias pasitraukimui. Jie atsidūrė tarp dviejų ugnių, įvyko didelės kautynės. V. Kasparas ir A. Gudaitis prisidengdami krūmais pasitraukė ir liko gyvi. Visi kiti partizanai žuvo. Nemaža buvo sužeistų ir žuvusių kareivių, bet kiek tiksliai — nežinoma.

Kautynėms nutilus ir viskam aprimus Bagotosios progimnazijos mokinys Juozas Dulskis iš Zaveckų km. po pamokų su keliais draugais nuėjo į kovos vietą pažiūrėti. Juozas Dulskis pasakoja:

— Paėję nuo kelio pirmiausia radome prie vandens balos gulinčius du aukštus vyrus. Tai buvo Stasys Baltarušaitis iš Kampinių km., Jankų valsč., Šakių apskr. ir Jonas Vaišnora taip pat iš Kampinių km. Toliau kitoje pusėje Jūrės upelės vėl gulėjo du vyrai, skylėtais veidais ir šlapi. Žmonės šnekėjo, kad jie buvo ištraukti iš vandens. Tai buvo Jonas Simanauskas iš Višakiškės km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr., kulkosvaidininkas, apie kurį žmonės šnekėjo, kad jis iššaudęs visus šovinius kulkosvaidį įmetė į upelę ir būdamas sužeistas nusišovė, ir Kazys Pečkys iš Karklinių kaimo, Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Atokiau nuo šių dviejų gulėjo dar vienas, tai Antanas Rimaitis, kilęs iš Šukėtų km., Jankų valsč., pastaruoju metu gyvenęs Baltrušių km., Barzdų valsč., Šakių apskr., buvo seniūnas. Jam neteko pasidžiaugti savo dukrele — kai tėvelis žuvo, jo mažoji Irena liko vos kelių mėnesių. Dabar jau garbaus amžiaus moteris Irena Majauskienė gyvena Gutkaimyje, Vilkaviškio raj. Lankoje nušautas gulėjo Justinas Damijonaitis iš Stugučių km., Barzdų valsč.; jo brolis Celestinas Damijonaitis partizanavo kitame būryje. Žmonės kalbėjo, kad vieną paėmė gyvą nesužeistą, o kitą paėmė gyvą sužeistą į koją. Vėliau teko sužinoti, kad gyvą nesužeistą paėmė Leoną Melniką, kilusį nuo Kudirkos Naumiesčio, gyvenusį netoli Putinų dvaro.

Juozas Dulskis 1948 m. buvo suimtas už rezistencinę veiklą. Jis buvo tardomas Šakių apskrities MGB. Ten susitiko sugrąžintą iš Vorkutos kalinį Povilą Jankauską. Pradėjo kalbėtis. Kai Jankauskas sužinojo, kad Dulskis iš Zaveckų kaimo, paklausė, ar nepažįsta G. Žemaitytės iš Maliejiskės kaimo? Dulskis atsakė, kad tai jo pusserė. Paaiškėjo, kad Jankauskui kažkodėl labai rūpi tie žmonės, kuriuos išdavė į koją sužeistas partizanas, kuris buvo gyvas paimtas per kautynes su vidaus reikalų kariuomene 1945 m. Bartininkų kaime. Kai reikėjo nusirengti einant į pirtį, Dulskis pastebėjo, kad Jankausko kojoje didelis randas. Pasitaikius progai Dulskis jam pasakė: „Aš tave pažįstu, tu paimtas gyvas sužeistas į koją Bartininkų kaime, kai žuvo daug vyrų. Prie vokiečių

dirbai Jankuose valsčiuje". Tada jis Dulskiui prisipažino, kad jis yra tas pats partizanas, ir papasakojo apie kautynes.

Mūsų apylinkėje ta gegužės 6-oji buvo baisaus sukrėtimo diena. Joną Simanuską ir jo draugus žmonės tyliai palaidojo Kriauniškės kaimo kapinaitėse.

...Klausė žmonės vienas kitą: „Už ką juos išžudė? Ar už tai, kad Tėvynę mylėjo, nebuvo nuolankūs okupantams, netalkino enkavedistams žudant savo tautiečius". Žmonės liūdėjo ir baisėjosi raudonųjų okupantų žiaurumu.

Verkė tėveliai, verkė Tėvynė,
Verkė parimę liekni beržai
Kriauniškės kaimo kapinaitėse.

1995 m.

SUDEGINTOS VELYKOS RAUDONPLYNIO DURPYNE

Ši kruviną įvykį aprašiau iš Liudvikos Baranauskaitės-Aranauskienės, gyv. Antanave, Marijampolės raj., pasakojimų ir mano pačios prisiminimų.

1945 m. pradėjo darbą Raudonplynio durpynas, esantis Kazlų Rūros valsč., Marijampolės apskr.. Iš gretimų kaimų ir tolimesnių vietų žmonės rinkosi dirbti. Po mano tėvo suėmimo, mamą nuolat tardydavo MGB. Mama pakeitė gyvenamą vietą, atvažiavo į Raudonplynio durpyną ir įsidarbino valytoja. Aš mokiausi Bagotosios progimnazijos IV klasėje (senąja tvarka) — už 14 km. nuo durpyno. Gyvenau pas senelius Beržnovienės kaime.

1946 m. didįjį šeštadienį prieš Šv. Velykas atėjau į durpyną aplankyti mamą. Čia aš ir pernakvojau. Pasi-
kalbėjome, mama džiaugėsi, kad turi kambarį ir gali siūti, durpyno moterys atneša darbo. Iš ryto nuėjome į Višakio Rūdos bažnyčią, į Prisikėlimą, nes buvo Šv. Velykų rytas. Mama įkalbinėjo, kad pasilikčiau pas ją visą dieną, kad rytojaus dieną spėsiu į pamokas. Sakė, kad turinti kaimynei Tūbaitienei pasiuvusi suknelę, kurią jai nunešim ir pareidamos prisirinksime žibučių. Bet aš nenorėjau likti, pagalvojau, kad sunku bus anksti keltis ir eiti 14 km., nespėsiu į pamokas. Mama mane palydėjo, aš išėjau, o mama dar pasakė, kad eis pas Tūbaičius.

Trečiąją Šv. Velykų dieną nuėjau į progimnaziją. Iš ryto į pirmą pamoką atėjo mano klasės auklėtojas Juozas Brundza (1948 m. Vilkaviškio MGB suimtas ir „dingęs be žinios“), ir man pasakė, kad per Velykų šventes Raudonplynio durpyne įvyko susišaudymas. Du nušauti partizanai guli Kazlų Rūdos turgaus aikštėje. Ir nušauta ar sužeista durpyno valytoja. Gal mano mama? Aš išsigandau ir palikusi knygas auklėtojai išbėgau iš klasės.

Visą kelią iki durpyno bėgau verkdamas. Išsekus jėgomis priguldavau ant griovio kranto ir kiek atsipeikėjęs vėl bėgdavau. Atbėgau į durpyną, žiūriu, vietoje Tūbaitių namo smilksta degėsi, o žmonės juos kasinėja, ieško sudegusių žmonių kaulų ir deda juos ant baltos skarelės. Ten sutikau Marcelę Vasiliauskaitę, mamos ir mano seną pažįstamą. Ji man davė vaistų ir nuramino, pasakė, kad mano mama gyva, tik sužeista į ranką ir areštuota. Dar likusi gyva taip pat areštuota sužeista į koją Liudvika Baranauskaitė. Kazlų Rūdoje ant gatvės guli vienas partizanas — Nikodemus Uosaitis („Ąžuolas“) iš gretimo Runkių km., ir neseniai paskirtas durpyno vedėjas Antanas Skinkys, kurį aš gerai pažinojau. Jis kilęs iš Pinčiškės km., Pilviškių valsč., Vilkaviškio apskr. Buvo labai ramus ir gero būdo žmogus. Jis su partizanais neturėjo nieko bendro. Prieš tai jis buvo dirbęs Sutkų girininkijos girininku, jo švarko atlake buvo įsegti ąžuolo lapai. Čekistams to ir užteko, reiškia „banditas“. Vasiliauskaitė patarė nueiti į mamos kambarį, paimti maisto ir nunešti mamai į Kazlų Rūdos stribynę. Taip ir padariau. Nuėjau į stribynę, atidariau duris ir nieko negalėjau įžiūrėti. Žmonių suimta buvo labai daug, vieni sėdėjo ant grindų, kiti stovėjo. Stribai sėdėjo už ilgo stalo ir tiek buvo prirūkę, kad net tamsu buvo nuo dūmų. Nemačiau mamos ir stovėjau. Mama mane pamatė ir pašaukė, aš puoliau prie mamos, bet vienas stribas mane sulaukė. Jis liepė padėti maistą ant stalo ir palaukti. Tuo momentu mama man pasakė, kad jei nesugrįšianti po trijų parų, tai ją išves į Marijampolę. Liepė nueiti į apylinkės durpynų kontorą pas Janę Abraitytę, kuri man padės. Mane pašaukė į antrą aukštą pas MGB viršininką, pagarsėjusį žiaurumu Gaponenką. Aš įėjau į kabinetą. Liepė priėti arčiau stalo ir paklausė: „Na, banditka, kiek tavo brolių banditų miške?“

Aš jam atsakiau, kad neturiu nei brolių, nei seserų, aš esu viena. Ir apie jokią mišką nieko nežinau, aš mokausi. Tada paklausė, ar daug kavalierių man motina atveda iš miško? Ir pradėjo koliotis šlykščiausiais žodžiais. Aš pradėjau verkti ir tylėjau. Tada Gaponenka priėjęs

spyrė man į šoną ir išstūmė pro duris. Man išsiritus į koridorių dar kartą spyrė ir aš nusiverčiau laiptais žemyn. Tuo momentu iš apačios lipo aukštyn kažkoks kariškis, aš už jo užsikabinau. Jei nebūčiau užsikabinusi, būčiau visa sulaužyta. Kažkoks stribas ištempė mane lauk ir liepė daugiau čia nesirodyti.

Aš nuėjau į durpynų kontorą pas J. Abraitytę, kuri buvo mano pusseserė. Man ji liepė eiti namo ir rytojaus dieną apie pietus ateiti pas ją į Kazlų Rūdą, į kontorą. O kur tie namai, kur eiti? Aš išėjau į Raudonplynio durpyną pas Vasiliauskaitę. Ji man papasakojo, kad sudegė Tūbaitienė, ir Andriukaitis rado kaulus degėsiuose. Rytojaus dieną atėjau į kontorą pas pusseserę. Ji man pasakė, kad kalbėjo su apylinkės durpynų kontoros direktorium Juškevičium, jis pasakė, kad kalbėjo su Gaponenka, kuris pasakė, kad tas bobas gal ir paleis, gal jos ir nekaltos. Man liepė laukti iki vakaro. Aš išėjau pavaikščioti po miestelį. Mane traukė nors iš tolo pažiūrėti, kur paguldyti Nikodemas Uosaitis („Ažuolas“) ir Raudonplynio durpyno vedėjas Antanas Skinkys. Atėjau į turgaus aikštę, ten buvo prisirinkę nemažai žmonių, ir aš prislinkau artyn. Pamačiau tokį vaizdą, kurio nepamiršiu visą gyvenimą. Atėjęs girtas apylinkės durpynų kontoros direktorius Juškevičius spardė koja Uosaičio galvą, po to pradėjo spardyti Skinkio. Užlipo Skinkiui ant krūtinės ir pradėjo keikdamas trepsėti. Kaip jis nežinojo, kad „banditą“ paskyrė durpyno vedėju. O kraujas iš Skinkio krūtinės čirškė jam ant aulinių batų. Aš negalėjau žiūrėti, pasitraukiau tolyn ir mačiau, kaip jis girtas nukeverzojo į durpynų kontorą. Kiek palaukus, aš nuėjau pas pusseserę. Ten radau ir Juškevičių. Aš sudrebėjau, kai pamačiau ant jo aulinių batų blizgantį nekal tą kraują. Nususikau į langą ir tylėjau. Jis girtas vapsėjo ir pasakė, kad eis pažiūrėti, gal tas durpyno bobas paleis. Aš sėdėjau ir laukiau nežinodama ko. Taip viskas buvo tuščia ir baisu. Tokioje būklėje išsėdėjau apie pora valandų. Ir pro langą pamačiau iš stribynės ateinančią mamą. Ji buvo nepanaši į žmogų, krauju apkresusi, kairė ranka apsukta kažkokiu skuduru. Aš verkda-

ma puoliau jos pasitikti. Ji mane ramino ir sakė, kad reikia eiti pas gydytoją, ranka pūliuoja, daug įstrigusių geležies gabaliukų, nes kareiviai šaudė sprogstamosiomis kulkomis. Gydytojas Citavičius geležies gabaliukus išrinko, bet medžio atplaišos dar ilgai ėjo iš pūliuojančių žaizdų. Pas gydytoją jai davė nusiprausti ir mudvi išėjome iš Kazlų Rūdos į Vasiliaučiznos km. pas mamos seserį Abraitienę ir ten apsinakvojom.

Naktį kažkas pasibeldė. Labai išsigandau, nes pamaniau, kad gal vėl atėjo mamą suimti. Teta atidarė duris, įėjo partizanai „Voveras“, „Žiogas“ ir kiti, taip pat vientelis likęs gyvas iš to susišaudymo Raudonplynio durpyne partizanas „Briedis“ — J. Bacevičius iš Runkių km. Jie klausinėjo mamos, kaip ji išliko gyva, kas be jos dar išliko gyvas? Liepė anksti rytą mudviem išeiti iš šio krašto, nes jie nubaus šio įvykio kaltininkus-skundikus. Mama paklausė partizanų, ar jie tikrai žino, kas įskundė, kad nenukentėtų nekalti žmonės. „Voveras“ atsakė, kad „Kazlų Rūdoje dirba mūsų žmonės ir visas žinias mes gauname teisingas“. Vos tik pradėjus švisti, aš ir mama išėjom prie Vilkaviškio ir į tą kraštą mama kurį laiką negrižo. Girdėjau, kad partizanai nušovė Tūbaičių kaimynus Andriukaičius, paliko tik vaikus. Žmonės pasakojo, kad N. Uosaičio „Ąžuolo“) ir A. Skinkio lavonus sumetė į kažkokią duobę, kur dabar pastatyta Kazlų Rūdos ligoninė...

Liudvika Baranauskaitė-Aranauskienė tuo metu dirbo Raudonplynio durpyne ir gyveno pas Tūbaičius. Štai ką ji pasakoja apie tuos įvykius:

— 1946 m. Šv. Velykų pirmąją dieną pas Tūbaičius atėjo Čepaitienė ir durpyno vedėjas A. Skinkys. Juodu, taip pat abudu Tūbaičiai ir aš švenčių proga susėdome už stalo. Pavakare atėjo aštuoni partizanai. Buvo ir pažįstamų — iš gretimo Runkių kaimo du vyrai; Juozas Bacevičius („Briedis“) ir Nikodemas Uosaitis („Ąžuolas“).

Tūbaitienė pakvietė vyrus pavalgyti. Jie negaišo. Ne-trukus šeši partizanai išėjo, o du gretimo Runkių kaimo vyrai — „Ažuolas“ ir „Briedis“ pasiliko. Išeidami parti-zanai pasakė, kad ilgai neužtruks ir grįždami pasiims ir tuodu savo draugus. Po kurio laiko Tūbaitienė išėjo į lauką, bet tuoj sugrįžo ir nusigandusi pasakė: „Lauke girdėjau kalbant rusiškai ir ant kalnelio kažkas ilgomis milinėmis apsirengę vaikščioja“. Tūbaičių namelis buvo pakalnėje, o priešais langus — kalnelis. Tuo momentu su trenksmu atsidarė durys ir kareiviai stūmė priekin dur-pyno sargą Kundrotą. Ir kartu paleido seriją iš automa-to. Nušovė sargą Kundrotą ir Tūbaitienę. Visi kiti gel-bėjomės kaip kas galėjome. Mudvi su Čepaitiene sėdė-jom greta, kartu kritom po stalu ir šliaužem per duris, jai sužeidė ranką. Iššliaužėme lauk. Mačiau, kaip N. Uo-saitis atsišaudydamas bėgo į mišką. Pasibaigus šoviniams jis keitė apkabą ir tuo momentu jį nušovė. A. Skinkys pakėlęs rankas atsisuko bėgti prieš kareivius, bet jie ty-čia paleido į jį seriją ir nušovė. Į namą šaudė sprogsta-momis kulkomis. Čepaitienė iškėlusi rankas rėkdama bė-go į kalnelį. Kareiviai nustojo šaudyti ir klausė: „ar kas nors troboje yra?“. Ji atsakė: „yra“, manė, kad daugiau nešaudys. Tada kareiviai stūmė ją pažiūrėti, kas ten yra. Bet ji atsakė: „šaukite mane vietoje, aš neisiu.“ Tada jie dar smarkiau pradėjo šaudyti į trobą ir padegamomis kulkomis ją uždegė. Aš tuo momentu norėjau įlįsti į krū-mą prie tvoros, bet man sužeidė koją. Nušliaužiau į san-dėliuką, bet pamačiusi, kad dega namas, suvokiau, kad greit degs ir sandėliukas. Pradėjau garsiai rėkti. Atbėgo kareiviai, užtempė į kalnelį. Klausė, kas ten yra? Atsa-kiau, kad jau ten nieko nėra. Nustojo šaudę. Tūbaitis gulėjo lauke, bet buvo labai sunkiai sužeistas ir bevežant į Kazlų Rūdą mirė. Negyvus N. Uosaitį („Ažuolą“) ir dur-pyno vedėją A. Skinkį sudėjo į vežimą ir vežė, o mudvi varė iš paskos pėsčias. Man pradėjo skaudėti koją ir negalėjau paeiti. Tada mudvi pasodino prie lavonų ir nuvežė į Kazlų Rūdą. Mus laikė sribynėje ir tardė. Kaip vyko tie „tardymai“, visi gerai žino. Iškankinę Čepaitie-nę paleido po 3 parų, o mane išlaikė visą savaitę ir taip pat paleido.

Iš partizano Juozo Bacevičiaus
(„Briedžio“) pasakojimo,

užrašyto dar jam gyvam esant. Tuomet jis liko gyvas ir nesužeistas. „Kai su trenksmu atsidarė durys, kareiviai stūmė sargą ir paleido seriją, trenkiau automato buože į langą ir išsiverčiau lauk. Netoli už namo tvyrojo karjerai, kur jau seniai buvo iškastos durpės. Jie buvo pilni vandens ir dumblo, priaugę nendrių ir karklų. Aš įsiritau į vieną karjerą. Paėjęs toliau po karklų krūmu prisispaudžiau prie kranto. Ginklą primyniau koja į dumblą, įsikandau į dantis nulaužtą nendrę ir panirau į vandenį. Matyt, kareiviai manęs nepastebėjo, kad išsiverčiau į karjerą. Jie lakstė krantais ir šaudė į karjerų vidurį. Kiek palakstę ir nieko įtartino nepastebėję, pasitraukė. Aš išbuvau vandenyje maždaug dvi su puse valandos. Atsargiai apsižvalgiau ir nepastebėjęs nieko, išlipau ir pasitraukiau iš tos vietos, kurioje per vieno išdaviko liežuvį nukentėjo tiek nekaltų žmonių.

Per šį susidūrimą su okupantais, „Briedžiui“ miško galiūnui laimužė nusišypojo. Bet ir šis doras, narsus Lietuvos sūnus neišvengė priešo kulkos. 1948 m. sausio 6 d. Pinčiškių kaime prie Skriaudžių pas Naujokienę paguldė galvelę amžinai su trimis draugais partizanais. Iš viso jų buvo penki, ir vienam tą kartą nusišypojo laimužė — jam pavyko ištrūkti iš priešo ugnies žiedo.

Tai garbingas, nors ir žiaurus niekuo nepasižymėjusio ramaus nuošalaus Suvalkijos kaimo istorijos puslapis.

Tokios buvo kruvinos Velykos Raudonplynio durpyne tais tolimais 1946-aisiais — beveik prieš pusę amžiaus. Ir yra net keista, kai dabar tose vietose apie tai tarsi niekas nežino, neprisimena žuvusių nuo raudonųjų okupantų savo nekaltų tautiečių. Sovietmečiu tokių įvykių atminimas buvo visaip vejamas iš žmonių atminties. Bet dabar, atkūrus Nepriklausomą Lietuvos valstybę, kai tokie įvykiai visur prisimenami, statomi paminklai, kryžai, atminimo ženklai žuvusiems, pagerbiamas jų atmini-

mas, toks abejingumas nepateisinamas. Tiek apylinkės, tiek durpynų vadovybė, tiek Kazlų Rūdos visuomeninės organizacijos turėtų prikelti iš užmaršties žuvusiųjų vardas ir juos deramai pagerbti, pasistengti, kad būtų išsaugotas ir gerbiamas jų atminimas.

Kazlų Rūda, 1993—1994 m.

Julija Čepaitytė-Simanaitienė

OBŠRUTŲ PUOLIMAS

V. Lithuanus

(KOLONISTŲ ATSPAROS PUNKTO ŽLUGIMAS)

Pilviškiai — nedidelis miestelis (1420 gyventojų — 1980 m.) prie Šešupės Vilkaviškio rajone, kurio centras yra atokiau nuo geležinkelio Kaunas—Kybartai. Iš miestelio (iki geležinkelio stoties eina asfaltuotas kelias (1,4 km.) Būtent prie šio kelio yra senos miestelio kapinės, prieš kurias, kitoje kelio pusėje įrengtas tarsi nedidelis memorialas: metaline tvorele aptverta ant kapo akmeninė plokštė, kurioje įrašyta: „Tarybiniams patriotams, nužudytiems buržuazinių nacionalistų 1947.11.16 d. ; o ant žemės aptvarėlyje padėtoje akmeninėje plokštėje įrašytos 24 žuvusiųjų pavardės.

Taigi, kas įvyko Obšrūtuose tų jau tolimų 1947-ųjų lapkričio 16-tosios naktį?

Apie tai pastaruoju metu buvo rašyta vietinėje spaudoje (prosalinininės krypties buvusiame laikraštyje „Peragalė“, o taip pat ir kituose leidiniuose). Deja, autorių rašiniuose nemaža netikslumų ir iškraipymų, o kai kurie autoriai išvis tendencingai rašo apie tuos įvykius — žiūri į juos pro stalinistinę prizmę. Pavyzdžiui, tūlas P. L. prosalinininiame laikraštyje „Mūsų rūpesčiai“ 1989 nj-Nr. 11 savo laiške „Niekas nenorėjo mirti“ tai vaizduoja kaip „banditinio teroro“ aktą, kaip „buržuazinių nacionalistų“ įvykdytas skerdynes. Kiek žinoma į šį laišką redakcija gavo daug pasipiktinimo laiškų, bet nė vieno jų savo laikraštėlyje neišspausdino.

Šių eilučių autorius tais laikais gyveno ir dirbo Pilviškiuose, jam gerai žinomi to meto įvykiai šioje apylinkėje, jis žinojo žmones — ir vienus, ir kitus. Ir kai kuriuos žuvusius, ir likusius gyvus. Ir jis šiais laikais likęs vienas iš nedaugelio tų, kurie žino tikrąją Obšrūtų, tuo metu rusų kolonistų atsparos punkto, žlugimo istoriją. Ji čia ir pateikiama — be stalinistinių „pagrąžinimų“...

Obšrūtai — didelis kaimas tarp Vilkaviškio ir Pilviškių įvažiuojant nuo Pilviškių link Vilkaviškio už 6 km. dešinėje pusėje). Šiame kaime iki 1941 metų gyveno daug vietos vokiečių, vietinių lietuvių vadinamų „prūsais“. Kaip rašo K. Janulaitis Vilkaviškio rajono laikraštyje „Pergalė“ 1990.11.03 d. straipsnyje „Apie tragedijos preliudiją“, iš 94 šio kaimo gyventojų ūkių 34 priklausė vokiečiams. Jų ūkiai buvo vidutiniai ir stambūs, pavyzdingi, gerai sutvarkyti, gražiai užlaikomi.

1940 metų vasarą Lietuvą okupavus bolševikams tarp Sovietų Sąjungos ir Vokietijos buvo sudarytas susitarimas dėl abipusio gyventojų repatravimo. Tų metų rudenį iš Latvijos ir iš Estijos repatriavo į Vokietiją vietiniai vokiečiai, o vokiečių repatriacija iš Lietuvos užsitęsė iki 1941-ųjų žiemos. 1941-ųjų žiemą (vasario-kovo mėnesį; ne 1940 m. kaip rašo K. Janulaitis) ir Lietuvos vokiečiai repatriavo į Vokietiją. Išvyko ir visi Obšrūtų kaimo vokiečiai.

K. Janulaitis (o ir kiti autoriai) klysta, kai jis rašo, kad „į ištuštėjusias sodybas atkeltos 35 šeimos iš Baltarusijos“. Tai netikslu. Išvykus vokiečiams maždaug po dviejų savaitių iš tuometinio „Suvalkų trikampio“, kuriį po 1939 metų lenkų-vokiečių karo buvo užėmę vokiečiai, buvo atvežtos kelios dešimtys rusų šeimų, kurias apgyvendino buv. vokiečių ūkiuose. Tai buvo nevalyvus, apsileidę žmonės. Beje, buvo atvežta ir žydų, bet tie apsigyveno miesteliuose pas savo gentainius. Tuometinė sovietų valdžia padarė labai didelę klaidą, kad tuos atvykėlius rusus apgyvendino Obšrūtuose, kur gyveno tik vieni lietuviai. Juos iš karto reikėjo išvežti į Rusiją, tai būtų buvę geriausia. Taip sovietų repatriacinės komisijos pirmininkui rusų pulkininkui patarė žinomas knygnešys ir visuomenės veikėjas Juozas Rimša. Deja, tuomet dar niekas nežinojo, kad jau rengiamas lietuvių tautos masinio išnaikinimo planas ir jos teritorijos kolonizavimo rusais planas. Atvykėliai iš „Suvalkų trikampio“ rusai buvo išskirstyti grupėmis po Suvalkijos apskričių valsčius ir jie turėjo būti kolonistų branduoliai vietose.

1941 m. vasarą kilus sovietų-vokiečių karui ir vokiečiams užėmus Lietuvą dauguma vokiečių repatriantų 1942 m. pavasarį grįžo į savo buvusius ūkius, iš kurių rusai buvo išsiųsti į vokiečių užimtą Baltarusiją. Bet

1944 m. vasarą žlugus vokiečių frontui rytuose, tie vokiečiai išvyko, o tų metų rudenį paskui raudonąją armiją vėl sugrįžo rusai kolonistai. Kadangi pokario metais liko keli tušti lietuvių ūkiai, tad „priedo“ šiame kaime buvo apgyvendinta dar keliolika gausių rusų šeimų, atvykusių iš savo „mylimos plačiosios tėvynės“. Buvo čia ir karo dalyvių, nepanorėjusių grįžti į savo tėvynę ir nusprendusių apsigyventi jų „išvaduotos“ Lietuvos nuo karo palyginti nedaug tenukentėjusioje vietovėje.

Būdami netvarkingi ir apsileidę kolonistai greitai nu gyveno gerus, tvarkingus ūkius, apleido naudingas žemes. Nežiūrint to, jie buvo atleisti nuo įvairių prievolių, kurios buvo ypač sunkios, nuo visų rūšių mokesčių, gavo pinigines negražinamas pašalpas, gyvulių, miško,, įvairių lengvatų, kurios nebuvo taikomos vietos gyventojams lietuviams. Apylinkės pirmininku buvo paskirtais atvykėlis rusas Aleksandras Golubovskis, kuris siautėjo ir terorizavo „savo“ apylinkės gyventojus lietuvius.

1945 m. atkuriant ir pertvarkant žemės ūkio kooperaciją Lietuvoje, šie kolonistai susibūrė į kooperatinį ūkį. Tuo pačiu jie susitelkė į didelį ginkluotą būrį, iš NKVD gavo šautuvų, automatų, pistoletų, lengvųjų kulkosvaidžių ir granatų. Visi vyrai ir paaugliai buvo apginkluoti; vienoje šeimoje net trys vyrai buvo apginkluoti lengvaisiais kulkosvaidžiais.

Šie kolonistai be gailesčio terorizavo apylinkės gyventojus lietuvius. Pagal jų įskundimus žmonės būdavo NKVD (vėliau MGB) suimami, o vengiantieji suėmimo, turėjo išbėgti į miškus. Tokiais atvejais šie kolonistai persekiodavo pasitraukusių šeimas.

Gerei apsiginklavę ir sudarę kovinį būrį kolonistai visiškai sužlūdo, vietinius gyventojus lietuvius jie laikė tiesiog kaip baudžiauninkus. Lietuviai privalėjo už juos važiuoti į pastotes, atlikti įvairius darbus, miško

gamybos prievoles — ir — dabar sunku net patikėti - apdirbti jų žemes). Ir tylėti.

K. Janulaitis pateikia įvairius kolonistų siautėjimus ir savivaliavimo faktus, kurie yra teisingi, visiems žinomi:

- „Kaimo gyventojai pasakoja“.

- Kazlų Rūdos, Jankų, Višakio Rūdos gyventojai badavo. „Girininkai“ retindavo jaunuolynus, eglaites pjau-davo išilgai ir veždavo į Vilkaviškį, kur gaudavo nusi-pirkti rugių duonai. Prie Obšrūtų jų laukdavo ginkluoti vyrai. Atimdavo pirkinius, sumušdavo. Po kelių tokių apiplėšimų „girininkai“ turėjo važiuoti ties Starkais per Šešupę (kur nėra tilto) ir blogais smėlėtais keliais pasiekti Vilkaviškį.

— Tarnavau kariuomenėj. Mano draugas O. Stepšys gavo atostogų. Paprašiau, kad aplankyti mano gimines. Kai grįžo, parodė mėlynės ir pasakojo, kad mano giminės jį pavaišino ir pavėžino. Ties Obšrūtais jį užpuolė ginkluoti vyrai ir nors matė, kad jis kariškais rūbais, smarkiai sudaužė.

— Atvažiuoja naktį, nukrečia obelis, obuolius išveža, o ryte ateina obuolių pirkti — žiūri, ką pasakysi, gal juos apkaltinsi.

— Ateidavo žąsų vogti. Išėini į kiemą, tai nenoriai nuslimpinai.

— Vakare bijodavom pas kaimyną nueiti: jodinėdavo, užsėdę ant arklių iki išnaktų.

— Mokykloje viena klasė buvo atsikėlusiujų. Jų vaikų buvo daugiau ir didesnių. Mūsų vaikai neturėdavo kur dingti — mušdavo. Su vokietukais niekad taip nebūdavo.

— Du maži vaikai — vokietukai iš Rytprūsių ateidavo pavargėliauti. Mes žinojome, kad jų mama serga ir parėinančių laukia žeminėje. Patys mažai turėdavome, bet stengėmės vaikus sušelpiti. Kai jie su savo nešuliais patraukė „namo“, paauglių buvo sumušti, viskas atimta. Vaikai suplėšytais drabužiais, purvini, leisgyviai atšliaužė pas mus. Atsigavę, išėjo kitur pavargėliauti. Kai grįžo su maistu, motina iš bado buvo mirusi.

— Proklamaciją siūlydavo. Jei paimtum kokią — tuoj į Sibirą".

Autoriaus pateikti faktai yra tikri: galima jų pateikti dar daugiau. Dabar skaitytojas pats tepasidaro išvadą ir atsako SAU Į KLAUSIMĄ: kas gi buvo tikrieji banditai? Ar atvykėliai ar jų smaugiami lietuviai?

Apie sužūlėjusių kolonistų banditišką siautėjimą gerai žinojo ir Vilkaviškio apskrities ir Pilviškių valsčiaus valdžia, bet nesiėmė priemonių juos sudrausti.

K. Janulaitis rašo:

— J. Brazį įskundė kaimynas. Vilkaviškio rūsyje laikė, daužė. Pasisekė ištrūkti, tiesiai į mišką išėjo. Gal jis ir užvedė partizanus.

Jonas Brazys buvo pagal melagingą įskundimą suimtas 1945 m. Jam pasisekė iš NKVD kankyklos pabėgti (apie jo drąsų pabėgimą tuomet buvo plačiai kalbama), bet kelias iš tiesų tebuvo tik vienas — į mišką. Po kurio laiko jis tapo partizanų būrio vadu (slapyvardis „Klajūnas"), dalyvavo daugelyje kautynių su okupacinės vidaus reikalų kariuomenės daliniais ir su sribais, kurie visada nuo jo bėgdavo. Pasižymėjo nepaprasta drąsa ir išradingumu. Žuvo 1949 m. lapkričio mėn. ties Plokščiais., Šakių apskr. (žiūr. pastabą apybraižos pabaigoje) kautynėse su daug kartų gausesniu priešu. Žemiečiai turėtų išsiaiškinti, kur narsuolis buvo užkastas ir jo palaikus deramai palaidoti jo gimtinėje.

Bet K. Janulaitis (ir kai kurie kiti autoriai) klysta: ne J. Brazys „užvedė partizanus". Taip sau paprastai juos bet kas „neužvesdavo". (Nors J. Brazys turėjo savas sąsaskaitas su kolonistais-skundikais ir jo tėvų bei jo paties persekiotojais).

Ginkluotų kolonistų elgesys, jų nežabotas siautėjimas kėlė didelį vietinių gyventojų lietuvių pasipiktinimą. Gyventi tapo nebepakenčiama. Daug kartų jie prašė partizanų pulti tą įtvirtintą kolonistų kaimą „išrūkyti. bolševikinių gyvačių lizdą", t. y. pamokyti ginkluotus teroristus ir prievartautojus. Bet partizanų vadovybė („Tau-ro" apygardos vadas „Žvejys" — A. Baltūsis buvo kilęs iš

gretimo Gulbiniškių kaimo) neskubėjo, vis atidėliojo atpildo puolimą. 1946—1947 m. kelis kartus Obšrūtuose buvo išmėtyti partizanų vadovybės atsišaukimai, raginantys kolonistus nutraukti lietuvių terorizavimą ir išvykti į Rusiją. Buvo nustatomi ir išvykimo terminai. Bet kolonistai, pasitikėdami ne vien tik savimi, bet ir galima pagalba (Vilkaviškyje stovėjo batalionas, o Pilviškiuose kuopa vidaus reikalų kariuomenės, neskaitant ginkluotų sričių, milicijos ir čekistų) išpėjimų nepaklausė.

Taip, kad kaltinti partizanus nežmoniškumu, teroru, puolimu iš pasalų, moterų ir vaikų žudynėmis yra didžiausia nesąmonė, šlykštus stalinistų ir stalinizmo baltintojų melas. Daug kartų kolonistai buvo perspėti, jie puikiai žinojo, kas jų laukia priešingu atveju. Bet jie nepaklausė protingų išpėjimų ir toliau banditiškai siautėjo. Taip, kad dėl atpildo puolimo iš partizanų pusės kalti ir kolonistai ir jų globėjai — tuometinė Vilkaviškio apskrities valdžia ir MGB, kurios nedarė žygių juos iš ten išgabenti į Rusiją.

Beje buvo ir rimtesnių išpėjimų iš partizanų pusės.

1946 m. vėlai rudenį buvo sulikviduotas vienas MGB agentas iš to kaimo. 1947 m. vasario mėn. trys gerai ginkluoti kolonistai atvyko į Paežerių mišką malkų. Matyt, jie jautėsi labai drąsiai — netoliese slankiojo vidaus reikalų kariuomenės būrys. Bet čia juos sučiupo „Klajūno“ vadovaujami partizanai. Kadangi tie kolonistai buvo labiausiai pasižymėję vietinių lietuvių persekiotojai, jiems buvo įvykdytas atpildo aktas. Bet visa tai nepaveikė, kolonistai (o ir valdžia) jokių išvadų iš to nepadarė.

„Tauro“ apygardos vadovybė jau nuo 1947 m. vasaros planavo „pamušti“ Obšrūtus, kaip vienam Rezistencijos dalyviui pasakė „Klajūnas“. Tačiau įvykdyti atpildo aktą galutinai nutarta tik 1947 m. lapkričio mėn., t. y. prieš žiemos pradžią. Operaciją turėjo įvykdyti „Žalgirio“ rinktinės vadas Vincas Strimas-„Šturmas“. Tuo tikslu Kazlų Rūdos miškuose buvo sutelktos jėgos — kelios dešimtys partizanų. Pati operacija buvo pradėta dėmesiui nukreipti manevru. Naktį iš lapkričio 11 į 12 d. partizanai

tyliai užėmė iš priešingos Pilviškių pusės esančią Antanavo spirito varyklą. Ginkluota apsauga nė šūvio neiššovė, patys atidavė ginklus. Telefono ryšys buvo nutrauktas. Siekiant apsisaugoti nuo galimo kareivių iš Pilviškių „garnizono“ atvykimo, Pilviškių kryptimi buvo sutelkta 11 lengvųjų kulkosvaidžių. Tačiau niekas į Pilviškius apie partizanų užpuolimą nepranešė. Partizanai rekvizavo iš ūkio gyvulius, maisto produktus, paėmė visas prekes iš parduotuvės, taip pat septynių tonų talpos spirito cisterną ir kitką. Visa tai jie išsigabeno jiems težinomais keliais ir išslapstė miškuose ar pas patikimus žmones. O sekančią naktį jie persikėlė į Paežerių mišką. Puolimas buvo numatytas sekmadienio naktį, iš lapkričio 15 į 16-ąją. Sekmadienį anksti rytą grupės partizanų nepastebėtos atėjo iš Paežerių miško ir apsistojo dienavoti pas patikimus ūkininkus, tiesiog kolonistų panosėje. Nepastebėti praleidę dieną, partizanai pasiruošė puolimui ir nakties metu išėjo, apsupo grupėmis (skyriais) nurodytus objektus (buvo net daugiau kaip dešimt tinkamai kariškai įtvirtintų atsparos taškų, kiti — paprasti namai, kuriuose gyveno ginkluoti kolonistai). Pagal duotą signalą prasidėjo bendras puolimas. Partizanai puolė kolonistų atsparos taškus kulkosvaidžių ir automatų ugnimi, apmetė granatomis. Ir vis tik po kelių minučių vienur kitur kolonistai mėgino atsišaudyti, bet tuoj nutilo. Kurie liko gyvi, tie metę ginklus netrukus atsidūrė Pilviškiuose. Jie buvo drąsūs, kai su ginklais švaistėsi prieš beginklius taikius lietuvius valstiečius, o čia drąsos neliko... Tuoj kilo gaisrai. Puolimas buvo staigus, trumpas (partizanai negalėjo laukti, kol iš Pilviškių ir Vilkaviškio atvyks stiprūs vidaus reikalų kariuomenės daliniai) ir visiškai sėkmingas. Niekieno netrukdomi partizanai atsitraukė į Paežerių mišką.

Tą sekmadienį Pilviškių valsčiaus vykdomojo komiteto buhalteris L. Lipauskas ir moterų organizatorė O. Bakūnienė kažkokiais reikalais buvo nuvykę į Vilkaviškį. Grįždami namo jie užsuko į Obšrūtus, kur mokykloje tuo metu vyko pasilinksminimas. Vietos žmonės, matyt, jau žinojo, kad netrukus „kažkas įvyks“. Buhalterį kaž-

kas užkalbino, pavaišino šimtagrame, ir jis panorėjo čia ilgiau pasilikti, bet O. Bakūnienei kažko nepatiko bendra atmosfera (o gal ji kažką nujautė), be to buvo vėlus laikas ir jai reikalaujant svečiai išvyko — išvažiavo link Pilviškių. Jiems tik išvažiavus iš šio kaimo, prasidėjo puolimas... Pastotininkas pliekė arklius, šie bėgo, kiek įkabindami.

Ties senuoju Šešupės tiltu, V. Kudirkos raštuose paminėtu, (dabar jo nebėra) jie sutiko 10 kareivių grupę — tai Pilviškių „garnizono“ budintis skyrius vyko į Obšrūtus. L. Lipauskas jiems nupasakojo kas maždaug vyks ta ir pasakė:

— Obšrūtus užpuolė didelės gerai ginkluotos pajėgos. Jūs keli vyrai ten nieko nepadarysite. Reikia sukelti ant kojų visą garnizoną ir visiems bendrai eiti į įvykio vietą.

Tada kareivių skyriui vadovavęs seržantas palikęs, kareivius laukti prie tilto, pats nuskubėjo atgal į kareivių būstinę, kur buvo sukelti visi „kas gyvas“ ir po pusės valandos į Obšrūtus išskubėjo apie 180 kareivių.. Atėję į Obšrūtus jie jau rado atskubėjusią iš Vilkaviškio kareivių kuopą. Netrukus atvyko milicija, sribai, čekistai. Bet susidūrimo su partizanais neįvyko. Partizanų atsitraukimo pėdsakų nebuvo surasta, o gal net ir nebuvo ieškoma.

Kai kurie rašiusieji apie tuos įvykius teigė, kad partizanų jėgos buvo žymiai didesnės, negu kolonistų. Tai netiesa. Kiek žinoma, tiek puolime dalyvavusių partizanų, tiek kolonistų jėgos buvo beveik lygios, tas pats pasakytina ir apie ginkluotę. Partizanams sėkmę turėjo lemti puolimo netikėtumas, kas ir pavyko. Partizanai delsti negalėjo, jiems nebuvo galima įsivelti į ilgas kautynes su žymiai gausesniu ir geriau ginkluotu priešu — skubančia kolonistams į pagalbą vidaus reikalų kariuomene. Būtent galimo susidūrimo su vidaus reikalų kariuomenės atveju, Paežerių pamiškėje buvo išsidėsčiusi partizanų rezervinė grupė, kuri, esant reikalui, būtų atėjusi į pagalbą atsitraukiančiai Obšrūtų puolimo grupei. Bet to neprireikė.

Atsitraukdami partizanai vėl išmetė atsišaukimus, kuriuose likusieji gyvi kolonistai vėl buvo raginami išvykti į Rusiją.

Po šio puolimo daugelis likusių gyvų kolonistų apsigyveno Pilviškiuose ir Vilkaviškyje. 1948 m. pavasarį jų didžioji dauguma išvyko gyventi į Rytus, į Baltarusiją. Bet kaip jau žinoma, taip padaryti jie galėjo žymiai anksčiau. Nereikėjo jiems laukti šios rūsčios pamokos!

Po šio puolimo Vilkaviškio apskrities MGB suiminėjo „įtartinus“ žmones ir tardė. 1947 m. lapkričio pabaigoje iš Pilviškių valsčiaus atsikeršijant už Obšrūtų puolimą buvo išvežta 17 nekaltų šeimų, o per „didįjį vežimą“, 1948 m. gegužės 22—23 d.— net 100 šeimų.

Nežiūrint visų tų įvykių, išvykus kolonistams, vietiniai žmonės lengviau atsiduso. Retkarčiais į apylinkę atsisistančios iš valsčiaus gąsdinti gyventojų vietinės valdžios darbuotojų ir įvairių tarybinių aktyvistų grupės buvo mažesnė blogybė, negu iki gyvo kaulo įsiėdę ginkluoti kolonistai, nuo kurių žmonės tiek prisikentėjo. „Kai juos iš čia išrūkino, net kvėpuoti pasidarė lengviau, akys prašvito“,— rašo K. Janulaitis, pateikdamas vieno vietinio gyventojų pasisakymą.

Beje, apie šį puolimą mini ir Juozas Daumantas (J. Lukša savo knygoje „Partizanai“ (Čikaga, 1989 m. 352—356 pusl.).

Obšrūtų kolonistų atsparos kaimo žlugimas tuomet plačiai nuskambėjo. Tarp atvykstančių iš Sovietų Sąjungos gilumos įvairių „sakalų“, „vorų“, „veteranų“ ir panašių kilo tikra panika, esą „lietuviai sukilo ir muša rusus“. Daugelis pasuko atgal. Matyt, svarbiausia buvo tai, kad šie įvykiai sulaukė rusų kolonistų plūdimą ne tik į Vilkaviškio apskritį, bet ir į visą Suvalkiją. Ir dar — šis atpildo aktas parodė okupantams, kad Lietuvos partizanai dar yra pakankamai stiprūs ir sugeba patys apsiginti ir apginti skriaudžiamus savo tautiečius.

Baigiant norisi pasakyti, kad kas kalba apie „buržuazinių nacionalistų“ (beje, partizanų eilėse tokių iš vis nebuvo!), banditinį terorą“, tas arba klysta, arba papras-

čiausiai meluoja. Terorą ir smurtą, bei prievartą prieš vietinius gyventojus lietuvius naudojo okupantai, jų bendrininkai ir kolonistai, į ką partizanai buvo priversti duoti atkirtį (panasių įvykių buvo ir kitose Lietuvos vietose). Galų gale partizanai buvo besiginanti pusė (o gintis jie turėjo teisę) ir gynėsi tokiais būdais, kokie jiems buvo prieinami. To įrodymas ir yra Obšrūtų puolimas, ir kurį partizanų vadovybė ilgai atidėliojo. Ir — kartojame — puolimas būtų neįvykęs, jei kolonistai ir sovietinė valdžia būtų paklausę partizanų vadovybės kreipimusi įspėjimų.

...Taigi, užrašas ant „memorialo“ yra netikslus. Partizanai puolimo metu nesibrovė į trobas ir nenužudė tuos 24 (kaip ten parašyta) „tarybinius patriotus“ (nors „patriotais“ juos vadinti jokia būdu negalima), o jie paprasčiausiai žuvo kautynių sąmyšyje. Tad, tiesą kalbant, užrašas turėtų būti kitoks, pavyzdžiui nors ir toks: „Sovietiniams kolonistams, žuvusiems 1947 XI 16 d. partizanų antpuolio metu“.

Tokia yra tikroji tiesa apie kolonistų atsparos kaimo žlugimą, tokios buvo tikrosios tų įvykių priežastys.

PASTABA:

Šioji istorinio-memuarinio pobūdžio apybraiža kiek sutrumpinta ir kažkodėl visiškai neleistinai redakcijos pakeistu neaiškiu pavadinimu buvo išspausdinta Lietuvos Sąjūdžio Vilkaviškio koordinacinės tarybos laikraštyje „Dobilas“ 1990 X 19 d. Nr. 33 (43). Eilutę apie „Klajūno“ Jono Brazio žuvimą (kaip čia išspausdinta,— „žuvo 1949 m. lapkričio mėn. ties Plokščiais“) redakcija kažkodėl pataisė taip: „Klajūnas“ — Jonas Brazys, žuvo 1949 m. spalio 16 d. Kur — tiksliai nežinoma...

Vilkaviškietis Gediminas Almonaitis savo rašinyje „Juodkojų šeimos istorija“ („Tremtinys“, 1993 m. spalio mėn. Nr. 19 (100) taip rašo:

„1949 m. spalio 16 d. „Klajūnas“ ir „Kariūnas“ pateko į pasalą. Nelygiame mūšyje „Kariūnas“ žuvo, sunkiai sužeistą vadą J. Bražį-„Klajūną“, bandžiusį pasislėpti linuose

stribai surado. „Klajūnas“, nukovęs du okupantus, paskutinę kulką paleido sau į smilkinį.

Tai įvyko Graižiškių km., netoli Barzdų miestelio.

Šakių raj. Žuvusiųjų kūnai buvo išniekinti ir užkasti prie Barzdų „stribelnyčios“. Vėliau kasinėjant nieko nebuvo rasta“.

„Klajūno“ svainis Pijus Kyga, kilęs iš to paties Obšrūtų kaimo, laiške 1955.1.24 d. savo bendrabyliui V. Š. į Vorkutos 8-ąją šachtą rašė: „Klajūnas“ mirė **49 met lapkričio 18 d. Plokščiuose**“ (laiško citata netaisyta).

Suprantama, šios apybraižos autorius rašydamas apie „Klajūno“—J. Brazio žuvimą rėmėsi kaip autentišku dokumentu šiuo P. Kygos laišku, kuris yra išsaugotas.

Vėliau ši apybraiža buvo pasiūsta tuometiniam Vilkaviškio raj. prostalinistinės krypties laikraštėliui „Pergalė“, kuris, aišku, jos neišspausdino. Prisidengus tariamuoju objektyvumu redakcija nusprendė neskelbti apie tai, kas jos darbuotojams aiškiai buvo ne prie širdies.

Neseniai šią apybraižą „Tauro“ apygardos istorijos tyrinėtoja marijampolietė A. Vilotienė išspausdino „Tremtinyje“—1995 m. vasario mėn. Nr. 6 (147) p. 7 pakeista antrašte „Obšrūtų epizodas“. Dėl redakcijos kaltės apybraiža buvo neleistinai sutrumpinta, neprisilaikyta išdėstytos medžiagos nuoseklumo (sukeistos ištisos skiltys!) — padarytas kratinyss, kai kurie faktai visiškai nutylėti, tuo būdu grubiai pažeistas istorinis objektyvumas. Kyla mintis: jei redakcijai ši apybraiža kažkodėl nepatiko (o tokia išvada peršasi pati), tai reikėjo jos visai nespausdinti. O jei jau nutarė spausdinti, tai reikėjo tik taip, kaip pateikė autorė — atsakingas už faktinę medžiagą žmogus.

PARTIZANINĖS KOVOS REIKŠMĖ IR ATMINIMAS

V. Šarūnas

1944 m. vasarą ir rudenį sovietinės armijos „išvaduotuose“ iš vokiečių kraštuose prasidėjo partizaninis judėjimas, būtent Šiaurės Kaukaze, Kryme, Vakarų Ukrainoje, Lenkijoje, Pabaltijyje ir kitur. Vienur toji partizaninė kova buvo didesnio masto (pvz., Vakarų Ukrainoje) kitur — mažesnio, vienur baigėsi greičiau, kitur tęsėsi ilgiau.

Palyginus Lietuvą su Latvija ir Estija tenka pasakyti, kad tuose kraštuose partizaninis judėjimas buvo negausus ir baigėsi žymiai greičiau nei Lietuvoje. Svarbiausia priežastis ta, kad tos dvi tautos jau nebeturėjo gausesnį fizinių jėgų vesti ilgesnei ir masiškesnei kovai. Frontas tuose kraštuose stovėjo žymiai ilgiau (Latvijoje net iki

1945 m. gegužės 9 d.), daug jaunuomenės ir vidutinio amžiaus vyrų buvo priversti stoti į vokiečių kariuomenę; daug kas per Baltijos jūrą ar per Suomiją bėgo į Švediją. O lietuvių tarnavusių vokiečių kariuomenės daliniuose buvo nedaug, lietuviai nepakluso vokiečių raginimui stoti į jų organizuojamą SS legioną (o Latvijoje tas įvyko). Pagaliau generolo P. Plechavičiaus rinktinės didžioji karių dalis liko Lietuvoje ir jie netrukus papildė Lietuvos partizanų gretas.

Kaip kitur, taip ir Lietuvoje, partizaninio judėjimo niekas iš anksto neorganizavo, jokių bazių miškuose ar sunkiau pasiekiamose vietose nekūrė. Judėjimas kilo staiga ir masiškai. Priešintis ginklu žmones vertė sugrįžusių okupantų ir jų bendrininkų vykdomi persekiojimai, suėmimai, plėšimai ir žudynės.

Ir čia reikia pasakyti, kad tą kruviną sąskaitą, kurią sovietai primesdavo lietuvių „buržuaziniams nacionalis-

tams", nors tokių Lietuvoje iš vis nebuvo, bolševikai pradėjo dar 1919 metais, verždamiesi į Lietuvą. Tik tuomet jie nespėjo įsismaginti, nes mūsų savanoriai juos sumušė ir vijo atgal. Nors kai kur kruviną darbą jie buvo jau pradėję. Mano tėvas, Nepriklausomybės kovų dalyvis, pasakojo: „Staigiu puolimu mes išvadavome Vieną nedidelį Aukštaitijos miestelį, išvijome bolševikus. Jų revkomo kieme radome nušautus tris žmones: mokytoją, vargonininką ir nedidelės krautuvės savininką. O valsčiaus areštinėje tokio paties likimo laukė dar daugiau kaip 10 žmonių: parapijos klebonas, vaistininkas, pradžios mokyklos vedėjas, seniūnas ir jo padėjėjas, keli apylinkės ūkininkai..." Daugelyje miestelių šios savo žudynių „programos" bolševikai tuomet nespėjo įvykdyti — jiems teko skubiai nešdintis iš Lietuvos.

Prisiminkime, kad vienas iš tuometinių lietuvių komunistų vadeivos V. Mickevičiaus-Kapsuko parankinių puslenkis S. Rasikas siūlė raudonarmiečiams šaudyti visus lietuvius, o tuos, kurie liks gyvi, išvežti į rytinę Ukrainą. Taigi, jei bolševikai 1919 m. būtų Lietuvą užėmę ir ją vėliau valdę, tai iki 1940 metų mūsų tauta būtų buvusi išnaikinta, dabar ji jau seniai neegzistotų. Dievo malone, taip neįvyko. Ir — likimo ironija — to šėtoniško sumanymo autorius išgama S. Rasikas 1937 m. vykstant Sovietų Sąjungoje „didiesiems valyvams", NKVD buvo suimtas ir sušaudytas.

1940 m. vasarą užėmę Lietuvą bolševikai tęsė tai, ką jie buvo pradėję 1919 m., tik žymiai didesniu užmoju. Pirmoji jų auka buvo sovietų kareivių nužudytas Lietuvos pasienio policininkas — tai įvyko likus tik kelioms valandoms iki raudonosios armijos įsiveržimo į Lietuvą. O sovietams okupavus Lietuvą (1940.VI. 15) pirmieji žmonių suėmimai įvyko jau tomis birželio dienomis. Praslinkus mėnesiui nuo okupacijos pradžios, dar nespėję Lietuvoje tinkamai apšilti, bolševikai vykdė masinius suėmimus: liepos 14—15 d. ir 18—19 d. buvo suimta daugiau kaip 2000 „nepageidaujamų asmenų", kurie dar net nespėjo kuo nors prasikalsti sovietų įstatymams, apie kurių įvedimą Lietuvoje dar nebuvo paskelbta. Tačiau

palyginkime: tomis liepos dienomis bolševikai suėmė dešimt kartų daugiau žmonių, negu per visą Nepriklausomybės laikotarpį (1918—1940 m.) „buržuazinė“ valdžia buvo suėmusi komunistų ir jų bendrakeleivių. Istorinis faktas: 1940 m. vasarą komunistų plačiai išreklamuota amnestija politiniams kaliniams atrodė juokingai — ji palietė tik... 243 komunistus ir jų šalininkus, kurių tarpe buvo ir kriminalinių nusikaltėlių.

1941 m. birželio 14 d. paminėdami savo šeimininkavimo Lietuvoje metines bolševikai įvykdė pirmąjį masinį žmonių trėmimą iš Lietuvos. Buvo deportuota apie 36 tūkst. žmonių. Prieš karą ir jau karui prasidėjus bolševikų vykdomos žudynės perpildė lietuviškos kantrybės taurę ir išsiveržė visuotiniu ginkluotu sukilimu prieš raudonuosius okupantus.

Per vienerius metus (1940.V.— 1941.V.) lietuviai gerai pažino komunistus ir jų teroro bei melo sistemą. Todėl kai sovietinė armija 1944 m. vasarą grįžo, nieko gero žmonės iš jų nelaukė. Buvo skleidžiami gandai, kad „bolševikai pasikeitė“, bet niekas tuo nepatikėjo. Jau pirmieji „išvaduotojų“ veiksmai ir darbai, žiaurus elgesys su gyventojais, parodė, kad „bolševikai kokie buvo, tokie ir liko“. Visa tai vertė žmones, jiems priešintis. Okupantams paskelbus mobilizaciją į raudonąją armiją, patriotiškai nusiteikęs jaunimas boikotavo visus raginimus ir gąsdinimus, atsisakė tarnauti svetimoje kariuomenėje ir lieti kraują Lietuvai svetimame kare už svetimus interesus. Tapo plačiai žinoma, kad pagal tarptautinės teisės nuostatus okupantai neturi teisės mobilizuoti okupuoto krašto žmonių į savo kariuomenę. Ir kad sovietiniai okupantai tos teisės nesilaiko.

Žmonės labai veikė klaidingas (nors tuomet atrodė pagrįstas, tikras) tuometinės tarptautinės politinės padėties supratimas. Buvo manoma (ir ne be pagrindo), kad pasibaigus karui bus atstatyta Pabaltijo ir kitų šalių nepriklausomybė, kad sovietinė armija turės išeiti iš užimtų kraštų, o taip pat ir iš Lietuvos („anglai ir amerikoniai privers juos tai padaryti“).

Deja, niekas dar tuomet nežinojo (o jei kas tokias abejones ir išreikšdavo, tai juo nenorėjo tikėti), kad sovietai su savo Vakarų sąjungininkais Teherano, Jaltos ir Potsdamo konferencijose susitarė dėl Europos padalinimo ir Vakarai nusileido Rytų imperialistinėms grobuonišioms užmačioms... Tuo pačiu Vakarai „Šventos ramybės dėlei“ išdavė antikomunistinį partizaninį (pogrindinį) judėjimą visuose kraštuose, taip pat ir Lietuvoje... Mes likome vieni, deja, ne pirmą kartą istorijoje). Vykstant didvyriškai Dovydo kovai prieš Galijotą Vakarų sąžinė užmigo, ir jie privalo priimti bent dalį atsakomybės už 60 000 geriausių vyrų žūtį Lietuvos miškuose.

Komunistai, o taip pat ir jiems aklaai pritariantieji teigė ir teigia, kad partizaninis judėjimas Lietuvai atnešė daugiau žalos, negu naudos, gyventojai patyrė daug nelaimių, daug žmonių žuvę be reikalo. Taip drįstama papostingauti net dabar, Nepriklausomoje Lietuvoje. Tokie teiginiai niekam verti, jie įžeidžia tautą. Jeigu partizaninio judėjimo nebūtų buvę, tai okupantai būtų sėmę į savo okupacinę kariuomenę (ko jie negalėjo daryti pagal tarptautinę teisę) visus vyrus ir šie būtų žuvę mums primestame kare, priversti kovoti ir žūti už svetus ir priešingus lietuvių tautai, interesus. Ir kolektyvizacija būtų buvusi įvykdyta, o trėmimai ir suėmimai būtų vykę dar didesniu mastu. Ir dar vienas labai svarbus dalykas — partizaninė kova padarė tai, kad į Lietuvą neatvyko tiek daug rusų kolonistų, kaip į Estiją ar Latviją, kur partizaninis judėjimas buvo menkas (negausus) ir greitai baigėsi. Daugelis pokario atvykėlių į „išvaduotą“ Lietuvą rusų išsinešdino atgal („lietuviai sukilo ir muša rusus“ — sklido jų tarpe gąsdinantis gandas). To pasėkoje Lietuvoje dabar gyvena 80 proc. lietuvių, į Nepriklausomybę mes atėjome su žymiai mažesniu rusų kolonistų skaičiumi, negu mūsų broliai latviai ir estai, kurie turi daug vargo su nepagrįstai, išgalvotas pretenzijas reiškiančiais įžūliais rusais kolonistais nacionalšovinistais.

Nepamirškime, kad rezistencinis (partizaninis) judėjimas kilo visų tų „filosofų“ nesiklausęs, jis buvo stačiai

neišvengiamas, kova prieš okupantus buvo neišvengiama, ir aukos toje kovoje taip pat buvo neišvengiamos. Tik reikia griežtai atmesti partizanams už jas primetamą atsakomybę,— už tas visas aukas (ir savas, ir svetimas) atsakinga komunistų partija, sovietinė valdžia, jos nežmoniška, žmonių neapykanta persunkta ideologija ir sistema.

Nelygios Pasipriešinimo kovos Lietuvoje garsas plačiai nuskambėjo ir visoje SSRS, ir visame pasaulyje. Dori žmonės užsienyje stebėjosi mažos tautos žmonių neribotu drąsumu ir jų kova prieš baisią Rytų galybę, kurios jie nė kiek nepabūgo. Partizaninis judėjimas kėlė tautos dvasią, skatino tikėjimą laisve ir Nepriklausomybe, „sukėlė didžiulį pasitikėjimo ir ištvermės impulsą. Tas impulsas padėjo daugelį metų ištverti visas kančias ne tik Tėvynės miškuose, bet ir kalėjimuose, lageriuose, tremtyje. Ką reiškė ištverti bent mėnesį miške, kalėjime, lageryje ar tremtyje — žino tik kovotojai ir jų artimieji. Pokario kovų metai Lietuvoje, metai praleisti nelaisvėje Šiaurėje ir Sibire, buvo ne vien žiaurios kovos, kančių ir siaubo, bet ir beatodairiško pasiaukojimo, savęs atsižadėjimo, taurumo ir tarpusavio meilės metai. Ir labai gaila, kad dabar, pasiekę tos kovos tikslą, mes sumaterialėjome, sumenkėjome ir visa galva pasinėrėme į asmeninės gerovės kūrimo rutiną" (Z. Kupstys. „O ar tai nėra tos kovos idealų išdavystė?" V. Š.).

...Praėjo ginkluoto pasipriešinimo laikai. Dabar tai dar vienas puslapis tragiškoje mūsų Tėvynės istorijoje. Mes jį skaitome tokį, kokį parašė gyvenimas, negalėdami nei pagerinti, nei pabloginti. Bijau tik vieno — kad mūsų palikuonys nepamirštų jo dvasios ir tragizmo. Gal per mažai apie jį kalbama spaudoje? Gal daugiau reikėtų literatūrinių kūrinių: O gal vertėtų atidengti paslapties skraistę nuo svarbesnių ir dramatiškesnių įvykių? (Z. Kupstys).

Reikia sutikti su Z. Kupsčiu, kai jis sako: „Ginkluoto pasipriešinimo sąjūdžio aš nelaikau menkesniu už 1831 ir 1863 metų sukilimus. O juk tie sukilėliai ir šiandien

gyvena mūsų sąmonėje. Kol dar nevėlu, kol dar yra gyvų tų įvykių liudininkų ir dalyvių, mes privalome tą savo tautos tragedijos puslapį parašyti taip, kad mūsų palikuonys jį perskaitytų tokį, koks jis iš tikrųjų buvo. Pasiaukojimo, draugystės ir didvyriškumo dvasia neturi numirti su mūsų tauta".

Be abejo, ši nemirtingą tautos istorijos puslapį, šią kruviną epochą, privalome aprašyti mes, tos epochos dalyviai, liudininkai ir aukos. Negalima to palikti atviriems ar užsislėpusiems stalinizmo, šėtoniškojo bolševizmo baltintojams, sovietiniams pseudoistorikams, kurie begėdiškai iškraipo faktus, įžūliai meluoja ir šmeižia savo „objektyvioje" rašliavoje Lietuvos Rezistenciją.

III skyrius

TĖVYNĖS DAINOS

Tėvynės dainos, jūs malonios,
Jūs mano širdį guodėt visada...

Autorius?

Ta daina — tai Lietuvos partizanų.
Kurie neša Laisvę iš miškų.

Iš partizanų dainos.

LLKS „TAURO" APYGARDOS HIMNAS

Nors teka kraujas žeme mūsų
lietuvių karžygių vaikų,
kentėt išmokom iš prabočių
ir mirt, aukotis dėl savų.

Negąsdin' mūsų pavergėjai
žiauria tironija — krauju,
nes „Tauro" sūnūs partizanai
veržias kovon su engėju.

Subūrė „Tauras" mus vieningai,
šimtus ir tūkstančius vaikų,
kad sužvangėtų kovai ginklai
iš ošiančių šalies miškų.

Nors daugel kraujo jau pralieta,
mūs kraujo žymės vėliavoj,
bet nenuleiski, „Taure"., kardo,
nes Dievas laimins šioj kovoj!

Kovot prisiekėme Tėvynei —
Mūs priesaika ir liks šventa.
Krauju įrašėme ant žemės:
per amžius būsi

T U l a i s v a !

PASIRYŽIMAS

Atbudo narsūs mūs didvyriai,
Liepsnoja ainiai jų drąsa —
Tautos sargybon stoja vyrai,
Juos lydi meilė ir tiesa.

Mūs idealas — pirkios gimtos,
Rugių laukai, dainų šalis,
Krūtinėj širdžiai nenurimti,
Kai žvanga ginklai pašaly!

Mums nesvarbu, kad retos eilės,
Prieš šimtą reikia stot vienam —
Galinga mūs Tėvynės meilė,
Mūs auka žemei mylimai!

Dėl Vilniaus, Gardino, Klaipėdos
Mums nebaisu piktų gaujų
Kiekvieną šitos žemės pėda
Išsprausim verdančiu krauju!

Autorius, deja, nežinomas...

Žinoma tik tiek, kad tai buvo Vilkaviškio Valstybinės dr. J. Basanavičiaus gimnazijos moksleivis.

IŠEISI TU

Išeisi tu, išeisi ir negriši,
Išeisi tu baltų beržų taku,
Kuriam kely pražus tavo jaunystė,
O, žydraake, nepaklausi tu.

Vaidensis tavo aukso plaukai ilgi
Ir liūdnas šypsnis giedriame veide,
Sakyk, kodėl pasaulis toksai pilkas,
Kodėl gyvenime viena kančia?

...Žydės žali pavasariai mūs žemėj,
Piemens ragelis vasarą skardens,
Ateis ruduo, kris nuo šalnų žiedeliai,
Ateis žiemužė — nebebus tavęs...

Nejau tu niekad, niekad nebegriši
Ir nepažvelgsi daugiau į akis?
Tave mylėsiu, kol užges jaunystė,
Ir lauksiu, kol mirtis užmerks akis.

Ši daina pradėta dainuoti pokario metu Suvalkijoje
Sasnavos apylinkėje ir dėl savo graudžios melodijos grei-
tai tapo visuotine daina. Tolesnis jos kelias — kaip ir dau-
gumos dainų.

ŽINGSNIUS LYDI AUTOMATAI

Žingsnius lydi automatai
Ir nakties tamsa,
o karių veiduose matos
ištvermė, drąsa!

Slepia tėviškės sodybos
Ir miškai žali,
Laisvė Lietuvai sužibo,
šviečia jau kely.

Mes nevengiam okupantų,
Kaujamės drąsiai,
Tegu jie tik susipranta
Nešdintis visai!

Ginklo nepadėsime niekad,
Kraštui laisvė bus;
Išgamos tiktai palieka
Kovoje draugus!

Paskutinį smūgį duosim
išgamoms visiems,
gimtą žemę atvaduosim,
gera bus visiems!

AR SNIEGTI, LYJA, DIENĄ, NAKTĮ.

Ar sniegti, lyja, naktį, dieną,
Ar šalčiai kausto mus —
Mes žinom laisvės kelią vieną,
Kiekvienas čia ramus!

Mes partizanai, vyrs į vyrą,
Mes viešpačiai miškų,
Ar dainos skamba, švinas byra —
Visviena mums ramu!

Mums plieno šalmai galvas dengia,
Širdis pilna garbės,
Ginklus, granatas pasirenge —
Ranka nesudrebės!

Tėvynės meilė ryškiai spindi
Akyse ir veiduose,
Ir žemės mes tėvų nė spindžio
Niekam neatiduosim!

Maža Tėvynė, bet galinga
Iš praeities laikų,
Ir drąsių vyrų jai nestinga
Nueit keliu didžiu!

Tai Žemaitijos partizanų dainos — „partizanų himno“
suvalkietiškas („Tauro“ apygardos) variantas.

ŠLAMĖJO PUŠYS

Šlamėjo pušys šimtametės,
Siūbavo girios ąžuolai...
Vai daug, vai daug žalia giružė matė,
Vai daugel iškentė jinai.

Teriojo mylimą Tėvynę
Visokių spalvų slibinai,
Išdraskė mylimo krūtinę
Raudoni ir rudi nagai.

Mums nebereikia užtarėjų
Nei išvaduotojų draugų,
Lietuvis, laisvę pamylėjęs,
Nekęs retežių raudonų.

Priglausk, giruže, prie krūtinės
Savo išvargusius vaikus.
Aukojasi jie dėl Tėvynės
Už šventus gimtuosius namus.

O kam už Lietuvą jie ryžos
Kovot kaip ąžuolai tvirti?
Jie išvaduos šalelę kryžių —
Ta valanda arti, arti!

Ši daina bene 1946 m. pradėta dainuoti Suvalkijoje,
o vėliau „persikėlė“ į kitas Lietuvos vietas savais varian-
tais.

VAKARAS GIRIOJE arba „PRIE PARTIZANŲ LAUŽO“

Atėjo vakaras į girią,
Atėjo ilgesys pas mus,
Berželių šakos prasiskyrė
Ir pučia vėjas nuo namų...

Prie laužo sėdi laisvės broliai
Akis įsmeigę į liepsnas —
Tai vėl prasmego girių toliuos
Kovos ir nerimo diena...

Plevenk, plevenk, miela liepsnele,
Ir su mumis drauge dainuok —
Į laisvę veda vienas kelias,
Į saulės nušviestas dienas.

Miškų tankmėj sumigo žvėrys,
Sumigo paukščiai ant šakų —
Tik mūsų akys liepsnom žėri,
Širdis tik ilgisi namų...

...Atėjo vakaras į girią,
Veidai užsidegė ugnim,
Šviesa tamson sau kelią skynė,
Drąsiai mes žvelgiam ateitin.

Užrašyta 1947 ar 1948 m.

PARTIZANŲ KELIAS

Raudona saulė nusileido
Krauju pasruvo vakarai,
Sutemus šmėkliški šešėliai
Po mišką klaidžioja niūriai.

O koks sunkus erškėčių kelias
Mūs partizanų Lietuvos
O dar sunkesnės tos grandinės?
Ant rankų tėviškės brangios.

Saulutė leidžiasi nuliūdus,
O rytą užteka skaisti,
Mes žengiam per audras, perkūnus,
žiauri mirtis mums nebaisi!

Mums nebaisus erškėčių kelias,
Anei mirties juodi sparnai,
Žūsime kaip kunigaikštis Margis
Laisvi, ne svetimų vergai.

O Laisve, Laisve, kaip tu toli
Už okeanų šniokščiančių,
O koks sunkus į tave kelias,
Pilnas žiaurių, žiaurių kančių.

Ši partizanų daina buvo dainuojama Prienų, Kaišiadorių ir Kauno apylinkėse.

KAS TU ESI?

Kas tu esi, kur eini, partizane,
Į nežinią, į mirtį ar audras?
Ar rytmečio padangė išsiblaivius,
Kely tik tavo šaltą kapą ras?

Esu aš tas, kurį išugdė žemė,
Esu aš tas, ką laimino dangus,
Kam naktys blaivios, dienos jau sutemo —
Esu aš tas, esu aš tas žmogus.

Aš iš saulėlydžių renku rytojaus ugnis,
Aš iš vidurnakčio šviesias žvaigždes renku,
Aš gyvas pereinu girias, gelmes, bedugnes,
Upes be tiltų, kalnus be takų...

Esu aš tas, kuris pamynė mirtį juodą,
Esu aš tas, ką audros nenuneš,
Ir kai lydėsi juos ne vaišių soduos,
Audros dienoj ieškokite manęs.

PARTIZANŲ DAINA

Ach, dalia nelaiminga tu mano,
Dieną naktį tu mane kamuoji,
Nelaiminga dalia partizano!
Dieną naktį varguose vaitoji.

Sudeginti namai gimtieji,
Sibiran išvežti tėvai —
Partizanui tik šautuvas brolis,
Ateitis — šaltieji kapai.

Mūs priešai galanda liežuviais
Ir deda banditų vardus,—
Jie savąją tėviškę žudo,
Laisvi jie niekuomet nebus.

Kai groja mūšy automatai,
Aplinkui skrajoja mirtis,
Prisimenu gimtąjį sodžių,
Mėlynas mergužėlės akis.

Kai mėnuo į dangų pakilo
Partizanas mergele pamilo,
Vakare apie meilę kalbėjo,
O rytą ant gatvės gulėjo...

PRIESAIKA

Užaugai Tu, kaip plienas tvirtas
Lieknas kaip liepa, kietas kaip uola
Tu supratai, kad tau yra paskirta
Gint savo kraštą karžygio drąsa.

Kovojai Tu, nes laisvės tenorėjai,
Nes Tu matei, kad vargsta žmonija,
Kad atėjūnai baisūs sužvėrėję
Tetrokšta vien, kad žūtų mūs tauta.

Tu išėjai į partizano kelią
Ir juo žengei su džiaugsmo šypsena,
Tu palikai motulę ir mergele,
Sakei: „Neverk, lydėki su daina“.

Bet Tu žuvai, krauju žemę palaistei,
Kovos draugams „sudiev“ nepasakei...
Visas jėgas tu paaukojai laisvei,
Bet laisvo krašto tu jau nematei...

Liūdi Tavęs motulė ir mergelė,
Niūrūs paliko be Tavęs draugai...
kurie už tai, kad priešas skriaudžia šalį
Prisiektė Tau kovoti mirtinai!

Tai pokario metų „Tauro“ apygardos partizanų daina. Po to ji nukeliavo į kitas Lietuvos vietas, kur buvo dainuojami jos variantai.

KAI MES IŠĖJOM...

Kai mes išėjom iš gimto sodžiaus
Priešai pastojė mums kelius,
Bet nežudyti mes brolių ėjom —
Į Laisvę skinti jiems kelius.

Mums buvo gaila palikti sodžių,
Senas bakūžes ir tėvus,
Bet mes išgirdom Tėvynės šauksmą,
josios dejones ir skausmus.

Taip ir praėjo trys vargo metai
Kai mes išėjom į miškus.
Krauju aplaistėm žalius dirvonus,
Kietąsias gatves ir laukus.

Jau sužaliavo mūsų Tėvynėj
Šakotos liepos ir klevai,
O mes išėjom Tėvynės ginti
Ir gal negrįšim amžinai.

Mielas broleli, brangi sesute,
Jei rasit kaulus kur miške,
Statykit kryžių, sodinkit rūtą —
Už Laisvę žuvom mes jauni.

PARTIZANAS

Nebuvau dar niekad nugalėtas,
Tu, sūnau šimtamečių miškų,
Bet esi ne iš plieno nulietas
Ir užaugęs ne girios vilku.

Kaip visi Tu turėjai vaikystę
Ir girdėjai lopšinę mamos,
Tau patikdavo naktį išklysti
Užpustytais takeliais žiemos.

Kai išmokai žodelį „Tėvynė“,
Daug galvojai kas ji, kas jinai.
Nusijuoksi tai šiandien atminęs,—
Kas Tėvynė, Tu puikiai žinai.

Tu matei, kaip šarvuočiai ir tankai
Slinko čia azijatų pilni.
Degė gyslos ir gniaužėsi rankos.
Slinko skausmas, baisus krūtine.

Nebelaukei Tu laimės iš nieko,
Išvykai su žara rytine.
Pasakei: tegu vergas vergu pasilieka,
Aš kovosiu tvirtai krūtine.

Girios paukštį ir žvėrį pagausi,
Bet tavęs nepagaus niekad,
Nenutrauks išdavikas baisiausias
Automato taikliausios dainos.

Dar niekad nebuvai nugalėtas,
Akys žydros, kaip žydras dangus,
Ne akmuo, ne granitas Tu kietas,
O žmogus, žmogiškiausias žmogus.

„Vilnelė"

Šis eilėraštis (daina) pokario metais „kursavo" Suvalkijoje po albumus ir sąsiuvinius. Tokį jo tekstą pateikė ir Juozas Daumantas savo knygoje „Partizanai" (1984 m.).

KALNIŠKĖS MŪŠIS

Kada obelys gegužy
Skendėjo žieduos,
Žiaurūs priešai mus užpuolė
Kalniškės miškuos.

Ir į kovą stojo broliai
Sūnūs Dainavos:
Už rytojų, už Tėvynę,
Garbę Lietuvos.

Dūmų rūkas raitos, dvelkia
Paraku aitriu,
O žolynai sužydėjo
Didvyrių vardu.

Švilpė kulkos, eglių šakos
Krito ant pečių.
O žalia giria rauduoja
Vyrų žūstančių.

Tu uždenki šitą siaubą,
Slink, užslink, naktie...
Lūpos mirstančių kartoja:
„Tėviške, sudiev!“

Veltui tėvas, motinėle
Sūnaitėlį šauks,
Veltui jauna mergužėlė
Manęs jauno lauks...

Jūs mus laidot negalėsit,
Tiktai širdys verks...
Išniekintus mūsų kūnus
Gatvėj lietūs verks.

Naktį tamsią, naktį gūdžią
Mums užbers akis,
Apleis užakėtą kapą
Dagiais, žolėmis.

Tu lakštute, aplankyki
Kapą vakarais,
Suok giesmelę liūdną, gaudžią
Naktį ir rytais.

Sese, pink vainiką rūtų
Ir atnešk slapčia,
Broli, juodą medžio kryžių
Pastatyt nakčia.
Pastatyk nakčia.

Jūs mieli draugai, kovokit,
Vykit plėšikus:
Kai suplevėsuos Trispalvė
Ir mums ramiau bus:

Oš tau Kalniškėj, mergaite,
Eglė ir pušis:
„Čia kovojo mylimasis,
Čia ir žuvo jis...”

Tai viena iš daugelio dainų apie Kalniškės mūšį, kuris įvyko 1945 m. gegužės 15–16 d. d. ir tuomet plačiai nuskambėjo. Manoma, kad į kovą su sovietine okupacine kadrine vidaus reikalų kariuomene stojo apie 60–80 partizanų, prieš kuriuos per tas dvi dienas buvo sutelkta daugiau kaip 2000 sovietinių kareivių. Ypač dideli okupantų nuostoliai buvo pirmąją mūšio dieną, kai okupantai beatodairiškai masiškai puolė, manydami, kad labai lengvai susidoros su Lietuvos „banditais”, manoma, kad okupantų žuvo apie 800 (o gal ir daugiau); po kautynių jie savo žuvusius krovė į mašinas ir vežė į Kauną. Antros kautynių dienos vakare nedidelė partizanų grupė prasiveržė iš apsupimo.

RAIŠUPIO BALADĖ

Taip tylu... Net rugio varpą
Švelniai kuždant išgirsti.
Na ir ko gi čia papieviais
Sėlina veidai pikti?

Ir apsupo jie sodybą —
Atėjūnai kraugeriai,
Mūsų vyrams ir beliko
Stoti į kovą atvirai.

Liepos trisdešimtą dieną
Saulei skęstant už miškų
Nuaidėjo šūvių salvės
Viršum Raišupio laukų.

Iš toli girdėt komandos,
Priešai puola supdami,
Na, o „Liūto" būrio vyrai
Juos sutinka ugnimi

Krinta pirmos priešų voros,
Kyla kitos kaip banga,
Bet atkaklūs mūsų vyrai,
Bet taikli ir jo kulka...

Sutemos aplink tvirtėja,
Gęsta vakaras kraupus,
„Šalmas" tyliai suvaitojęs
Atsisveikino draugus.

Tuoj sodyboj kilo gaisras,
Liepsnos plėtėsi tolyn,
Tartum medis plačiašakis
Krito „Jovaras" ugnin.

Šūvius užtrenkė sprogimas
Ir siaubingas, ir kurtus.
„Vyr! žūstam už Tėvynę!“—
Aidi „Aidas“ į draugus.

Tvartams degant ir liepsnojant,
Šūviam trinksint vis artyn,
Susvyravęs griuvo „Žaibas“,
Krito dūmų sūkurin.

Paskutinį kart „Lakūnas“
Pažiūrėjo į laukus,
Ištarė: „Sudiev, Tėvynė!“
Ir nuskrido pas draugus.

Ir beliko jau tik „Liūtas“,
Ir kaip liūtas kovės jis,
Kol krūtinėj nenustojo
Plakusi drąsi širdis.

Priešas mato, kad lietuvis
Gėdos sau nepadarys,
Kad už mylimą Tėvynę
Moka mirti kaip karys.

Sasnavoj prie valsčiaus mūro
Guli jie, o pilnatis
Apmiglojus graudžiai žiūri
Į jų praviras akis.

Oi, minėsit atėjūnai,
Lygius Raišupio laukus,
„Geležinio Vilko“ būrį—
Laisvus Lietuvos vaikus.

Tai daina apie vieno „Tauro“ apygardos partizanų
būrio žuvimą, jų paskutinę kovą su daug kartų gausės-
niu priešu. Dainos yra keli variantai. Čia pateiktas va-
riantas yra vilkaviškio Alg. Zeikaus redaguotas.

PASKUTINĖ DAINA

J. Simanaitienė

Šią dainą prašė padainuoti „Tauro“ apygardos vadas „Faustas“, tą tylų vakarą išeidamas iš „Kovo“ stovyklos prie Runkių kaimo Kazlų Rūdos miške. Dainavom ir nenujautėm, kad tai paskutinė daina su juo...

Gera žinau, kad lauki jo sugrįžtant
Dienom, naktim, tyliaisiais vakarais,
Savo akis pražiūri melsvo lino
Rymodama ties vartais pravirais.

Nuvysta gėlės prie svyrančių berželių,
Tai vėl su gervėm klykauja ruduo;
Tu jo nelauk sugrįžtant į gimtinę,
Nes jis negrįš kaip Nemune vanduo.

Per žemę išraustą granatų, minų,
Per papliūpas kulkosvaidžių ugnių
Jis rankoj šautuvą suspaudęs ėjo
Vaduoti priešo pavergtų namų.

Kovos lauke kulka jį pasitiko,
Jis žuvo tikro didvyrio mirtim,
Jis mirdamas tikėj' Tėvynės laisve
Ir džiaugės jos šviesiąja ateitim.

Nelauk, mergyt, sugrįžtant bernuželio,
Nušluostyk ašarėlę nuo akių,
Nes jis jau žuvo, ilgai minės jį kartos —
Tėvynei reikia didvyrių tokių.

1949 m. rugsėjo 28-osios vakaras,
Kazlų Rūdos miškas

PASKUTINĖ VADO DAINA

J. Simanaitienė

Šią dainą paskutinį kartą dainavo „Tauro“ apygardos vadas „Faustas“ 1949 m. rugsėjo 28-osios vakare, išeidamas iš partizanų stovyklos prie Runkių kaimo Kazlų Rūdos miške. Jį lydėjo trys kovos broliai sakalai. Buvo saulėleidis, vakaras tylus, bet nuotaika kažkokia slegianti. Kitos dienos ankstų rytą parbėgę į stovyklą likę gyvi partizanai pasakė, kad „Fausto“ nėra gyvo.

Taip tyliai merkiasi purienos,
Lakštingalos taiso stygas;
Tu palikai čia vienui vienas,
Tau sutemos audė svajas.

Nutilo jau kulku žvimbimas,
Duslus dejavimas draugų —
Jie iškeliaus iš kur negrįžta,
Užmigs jie amžinu miegu.

Dar kartą žvelgė jis į dangų
Pakėlęs mėlynas akis —
Ir atsisveikinti jis bando
Išeidamas ten, iš kur negriš.

„Sudievu, Tau, senas tėveli,
Kurs mokei art pirmas vagas,
Sūnus aukojos gimtai šaliai,
Aukok ir tu savo kančias“.

„Sudievu, Tau, brangi mamyte,
Ačiū, kad mažą auginai,
Ir neraudoki, sengalvėle —
Ir tu Tėvynę branginai“.

„Sudievu Tau, miela sesute,
Nelaužyk rankų sau baltų,
Nupynus daug gražių vainikų
Kapus papuoški karžygių“.

„Sudiev, Tau, broli partizane,
Kovok ryžtingai ir narsiai!
Tau širdį suramins granatos
Ir tavo prieteliai ginklai".

„Sudievu Tau, brangi Tėvyne,
Tau atiduodu ką galiu:
Purienoms žydint gimtam sodžiu
Savo gyvybę aukoju".

„O jūs visi mano tautiečiai
Kovokit, vykit plėšikus,
Kad šventą partizano kapą
Nemindžiotų priešas žiaurus".

Kur šlama pušys šimtametės,
Ten ilsis Lietuvos vaikai —
Juodas kryželis, smėlio kapas —
Ženklas, kad ilsis didvyriai.

Šią dainą 1950 m. dainuodavo Kazlų Rūdos miškų partizanai kai būdavo liūdna nuotaika.

SAVANORIS

Dainos apie 1919—20 metų Lietuvos savanorius, 1944—54 metų partizaniškasis variantas. Tai tarsi senosios ir jaunosios kovotojų už Lietuvos Laisvę kartų sąšauka.

Groja miškas, groja paukščiai, groja oras
Ir birželis tyliai vaikšto po namus;
Pamiškėje aria dirvą savanoris,
Jis kaip vakaras, kaip miškas toks ramus.

Jau seniai jis nebegirdi kulų švilpiančią,
Kaip anuomet ties Širvintais apkasuos,
Ir kai priešai lapams krintant nesutilpo
Ant krauju lankoj pasrūvusios rasos.

Kilo mintys ir troškimai, didi norai —
Kas tuos norus nuramins ir jį paguos?
Vedė ūkininko dukrą savanoris
Ir po metų susilaukė jie sūnaus.

Broliai priespaudą sumindė ir pakorė,
Nuliūdimą šilko juostoje įaus.
Pasistatė naują trobą savanoris
Pamiškėje ant kalnelio, ant gražaus.

...Ir visoje šaly pasklido gandas —
Svetimieji veža vyrus ir vaikus,
Veža moteris, senius, nelaimės kaupias —
Slėptis, slėptis po pokrūmes, po miškus!

Ilgai valė seną ginklą savanoris,
Bet išvalęs vėl padėjo jį stogan.
O Tėvynėje kančia apsigyveno,
Visas kraštas ėmė merdėti staiga.

Savanoris kartą tarė savo žmonai:
„Nesislėpsim niekur tu ir aš,
Savo prakaitu uždirbam mes sau dieną,
Tad supraski, jie mus niekur neišveš“.

Groja miškas, groja paukščiai, groja oras
Ir birželis tyliai vaikšto po namus;
Pamiškėje aria dirvą savanoris,
Toks kaip vakaras, kaip miškas neramus.

Štai iš miško takeliu išeina vyrai,
Sunkūs šautuvai jiems svyra ant pečių —
Per vėlu tau, savanori, bėgti į mišką,
Neišvengsi šalto Sibiro kančių.

Bet už ką? Dar klausti pamėgino.
Nebeklausti, savanori, nebeklausk —
Argi beprotis kada nors tikslą žino,
Kai jis juokdamasis šoka ant žmogaus.

O namuose sūnus mato kančias savo tėvo,
Girdi motiną vaitojančią šalia...
— Bėk, sūnau, mes iškentėsime, padės Dievas,—
Giria laukia Tavęs jaunojo žalia.

Šią dainą dainuodavo partizanai savo stovykloje Kaz-
lų Rūdos miškuose 1950 metų vasarą.

ŽUVUSIEMS DIDVYRIAMS

Marija Inkrataitė-Blažulionienė

Jūs nematote — pavasaris ankstyvas
Baltai jau puošia žiedus obelų...
Jūsų nėra, bet vardas šventas, gyvas,
Gyvens per amžius širdyse draugų!

Prisimename jus sunkioj minutėj
Ir tildom skausmą verkiančioj širdy.
Kiekvienas sąžinėj savoį pajuto
Didžių idėjų svarbą ateity...

Mes minim jus, niekuomet nepamirštam,
Nors daug prabėgo metų verkiančių
Nuo tos minutės, kada šaltais pirštais
Mirtis užmerkė daug šviesių akių.

Prabėgo daug dienų juodos nelaisvės,
Daug žuvo brolių — nekaltų aukų.
Bet nors dienei šios vergijos baisios,
Mes einame pramintu jūs taku!

Skaistus išaušo jau gegužės rytas,
Jaučiu — greit Laisvė Lietuvai nušvis,
Tik broliai mūs, išgirdę jos trimtą,
Iš šalto kapo niekados negriš.

Bet jūs idėjos, mylimi lietuviai,
Darbai jūs narsūs pavyzdžiu bus mums.
Jūs kovų dienos veltui nepražuvo —
Garbės vainiką skirs Tėvynė jums!

Ir gaila tik, kad žydinčių vosilkų
Neskinsit jūs nuo tėviškės laukų,
Jos žemę brangią savo krauju atpirkot,
Didvyriai mūs,— su meile jus miniu!

1955 m. V. 21 d. Ust Abakanas, Sibiro tremtyje.

MOTINOS ŠIRDIS

Vincas Jasiukevičius

**Penki „Tauro“ apygardos partizanai broliai POPIEROS
žuvo kovose su raudonaisiais okupantais.**

Penki sūneliai, sakalai —
Kiekvienas jos širdies dalelė,
Žiaurios kovos sunkiais keliais
Išėjo ginti savo šalį.

Širdimi skausmo kupina
Tu juos į kovą palydėjai,
Palaiminus savo ranka
Kovot ir grįžti palinkėjai.

Gyvenai vienu laukimu,
Akis savąsias pražiūrėjai,
Kovos žinojai sunkumus, —
Tiktai kitaip tu negalėjai.

Tačiau kova nelygi buvo:
Klastinga ir žiauri kova,
Ir sūnūs viens po kito žuvo —
Kraujuose plūdo Lietuva.

O, Motina, kiek daug skausmų
Tavo širdis pakelt turėjo,
Kai savo žuvusių sūnų
Vien tylomis gedėt galėjo.

Nulenkti leisk mums savo galvas
Prieš tavo iškankintą širdį,
Prieš sūnų, Tavo kovą šventą
Ir jų prasmingą šventą mirtį.

1992.11.06. Marijampolė.

VAIKYSTĖS MIŠKAS

Vytenis Grabauskas

Sutinka jis mane sučiauptom lūpom,
Kaitra alsuoja žalios medžių šnervės.
Tik kartais volungė kažko papliūpi,
Tik toluoj aštriai sukaukši kirvis.

Bet tyluma nebežavi kaip pirmai,
Sakų kvapai nei keri, nei svaigina,
Nes prisidengus sentimentų širma
Širdis lig šiol nešiojas sunkų šviną.

Nepamirštu, prisimenu aš tankiai,
Kai miškas buvo ir viltis, ir baimė,
Kai vyrai traukė į jo drėgną tankmę
Ir prašė savo motinų palaimint...

Seniai nebegirdėt šaižių komandų,
Kulkosvaidžių ir automatų krykščio,
Tik ant kalvelės atsitiesti bando
Kinivarpu sušaudytieji kryžiai.

Švyluoja virš beržų ir eglių lingės,
Tas šermenis turbūt pamiršo miškas...
Bet gedi dar iš širdgėlos sustingę
Čia kadagių smailieji obeliskai...

Marijampolė, 1960 m.

PASKUTINIS

Vytenis Grabauskas

(LIETUVIŠKOJI ELEGIJA)

Mūšio ragas nutilo —
Ir nuo šiol jau tylės...
Po apkurtusį šilą
Greit audra pasilies.
Guli jis, paskutinis,
Ant drėgnų samanų.
Iš šauniosios rinktinės
Tik krūva pelenų.

Iš majoro milinės
Sunkias kraujas glitus.
Slaugo jį, paskutinį,
Vien balandžio lietūs.
Jam daugiau neberūpi:
Kas užkas, kur užknis...
Ir sukepusiom lūpom
Gaudio atgaivą vis...

Tiktai silpstantį protą
Skaudžiai bado mintis:
Argi veltui kovota
Ir bučiuota mirtis?
Per aštuoneta metų
Tiek vargų, tiek kančių,
Tiek svajonių skylėtų,
Susprogdintų vilčių...

Šitiek vyrų kaip liūtų
Pasigavo duobė
Be orkestrų, saliotų,
Be sargybų garbės...
Ar juos šlovins paminklais,
Ar kapus suieškos,
Kai Tėvynėj ne ginklai,
O gegulės kukuos?

Vėlei vilkšuniai loja
Pratisai, įkyriai...
Vėlei šilą šukuoja
Pilkamilių būriai...
Kur majoras nubrido
Pavaišintas švinu —
Kraujo putos pražydo
Ant žalių samanų.

Vėl atvėrė žydrynę
Prasimarkstęs dangus...
Šiandien jis paskutinis
Iškeliaus pas draugus.
Plieno vamzdį apžiojo —
Tuoį širdis neplazdės!
Jam skausmingai pamojo
Šalto ryto žvaigždė.

Lyguma, 1962 m.

PARTIZANAI

Vincas Korsakas

Kas užgesins tą šventą ugnį
Jų nemirtingo atminimo!
Į maršo taktą muškit būgnai —
Gyveno vyrai ir nerimo!

Iš nežinomo autoriaus eilėraščio, kurį jis sukūrė 1941 m.
biržely laidojant Kaune žuvusius Nacionalinio sukilimo
prieš bolševikus didvyrius.

Jūs lavonai ant gatvių gulėjo
Kruvini, durtuvais subadyti
Vien už tai, kad Tėvynę mylėjot.
Šiandieną sunku apsaityti

Jūs jaunatvišką drąsą ir ryžtą
Ir troškimą už Laisvę kovoti.
Praeitį atgalios nebegrižta,
Bet negalite vietoj sustoti.

Negalit sustoti, nurimti
Ir jau pasiektą Laisvę atšvęsti.
Aš jus raginu ginklą paimti ir
Ir pradėtąją kovą pratęsti!

Dar tauta ne visai išvaduota,
Tad nebūkite ramūs, pakantūs —
Jūs negalite jos atiduoti
Tiems, kas laižė batus okupantams!

Jūs šiandieną tam turite teisę!
Praities jūs užmiršti negalit
Ir draugų, kurie žuvo kadaise
Gindami mūsų mylimą šalį!

1991 m. lapkričio 23-ioji.

SAVO PAREIGĄ JUS JAU ATLIKOT...

Vincas Korsakas

1992 m. rugpjūčio 15 d. Marijampolės rajono, Skardupių kaime įvyko „Tauro“ apygardos partizanų ir jų rėmėjų sąskrydis — apygardos įkūrimo 1945.VIII.15 d. paminėjimas.

Sąskrydis prasidėjo Šv. mišiomis Skardupių kaimo bažnytelėje. Po to buvo atidengta memorialinė lenta buvusioje partizanų štabo vietoje. Ta proga parašiau šį eilėraštį.

Liūdnai ošė ir eglės ir pušys,
Kada jus pabučiavo mirtis.
Pralaimėtas atrodė jau mūsų
Ir užgesusi Laisvės viltis.

Taip manė tada atėjūnai
Ir iš džiaugsmo net trynė rankas.
Todėl paslėpė jie jūsų kūnus...
Jie tikėjo: jų nieks nesuras.

Nepalaužė turėto jūs ryžto,
Nenutraukė pradėtos kovos
Ir idėjos jūs gyvos sugrįžta
Vėl skambėt šlamesy vėliavos.

Tik varpai... Šįkart neaidi salvės.
O dėl ko — jums paaiškint galiu:
Šiandien veda į mūsų trispalvė
Jau ne kruvinu Laisvės keliu.

Šiuo metu nebeskamba ir ginklai,
Nesidraiko šešėliai mirties
Ir kapai jūs mums liko paminklu,
Atminimui kovų praeities.

Už laisvę kovojot ir kritot...
Mes atsimenam: buvo seniai.
— Savo pareigą jūs jau atlikot
Ir ilsėkitės čia amžinai.

1992 m. liepa-rugpjūtis

APIE TĖVYNĘ IR LAISVĘ

Ižymių žmonių mintys

Negalima gyventi be duonos, taip pat negalima gyventi be tėvynės.

Viktoras Hugo

Žmogaus prigimtis negali būti laiminga be laisvės.

Dantė

Tėvynės reikalai ir jos meilė yra aukščiausieji tikrųjų tėvynės sūnų idealai.

Adomas Mickevičius.

Kai tėvynei atiduota jau viskas, tai ir tada nėra duota pakankamai.

R. Bianchi

Kai tėvynė pavojuje, niekas neturi teisių — visi turi tik pareigas.

Videnbruchas

Tik tas vertas gyvenimo ir laisvės, kuris kiekvieną dieną už juos kovoja.

J. W. Gėtė

Laisvė gimdo milžinus!

Kur yra kapai, ten turi būti ir prisikėlimas.

Kas sena — griūva, keičiasi laikai, ir naujas gyvenimas sužydi virš griuvėsių.

Fridrichas Vilhelmas Šileris

Žmogus yra gimęs laisvas!

Ž. Ž. Ruso

Mano tėvynė ten, kur tik laisvė yra pavojuje.

R. Rolandas

Ne tas yra vergas, kuris nešioja grandines, bet tas, kuris jas bučiuoja.

Priežodis, atėjęs iš tolimos senovės

Tik laisvas žmogus turi tėvynę. Vergas, baudžiauninkas, absoliutus karaliaus valdinys turi tik savo šalį. Todėl tėvynės meilė tiek senovėje, tiek naujaisiais laikais yra pasiekusi aukščiausio laipsnio tik laisvuose kraštuose.

A. Frankas

Laisvės medis turi būti kartkartėmis palaistytas patriotų ir tironų krauju.

Tomas Džefersonas

Neteisybė anksčiau ar vėliau pažadina nepriklausomybę.

Volteras

Nieko nereiškia tautos teisė, jei jos negina kalavijas.

Fr. W. Nitčė

Vėliava — tai tėvynės palaiminimas.

I. Rudniovas, „Variago“ kapitonas

Vardai, kuriuos paniekino kaip sutryptą vėliavą, kartu su ja vėl iš naujo iškyla tautos akyse.

Orison Svet Marden

Žema tauta kala prie kryžių savo išminčius, o bepro-
čiams leidžia klajoti ir žūti gatvėse. Išmintinga tauta klau-
so pirmųjų, sulaiko antruosius ir myli vienodai visus.

John Ruskin

Stagnacija — tai reiškia sustabarėjimą.

Kultūringa tauta yra ta, kuri dvasinėms vertybėms
skiria daugiau dėmesio, negu medžiaginėms.

Pol Valeri

„Ne tas karys, mama, kuris prievarta išvytas eina
ginti tėvynę, o tas, kuris laisva valia tai padaro“.

„Tauro“ apygardos kovotojo
Andriaus Popieros žodžiai,
pasakyti išeinant į partizanus

Išdavikų dešimt, o aš vienas! Bet Tėvynė taip pat
viena! Ir aš privalau ją ginti kaip motiną!

Nežinomas Lietuvos Rezistencijos kovotojas.

O, Laisve, kiek tu reikalauji aukų!

Nežinomo Lietuvos politinio kalinio
įrašas Vilniaus „peresilkos“ sienoje
1949 m. balandis

LITERATŪRA

Banifacas Ulevičius „Tauro“ apygardos istorijos apžvalga“, „Laisvės kovų archyvas“ 1992 m. 28—49 p. ir kt.

Antanas Ylūs. „Tauro“ apygardos prisiminimų fragmentai“, „Sūduva“, 1993—1994 m.

Birutė Nedzinskienė. „Iš pasipriešinimo judėjimo istorijos“, „Tremtinys“, 1989 m. birželis, pusi. 5.

Edmundas Simonaitis. Pagerbti „Tauro“ apygardos partizanai“, „Voruta“, 1994.1.20—31 d. Nr. 4 (142)

Gediminas Almonaitis. „Juodkojų šeimos istorija“, „Tremtinys“, 1993 m. spalio, Nr. 19 (100).

Vytautas Paškauskas. „Kalniškės pamiškės tragedija“, „Švyturys“, 1990 m. Nr. 16 pusi. 24.

Zigmantas Kupstys. „Ar visus reikia desovietizuoti?“, „Švyturys“, 1994 m. Nr. 1 pusi. 6.

Kai kurie čia nenurodyti šaltiniai, pažymėti tekste, kuriame jie buvo panaudoti.

T U R I N Y S

Pratarmė	5
V. Čerčilis. Sakalų skrydis ir žūtis	9

I skyrius

ERŠKĖČIŲ KELIAIS Į LAISVĘ ĖJOM

J. Simanaitienė. Jaunystės kovų ir vargų metai	15
J. Simanaitienė. Laisvės šauklės balsas iš Suvalkijos miškų	25

II skyrius

KAI „TAURAS“ PASAUKĖ Į KOVĄ TĖVYNĖS SŪNUS IR DUKRAS

V. Čerčilis. Tautos kova už Laisvę — jos aukščiausioji teisė	65
V. Šarūnas. Kai „Tauras“ pašaukė į kovą...	74
V. Daumantas. Apygardos vadas	94
J. Simanaitienė. Kokį aš jį pamenu	96
V. Daumantas. Apygardos vado žūtis	98
V. Lithuanus. Kas įvykdė nuosprendį	104
J. Simanaitienė. Tokie buvo „Tauro“ apygardos vyrai	108
Pirmasis Natangų būrys	159
Natangai, rikiuoti	166
J. Strimaitienė. Laužgirio baladė	170
J. Simanaitienė. Vienos Suvalkijos kaimo šeimos žuvimas	173

J. Simanaitienė. „Pipiras“, kuris apkartindavo stri- bams dienas	177
J. Simanaitienė. Daug kankintas, bet nepalūžęs Lie- tuvos sūnus	181
J. Simanaitienė. Suvalkijos „Šarūnas“-„Šarūnėlis“	187
J. Simanaitienė. Kraujo palaistytos gėlės	195
J. Simanaitienė. Jų kraujas plaukė Jūrės upele	199
J. Simanaitienė. Sudegintos šv. Velykos Raudonply- nio durpyne	204
V. Lithuanus. Obšrūtų puolimas	211
V. Šarūnas. Partizaninės kovos reikšmė ir atminimas	222

III skyrius

TĖVYNĖS DAINOS

Apie Tėvynę ir Laisvę	263
Literatūra	267

Su-108 Suvalkijos kovų aidai: straipsnių rinkinys.—
K.; Vladas Šemeta ir Spaudos kontrolės valdyba,
1995.-272 p.

ISBN 9986-422-72-8

Tai knyga, skirta rezistencinio judėjimo Suvalkijoje pradžios /1944 m. vasara ir ruduo/ ir partizaninės „Tauro“ apygardos penkiasdešimtmečio /1945.VIII.15—1995.VIII.15/ paminėjimui. Knygoje pateikiama trumpa „Tauro“ apygardos istorija, aprašomos žymesnės partizanų kovos su sovietinių okupantų kariuomenės daliniais Vilkaviškio, Šakių, Lazdijų, Marijampolės ir iš dalies Prienų apskrityse. Knygos autoriai, patys Lietuvos rezistencinės kovos dalyviai ir liudininkai pateikia įdomius ir kartu tikrus, objektyvius savo atsiminimus. Plačiai nušviečiama įžymaus „Tauro“ apygardos vado pulkininko „Žvejo“ — A. Baltūso asmenybė. Pateikiami faktai apie sovietinių okupantų ir jų bendrininkų vykdytą lietuvių tautos genocidą — paprastų Suvalkijos kaimo žmonių ir šeimų tragedijas. Pasakojama apie Suvalkijos partizanų herojišką, bet kartu ir tragišką likimą. „Jie tikrai buvo nusipelnę gražios pergalės, kuri kartu būtų buvusi teisingumo, kilnumo, žmoniškumo, apgintos Laisvės triumfas“, sakoma vieno knygos autoriaus V. Čerčilio /tai pagrindinis slapyvardis/ rašinyje „Sakalų skrydis ir žūtis“ /parašytas 1955—1956 m. sovietiniame GULAGE/. Tai liūdna, bet kartu ir viltį kelianti knyga. Joje, kaip filme, skaitytojas pamatys prieš kelis dešimtmečius vykusius įvykius, daug ko sužinos apie savo apylinkės žmones, vertus pagarbos ir atminimo, kuris, deja, jau yra primirštas.

SUVALKIJOS KOVŲ AIDAI

Redaktorius V. Šemeta
Viršelis G. Pempės

SL 856. Pasirašyta sp. 1995 00 00. Apimtis 000 leid. apsk. 1.
Tiražas 1000 egz. Užs. Nr. 4503.

Leidėjas — Vladas Semeta (4500 Kazlų Rūda, Obuolių g. 1) ir
Spaudos kontrolės valdyba (2600 Vilnius, Gedimino pr. 30/1).
Spausdino „Aušra“, 3000 Kaunas, Vytauto pr. 23.
Kaina sutartinė ,